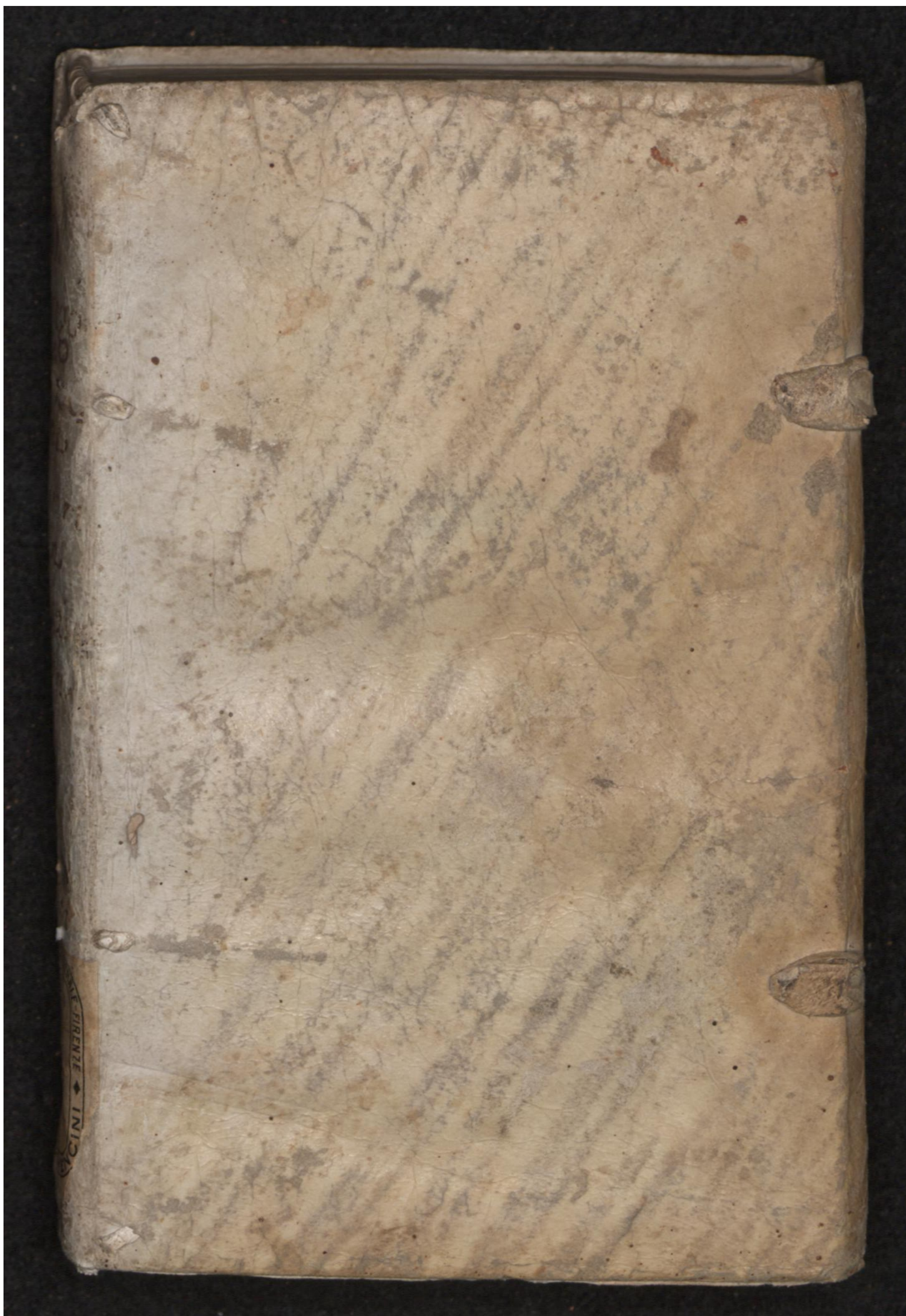
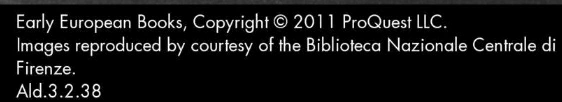
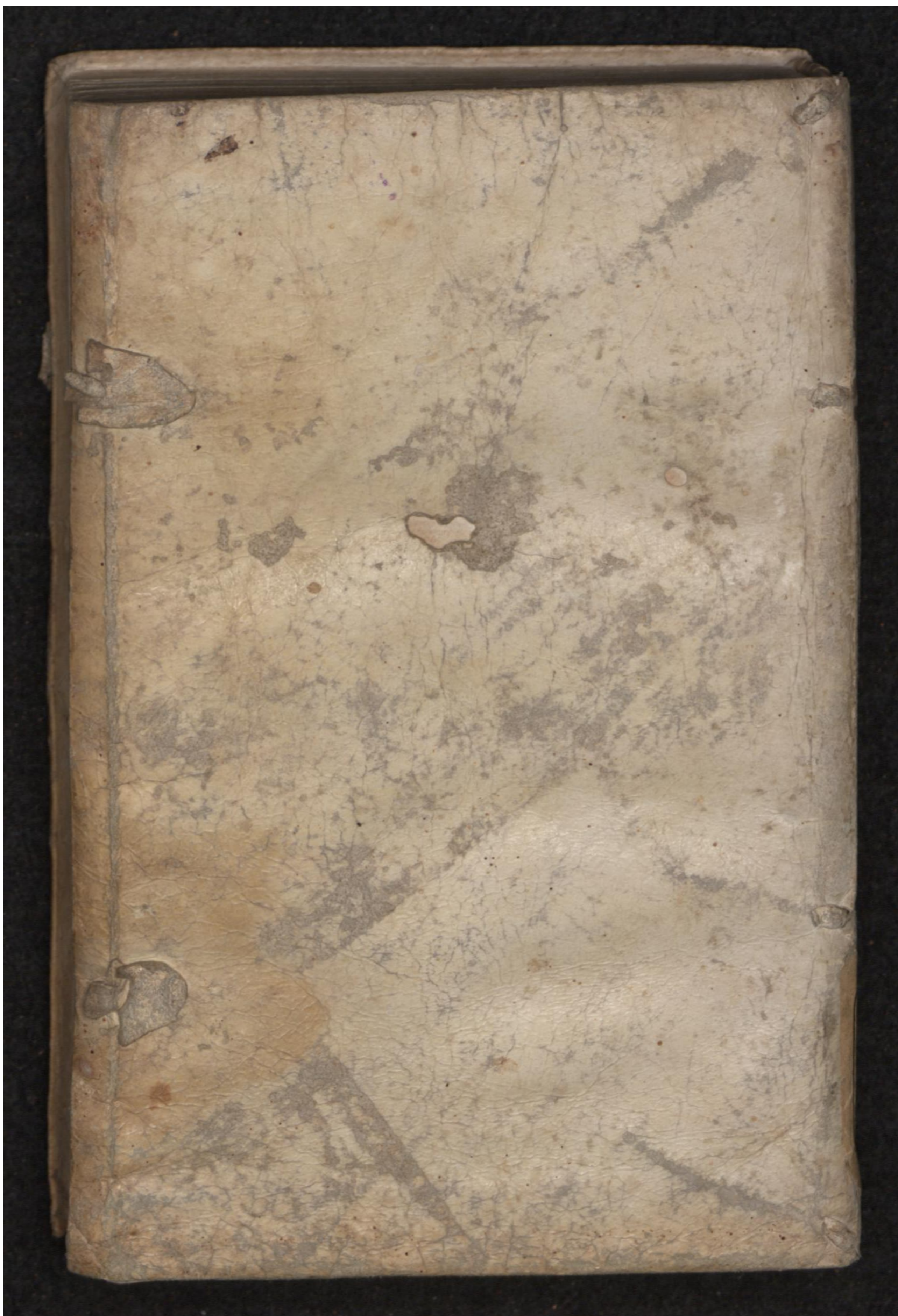

Ex Libris Joannis Nencini
1874.

XXXIX

GREG. NYS.

D. GREGORII NYSSAE PONTIFICIS, MAGNI BASILII FRATRIS, DOCTISSIMVS IN HEXAEMERON COMMENTARIVS:

Aliquot tum eiusdem, tum aliorum auctorum orationes pulcherrimae, quarum argumenta in proxima pagina perspicies:

Gregorij, rerum admirabilium effectoris, de anima libellus:

PETRO FRANCISCO ZINO, VERONENSI, INTERPRETE.

VENETIIS, M. D. LIII.

D. GREGORII NYSSAE PONTIFICIS
In hexaemeron commentarius.

In hominis procreationẽ orationes duæ incerti auctoris.
Eiusdem Gregorij oratio in diem natalem Domini nostri Iesu Christi.
Eiusdem oratio in Christi resurrectionem.
Eiusdem oratio in Christi ascensum in cœlum.
Eiusdem oratio in Pentecosten.
Eiusdem oratio in eos, qui acerbius alios iudicant, & ad eos, qui indigent pœnitentia.
Eiusdem formula perfecti hominis christiani.
Eiusdem oratio, qua docet, non esse dolendum in eorum obitu, qui in fide dormierunt.
Eiusdem orationes duæ, quibus ad amandos & benignitate complectendos pauperes cohortatur.

D. Gregorii Nazanzeni
Theologi

Oratio una in idem argumentum.

D. Gregorii rerum admirabilium
effectoris

De anima libellus.

CLARISSIMO ATQVE OPTIMO VIRO, PETRO CONTARENO, PATRITIO VENETO, PETRVS FRANCISCVS ZINVS S. D.

NVICTISSIMVS, & sanctissimus ille uir, Petre Contarene nobilissime, qui singulari uirtute maximas & grauissimas perferens calamitates, patientis cognomen inuenit, sapienter & uere mortalem hãc hominũ uitam militiã appellauit. Nam cũ ex animo corporeq; constemus, et horum utrunque uel per se, uel cum altero, uel cum rebus externis possit considerari, quis, nisi sensibus menteq; careat, perpetuas elementorum, in corpore nostro ad internecionẽ usque decertantiũ, nescit inimicitias? quis tam multa ipsum incommoda extrinsecus semper urgentia non uidet? quis periculosissimum animi cum ipso corpore certamen non experitur? quis assiduam in animo uirtutum cum uitiis, spiritus cum sensu, hominis noui cum ueteri contentionem non sentit? quis acerbissimas hominum, tum bonorum cum improbis, tum improborum inter ipsos, dimicationes nõ cernit? quis denique antiquissimi atque immanissimi hostis Diaboli, innumerabili satellitũ manu genus uni-

uersum humanum, atque adeo singulos homines nunquam non oppugnantis, uim, fraudes, ac dolos ignorat? Vt non tam accusandus, detestandusq; esse uideatur primus hominum parens, qui iucundo pomi suauissimi aspectu, dulciq; charissimæ coniugis hortatu se ab hoste calidissimo uinci miser sit passus, quàm perpetuo collaudandus, et summo atque incredibili amore diligēdus humanissimus seruator noster, ac Deus IESVS, qui pro nobis & nascens, & moriens, non solum hostem hunc crudelissimum, mortemq; ipsam unà cum reliquis nostris aduersarijs ipse deuicit, uerum etiam nobis eam largitus est uim, atque robur, ut eos ipsi quoque superaremus. siquidem ea nobis præsidia, adiumentaq; tribuit, quibus protecti, instructiq; nec uulnerari unquam, & hostes confodere facile possemus. Etenim cū arma illa cōmunia, quibus homines natura quodā modo semper muniri potuerunt, nempe prudentiā, iustitiam, fortitudinē, temperantiam nobis cōmendasset, longeq; firmiora, & politiora reddidisset; nouis præterea nos induit, & ornauit, ut fidei scuto, charitatis lorica, galea spei salutis, & gladio spiritus, quod est uerbū Dei. Certaminis tempus, totam singulis hominibus uitam constituit; campū seu circum, aut stadium, orbem terrarū, in quo, tanquam in pulcherrimo theatro, intersunt pugnæ cœlestes spiritus spectatores, inter quos ipse studiosissimus sedet adiutor, & æquissimus iudex, optatissimā immortalis gloriæ, sempiternæq; felicitatis coronā uictoribus donaturus. Beati, qui tam opportuno tempore nati sunt: beatiores, qui sumptis armis in certamen descendunt: beatissimi, qui strenue constanterq; pugnando talium

ſpectatorum oculis placent, & iudicis ſententia comprobantur. Quis, certiſſima uictoriæ ſpe, ampliſſimisq; propoſitis præmijs, non ad certandũ promptiſſimus accedat? Attamen, quod ualde miſerandũ, ac dolendum eſt, paucos uidemus, qui arma uelint induere: pauciores, qui non ea, ſi induerint, uel ſtatim, uel paulo poſt abijcientes, aut fugiãt, aut hoſti manus dent immaniſſimo: pauciſſimos, qui ad finẽ uſque certaminis fortiter pugnãtes perſeuerent. Quòd ſi qui ſunt eiuſmodi, ij merito & ab inferis metuẽdi, et mortalibus admirandi, & à cœlitibus amandi exiſtimantur. nullũ enim ſpectaculũ uel infernis hoſtibus horribilius, uel hominibus glorioſius, uel beatis illis mentibus iucundius eſſe poteſt pugnatore illo chriſtiano, qui fortiter in omni uita dimicãdo ſe ſtrenuum ſemper, inuictumq; præſtiterit. Equidem illud in maximis Dei erga me beneficijs numero, quòd mihi concesserit, præclara aliquot eius generis ſpectacula contueri. quorum illud admirabile, & præcipuum exiſtimo, quod adoleſcẽs adhuc, ac plane puer in Io. Mattheo Pontefice Veronenſi, quem honoris, & amplitudinis gratia nomino, perſpexi. Fuit enim eximius ille uir, innocentiæ, frugalitatis, continentiæ, diligentiæ, liberalitatis, ſanctitatis, ac uirtutum omnium ſpecimen ſingulare, & re ipſa factisq; optimi Paſtoris exemplum expreſſit. Is iam inde ab ipſa pueritia ad ultimũ uſque uitæ diem, quo plaudentibus cœlitum choris ab integerrimo iudice palmam tulit, fortiſſimo ſemper animo decertauit, nunquam pedem retulit, nunquam de conſtantiæ deiectus eſt gradu. cumq; reliquos ſui generis homines in prima acie pro grege ſibi cõmiſſo ſem-

per excubans, acriter aduersus omnia uitia, ecclesiæq; aduersarios, & rerum nouarum cupidos pugnans uicisset, se ipsum denique superauit. Id cum multis alijs in rebus, tum in ea potissimum apparuit, quòd, cum sacerdotijs, & diuitijs abundaret, sacerdotia uiris optimis, & probatissimis, quos ea recte administraturos putabat, commendauit, diuitias & rem omnem familiarem pauperibus ita distribuit, ut cōsanguineis, propinquisq; suis nihil relinqueret præter memoriam nominis, exemplumq; uitæ suæ. Quorsum hæc tam longe, inquies, repetita de uiro mihi notissimo & amicissimo? Vt ad te nimirum per hominem tibi coniunctissimum aditum mihi patefacerem, cuius ego multas, magnasq; uirtutes tum demum sum admiratus, cum illustri ipsius testimonio comprobatæ sunt. Nam cum animaduerterem, hominem sapientissimū, qui omnes in christiana Rep. uirtute præstantes uiros perspectos & cognitos habebat, ijs, quibus debebat, declarasse, te unum ex omnibus à se idoneū existimari, qui eo munere, quod ipse diligentissime atque integerrime gesserat, fungeretur: cœpi mecum ipse cogitare, quidnam potissimum tantus ille uir in te perspexisset, ut tam præclare de te sentiret. Licet enim te in amplissima Rep. ex familia nobilissima, diuitijs, honoribus, clientelis abundanti, natū esse scirem, non tamen adduci poteram, ut crederem, eum his rebus adductum te cæteris prætulisse. Itaque cū rem attentius inuestigarem, in eam sententiam descendi, ut illū quadam animi, atque ingenij similitudine id præstitisse iudicarem. Quemadmodum enim ipse neglectis omnibus ijs, quæ maxima uulgus putat, pro quibus assidue digla

diatur, se totũ uirtutis, religionis, pietatisq; studijs addixe rat, sic intelligebam, te eisdem studijs à puero ita inflam matum teneri, ut, posthabitis rebus omnibus, in eam unam curam incumberes, qua uirtutem, religionem, pietatẽ colens, Deo quàm gratissimus euaderes: eo factũ esse, ut, pueritia bonis in disciplinis summa cũ laude transacta, quum in Gallia triennium & eo amplius adolescẽs cũ uiro fortissimo & clarissimo equite Zacharia, patre tuo, pro Reip. libertate gloriaq; in carcere traduxisses, sapientiumq; multorum exemplo regiones plurimas peragrasses, quo perspectis multarum ciuitatum institutis, atque hominum moribus prudentior, ac melior fieres, uolueris etiam, ut beatus olim Hieronymus, alijq; complures uiri sanctissimi, Palæstinã inuisere, & ea loca sacratissima, in quibus seruator & Deus noster D. IESVS pro nobis & nasci, & uiuere, & mori dignatus est. Inde reuersus in patriam, cũ honores, magistratusq; nolles sucipere, quòd ea res rectum animi tui cursum, & institutum impeditura uideretur, nec tamen patriæ uelles ciuis inutilis esse, eam partem arripuisti, quæ à plerisque neglecta nihil inuidiæ, nihil periculi cõtineret, ut pauperum curam gereres, & Christum in pauperibus coleres. Quod quidem studium semel amplexus nunquam deserere uoluisti, sed in eo diligentius in dies singulos excolendo perstitisti. His de causis præclarã illam Io. Matthæi de uirtute tua opinionem natam existimo. Easdem ob causas te mihi semper obseruandum & colendum iudicaui. In quo mihi Deus adeo propitius fuit, ut ad intimam familiaritatem, & beneuolentiam tuam aperiens aditum, occasionem obtulerit, ut, quem

uoluntate mihi diligendū, & obseruandum susceperam, eundem, multis eius in me officijs, & meritis prouocatus, necessario, nisi ingratus esse uellem, amare, colere, atque obseruare deberē. Tuorū autem erga me beneficiorū illud mihi gratissimū fuit, quòd, cum Patauium bonarum artium gratia me superioribus annis unà cū ornatissimo adolescente Antonio Giberto contulissem, tu nobis ædes tuas, amplas, atque magnificas, & omni necessaria supellectile instructas, ad habitandum non uerbis solum, ut fit, obtulisti, sed, eas ut acciperemus, coegisti. Eodemq; tempore sacerdotium, cuius conferendi ius ad familiam tuam clarissimam spectat, multis id tum ambiendo, tum flagitando spe iam deuorantibus, mihi, nihil ea de re cogitanti, ultro detulisti, Venetijs humanissime scriptis ad me literis, quibus orabas, ut illud accipere ne recusarem. cumq; ego liberalissimi animi tui magnitudinem admiratus, gratias agens rescripsissem, me tam egregiū amoris in me tui pignus sine magna rustici, pusilliq; animi nota repudiare non posse; tu rursum humanissimis, ac suauissimis uerbis ita respondisti, ut non dedisse beneficiū uiderere, sed accepisse. Hæc ego libentissime cōmemoro, tum quia nihil in omni mea uita mihi gratius, aut iucūdius accidit; tum, ut, quando propter amplitudinem tuam, tenuitatemq; meam referre gratiā nequeo, testatum relinquam, me tibi & plurimis, & honestissimis nominibus esse deuinctum, utq; omnes non solū innocentiæ, religionis, pietatis, continentiæ, sed etiam ueræ liberalitatis exemplū in te suspiciant, & imitētur. Et quoniā scio, te, quamuis mira sedulitate, Christum in pauperibus fouendo,

Martham æmuleris, aliquid tamen quotidie spatij cum Maria tum diuinas res meditando, tum precationibus, et sacris literarum studijs incumbendo consumere, dono tibi commentariolum hunc B. Gregorij Nyssæ Pontificis in sex dierum opificium, quem ego superioribus mensibus, cum Roma abessem, & Balneoregij cum Illustrissimo ac Reuerendissimo Cardinali Reginaldo Polo, patrono meo, uiro tui studiosissimo, atque amantissimo, commorarer, mihiq; singulari eius benignitate non nihil otij suppeteret, animi gratia in latinũ conuerti. Verum, quia in eo commentariolo uir sanctus mundi fabricam ita contemplatur, ut naturalẽ tantummodo, et historiæ congruentem in rebus procreatis ordinem explicet, eas ob res, quas in eius cõmentarioli exordio ipse persequitur; tu autem, quamuis huiusce generis scripta non aspernere, ijs tamen uehementius delectaris, quæ ad uitã, moresq́; pertinent; duas adiunximus orationes in hominis procreationem admodum pias, quæ licet ab eiusdem auctoris, & multo etiam magis à Basilij Magni, cui eas à quibusdam falso attributas audio, scribendi consuetudine abesse uideantur, antiquissimæ tamen sunt, & aut ab ipso Gregorio adhuc iuuene forte compositæ, antequam absolutissimum illum librum de homine, qui græce, latineq́; extat, perscripsisset, aut ab aliquo eiusdem ætatis uiro tum pio, tum minime indocto. certe in codice uetustissimo, quem mihi doctissimus atque humanissimus idem adolescens Antonius Gibertus accommodauit, commentariolum ipsum in mundi fabricam statim subsequuntur: ut, quoniam in eo omittitur de hominis procreatione consideratio, ipsæ locum illum explerent. Addidimus

aliquot alias eiusdem auctoris orationes, ut pulcherrimam illam in diem natalem Christi, in eius ascensum in cœlum, in Pentecosten, in eos, qui acerbius iudicant, quiq; indigent pœnitentia, duas præterea longe doctissimas, & elegantissimas, quarum altera perfecti christiani formula traditur, altera demonstratur, non esse dolendum in eorum obitu, qui in fide dormierunt. Accedet Gregorij illius rerum mirabilium effectoris oratiuncula de animi immortalitate. Cum his poteris ipse coniungere tres illas de pauperibus amandis & benignitate complectendis, quas antea tibi muneri misimus. Ex quibus omnibus tanquam ex totidem suauissimis floribus cõtexetur munusculum nostrum: quod tu pro singulari humanitate tua libenti animo ut suscipias, te etiam atque etiam rogo. Vale. Romæ, Kalendis Ianuarij, M. D. LIII.

Ex libro beati Hieronymi de scriptoribus Ecclesiasticis.

Gregorius Nyssenus, frater Basilij Cæsariensis, ante paucos annos mihi & Gregorio Nazanzeno contra Eunomium legit libros, qui & multa alia scripsisse, & scribere dicitur.

D. GREGORII NYSSAE PONTIFICIS, MAGNI BASILII FRATRIS, IN HEXAEMERON INTERPRETATIO, AD PETRVM FRATREM.

VID agis, homo Dei? cur ea nos, quæ uires humanas superãt, aggredi, & onus, quod non modo sustineri, sed ne suscipi quidem, ut ego sentio, sine reprehensione potest, subire iubes? Vis enim, ut, quæ cœlesti numine afflatus de mundi procreatione Magnus Moses prodidit monumentis literarum, quæ primo quidem aspectu inter se contraria uideantur, ordine quodam disponam, sanctamq; scripturam sibi ipsi consentientem ac constantem esse demonstrem, idq; post diuinam illam Patris nostri in idem argumentum commentationem; quã qui legerunt, non minus, quàm ea, quæ ab ipso Mose perscripta sunt, omnes admirantur, & merito mea quidem sententia. Nam quam rationem habet cum grano spica, quæ & ex illo prouenit, & illud est, uel potius quæ, cum illud ipsum ui sit, magnitudine tamen ab eo, &

pulchritudine, & formæ differt uarietate, eandem rationem habere dicas cum oratione Magni Mosis, ea, quæ à Magno Basilio accuratiore studio sunt elaborata? etenim quæ paucis ille uerbis complexus est, & explicauit, ea doctor noster sublimi philosophia sic adauxit, & cumulauit, ut non spicam, sed arborem effecerit, ad similitudinem grani sinapis, quod regno cœlorum comparatum est. in accipientis enim animo excultum arbor fit, cogitationumq́; magnitudine undique dilatatur, & ramorum loco præceptis & institutis expanditur, propositoq́; pietatis fine sic effertur in sublime, ut excelsæ etiam altæq́; mentes, quæ uolucres cœli uocantur in Euangelio, sub talium ramorum magnitudine queant nidos construere. Quæstionum enim explanatio est animi quidam ueluti nidus, in quo mens instabili sollicitudine, sciendiq́; studio, tanquam multiplici uolatus errore, fessa conquiescit. Quonam igitur pacto tali tantæq́; sermonum arbori liceat exiguam nostræ cogitationis plantulam comparare? An uero neque tu imperas, neque nos unquam conaremur, patris magistriq́; nostri studio laborem nostrũ opponere? Itaque agricolas potius imitabimur, qui mirabili quadam ratione ex una eademq́; planta uarios fructus percipiunt. id autem assequuntur inserendi artificio, quod eiusmodi est. pusillum aliquod ex arbore quapiam germen, unà cum córtice basi

Matt. 13. d

illius subiecto decerptum, in alterius arboris maioris aliqua parte sic incisa, ut ei cortex quadret, includunt, ut naturali maioris arboris humore germen illud enutritum coalescat, ramusq; fiat. Meam itidem ego cogitationem, quasi germen, aut surculum exiguum magnæ arbori, nempe præceptoris nostri sapientiæ inseram: occasioneq; mihi inde suppeditata, tanquam humore quodam irrigatus, pro uiribus ramus eius efficiar. arbitror enim quosdam haud recte percepisse, quid ille sibi in iis, quæ in sex dierum opificium conscripsit, proposuerit: ideoq; calumniari, quòd dilucide non explicarit ea, quæ ad solem pertinent, quo modo post tres dies cum reliquis stellis conditus fuerit, quasi fieri nequeat, ut mane & uespera diurnum spatium constituatur, nisi omnino sol & occidens uesperam, & oriens mane conficiat. Duorum quoque cœlorum procreationem nõ capientes, cum de tertio cœlo mentionem faciat Apostolus, dubitationem in hac parte manere contendunt. etenim, cum in principio factum sit unum cœlum, postea uero firmamentum; nec illi numero cœlum aliud ascriptum sit: tertium cœlum præter hos duos negant posse demonstrari; cum neque post firmamentum aliud effectũ sit cœlum, nec principii ratio patiatur, ut quidquam antiquius cogitemus. nam si in principio factum est cœlum, inde nimirum res procreatæ sumpserunt initium. alioquin recte prin-

2. Cor. 13. a

cipium non fuiſſet appellatum, ſi principium ip ſius alterum extitiſſet. quod enim ordine ſecundum eſt, principium nec eſt, nec dicitur. Attamen Paulus tertiũ cœlum commemorat, quod mundi fabrica non habet, quemadmodum & hic ſecundi mentio quæritur. Qui hæc & alia eiuſmodi loquuntur, hi mihi non uidentur propoſitum Patris noſtri doctrinæ finem intueri, qui in ampliſsima Eccleſia, populum frequentiſsimum alloquens, pro audientium intelligentia ſermonem moderabatur. In tanta enim multitudine, licet eſſent non nulli, qui altiores etiam diſputationes intelligerent, plurimi tamen doctrinæ ſubtilitatem non capiebant, utpote homines imperiti, atque opifices, & negotiis uilibus occupati, & mulieres in eiuſmodi diſciplinis minime exercitatæ, & puerorum turba, ætateq́; prouecti ſenes, qui omnes oratione facili inſtituendi, recreandiq́; erant, & per res procreatas, quæ cernuntur, earumq́; pulchritudinem ad rerum omnium auctorem, procreatoremq́; perducendi. Quare ſi quis ex præceptoris conſilio dicta ipſius expenderit, nihil dubitationis relinquetur. neque enim uerborum contentiones aucupabatur, nec facile ſeſe quæſtionibus implicabat, ſed ſimplici uerborum expoſitione audientium ſimplicitati ſic orationem ſuam accommodabat, ut uariam tamen externæ philoſophiæ doctrinam redolens peritioribus etiam ſatisfaceret. Quamobrem

2. Cor. 12. a

eam & imperiti intelligebant, & eruditi admirabantur. Tu uero, si, ut in monte Sinai, relicto infra populo simul cum magno Mose quæris in rerum arcanarum contemplationis nebulam introire, ubi ille cum esset, uidit ea, quæ uerbis explicari non possunt; necessariumq; cupis rerum conditarum ordinem cognoscere, quo modo, cœlo, terraq; confectis, lux quidem, ut esset, diuinum mandatum expectarit, tenebræ autem extiterint etiam sine mandato: Præterea, si ad subiectum aerem illustrandum, & tempus nocte dieq; distinguendum nulla re lux indiguit, quid ei fuerit opus, ut sol conderetur: Ad hæc, si initio simul cum cœlo terra fuit procreata, quo pacto fuerit incomposita. nam si facere, & componere nihil inter se uidentur differre: quo modo, quod factum est, incompositum fuit? Tum, quæ ad aquam pertinent, quæstiones, quasi fieri non posit, ut super apside cœlesti, figuraq; globosa, & rotunda consistant, quæ fluxa sunt. quomodo enim natura humida in curuo consideat, quæ de sphæræ fastigio in pronas figuræ partes necessario defluit? aut quo modo, cum id, quo sustinetur, instabile sit, cumq; à sua basi semper delabatur; in se ipsa habebit firmitatem? aut quo modo non dissipabitur, cum incitatissima poli conuersio nihil prorsus insidens inhærensq; sibi non abiiciat, ac repellat? Quin etiam istis contra dicentibus non uidetur esse uerisimile, ut, quæ humida sunt,

Exo. 19.

consumantur, cum & fontium, & fluminum, & maris, & lacuum aquas in eadē semper mensura consistere uideant, exceptis quibusdam fontibus, qui ex imbrium niuiumq́; ui copiam aquarum in superficie sitam colligentes, torrentium instar, pro facultate, quæ sursum prouenit, uel augentur, uel deficiunt. Nam ex quibus perennia fluenta manant, nec ullum decrementum fit, aut incrementum, in iis nihil humoris consumi, manifesto constat. Quod enim consumitur, eandem perpetuo mensuram obtinere non potest. Ac ne ignis quidem, si modo eam uere naturam habet, ut aquam consumat, mensuram propriam tueretur, aut nullum augmentum, nutrimentum'ue susciperet. Neque enim fieri potest, ut eius natura ex materia consumpta non augeatur. Hæc, & similia si tu diligenter indagans, & rebus sublimibus incumbens, ea, quæ à Mose in caliginis obscuritate conspecta sunt, & ipse perspicere cupis, & multitudini patefacere, prudentiæ tuæ consuluerim, ne alium spectares, sed ad eam gratiam confugeres, quæ in te est, & ad Spiritum reuelationis, qui precibus exoratus rerum diuinarum, & altissimarum arcana reserabit. Verum, quoniam ex Apostolica lege debemus mutuo nobis ipsi seruire; laudabilisq́; seruitutis proprium est, factis ea, quæ mandata sunt, exequi: precationibus tuis adiuuantibus operam dabo, ut, quantum fieri poterit,

quæstiones

quæstiones has breuiter explicem. Sed antequam exordiar, illud testatũ volo, mihi certum esse, nulla in re contradicere iis, quæ à Basilio in mundi procreationem conscripta sunt, etiam si me dicendi ordo ad aliam expositionem adduxerit. Rata igitur sint illius scripta, præstentq́;, nec vllis, nisi Testamenti, diuino Spiritu dictante exarati, monumẽtis cedant. Nostra vero quicũque legerint, & aliquid præter communem opinionem inuenerint, sic accipiant, vt sine vllius iniuria in dicẽdi exercitatione probabiliter disputata. Neque enim propositũ defendere, aut dogma constituere profitemur, vt calumniantibus occasionem præbeamus, nec hisce scriptis interpretationis doctrinam tradere, sed animum, & cogitationem nostram in hoc argumento duntaxat exercere. Nemo igitur expectet à nobis, vt quæstionibus, quæ vel ex sancta scriptura, vel ex iis, quæ à præceptore nostro statim declarata sunt, quæq; in communem opinionem cadere videntur, implicemur. Nobis enim nõ est propositum, vt ea conciliemus, quæ protinus apparent inter se contraria. Quamobrem liceat nobis ex instituto nostro verborum sensum explorare, & in eam curam incumbere, vt vocibus in significatione propria permanentibus certum rerum procreationis ordinem, ac seriem contemplemur.

In principio (inquit) fecit Deus cœlum, & terram, & reliqua, quæ deinceps mundi fabri- Gen. I.

cam,& ea, quæ sex dierũ spatio facta sunt, complectuntur. Cæterum, priusquam eorum, quæ scripta sunt, expositionẽ aggrediamur, illud nobis positum, constitutumq́; sit, in natura diuina cum voluntate ita cõcurrere potestatem, ut Dei potestatis mensura sit ipsa uoluntas. Voluntas autem est sapientia. Sapientiæ uero propriũ est, non ignorare, quo modo unumquodque fiat. porrò cognitionem potestas sequitur. Quapropter simul & facienda cognouit, & nulla interposita mora cõcurrit rerũ effectrix uis, quæ cognita perficeret, & sine ullo interuallo cũ uolũtate cõiunctũ opus cõtinenter ostensum est. quandoquidem potentia, uoluntas est, eodemq́; momento prospicit, quo modo res fiant, & occasiones præbet, ut cogitata sint facta. Quamobrem omnia, quæ in Deo sunt, ad rerum procreationem pertinentia simul cogitantur, uoluntas, sapientia, potestas, & rerum ipsarum natura. Quæ cum ita sint, nemo amplius, quo modo, aut, unde, perscrutando inquirendoq́; torqueatur. solent enim quidam ad hunc modum percontari. si materia, inquiunt, Deus uacat, unde materia? quo modo aut quantũ ex eo, qui caret quantitate? aut aspectabile ex illo, qui cerni non potest? aut ex eo, qui nulla mole circunscriptus est, id, quod aliqua omnino magnitudine amplitudineq́; concluditur? Hæc & alia omnia eiusdem generis, quæ in ipsa materia uidentur, quonam pacto, aut unde produxit ille, qui in natura

ſua nihil habet eiuſmodi? Ad ſingulas enim, quæ de materia proferuntur, quæſtiones, una illa nobis ſolutio eſt: Nec Dei ſapientiam, impotentẽ; nec potentiam, inſipientem proponi: ſed inter ſe mutuo coniuncta eſſe, & vtraque vnum oſtendi, ut ſimul pariterq́; in utroque alterum cernatur. ſiquidem & ſapiens ipſius voluntas poteſtate factorum eſt declarata, & effectrix eius poteſtas in ipſius ſapiente uolũtate perfecta eſt. Proinde, ſi & in eodem, & ſimul ſapientia eſt, atque potẽtia: nec ignorat, quo modo ad rerum compoſitionẽ inueniatur materia, nec inualidus eſt ad illud efficiendum, quod nouit. Itaque cum omnia poſsit, ad rerum procreationem ſapienti potentiq́; uoluntate ſimul omnia cõtulit, leuitatem, grauitatẽ, denſitatẽ, raritatem, mollitudinẽ, duritiam, humiditatẽ, ſiccitatem, frigiditatem, caliditatem, colorem, figurã, circunſcriptionem, interuallum: quæ quidem ſingula ſunt tenues quædam, nudæq́; notiones: nihil enim horum vnum per ſe materia eſt, ſed cunctis inter ſe concurrentibus materia fit. Si igitur ſapientiæ potẽtiæq́; præſtãtia & omnia nouit, & poteſt omnia, aliquo modo fortaſſe ad excelſam Moſis uocẽ accedimus, qui, In ſumma, inquit, (ſic enim Aquilas pro, in principio, uertit) fecit Deus cœlum, & terram. Quoniam enim procreationis librum compoſuit propheta, ut ad Dei cognitionem dux eſſet, idq́; Moſi propoſitũ fuit, ut eos, qui ſenſibus obnoxii, deuinctiq́; ſunt, per ea,

quæ cernuntur, ad illa perduceret, quæ sensibus comprehendi nõ possunt; cœlo autem, & terra, nostra per oculos cognitio terminatur: iccirco extrema eorum, qua sensu à nobis percipiuntur, tãquam res omnes complectentia nominauit, ut ea, quæ complectuntur, à Deo facta esse cõmemorans, comprehenderet, quidquid ab illis cõtinetur, & pro eo, ut diceret, simul omnia Deum fecisse, in summa siue in principio, dixit, eum fecisse cœlum, & terrã. Vtriusque autem vocis vna significatio est. & principium enim, & summa, æque declarant, simul. Quare per summam ostendit omnia simul fuisse procreata, & per principium cuncta momento, & sine ullo temporis spatio facta fuisse significat. Principium enim non patitur, vt vllum interuallum cogitemus. Nam vt punctum est principiũ lineæ, & indiuiduum corporis, sic momentum ipsius temporis. Rerum igitur simul omnium constructio ab incredibili potentia Dei profecta principium à Mose, seu summa, in qua consistit vniuersitas, nominatur. Ille, dum rerũ extrema prosequitur, tacite etiam indicat, quæ ipsis comprehenduntur extremis. Extrema dico, habita ratione sensus humani, qui nec sub terram penetrat, nec cœlum transcendit. In principio igitur mundum esse conditum dicens, significat rerum omniũ occasiones, & causas, & potestates à Deo fuisse confectas, & ad primum voluntatis illius motum res singulas extitisse, cœ-

lum, æthera stellas, ignem, aera, mare, terram, animalia, plantas, quæ quidem omnia Dei oculo cernebantur, potestatis ratione conspicua, ut inquit propheta: Qui videt omnia prius, quàm fiant. Sed potestate, sapientiaq; ad singularum mundi partium perfectionem collata, necessaria quædam series ordine quodam cõsecuta est, vt unum aliquod ex tota rerum uniuersitate primum extiterit, & apparuerit. Deinde post illud necessario alterum secutum. Tum, ut artifex natura cogebat, tertium, & quartum, & quintum, & reliqua deinceps non casu, & fortuna inordinato, & celeri quodam motu, sed, ut necessarius naturæ ordo in rebus disponendis requirebat, ita singula facta fuisse narrat, & de naturalibus institutis philosophatur. Quasdam etiam uoces imperantis Dei, singulis rebus, quæ generantur, assignat, idq; recte, & conuenienter facit. Quidquid enim ordine sapienterq; factum est, quandam ueluti uocem Dei uicissim refert. Itaque cum Dei naturam ignoremus, ipsam potentiam, ipsamq; sapientiam animo concipientes, Deum mente nos credimus comprehendisse. Iccirco quando conditus est orbis uniuersus, antequam singulæ partes ipsius apparerent, tenebris totus obtegebatur. quia splendor ignis, qui sub materiæ particulis latitabat, nondum effulserat. Etenim, quemadmodum silices in tenebris obscuræ iacent, licet uim lucidam, atque illustrantem naturaliter in se contineant,

Dan. 5. c.

quippe quæ pariant ignem, si inter se collidantur; scintilla uero ab ipsis prolata, splendore illius ipsæ quoque cernuntur: sic obscura cæcaq; erant omnia prius, quàm perlucida, atque illustrans natura in apertum proferretur. Nam cũ vno diuinæ volũtatis motu nuper indistincta rerum vniuersitas simul extitisset; omniaq; elementa inter se cõcreta permixtaq; essent; ignis, qui ubique disseminatus erat, obscurus iacebat, materiæq; impotentia supprimebatur. uerum, quoniam uis eius uelox, atque agilis est, simul atque rerum naturæ ad mundi constitutionem à Deo motus principium atque incitatio adhibita est, ante illa omnia, quæ grauiora sunt, exiliens, lumine cuncta statim illustrauit. Hoc autem sapientiæ ratione fecit potentia conditoris, qui, ut eius iubentis oratio à Mose describitur, fiat, inquit, lux, & facta est lux. oratio enim, & ratio in Deo, ut ego sentio, est opus, & factũ. Quidquid enim ab eo fit, ratione fit. Et in iis, quæ à Deo proficiscuntur, nihil à ratione alienum, nihil inordinatũ, aut fortuitum animaduertitur. Quare credendum est, in rebus singulis sapientem quandam, ac solertem inesse rationem, longe tamen præstantiorem, quàm ut aspectu nostro comprehendatur. Quod igitur dixit Deus, quando rationis imperantis ea uox est, non indignam, opinor, Deo cogitationem suscipiemus, si ad rationem rei procreatæ insitam dictum retulerimus. Sic enim has uoces

magnus etiam Dauid nobis exposuit, omnia, inquiens, in sapientia fecisti. Nam imperantia rerum conditarum uerba, quæ à Mose ex diuina uoce descripta sunt, Dauid ipse conspectam in rebus generatis sapientiam appellauit. Quocirca cœlos etiam, ait, narrare gloriã Dei. Artificiosum nimirum, quod in ipsis ex conuersionis concentu spectaculum uisitur, apud peritos munere fungitur orationis. cœlos autem enarrare, & firmamentum annunciare dicens, erudit eos, qui eiusmodi uerba crassius intelligerent, & fortasse uocis etiam sonum, distinctumq; sermonem ex narratione cœlorum expectarent, dum inquit, nõ esse loquelas, neque sermones, quibus non audiantur uoces eorum, ut sapientiam, quæ in rebus procreatis perspicitur, orationem esse declaret, licet haud articulate, distincteq; pronuncietur. Rursus, cũ magnificis quibusdam uocibus Deum sibi locutũ esse dixisset Moses, dum admiranda illa signa ederet in Aegypto, id ipse Dauid sublimius multo, quàm vt quilibet suspicetur, explicauit, posuit, inquiens, in eis uerba signorum eius, & prodigiorum ipsius in terra chan. Hac enim uoce propheta uim earum rerum admirabilium effectricem, ratione quadam eas executam, planissime demonstrauit, cum nõ rationem in uerbis consistentem, sed signorum efficiendorum potestatem ita nominaret. Sic igitur etiam tunc anteuertit, & celeritate mobilitateq; sua uis illu

Psal.103.c
Psal.18.a.
Psal.104.c

minandi à rerũ uniuersitate secessit, seq; ipsam ab aliis naturis seiunxit, atque ita splẽdida illius potentia illustratus est orbis. Qua autem ratione hæc effecerit ignis natura, solius Dei est explicare, qui naturæ uim inseruit illuminandi atque illustrandi. quod scriptura sua Magnus etiam Moses testatur, cum ait; Dixit Deus, fiat lux, eiusmodi uerbis, ut arbitror, significans, diuinam orationem esse lucis opus omnem humanam cogitationẽ superantem. Nos enim, quod factum est, tantũmodo aspicimus, sensuq; percipimus, & admiramur. Vbi autem ignis latitans repente generetur, siue ex lapidum collisione, siue ex aliarum rerum attritu prosiliat, & quænam uis id, quod ab ipso comprehenditur, exedat, atque consumat, quæq; aerem flãma collustret, neque cernere possumus, neque ulla cogitatione cõplecti, sed in solo Deo tam mirificæ rei rationem reconditam esse dicimus, qui, arcana potestatis ratione, in igne lucem ingenerat. Quemadmodum sermone suo Moses attestatur, dixit, inquiens, Deus, fiat lux, & facta est lux. Et uidit Deus, lucem esse bonam. Vere enim Dei solius est, intueri, quo modo sit ita bona. Imbecillitas autem naturæ nostræ, quod fit, perspicit illa quidem, qua ratione autẽ fiat, nec perspicere potest, nec laudare. laudantur enim, quæ cognoscuntur, non autem quæ ignorantur. Vidit igitur, inquit, Deus, lucem esse bonam, & dimisit Deus inter lucem,

& tenebras. Rursum Moses, quod naturali quodam ordine, atque concentu fit, necessario ad Deũ auctorem refert, ex iis, quæ dicta sunt, ut ego sentio, docens, omnia, quæ necessario ordine se consequentia, proditura erant, Deo primum fuisse cognita. Etenim cum natura illa lucida, atque illustrandi uim habens, quæ in rerum uniuersitate disseminata, dispersáq; erat, ad id, quod sibi cognatum, ac simile erat, accurreret, seq; tota colligeret, necessario ea, quæ à reliqua elementorum materia contecta remanebant, obscurabantur, & hæc obscuratio tenebræ erant. Quod igitur consecutum est, ne quis in fortuitum aliquem casum reiiceret, Moses esse Dei opus asseruit, qui rebus conditis eam tribuisset facultatem. Ignis autem naturam, & celerem esse, & ad superiora tendentem, semperq; mobilem, ex iis, quæ uidentur, cuilibet patet. Et hæc quidem per hoc principium intelligenda proponuntur. Illud autem in genere narrationis historice à Mose cõscriptum est: Et factum est uespere, & factum est mane. Quis enim ignorat, cum res procreatæ ita diuisæ sint, ut aliæ mente, aliæ sensibus comprehendantur, omne legislatoris studium nunc eò dirigi, non, ut eas, quæ mente atque animo percipiuntur, exponat, sed ut ex iis, quæ cernuntur, rerum sensibus obnoxiarum ornatum & dispositionẽ ostendat? Cum igitur ignis, qui natura sua celerrime sursum tendit, tanquam sagitta ab arcu

emiſſa ab aliis elementis progrediens ex uniuer ſitate rerũ ante exiluiſſet, &, quàm cogitari poſ ſit celerrime, cæteras ſenſui affines res pertran ſiſſet, nec motum rectum longius ualeret producere, quòd res illæ, quæ mente ſolum percipiuntur, nullo pacto cum iſtis, quæ ſenſibus ſunt expoſitæ, qualis eſt etiam ignis, cõmiſceri queant, ſummam mundi regionem obtinens in orbem neceſſario motum egit. Ab inſita enim vi naturali cum vniuerſo mundo ferri compellitur, locum autem, per quem recta motione feratur, non habet, quòd & res ſenſibus expoſitæ ſuis quæque finibus continentur, & quæ animo tantum cõprehenduntur, ignis curſum, ut ante diximus, non ſuſcipiunt, iccirco in ſuprema orbis regione proſpere degens circumuertitur. Itaque Moſes ignis motum conſiderans, non ait lucem procreatam in eiſdem partibus permanſiſſe, ſed uehementi motu craſsiorem rerũ molem obeuntem & obſcuris attuliſſe ſplendorem, & illuſtratis tenebras reliquiſſe. Hac autẽ lucis tenebrarumq́; ſucceſsione æquis temporis interuallis in regione inferiori peracta, Moſes, ut nihil eorum, quæ ordine conſecuta ſunt, aut fortuito, aut ab alia cauſa principium habuiſſe declararet, diei noctiſq́; denominationem Deo tribuens, appellauit, inquit, lucem diem, & tenebras noctem. Nam cum illuſtrandi uis natuturaliter non poſſet quieſcere, ubi lux per ſummam circuli partem tranſiens ad ſuperiora per-

uenit, necesse fuit, ut inferiora obscurarentur, crassiore natura, ut par est, splendorem nõ admittente. Ignis igitur abscessum uesperam nominauit. Rursus autem cum ignis supremum circulum percurreret, & superioribus lumen afferret, illud ipsum factum uocauit mane, crepusculum sic appellans. Sed paulo altius sermonem repetamus, ut expositionis allatæ à nobis ordo ex iis, quæ sparsim in sancta scriptura posita sunt, comprobetur. Verba, quæ mundi cõtinent opificium, sic habent: In principio fecit Deus cœlũ & terram. Hæc nos ita sumus interpretati, ut rerum omnium procreationem simul fuisse constitutam ex iis significari diximus. Ex eo enim, quod continet, illud etiam ostendi, quod continetur. Nam extremis media comprehenduntur. Extrema uero, quantũ quidem ad sensum pertinet humanum, sunt cœlum, & terra. His enim aspectus hominũ utrinque circunscribitur. Quemadmodũ enim qui dixit, in manu eius esse fines terræ, media etiam, quæ finibus concludũtur, intellexit: sic Moses per extremitates, vniuersam orbis materiam complexus est. quæ quidem opinio ex verbis, quæ sunt interiecta, confirmatur. Scriptum est enim: terra autem erat inuisibilis, & incomposita: ut planum fieret, omnia quidem fuisse potestate in primo Dei ad procreandum appulsu, tanquam ui quadam seminis ad mundi procreationem coniecta, actu uero res singulas minime

Psal. 94.

fuisse. Terra enim, inquit, erat inuisibilis. Quod perinde est, ac si diceretur, erat, & nõ erat. siquidem ad eam nondum concurrerant qualitates. Cuius quidem sententiæ indicium est, quòd inuisibilis fuisse dicitur. Quod enim uidetur, color est: color autem est quidam ueluti fluxus ex superficie figuræ: figura uero non est sine corpore. Quamobrem si inuisibilis erat, & colore carebat omnino. quod autem coloris est expers, figuram non habet. & quod eiusmodi est, corpore uacat. Quare in subita illa mundi molitione simul cum reliquis rebus omnibus inerat terra. restabat autem, ut, id, quod est generari, qualitates adhiberentur. Etenim ex eo, quod inuisibilem eam fuisse dicit scriptura, nec aliam ullam in ipsa qualitatẽ fuisse demonstrat. Quòd autem incompositam uocat, indicat eam nõdum corporeis proprietatibus fuisse concretam & condensatam. Hoc autem ex Symmachi, & Theodotionis, & Aquilæ interpetratione clarius fit, cum primus eorũ dicat: terra autem erat iners, & indistincta: alter autẽ, erat inanis, & nulla: tertius uero, erat nihil, & nihilum. Ex his enim, ut ego quidem sentio, intelligitur terra ex eo, quòd iners esset, nondum actu fuisse, sed sola potestate. Quòd autem indistincta, nondum singulas qualitates inter se proprie fuisse separatas, sed orbem vniuersum in confusa quadam, & indistincta qualitate, cum nec color, nec figura, nec moles, nec amplitudo, nec

ulla alia eiuſmodi qualitas propria ratione diſtincta in ſubiecto cerneretur. Idem ſignificat nobis, inanis, & nulla. Nam uoce illa, inanis, uis qualitates ſeparans indicatur, ut intelligamus, mundi conditorem poteſtatem qualitatũ ſuſceptricem produxiſſe, quæ quidẽ inanis erat, & in ſe nihil continebat, antequam qualitatibus cõpleretur. Tertiam interpretationem, ut ex Epicuri depromptam philoſophia, ſine cõſideratione relinquendam exiſtimo. Simile enim quiddam illa quoque declarat de primo rerum principio, uoces inanes effingens, per easq́; nullam fuiſſe rerum non ſubſiſtentem naturam oſtendens, cui ſimile eſt nihil, & nihilum. Verum ad inſtitutum noſtrum reuertamur, uideamusq́;, quo modo ſupremo naturæ ſenſilis termino ab igne ſemel occupato, firmamentũ deinceps factum ſit, quod ſuperiorum & inferiorũ aquarum confinium eſſe dicit. Ego enim exiſtimo firmamentum, ſiue ſit vnum ex quatuor, ſiue aliud illa complectens, vt externi philoſophi tradiderunt, non eſſe corpus ſolidum, ac durum, ſed cõparatione ſempiternæ, & incorporeæ, & quæ tactu non percipitur, proprietatis, extremum illud naturæ ſenſilis, quod ignis ui ſua perpetuo mobili ambit, firmamentũ à ſcriptura dici. Quis enim neſcit, quod ſolidum eſt, reſiſtenti quadam duritie condenſari? quod autem eſt denſum, & durum, ac reſiſtens, qualitate graui non uacat. quod uero natura graue

est, sursum ferri non potest. At rebus cunctis sensilibus superius est firmamentum. ex quo fit, ut nihil in eo crassum, aut corpulentum cogitari posit. sed, ut dictum est, rerum, quæ corpore uacant, & animo tantum comprehendun tur, comparatione, quidquid sensibus est obno xium, solidum, firmumq; dicitur, licet naturã, quàm maxime cogitari posit, subtilem obtineat. Merito igitur, quod ignis ambitu cõprehenditur, comprehenditur autem quidquid ex crassa materia constat, id propriis semel terminis circunscriptum, ob naturalem materiæ crassitudinem ad superiorum differẽtiam uocatum est firmamentum. Quemadmodũ autem & lucem, diem; & tenebras, noctem; sic illud, cœlũ, appellauit. Atque ab hac quidem expositione diuisio aquarum interpositu interiectuq́; firmamenti cõstituta non abhorret, & scripturæ cõuenit: sic enim post illa, quæ de terra scripta sunt, sequitur: Tenebræ erant super abyssum, & spiritus Dei ferebatur super aquã. Arbitramur igitur tantum abesse, ut spiritus tenebrarũ, spiritus Dei sit, quantũ abest ab omni malo. quod innumerabilibus sanctæ scripturæ testimoniis possu-
Io.1.b. mus cõprobare, quæ Deũ & lucem esse ueram,
1.Tim.6.c. & habitare lucem inaccessam affirmant. Spiritus autem Dei ea, super quæ fertur, similia facit iis, quæ in luce sunt. Quamobrem aqua, super quam Dei spiritus ferebatur, in luce erat omnino, & à tenebris separata: & ideo illi non

erat opus, cum in tenebris non esset, ut illustraretur. Quæ si recte considerata sunt, aqua profecto, super qua ferebatur spiritus Dei, diuersa est ab istarum aquarũ natura, quæ deorsum fluunt, et firmamẽto ab aqua graui & ad inferiora tendente seiungitur. Quòd autem in scriptura uocetur aqua etiam illa, qua, sublimiori contemplatione diuinarum mentium plenitudo significatur; ne quis id alienum, aut nouum putet. Nam & Deus ignis cõsumens est, attamen ab ignis materia purus intelligitur. Quemadmodum igitur, cum audis Deum esse ignem, aliud quiddam ab isto igne diuersum esse illum cogitas: sic etiam, cum diuino spiritui aquam subiectam discis, ne putes illam esse istam, quæ inferiora petens in terram fluit. Nam spiritus Dei super terrenis istis, atque instabilibus non fertur. Verum, ut clarior nobis hic sensus pateat, breuiter repetamus ea, quæ dicta sunt. Firmamentum, quod vocatum est cœlum, terminus est rerum, quæ sensibus cõprehẽduntur. quod ultra illum terminum est, id res illæ, quæ mente percipiuntur, excipiunt, in quibus nec species est, nec magnitudo, nec situs in loco, nec interualli mensura, nec color, nec figura, nec quãtitas, nec quidquam aliud eorum, quæ sub cœlo cernuntur. Nec quisquam arbitretur, nos uerborum interpretationi ex hac morali expositione confusionem afferre, ut opinionibus eorum, qui ante nos interpretati sunt, faueamus,

Deut. 4. d.

dicamusq́; potestates illas, quæ defecerũt, abyssum dici; principem uero tenebrarum intelligi tenebras illas, quæ super abyssum erant. Nunquam enim ita delirarem, ut res à Deo factas malas esse ducerem, cum perspicue summam
Gen.1.d. colligens diuina scriptura dicat: Et uidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erãt ualde bona. Quòd si, quæcunque Deus fecit, sunt bona, abyssus autem, quæq́; ad illam pertinent, à numero eorum, quæ facta sunt à Deo, non excluduntur: & hæc igitur in ordine suo bona, etiam abyssus ipsa, licet lux rebus insita nondum circa illã splenderet. Proinde cum in scriptura abyssum audio, multitudinem aquarum significari dico.
Psa.76.d. Sic enim in Psalmis quoque describitur: cõturturbatæ sunt abyssi, multitudo sonitus aquarũ. Tenebras autem circa illam audiens, uim illustrandi in rerum vniuersitate sitam nondum eluxisse intelligo. Aquarum uero separationẽ per firmamentum consecutam, dicens, à scriptura, nihil absurdũ, aut à nominis significatione alienum mihi facere uideor, si discrimen inter earũ naturas intelligam, atque vnum genus illarum sursum tendere, nihil grauitatis habere, & ignẽ leuitate superare mihi persuadeam, adeo vt supra naturam calidã manens, illius subiectæ nec motu conuellatur, nec ardore in diuersum ordinem commutetur, sed igni subtercurrenti nullum ad se accessum præbens, integrum maneat. Quo modo enim, quod materia caret, ei se locũ

accommodet,

accõmodet, quod ex materia conſtat? Alterum autem illud eſſe, cuius naturam & oculis, & guſtu, & tactu cognoſcimus. Quæ enim hic, & deorſum fertur aqua, & perlucida cernitur, & guſtu dignoſcitur, eam, natura eius perſpecta, & cognita, ad aliam notionem transferre nõ cogimur. At quæ illic aqua dicitur, cum nec uideatur, nec fluat, nec ullis prorſus eiuſmodi terminis coerceatur, quibus natura humida continentur, ſed extra locum ſit, & expers omnium qualitatum, quæ ſub ſenſum cadunt, ſuper ipſa feratur ſpiritus Dei, & ſupra cœlos eſſe credatur, & omnibus, quæ ſenſu cognoſcuntur, ſuperior ſit; qui non à communi aqua diuerſam putet, naturamq́; ſenſibus non obnoxiam, ſed animo, ac mente ſolum comprehenſam exiſtimet, inter eos, qui iudicare poſſunt, arbitror eſſe neminem. Nam, ut ex ſuperiore diſputatione cõclusimus, quidquid mouetur, à natura, quæ mente ſola percipitur, excluſum eſt, circa ſe ipſum conuerſionem habet. Natura uero locorũ ſpatiis terminata, rebus, quæ mouẽtur, fines conſtituit, ultra quos natura, ſola intelligentia comprehenſa, nulliſq; locorum, aut interuallorum proprietatibus obnoxia reperitur. ſupremum igitur naturæ ſenſilis terminum, extra quem nihil tale eſt, qualia ſunt ea, quæ cernimus, firmamenti nomine declarari dicimus, ſententiam noſtram ſcriptura uerbis illis approbante: Diuiſit Deus inter aquam, quæ erat ſub firma-

mento, & aquam, quæ erat super firmamentum. Ex his enim patet, ne initio quidem hãc cum illa fuisse confusam, sed, cum esset nomine coniuncta, nullam tamen habuisse naturæ permixtionem. Neque enim dicitur: Erat subter aut supra firmamentum: sed hæc erat sub firmamento, illa erat supra firmamentum. Quôd si vna statim in tenebris, altera prorsus in luce, & à tenebris seiuncta, nimirum illa, super qua spiritus, quæ simul etiam fuit supra firmamentum, quod interiectum est. Quæ de rerum vniuersitatis constitutione excogitauimus, & quo modo in naturæ potentia reliquis rebus lux nõ sit posterior, licet scriptura tenebras prius, quàm lucem commemoret, quæq; de firmamento probabiliter attulimus, & de aquarum differentia, quæ illas nominis cõmunione coniunctas in grauem, leuemq; diuidens, diuersas de utraque ipsarum opiniones affert, hæc & his similia sunt: quæ utrum recta & conuenientia sint, iudicet prudens auditor. Posteaquam igitur, quæ cernuntur, aquæ, ab illis, quæ intelliguntur, secretæ sunt, mediumq; inter duplicem aquarum naturam confinium interiectum est cœlum, quod simul cum terra, atque omnibus iis, quæ ad mundi constitutionem collata sunt, in principio factum esse dicitur, nunc autem perfectum, & nominatum in demonstratione firmamenti, ignis ambitu definiti, ostenditur, alter lucis circuitus rursum & obscurauit id,

quod erat ſubiectũ uiciſsim, & illuſtrauit, idq́; eadem, quæ ante dicta eſt, ratione uocatum eſt dies. Neceſſario autem atque ordine natura numeri rerum uniuerſitatem ingreſſa eſt. Neque enim aliud eſt numerus, niſi unitatum compoſitio. Quidquid autem præfinita aliqua circunſcriptione conſideratur, unum appellamus. Quare cum circulus undique perfectus in ſe cognoſcatur, recte ſcriptura in nomine unum circuli ambitum conſtituit, dicens: factum eſt ueſpere, & factum eſt mane dies unus, & rurſum alterum ambitum itidem unum. Vtriuſque uero compoſitio duo reddidit. Atque ita ſcriptura numeri naturam mundi partibus adiunxit, ordinis conſequentiam nominibus numeri ſignificans, factum eſt enim, inquit, ueſpere, & factum eſt mane dies unus. Cum igitur hæc facta eſſent, rerum natura rurſus ordine progrediens antecedentibus conſequens addidit neceſſario. Atque huic item operi diuinum mandatum anteit, animos ubique noſtros Moſe confirmante, ne quid ſine Dei nutu conſiſtere cogitemus, ſed, quæ ſingulis in rebus admiranda perſpicimus, ad Deum eorum opificem, auctoremq́; referamus. omni ergo tum lucida, tum ignea natura propriis qualitatibus à cæteris ſeiuncta, atque diſtincta, aeris conſtitutio ſilentio prætermittitur, cum tamen ordinis ratio poſtularet, ut, igne conſtituto, de ipſo aere diſputaretur: qui, cum leuis ſit, cum ignis leuita-

te quandam habet cognationem; deinde de natura graui uerba fierent. Moſes autem omiſſo aere de hac ipſa diſſerit. Quod quidem ille non ideo facit, quòd nihil ad mundi conſtitutionem aer conducat, aut quòd ſecluſus ſit ab elementorum poteſtate, ſed quia fortaſſe natura molli ac facile cedenti præditus res omnes in ſeſe ſuſcipit, eaſdemq́; præ ſe fert, cum nec colorem proprium, nec figuram, nec ſpeciem habeat, ſed alienis & coloribus, & figuris informetur. Nam & lucis fulgore ſplendidus fit, & tenebrarum interuentu niger, & obſcurus. Per ſe enim nec ſplendidus, nec obſcurus eſt, ſed omni figura, omniq́; colorum ſpecie imbuitur, & ad omnium rerum, quas ſuſcipit, motum ſe accommodat. Etenim nullo labore illis utrinque cedit, & hinc, atque illinc, utcunque moueantur, ad earum magnitudinem circunciſus pone ſuccedit. Quin etiam ſi humidum ex amphora, quodcunque in ea fuerit, effundatur, aer et effuſum amplectitur, & ultro in interiores uaſis partes ingrediens uacuum occupat. His, & aliis innumerabilibus argumentis aeris natura mollis, & facile cedens oſtẽditur. Quare cum in eo uerſetur hominum uita, cumq́; omnis propè uiuendi facultas, & ſenſuũ actio in aere uim ſuam obtineat: ſiquidem per ipſum audimus, odoramur, & animam ducimus, quod uitæ munus maxime proprium ac neceſſarium eſt: qui enim reſpirandi, idem ſimul fe-

cit etiam uiuendi finem: iccirco ſapientiſsimus Moſes illum, ut cognatum, coniunctumq́; nobis elementum, in quo ab ipſo ſtatim ortu enutrimur, tacite præteriit, ad huius partis declarationem ſatis eſſe putans, innatam illam, atque inſitam naturæ noſtræ cum aere coniunctionem, atque habitum. Quæ uero in ipſo conſpiciuntur, ea quo modo ſe habeāt, ſigillatim perſequitur. Etenim cum dies ſecundus tranſiſſet, ſapiens & numeris omnibus abſolutus rerum conditarum ordo, quo aqua à terra ſeparata eſt, Dei uox mandatumq́; dicitur. Vere enim, quidquid ſapienter fit, Dei uerbum eſt, non inſtrumētis ullis uocalibus enunciatum, ſed iis, quæ in ipſis rebus conditis admirabilia uidentur, expreſſum. Nam cum adhuc terrena qualitas cum natura humida commixta eſſet, cuius niſi uere diuinæ poteſtatis, ac ſapientiæ fuit, uel terram propriis qualitatibus ita denſare, ut, omnibus eius ſimilibus particulis in ſolidum redactis, ac conſtipatis, humiditatem inſitam ab ipſa ſecluderet, uel aquam terræ cauernis cohibitam, & incluſam ab eius permixtione ſecernere, atque in unum congregare? Iccirco Moſes huic rei admirandæ ſermonem Dei præfuiſſe dicit, mandatum ipſius explicantem: quo quidem ego rationem rerum conditarum naturæ inſitam ſignificari iudico. Dixit, inquit, Deus, cogantur aquæ in congregationes ſuas, & appareat arida. Neceſſarium naturæ ordinem cer-

nis, quo modo, expressa aqua ab ipsa terrá, quod ab humiditate secretum est, exarescat. & quo modo, cum id, quod humidum est, non amplius in cœni morem cum terra permixtum sit, receptaculis quibusdam cingatur aqua, ne propter naturam fluxam dispereat, si effusio ipsius nulla re coerceatur. Mihi nõ uidetur alienum, de aquis, quæ super cœlos sunt, iterum mentionem facere. Nam si necesse est, ut hic apte ad aquas suscipiendas terra formetur, quæ quibusdam finibus earum fluenta cohibeat, naturæq́; instabili firmam stabilitatem suam opponat: qui fieri potest, ut aqua illa superior, si uere est aqua, super re mobili consistat, nec super curua re iacens dispergatur? Etenim si unam & eandem utriusque naturam esse statuimus; necessarium est, ut, quæ in his aquis conspicimus, eadem omnia de illis cogitemus. Ergo cœli terga dissecta sunt, atque excauata in ualles, earum similes, quæ propter interualla mõtium in terra sunt, ut illis aqua coerceatur. At quid dicent, quando poli conuersione id, quod superius nunc est, inferius fiet, pocula ne aliqua in orbibus excogitabunt, ne aqua suspensa ex cauis effluat? Vorax est, inquiunt, ignis, materiaq́; indiget flammam perpetuo nutriente, ne succedentis extinguatur inopia, & à semet ipso consumatur. Ego uero, licet magna præceptoris nostri uox huic sententiæ fauere uideatur, rogabo ta-

tamen eos, in quorum manus hæc inciderint, ne grauiter ferant, ſed patiantur, me inſtitutum ordinẽ ſequi. Neque enim opiniones noſtras, ut leges, auditoribus proponimus, ſed ex doctrina ipſius occaſionem arripientes conſentaneum ordinem intuemur. Quamobrem & hæc oratio noſtra, ſi quidem à decoro non abhorruerit, ad eius ſapientiam referetur. Quid igitur ad ea, quæ contra dicebantur, reſpondebimus? Non ſolum in igne, & aqua contrarias qualitates perſpicimus, ſed in ſingulis elementis uidere licet quandam proprietatum cum oppoſitis pugnam. Quemadmodum enim in elementis, quæ commemorauimus, contraria eſt frigiditati caliditas, ſiccitas humiditati: ſic in altera elementorum oppoſitione contrariæ ſunt inter ſe qualitates, ſoliditas, & raritas; duritia, & mollitia; grauitas, & leuitas; & ſiquid aliud in horum utroque proprium, alteri contrarium cognoſcitur. Vt igitur in his dicere non poſſumus, contrarium unum altero contrario nutriri, nec grauitatis conſumptione aeris leuitem augeri, neque terræ denſitatem oppoſiti elementi raritatem efficere, aut reliquas eius proprietates alere aereas qualitates: ſic inquiet aliquis, frigidum quidem, & humidum, calido, & ſicco eſſe contraria, non tamen ſequi, ut mutuo inter ſe interitu nutriantur, neque ex eo, quòd alterum non ſit, alterum eſſe. Hoc enim pacto neutrum conſiſteret, ſi utriuſque uis in al

terius interitu ſita foret. par enim in utroque corrumpendi alterum poteſtas eſt. & ſemper ex ſuperantis potentia uicti pernicies naſcitur. idq́; experimento confirmatur. Si materiam aliquam ignis apprehenderit, deinde aqua conii ciatur, mutuum utriuſque uidebimus exitium. Quod enim in utroque dominatur, alterum per dit, cum utrunque alterius potentiæ ſuperanti pariter cedat. Quandiu enim æqualis eſt utriuſque uis, mutua utrinque tentatur internecio, & neutrum altero alitur, aut nutritur, ſed utrunque ſimul uiciſſim deletur. Vt eas feras non di cemus mutuam ſibi uiuendi facultatem præbere, quæ ſeſe uiciſſim deuorant, ſic humidum, & ſiccum ita contraria ſunt, ut neutrum ab altero conſeruetur, ſi unum alterius interitu nutriatur. Quamobrem mihi magis conſentaneum uidetur, ut ita ſtatuamus, quoniam omnia, quæ Deus fecit, ualde bona, pulchraq́; ſunt, in ſingulis inſpici pulchritudinis perfectionem oportere. Additio enim illius particulæ, ualde, ſignificationem intendit, eamq́; perfectionem, cui nihil deſit, planè declarat. Nam ut in animalium genere, quamuis innumerabiles differentias cernamus, generali tamen rerum commendatione cõuenire dicimus, ut unumquodque pulchrum eſſe dicatur. Quæ tamen laus, & commendatio non refertur ad eam ſpeciem, & formam, quæ conſpicitur. Alioqui nec ſcolopendra, nec terreſtris rana, nec, quæ ex putri

materia generantur, animalia essent ualde pulchra. Non enim rerum speciem diuinus oculus intuetur. Nec quadam coloris, formæq; præstantia pulchritudo definitur, sed eo, quòd singula, quatenus sunt, naturam perfectam habent. Non enim in eo situm est, ut equus sit, quòd bos non sit, aut contra, sed quòd in utroque eorũ se ipsam natura conseruat, propriasq; ad stabilitatem suam obtinet facultates, nec corrumpendi, sed conseruandi uim habet. Sic etiam elementa, licet aliter inter se habeant, singula tamen in se valde sunt pulchra. Propria enim unumquodque ratione completum est pulchritudine. Pulchra est terra, quippe quæ non eget aeris interitu, ut terra sit, sed naturali sibi à Deo insita potestate sese conseruans in propriis qualitatibus manet. Pulcher est aer, non ex eo, quòd terra non sit, sed quòd ipse est, seq; naturæ suæ uiribus sustentat. Sic etiam aqua est ualde pulchra, & ignis pulcher est ualde, & propriis uterque qualitatibus absolutus in ea mensura, qua primum generatus est, diuinæ uoluntatis uirtute perpetuo conseruatur. Terra, inquit, in æternum stat, non imminuitur, Eccl.1.a. non augetur. Aer in propriis seruatur terminis. Quonam igitur pacto aqua sola ex eorum genere est, quæ consumuntur? Præterea in rebus ipsis inter se comparandis uidemus eam, quæ naturã ac uim igneam obtinet, magnitudine longe præstare. Nam illi, qui de rebus subli

mibus philoſophantur, ſolem ipſum multis partibus terra maiorē eſſe facile demonſtrant. Neque enim umbram terræ longius in aerem protendi, quòd, ſuperante ſolis magnitudine, radiorū acceſſu in turbinis morem contrahatur & coarctetur. Quòd ſi totum hoc, quod ex terra & aqua conficitur, cum ipſo tātum ſole comparatum, tam exiguum eſt, ut multis partibus excellat ſolis magnitudo: quandiu tantulum iſtud humidi tanto igni nutrimentū ſubminiſtraſſet? Attamen omnibus ſeculis uidemus mare pariter exundans, & fluminum curſus eiſdem finibus, & modis contineri. Quo quidem experimento nihil humidi conſumi probatur, &, quemadmodum initio non ex humiditatis interitu ignis ortum habuit, ſed ab eadem conſtitutus eſt poteſtate, ſic, ut nihil humida natura, quo ipſe maneat, perturbetur, in primo ſuo ſtatu perpetuo conſeruatum iri. At enim, inquit, ſæpenumero terram imbre madefactam uidemus, deinde, ſole uehementius calefaciente, eandem exareſcere, quæ paulo ante erat irrigua. Quonam igitur, inquit, abiit humiditas illa, ſi radiorum ardore non eſt conſumpta? An, quæ in dolio eſt aqua, ſi in alterum dolium transfundatur, ſtatimq; exinaniatur, quod plenum erat; quia in uno aqua non eſt, ne in altero quidem erit? Hoc ſiquis ad elementa retulerit, nihil errabit. Idem enim eſt, ex uno uaſe in alterum aquam transfundi, & humiditatem è terra exu-

gi, in aeremq́; transportari. Naturaliter enim, quando superiorum caliditas ad se attrahit, humidum subtilitate partium à terra sursum tollitur. Huiusce rei illud indicium sit, quòd crassioribus è profundo terræ plerunque sublatis uaporibus caliginosum quoddam corpus defluit, tantaq́; fit uaporum coagmentatio, ut oculis perspicue cernatur. Aliàs autẽ tenuior quædam uaporis fit exhalatio, quæ ad aeris tenuitatem proxime accedit, nec prius oculis percipi potest, quàm inter se coacta, atque concreta coagmentatione sua nubem efficiat, Tenues igitur, atque humidi uapores illi leuitate sua in aere fluitant. Quòd si maior humidi copia in unum confluens grauitatem acquirat, tunc ex aere guttatim cadit. Itaque quod ex terra caliditas attrahit, & extollit, id ab ea non consumitur, sed nubes euadit: qua quidem compressa, imber efficitur. Hoc autem rursum terræ commixto, uapor consurgit: qui redactus in nubem, pluuiam, & imbrem parit. Vnde uapores iterum cõcipit terra, qui in nubes coagmentati defluunt. Quod autem defluxit, rursum per uapores cogitur, atque ita orbis quidam fit, qui in se ipsum redit, & iisdem uestigiis assidue uertitur, ac circumuoluitur. Quòd si plantas, ac germina obieceris; respondebo, omnia in orbem itidem commeare. Humor enim per plantas, aut semina in germina confluit. Tum, quod terrenum est, consequitur; quibus admissis, res

enutrita crescit, & augetur. At ubi exaruerit, ita dissoluitur, ut singulæ partes ad elementum sui simile reuertantur. Etenim cum in particulis suis aer sit rarus, tenuibusq; uaporum partibus longe tenuior, quidquid in ipso est, ad cognatum sibi elementum per ipsum transit. Sic enim & puluis, licet diu in aere diffusa iactetur, tandem redditur terræ: & humor non perit, sed aliquid omnino sibi coniunctum, ac simile inuenit, cui admixtus, auctusq; partium similium accessione, rursum in nubem concrescit, atque ita per pluuiæ guttas in naturam suam restituitur. Ex quo fit, ut mundi partes, quæ ordine constitutæ in uniuersitate rerum uidentur, eundem modum & mensuram, quam opificis sapientia cuique ad mundi pulchritudinem initio præscripsit, tueantur, atque conseruent. Illud obiici posse non ignoro, sæpenumero in maximis caloribus nubes per aerem disiectas ferri, in quas si diutius aliquis aciem oculorum intenderit, redarguet quodam modo rationem eorum, qui asserunt, naturæ humidæ nihil consumi. Nam turbulentæ nubis sectiones, quæ multum aeris spatium occupant, primum quidem nimia ardoris ui accensæ magnitudinem contrahunt, deinde incendio exiccatæ penitus abolentur, adeo, ut, humore ab æstu consumpto, nihil omnino relinquatur. Quo quidem argumento uaporum ratio refellitur. Nubes enim in superiore turbulenti uentosiq; huius aeris par

te constitutæ nihil grauiorum uaporum in naturæ suæ tenuitatem admittunt, cum omnes uapores, & exhalationes crasſiorem illam aeris partem, quæ terram propius ambit, natura præfinitam habeant, nec ulterius progredi posſint. Nam tenuis atque ætheria illa regio nihil crasſum admittit. Quidam, se montium altisſimorum uertices uidisse, memoriæ prodiderunt, in quos nec nubes aſcendere, nec uenti aſpirare, nec uolucres magis aduolare posſint, quàm animalia, quæ humi demerſa ſunt, in aere uitam agere. ut perſpicuum ſit, esse quendam in aere terminum constitutum, quem crasſioribus terræ exhalationibus tranſilire, ut ad superiora conſcendant, non liceat. Quamobrem in montium cacuminibus ad æſtatem uſque permanent niues, nec liquefiunt, quòd humorum in ea parte concretio aſsidue refrigerat aerem. Quin etiam igneos tractus, quos proſilientes stellas quidam uocant, ex eadem cauſa fieri docent ſapientes, qui res eiuſmodi profitentur. Ventorum enim ui crasſiores quaſdam, ac denſiores aeris partes in regionem ætheriam compelli, quò ſimul atque peruenerint, incēdi, flāmamq; ob inſitum uenti impetum fluentem ferri, quo quidem deficiente flammam quoque cum uento ſimul extingui. Quamobrem cum dici non posſint uapores, extincta nube, rurſum cōſiſtere, ut ex illis, quemadmodum in inferioribus fieri uidemus, relicti humidi reditus ſperari

queat, necesse est, eorum sententiam approbare, qui humidum exuri, & in nihilum redigi tradunt. Ego uero, ut uaporum humorem ab exuperante incendio consumi concedam (stulti enim ac pertinacis hominis iudico, rebus perspicuis aduersari) tamen, quoniam undique ueritatem indagantes fatigari non decet, assero, naturæ humidæ mensuram nihil imminutam conseruari, &, quod cõsumptum est, rependi prorsus, atque restitui. Quod autem in hac me sententia confirmat, hoc est: ignis, ut ex actione ipsius hic apud nos experimur, non omnes materiæ, quam corripit, qualitates depascitur. Exempli gratia, in olei materia humiditas, posteaquam à qualitate frigida seiuncta est, facile ab ignis caliditate attrahitur, & inflammatur. Sed non solum in flammam oleum conuertitur, uerum etiam post ignem ex olei humiditate ortum aridus cinis efficitur. id quod aperte perspicitur ex lucernæ fuligine, qua ea, quę supra flammam sita sunt, nigrescunt. Quod si diutius fiat, ipsi loco ex lucernæ fuligine infecto moles quædam accrescit, atque adhæret. Ex quo planum fit, oleum per ignem exiccatum in minutissimas & aspectum nostrum effugientes particulas commutari, atque ita aerem petere, indeq; desiliens in terram, considere. Minutissimarum autem fuliginis particularum in aere fieri effusionem, ex eo potest intelligi, quòd nares hunc ipsum aerem attrahentium

nigræ fiunt. Quin etiam id, quod ex pectore respirantes emittunt, nigrum esse conspicitur, propterea quòd fuliginis colore per aeris attractionem accedente sit infectum. Ex his constat humiditatem olei sic in siccitatem commutari, ut materiæ magnitudo per tenuissimas particulas, & quæ aciem oculorum effugiunt, in aere disiecta non deleatur. Si quis igitur, ut hoc olei humidum duntaxat in siccum conuertitur, non autem tota materia penitus aboletur, sic de uniuerso humido cogitauerit, non errabit. Manifestum enim est, totum ex partibus constare. Quod autem de parte discimus, idem de toto edocemur. Vnam autem genere humiditatem esse, nemo, ne pertinacissimus quidem, negabit. Atqui humiditas ab igne combusta tenuis puluis efficitur: & omne humidum, dum est in igne, particularum qualitatem ex humiditate in siccitatem conuertit, non autem penitus deletur, atque consumitur. Quoniam igitur nebula, seu nubes nihil aliud est, nisi uaporum coactio, atque concretio; uapor autem est tenuissima humidi exhalatio: necesse est, cum ardore nubes exaruerit, minutissimum illud, & indiuiduum uaporis corpusculum, quamuis humidam qualitatem non seruet, non tamen omnino disperdi, & aboleri. Quatuor enim in uapore considerantur, humiditas, frigiditas, grauitas, & quantitas. Ex his quæ naturæ ignis aduersantur, ea ui ipsius exuperantis abolen-

tur. Quamobrem nec humidum, nec frigidum in igne sita, manent eiusmodi. Quantitas uero ab ignis natura non discrepat, quandoquidem & ignis in quanto cõsideratur, & cum quanto quantitas non pugnat. Itaque uaporis quantitas ab humidi & frigidi qualitate seiuncta seruatur. Quæ autem ex grauitate qualitas uapori naturaliter inest, unà cum magnitudine conseruatur. pariter enim & humida, & frigida grauem naturam habent. Ex hac rerũ serie mens nullo labore cognoscet, quo modo aqua fiat terra, commutataq; uaporis qualitate naturam similem assequatur. siccum enim, & graue qualitatis, quæ terræ inest, propria sunt, in eaq; uapor exustus conuertitur. Ac mihi quidem non faciendum uidetur, ut principium hoc assecuti, consequentem ordinem, ad quem consideratio ipsa nos per uerisimilia ad ueritatem ducens progreditur, omittamus. Videtur enim ob hanc causam & mare semper in propriis terminis permanere. Quoniam accessio illa, quam ex confluentibus aquis assidue paulatim acquirit, exhauritur, & consumitur à caliditate, quæ cucurbitulæ instar tenues humidæ naturæ uapores attrahit. Verum, quia mediterranea loca, & quæ magis ad Aquilonem uergunt, huic rationi uidentur aduersari, propterea quòd, cum in his partibus ob aeris ambientis frigiditatem mare non admodum calefiat, uaporum confectio torpeat, eam duppliciter

citer confirmabimus. Primum igitur dicimus, licet innumerabilia maria uideantur, unum tamen, & continuum esse mare in sese per orbem uniuersum commeans, nec ullo pacto à coniunctione sua diuulsum, atque seiunctum: quamobrem, si perpetua caliditatis præsentia, quod australe est, succendatur, in illis item partibus diminutionem sentiri, aquis sponte sua deorsum naturaliter confluentibus ad explendum id, quod exhaustum & exinanitum est. Deinde, cum totum mare, ex quauis aqua confectum, sit salsum, parem fieri uaporum digestionem comprobari. Salsorum enim naturalis est siccitas. Quare si qualitas hæc per totum mare pariter diffusa est, pariter etiam agit in omnibus illius partibus. Id enim cuiusque naturæ proprium est, ut ex ui sua agat. Nam ut ignis accendit, & nix refrigerat, & mel dulcia reddit, ita sal exiccat. Quocirca cum passim per omnia maria salis exiccatio natura sit distributa, sic ad facilem uaporum digestionem prospiciente diuina sapientia: omnes enim partes aquæ tenues sal quodammodo excludit, atque expellit è mari, quippe quod dominetur humido propter insitam naturæ siccitatem: non absurdum est existimare, æquabiliter undique humiditatem consumi, mare per uapores exhauriente aere. Quòd autem omnis aereus humor in nubibus fiat, atque inde pluuiæ in terram decidant, & nos superius ostendimus, & prophe-

tia opus eiusmodi Deo tribuens docet his uer-
Amos.5.c. bis: qui uocat aquã maris, & fundit eam super
faciem terræ. Et cum alia multa, tum nubes à
superiore caliditate accendi, & penitus exiccari
re ipsa didicimus. Quare non est prætereunda
quæstio, quæ nobis ex iis, quæ dicta sunt, ordi-
ne occurrit. Sic enim aliquis obiiciat. ex com-
memorato olei exemplo intelleximus, mate-
riam subiectam etiam post combustionem non
aboleri, sed in aerem secedere, atque ignis ui in
terram redigi, eo cõsumpto, quod eius qualita
tati contrarium erat. Quamobrem qui potest
humida natura semper imminuta, atque inte-
gra permanere, cum uaporum humorem, ut
declaratum est, ubique caliditas arefaciat, & in
siccam qualitatem conuertat? Cur, cum hu-
midum exhaletur, & calido tam sit obnoxium,
ut in tenuia, atque indiuidua corpuscula per ua
pores dissectum, in aridam qualitatem ab eo ne
cesse sit commutari, non ea uerior existimetur
opinio, quæ asserit esse quandam aquarum co-
piam, qua semper instauretur, & sufficiatur id,
quod ab igne consumptum, ac deperditum est?
præsertim cum scripturæ testimonio confirma-
ri possit, quæ tradit apertas fuisse cataractas coe-
Gen.7.c. li, cum aquis altissimis omnes montium uerti-
ces superantibus submergi terram oporteret.
Hoc ego scripturæ testimonium dicam alio eius
dem scripturæ testimonio refelli posse. Solet
enim diuina scriptura à propria uerborum si-

gnificatione recedere. Quid igitur, per aperire, & claudere, uelit intelligi, cōsideremus. Ea nimirum aperiuntur, quę clausa sunt; & quæ sunt aperta, clauduntur. Sole olim dominante, cum magna siccitas esset, ea res in scriptura hisce uerbis est explicata. Clausum est cœlum annis tribus & mensibus sex. Quare ea scripturæ oratione, qua dicuntur apertæ cataractæ cœli, significari arbitror ipsum cœlum fuisse clausum Luc. 4. c.
tempore siccitatis. Quo quidem tempore cum 3. Reg. 17.
nubes è mari sublata, pluuia demissa, cœlum aperuerit; constat, ne tunc quidem, firmamento cœli disrupto, ex aquis, quæ super illo dicuntur esse, imbrem defluxisse, sed cœlum appellari aerem, qui terram ambiens uaporibus terminum constituit, quo à subtiliore natura illa superiore seiungantur, ultra quam nihil eorum, quæ grauiora sunt, potest aspirare, non nubes, non uentus, non uapor, non exhalatio, non ipsæ uolucres. Quod autem aer hic capitibus nostris impendens cœlum in scriptura uocetur, facile intelligimus, dum in ea legimus, uolatilia cœli. Aerem enim per ea, quæ in ipso uolant, cœlum dici cognoscimus Cæterum licet hæc ita se habeant, nondum explicata est illa quæstio, quo modo uaporum in siccum commutatio humidum ui naturæ calidæ consumptum non imminuat. Aliud præterea ordine sequitur inquirendum, quod accuratiore studio indagantes forte consequemur. Audisti pro-

phetiam diuinæ poteſtatis magnitudinem ex iis, quæ in rebus procreatis admiranda cernuntur, enarrantem hoc modo: Quis manu dimen ſus eſt aquam, & cœlum palmo, & pugillo ter ram uniuerſam? Quis in ſtatera montes, & ualles in lance collocauit? His uerbis, ut arbitror, aperte docet propheta, propriam ſingulis elementis præſcriptam eſſe menſuram à Dei omnia complectentis poteſtate, quam ille manum, & palmum, & pugillum uocat, ſuis ununquodque terminis & menſuris coercentem. Neceſſe eſt igitur, ſi Dei poteſtas cœlum dimen ſa eſt, ſi manus eius aquam, ſi pugillus uniuerſam terram, ſi ualles in ſtatera conſtituit, ſi mon tibus pondus præfiniuit, omnia menſuram, ac modũ tueri ſuum, nihil eorum augeri, nihil imminui, quæ menſus eſt Deus, quæq́; ipſius poteſtate continentur. ſi nulla autem rebus accidit accretio, nulla diminutio, ut prophetia teſtatur, in ſua prorſus ununquodque menſura perpetuo manet, cum natura ipſa rerum commutabilis cuncta uiciſsim conuertat, & unum in aliud mutet, idemq́; rurſum conuerſione mu tationeq́; priſtinum in ſtatum reducat. Sed quia uaporem hunc humidum in flamma poſitum, ſiccitate per combuſtionem acquiſita, in qualitatem terreſtrem tranſire ex ſuperiore olei exemplo ſatis oſtendimus, deinceps conſide randum eſt, utrum, uaporis materia in contrariam conuerſa, reliquiæ ipſius combuſtione

Eſa. 40. c.

ſubtiliores, ac tenuiores effectæ ſupra manere poſsint. Hoc autem exemplis item nobis manifeſtis poterimus inueſtigare. Neque enim fuligo illa ſubtiliſsima perpetuo hic in aere permanet ſublimis, ſed per aeris raritatem ad cognatum ſibi elementum tranſiens, terræ, & parietibus, tectorũq; laquearibus adhæreſcit. Quod de uaporibus illis quoque cogitandum eſt, ut ad ſuperiorem, igneamq́; regionem à uentis compellantur, & in humidæ qualitatis commutatione materiam ſeruẽt, arefactisq́; ad id, quod eis cognatum eſt, ac ſimile, detrahantur, humiq́; conſideant. Naturalis enim rebus omnibus attrahendi uis inſita eſt: ut minime abſurdum uideatur, ſi uapores quidam, ſicci, ac terreſtres effecti, terræ ſiccitati, & qualitati commiſceantur. Quòd ſi ex olei materia cuncta conſtarent; in craſsitudinis qualitate uapores eiuſmodi in colorem nigrum exuſtione conuerterentur; & ex ſpecie illa conſpecta, quid fieret, cuiuis eſſet perſpicuum. Verum quia ſubtiliſſima, liquidiſsimaq́; natura in uaporibus eſt, hi uero eo, quem ſupra diximus, modo in igne poſiti qualitatem humidam in ſiccam conuertunt, neceſſe eſt, ut, quidquid illud fuerit, quod ex illis redactum animo comprehenderimus, purum, & aereum aliquid, quod ſubtilitate ſua cognitionem effugiat, cogitemus. Sin quiſpiam ſenſui magis, quàm rationi credendum putat, quæritq́; oculis indiuidua, ac cæca illa corpuſcu

la contueri, is poterit aerem talibus particulis refertum aſpicere, quando radii ſolis per feneſtram excepti, eam aeris partem clariorem red diderint, quæ ſplendore fuerit illuſtrata. Hic enim infinita corpuſculorum in aere uolitantium multitudo, quæ in reliquo aeris ſpatio ocu lis cerni non poteſt, radiorum beneficio perſpi citur. Si quis igitur aciem oculorum intenderit, corpuſcula illa ſubtilia aſsidue defluentia deorſum ferri conſpiciet. Quod autem in una parte aeris oſtenditur, indicio eſt, idem in uniuerſo mundo fieri, ſiquidem inter ſe continuus eſt, & ex partibus compactus. Porrò ſi tenuia hæc indiuiduaq; corpuſcula, quæ in aere iactantur, in terram defluunt, certumq; eſt, ætheriam ſpe ciem non diſcerpi in ea, nec diſsipari, quando confractionem, atque effuſionem eiuſmodi nõ patitur ignis natura: neceſſe eſt, ut credamus, materiam eſſe illorum uaporum, quorum dige ſtionem ante conſiderauimus: qui cum humidi ſint, à calida attrahuntur natura, exuſtiq;, ac terreſtres effecti non amplius in aere continentur, ſed rurſum in terram reuertuntur. Quemadmodum autem cibus in nobis per con coctionem in tenuem quandam qualitatem immutatur, &, cuicunque corporis parti per dige ſtionem acceſſerit, eam auget; cumq; in corpo ris conſtitutione uaria ſit membrorum in ſicco, & humido, & calido, & frigido differentia, quocunque cibus concoctus digeſtuſq; perue-

nerit, talis euadit, qualis est ea corporis pars, à qua suscipitur, quæ quidem opportune tenuitatem digestionis comprehendit, eamq́; sibi accommodat, & similem, ac propriam reddit: eodem pacto, licet non sentiatur, assidua terræ fit accessio per indiuidua illa corpuscula. Quam obrem quidquid alicubi cohæserit, & coaluerit, illius partis, à qua susceptum est, naturam subit, fitq́; gleba in gleba, arena in arena, lapis in lapide, & quodcunque fuerit solidum illud, à quo suscipitur, in eiusdem naturam commutatur. Quod si quis in lapide propter duritiam putet esse difficile, licet id ipsum ratio persuadeat, ego tamen cum illo non decertabo. Nihilo minus enim conficietur, quod propositum est, cũ terrestris materia deorsum fluens, à partibus eã non suscipientibus ad suscipientes à uentis transferatur. At aliquis dicet fortasse, orationẽ nostram non eò tendere, quò proposuimus: nobis enim fuisse propositum, ut ostenderemus aquam semper in ea mensura, quam initio obtinuit, permanere, imprudenter autem illuc esse progressos, ut cõtrarium confirmaremus: siue enim digesti uapores in igne considеant, siue reuertantur in terram, utraque re diminutionem aquæ pariter sequi, eoq́; ipso copiam aquarum ostendi, quòd omnino semper absumantur. Necessarium igitur erit, ut rerum naturam iterum consideremus, quo disputatio nostra rectius per ipsam ad finem propositum

perducatur. Quænam igitur eſt rerum natura? Nihil eorum, quæ cernuntur ordine terram ambire, conſtans, firmum, & immutabile conſtitutum eſt à rerum omnium opifice Deo: ſed omnia inter ſe uiciſsim commutantur. Ineſt enim quædam uis, cuius perpetuo quodam in orbem motu cuncta hæc inferiora circumaguntur, & permutantur, rurſumq; in ſemetipſa reducuntur. Quæ quidem cõmutatio cum fieri nunquam ceſſet, neceſſe eſt, in alia uiciſſim omnia tranſire, & per eadem iterum ueſtigia remeare. Nihil enim horum à ſe ipſo conſeruaretur, niſi cum altero genere commixtum naturam ſuam obtineret. Quo modo, inquies, illa commutandi uis per quatuor elementa in orbem commeat? Neque enim quælibet ex quibuſlibet uiciſsim fiunt, neque commutationis circulus per res ſingulas æqualiter uagatur. ſed aqua quidem per uapores in aerem refunditur, uapores autem pabulo flammæ ſumminiſtrato terreſtres fiunt, in cinerem quodammodo redacti, poſteaquam cum igne uerſati ſunt. His uero ſuſceptis terra mutationis in ſe circulum ſiſtit. Neque enim aquæ natura rurſus ortum habet è terra. Qua quidem ratione relinquitur conſiderandum, utrum terra in aquæ naturam mutari poſsit. Quod dum inueſtigamus, nemo orationem noſtram ut longiorem accuſet. Videmus ea, quæ natura ſunt ſicca, ſponte ſua naturali quadã proprietate madefieri. Vt in ſa-

le licet intueri, & in metallis, & in iis, quæ ex humore aliquo conglaciante consistunt. Horum cum siccitas propria sit, tamen, si quidam ex ipsis liquor descendat, humida fiunt, siccitatemq́; suam in humidam qualitatem conuertunt. Talis etiam cernitur mellis natura, quod calore exiccatum, rursum casu aliquo in humorem resoluitur. Sed hæc omittantur. Præstat enim, ut ex principio aliquo necessario disputationis ordinem persequamur. Animaduertimus, nõ una qualitate elementa singula constitui, & ab aliis elementis separari, sed uariis qualitatibus comprehendi, quarum aliæ inter se pugnant, aliæ simul inspiciuntur, & pugnantibus inter se pariter cohærent, & quadrant. Vt in terra & aqua siccitas & humiditas coniungi nequeunt. Horum tamen utrique ex æquo frigiditas inest, qua pugnantes quodam modo deuinciuntur. Aqua item & aer grauitate leuitateq́; separantur, sed in his quoque frigiditas utrique conueniens ut medium quoddam uinculum spectatur: Discrepat aer ab igne ea, quæ est inter frigidum & calidum, differentia, sed leuitate inter se conciliantur, atque conueniunt. Ignis denique à terra leuitate seiungitur, sed siccitatis necessitudine copulantur, & fœdus ineunt. Quæ si uolumus declarare, sic exordiamur. Frigiditas quidem in terra simul, & aqua, & aere perspicitur, maiori tamen ex parte congruit aquæ, & eius in se quodam modo naturam conseruat,

iniuriamq; à ſiccitate prouenientem propellit ea repugnantia, quam habet cũ calido. Quemadmodum igitur adeſt calido ſiccitas naturalis, nec ignis ſolus in alio poteſt oſtendi: ſic dicendum eſt, cum humido frigiditatem coniungi, ac deuinciri. Quòd ſi humidum ſimul & frigidum aquæ naturam conſtituunt, frigida autem qualitas terræ naturaliter ineſt: ſequitur, ut poteſtate & aqua inſit in terra, & terra in aqua. Naturalis enim humidi cum frigido copulatio non permittit, ut unum ab altero penitus ſeiungatur: ſed, etiam ſi contingat aliquando, ut alterum in ſe ipſo ſeparatim conſiſtat, id non plane ſolum eſt, ſed poteſtate utrunque in uno perſpicitur. Nam ut, humido in aerem diffuſo, frigiditas uaporum particulas inſequitur: ſic è contrario, in intimis terræ partibus frigido commorante, humiditas cognatam qualitatem non derelinquit: ſed frigida uis, quæ terræ naturaliter ineſt, tanquam aliquod humidæ naturæ ſemen efficitur, ſemperq; ex ſe coniunctam ſibi qualitatem gignit, cum uis illa commutandi uehementi frigiditate terram in aquam conuertat. Harum rerum ſi quis à nobis rationem & cauſam exquirat, rogetq;, quæ uis ex æquo ſolidũ in humidum conuertat: quod illi reſpondeamus, non habebimus, ut in reliquis etiam omnibus, nempe quo modo aqua in aerem diffundatur, &, quod deorſum tendit, inſideat leui, graueq; in leue conuertatur. Hæc enim fie-

ri ſenſu ipſo percipimus: quo modo autem à natura fiant, ratione docere nõ poſſumus. Sin quiſpiam experimentis hanc opinionem comprobari cupiat, id adducto puteorum exemplo facile præſtabimus. Neque enim, ſi terram ſiccam effodias, protinus aquam offendes, ſed primum tactu neſcio quid uliginoſum ſenties. quòd ſi fodiendo altius ire pergas ad loca frigidiora, glebam magis cœnoſam inuenies. at ſi ad magis adhuc frigida loca deſcenderis, turbida quædam aqua apparebit. ſin autem ſub imo prorſus ſolo, quò minus ueriſimile ſit calorem ſolis penetrare, lapidem aliquem incideris: licet ipſius lapidis denſitas obſiſtere uideatur, tamen uenæ quædam aperiuntur, ex quibus undique defoſſus puteus aquis affluentibus completur. Quod igitur in loco manu, atque opera facto, excauatoq́; contingit, ut humor undique in puteum confluat; id in omni loco par eſt euenire, cum humor ſe naturaliter in unum cogat, atque conſeruet. Sic ergo aqua conficitur, frigidum madefacit, & humor ex frigiditate totam aquæ naturam perficiente conſtituitur. Ex aqua uero coacta, congregataq́; fluentum generatum, quacunque detur aditus, terram aperit, & fons appellatur. Quòd autem aquarum ortus auctor & cauſa ſit ipſa frigiditas, illud indicium ſit, quòd loca ſeptentrionibus propinquiora frigidioraq́; magis abundant aquarum copia. Aprica enim pro-

fecto, & opaca, depressáq;, essent æqualiter aquis irrigua, si frigiditatis absentia nihil aquarum ortum impediret. Quemadmodum autem ex imbrium guttis collecta aqua torrentes nascuntur; licet guttas ipsas separatim aspiciens, singulas per se pusillum quiddam & pro nihilo habendum existimes: sic ex humoris sensim è terra manantis copia multis fluentis coactis oriuntur flumina: quorum si quis magnitudinem, perennesq́; cursus consideret, undenam suppeditari tantam aquarum abundantiam existimabit? Num aliquos sibi in terræ finibus lacus confinget? Quinam, obsecro, tanti lacus esse queāt, qui, nisi noua assidue accedant auxilia, non breui tempore exhauriantur? At alios, inquis, lacus excogitabimus. Ego uero requiram, quidnam alios illos rursum exhaustos explebit. Quôd si alios, atque alios lacus inueneris, ego uicissim interrogabo, unde omnes tandem exinaniti complebuntur. cogeris igitur progredi in infinitum, atque ita oratio tua lacus lacubus accumulans, ne fontibus desint lacus, unde postremo aqua ortus principiū habeat, nunquam consistet. Quamobrem, cum reperienda sit causa, qua primæ aquæ natura constituitur, magis consentaneum est, ęam in ipsos fontes conferre, quàm sub terra lacus confingere, quorum ratio commentitia statim ab aquæ natura deorsum tendente labefactetur, & conuellatur. Quo modo enim sursum fluet, quod, deorsum

ut fluat, naturam habet? Præterea, quàm ingentes lacuum moles erunt excogitandæ, quæ, cum perẽnes tot aquarum copiæ seculis omnibus effluant, & nihil unquam reponatur, non exinaniantur tamen, nec exhauriantur? Constat igitur ex iis, quæ dicta sunt, ideo fluminibus aquam non deficere, quòd terra in illam transmutatur. Terræ uerò magnitudo, licet tantum ex ea copiarum erumpat, non imminuitur, quoniam assidue ab exiccatis uaporibus instauratur. His ita cõstitutis non amplius mutua nobis elementorum inter se commutatio claudicabit. Apparet enim ordo, quo unius in alterum commutatio est ortus illius causa. Exempli gratia aqua per uapores sublata fit aer. Aer madefactus in superiore flamma exiccatur. Quod terrenum est, per ignis naturam ab humido secernitur, terræq; redditum per qualitatem frigidam in aquam commutatur. Ex quo fit, ut sine ullo impedimento semper elementa uicissim inter se commeent, & circunferantur, nullumq́; ex illis aut consumatur, aut redundet, atque exuberet, sed omnia in qua primum constituta sunt mensura perpetuo maneant. Ex iis, quæ disputata sunt, sequitur, ut aquæ supra firmamentum sitæ ab hac humida natura discrepent. Patet enim humidi pastu naturam ignis non ali: demonstratumq́; est, calidum frigido non enutriri, sed extingui, & humido siccum deleri, nõ adiuuari. Quamobrem

tempus est, ut orationem nostram aliò conuertamus, quæramusq́;, quo modo tertio die factæ sint omnes, quæ in cœlo sunt, stellæ. Quòd igitur omnibus rebus admirandis, quæ procreatæ sunt, diuinum quoddam mandatum imperiumq́; sigillatim præcesserit, ex Mosis historia sic excelsa hæc decreta complectente in superioribus animaduertimus, didicimusq́;, diuinam uocem non esse mandatum uerbis expressum, & explicatū, sed artificem ac sapientem in rebus singulis potestatem, qua ea, quæ in ipsis cernuntur admirabilia, perfecta sunt, primaq́; Dei uoluntate statim omnino rerum uniuersitatem extitisse, ordinemq́; sapientiæ in ipsis insitæ necessario permanentem diuinorum mandatorum uim, & seriem obtinere. Breuiter enim rerum, quæ sensu percipiuntur, procreationem complectens, mundum uniuersum ostendit, in principio, inquiens, fecit Deus cœlum & terram. Quibus uerbis rerum uniuersitate comprehensa, deinceps naturalem quendam singularum ordinem persequitur. Simul igitur cum reliquis rebus omnibus generata est lux, sed non extemplo rebus omnibus præluxit, quandiu partes rerum obscuræ uim eius illustrantem impediuerunt. at simul atque rebus procreatis ornatus occasio, atque incitatio concessa est à Deo, ignea uis illustrandi præfulsit omnibus, sibiq́; naturæ leuitate, ac mobilitate, patefacta uia, prosiliuit. Ac tunc quidem uniuersa in se

coacta mundum obibat: mox autem propriis partibus in ea, quæ sibi cognata coniunctaq; erant, diuisa est. Quòd autem eius una natura non sit, ex iis, quæ uidentur, perspicuum est. Si quis tamē lucem ex omnibus coactam unam esse genere dicat, non errabit. quando diuinus etiam sermo singulari uoce uniuersam significat, præcipiens, ut lux, non autem, ut plures fiant. Verum si quis ea, quæ uidentur, aspexerit, multiplicem illustrantis potentiæ differentiā in rebus animaduertet. Quapropter etiā propheta dicit: Qui facit luminaria magna solus. Et Psal. 35. a.
Apostolus, alia, inquit, est claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarū. stella enim differt 1. Cor. 15. e.
à stella in claritate. itaque multa lucis omnino sunt discrimina. Et quanquam omnia, quæ Paulus enumerauit, illustrandi uim habent, & sua unumquodque potestate, claritateq; comprehenditur, ut cuncta communi nomine lux una recte posśint apellari, certæ tamen in his distinctæq; differentiæ spectantur. Quæ cum ita se habeant, nos à uero minime recessuros existimo, si dixerimus, ita Mosem intellexisse, initio quidem totam uim illustrandi in unum congregatam fuisse: uerum, cum multæ essent in subtilitate mobilitateq;, quantum ad maiorem minoremq; præstantiam pertinet, in uniuersitatis natura differentiæ, trium dierum spatium fuisse satis ad eam uera certaq; ratione distinguendam, ut, quod in natura ignea maxime erat sub-

tile, ac leue, & purum, à materia remotum, ſummum rerum, quæ ſub ſenſum cadunt, faſtigium obtineret, quod autem inertius, ac ſegnius, intra ſubtilioris leuiorisq; complexum conſiſteret, & hoc rurſum ex inſitæ proprietatis differentia in ſeptem lucis partes diuideretur, omnes inter ſe ſimiles, atque cognatas, ſeiunctas autem à rebus, quæ diuerſi generis forent. omnibus ergo particulis, quæ in ſolis illuſtrantem naturam coniectæ ſunt, concurrentibus, unum quiddam magnum effectum eſt. Quod itidem euenit in luna, cæterisq; tum errantibus, tum nõ errantibus ſtellis, ut ſimilium cuiuſque particularum concurſus unam aliquam earum efficeret, atque ita omnes confectæ ſunt. Contentus autem Moſes, ex iis luminare tantum maius, & luminare minus nominaſſe, cæteras omnes communi nomine ſtellas appellauit. Quòd autem fatigetur mens noſtra, & pondere ſuo preſſa non poſsit diuinæ ſapientiæ ſubtilitatem aſſequi, nemo admiretur, ſed naturæ noſtræ tenuitatem excuſet: cum qua præclare agitur, non ſi nulla in re aberrauerit, ſed ſi uel unam conſequi potuerit. Hæc autem dico, illuc reſpiciens, quæ ſit ratio huius trium dierum ſpatii, quod ſatis fuerit ad ea diſtinguenda, quæ luce prædita ſunt. Eſt enim aliqua nimirum ratio, licet præſtantior ſit, quàm ut eam nos intelligere ualeamus, qua temporis huius menſura rebus lucidis diſponendis præſcripta eſt, adhibi

to temporis modo & quantitati actionis ignis in motu, factaq; lucis diuisione pro earum natura, adeo, ut, cum sint in eis innumerabiles differentiæ, in suo tamen singulæ situ à naturali proprietate collocatæ sint, quò nimirum naturæ uis insita singulas duxit. Nec ulla consecuta confusio est, aut perturbatio, propter ordinem à diuina sapientia pro naturali cuiusque proprietate singulis adhibitum immutabilem, ut superiorem regionem circulus obliquus, seu signifer occuparet, in hoc autem certam ununquodque signum sedem obtineret, in signis uero singulis stellæ nõ fortuito, sed ordine suis quæque locis collocarentur, æquabiliq; ac naturali ui sua ductæ immobiles, ac firmæ permanerent, ubi procreatoris sapientia præscribebat. Hæc, & his similia sunt ea, quæ mens aspiciens hæsitat, & imbecillitatẽ, ac segnitiem suam accusat, quòd rationem excogitare non posit, qua præfinitum trium dierum spatium ad tot stellarum distinctionem satis fuerit: aut quo modo, cum infinita esset inerrantis sphæræ ab iis, quæ sunt circa terram, distantia, in medio mundi spatio magna Dei sapientia solem cõstituerit, ne, cum stellarum splendor propter immensium interuallum ante deficiat, quàm ad nos peruenire posit, in perpetuis tenebris uiueremus. Splendentẽ igitur solis uim ita supra nos collocauit, ut neque hebetarentur eius radii lõginquitate, nec propinquitate nimia molestiam afferrent; aut

quo modo materiæ magis immersum magisq́; crassum lunæ corpus inferius constitutum sit, oberretq́; terræ proximam regionem; aut qualis sit splendor eius, quæ cum obscura sit, illustrandi tamen habet facultatem. Naturæ enim ipsius crassitudo proprium nitorem obtundit, sed opposito solis radiorum lumine ab illustrandi ui non est prorsus aliena. Cæteram sapientiæ singulis in rebus conspicuæ rationem naturæ nostræ infirmitas intueri non potest, quendam tamen mundi totius ordinem in iis, quæ facta sunt, ex descriptione legislatoris ab iis, qui mediocriter norunt dispicere, quæ ex quibus consequantur, per quasdam coniecturas utcunque cognosci posse arbitror. Quamobrem repetamus ordinem eorum, quæ facta sunt. sic autem habet. Lucem uniuersam mobilitate sua ante alia prodeuntem firmamenti absolutio ab ignis circulo definita consequitur. Leui autem natura à grauioribus separata, graues inter se qualitates distinguuntur, in terra & aqua constitutæ. inferiore uero natura exornata, subtilis, & leuis, excelsaq́;, quoniam non omnis erat inter se similis, interiecti temporis spatio ex illa communitate in cognatas diuiditur proprietates. in qua innumerabilis stellarum multitudo exposita pro insita cuique propria ui, mundi fastigium occupat, atque ita in sua quæque sede hæret, ut, cum semper circunferatur, nunquam tamen locum relinquat suum. Horum enim ut

ordo immutabilis est, sic natura semper mobilis. Post uelocissimum motum sequitur secundo loco, quæ uelocitate proxima est, subeuntemq; circulum obtinet, tertio deinceps alia, & quarto, ad septimum usque pro ratione uelocitatis. Tanto enim unaquæque longius abest à superiore, quanto illa ad mouendum natura tardior est. Hæc igitur quarto die facta sunt, non quòd tunc fuerit lux procreata, sed quòd, illustrādi ui pro natura sua simul coacta, apparuerint cum reliquæ stellæ, tū illæ, quæ magnitudine cæteris præstant, sol & luna, quorū ortus quidem occasio extitit in lucis procreatione, utriusque autem constitutio (quando mouetur in tempore, quidquid mouetur, & mutuus particularum concursus eget aliquo temporis interuallo) tribus diebus perfecta est. Quare non absurde conditus orbis à magno Mose ita describitur, ut, quantum ad materiam pertinet, simul omnia dicantur uirtute opificis cōstituta, singularis autem eorum, quæ in mundo uidentur, distinctio ordine quodam, ac serie naturali, eo spatio, quod dictum est, absoluta. Tunc simul uniuersa lux extitit, tunc omnis rerum illustrantium natura propriis distincta differentiis apparuit, quarum è numero sol est, & luna. Ac quemadmodum ea, quæ fluentem uim habent, non sunt unius generis omnia, sed differentia quadam inter se uicissim discrepant, ut uidere licet in oleo, & aqua, & argento uiuo,

quæ si quis omnia simul in uno uase confundat, parua interiecta mora primum aspiciet argentum uiuum ob grauiorem deorsumq; tendentem naturam in fundo totum considere, licet omnia commixta sint: deinde aquam simul coactam omnem succedere: postremo olei con gregatas particulas super natare, & super utroque consistere. eodem pacto de re nobis ad disputandum proposita possumus coniicere, illud unum in exemplo tantum commutantes, ut, quod illic propter grauitatem, hic contra propter leuitatem eueniat. In prima enim rerum constitutione, quæ leuitate sursum tendebant, quandiu ob naturalem uim insitam celeritate ualebant, pariter omnia concurrerunt, tum ex uelocitatis præstantia ipsa quoque inter se distin cta sunt. Vt igitur in exemplo proposito rerũ fluentium secretio, & separatio materiam singularũ non constituit, sed iam factam distinxit, distinctamq; demonstrauit, sic in trium dierum spatio illustrans solis natura, potestasq; facta non est, sed, cum in uniuersitate rerum diffusa esset, simul coacta est, & coniuncta. Si quis au tem à nobis & tertii cœli rationem petat, quod
2. Cor. 12. 4. Moses non scripsit, sed Paulus uidit, & in ipso tanquam in adytis sapientiæ consistens arcana audiuit, ab iis, quæ exposita sunt, tertium il lud cœlum no abesse respondebimus. Videtur enim mihi Magnus etiam Apostolus uincens omnes superiores, totius naturæ, quæ sensu

percipitur, terminos tranſcendiſſe, ad eamq́; in greſſum eſſe, quæ animo menteq́; comprehenditur, cum ſpectaculum illud minime corporeum fuerit, ut ipſemet ſignificat, ſiue in corpore, inquiens, neſcio: ſiue extra corpus, neſcio. Deus ſcit. raptum eiuſmodi hominem uſque ad tertium cœlum. Summum igitur illud culmen huiuſce mundi, quem aſpicimus, arbitror à Paulo tertium cœlum appellari. Tripliciter enim diuidit omne, quod cernitur, & ex ſcripturæ conſuetudine ſingulas partes cœlum uocat. Abutens enim quodam modo ſignificatione uerborũ, ſpatium illud craſsioris aeris, quò & nubes, & uenti, & excelſi uolucrum uolatus perueniunt, cœlum unum nominat, cum & cœli nubes dicit, & uolucres cœli. Nec ſimpliciter cœlum hoc uocat, ſed adiungit etiam illas uoces, ſub firmamento. Dicit enim, producant aquæ reptilia animarum uiuentium, & uolatilia uolantia ſuper terram ſub firmamento cœli. Deinde alterum cœlum, & firmamentum appellat ſpatiũ illud, quod inerranti ſphæra incluſum conſideratur, in quo ſtellæ, quas errantes nominant, peruagantur. Sic enim ait: Fecit Deus luminaria magna, & poſuit ea in firmamento cœli, ut lucerent ſuper terram. Cuiuis diſtinctum orbis ornatum utcunque conſideranti perſpicuum eſt, hæc infra ſupremum illud faſtigium contigiſſe, quod omnia ſenſibus obnoxia complectens, eaq́; ſeiungens à rebus il

lis procreatis, quæ mente ſolum, & intelligentia comprehenduntur, firmamentum, & cœlum appellat. Ea igitur, quæ uerbis explicari
2. Cor. 4. d. non poſſunt, cupiens Apoſtolus, &, quemadmodum nos item hortatur, nihil eorum ſpectans, quæ cerni queunt, cum ea, quæ uidentur, temporaria ſint, quæ autem non uidentur, æterna, diuina uirtute ſublatus peruenit eò, quò deſiderio ferebatur, cumq́; ſacras literas à pueritia didiciſſet, uerbis ſcripturæ uſitatis rem ipſam expreſsit, tertium cœlum appellans, harum trium ſectionum, quæ in mundo uidentur, extremam. Relicto enim aere, ſuperatoq́; medio illo ſpatio, in quo errantium ſtellarum orbes uerſantur, ſummum ætheriorum finium ambitum tranſcendit, & ad firmam illam, quæ ſola mente percipitur, naturam perueniens, paradiſi uidit pulchritudinem, & audiuit ea, quæ humana natura non loquitur. Hæc tibi, uir Dei, ad propoſitas nobis à prudentia tua quæſtiones reſpondimus, nullis orationis pigmentis morales allegorias conquirentes, nec inexploratum prætereuntes quidquam eorum, quæ nobis opponebantur, ſed, propria uerborum ſignificatione ſeruata, naturæ ordinem diſputando perſecuti ſumus, & nihil eorum, quæ primo aſpectu contraria uidebantur, ab aliis diſcrepare pro uiribus demonſtrauimus. In reliquis autem ad mundi procreationem pertinentibus, quæ ſex dierum ſpatio facta ſunt, im-

morari ſuperuacaneum duximus, cum ſublimis illa præceptoris uox nihil omiſerit, quod ad eam diſputationem pertineret, excepto hominis opificio, quod proprio libro, quem tibi, uir optime, ante hunc miſimus, nos explicauimus. Te autem, & omnes, ad quorum manus hi libri peruenerint, rogatos uolumus, ut in neutro illorum me ſtudio præceptoris putetis aduerſari: ſed in priore quidem relictum argumentum ſuſcipientem addidiſſe diſputationem de homine iis, quæ in Hexaemeron ab eo fuerant elaborata: in hoc autem propter eos, qui in ſcripturæ monumentis ordinem requirunt, ad hæc ſcribenda ſic animum appuliſſe, ut uerborum uis in iis, quæ ſcripta ſunt, ſeruaretur, & naturalis commentatio à uerbis non diſſentiret. Si quid autem omiſſum fuerit, ne graue ſit, uel tibi pro ſapientia tua, uel quicunque hæc legerit, ea perficere, quæ deeſſe iudicabit. Neque enim illa uiduæ duorum obolorum oblatio diuitibus obſtitit, quo minus ampla ipſi ſua munera offerrent: nec qui pelles, & ligna, & pilos Moſi ad tabernaculum exædificandum obtulerunt, aurum, & argentum, & lapides pretioſos offerentibus fuerunt impedimento. Nobiſcum igitur exiſtimabimus actum eſſe præclare, ſi noſtra hæc munuſcula in pilorum numero habeantur, modo per ueſtram auro contextam

Matth. 12. d.

Exod. 35. c.

purpuram orationi imponatur super indumen
Exo. 39. b. tum, cui nomen est, Rationale, & Declaratio,
& Veritas, sicut appellat Moses, qui tales ami
ctus sacerdoti confecit, mandato Dei,
cui cum unigenito filio, & spi-
ritu sancto gloria, & im-
perium in secula
seculorum.
Amen.

IN EA SCRIPTVRAE VERBA, FACIAMVS HOMINEM AD IMAGINEM ET SIMILITVDINEM NOSTRAM,

ORATIO I.

EBITAM auribus ueſtris expoſitionẽ, cuius nomine tãquam ære alieno uobis iampridem obſtrictus ſum neceſſario, cuiuſq́; ſolutionem adhuc non ingrati animi uitio, ſed infirma corporis ualetudine impeditus diſtuli, perſoluturus aduenio. Iniquũ enim eſſet, cũ ea, quæ ad feras, tum natantes, tum gradientes, tum uolantes, quæq́; ad cœlum, ad eaq́;, quæ in cœlo ſunt, quæq; ad terram, & ad illa, quæ ſunt in terra, pertinent, didicerimus, ea nobis, quæ ad ortum procreationemq́; noſtram ſpectant, à diuina ſcriptura non patefieri. Quemadmodum enim oculi noſtri, cum ea, quæ ſunt extra ſe, uideant, ſe ipſos non cernunt, niſi leue quippiam, ac ſolidum inſpexerint, unde refractus obtutus, ac refluens efficiat, ut ſe ipſi intueantur, ſic animus noſter alia cernens, ſe ipſum non uidet, niſi ſcripturis

inhæserit, atque incubuerit. Quod enim in illis est lumen, reflectitur, facitq;, ut nos ipsi perspiciamus, & cognoscamus. Verum, quoniam eas negligimus, nec scire curamus, quo modo facti, constructiq; simus; inde fit, ut, quid, qualesue simus, ignoremus, & eorum, quæ in nobis sunt, licet minima, maximeq; rerum omnium facilia, atque in promptu sint, nullam notitiã habeamus. Ac tametsi multæ facultates in corpore humano dignoscendo omne suum studium collocarunt (si enim medicam artem consideres, facile animaduertes, quàm multa de usu partium eius tradiderit, quàm multa de interiori nostra structura in sectionibus excogitarit, quàm abditas, occultasq; uias patefecerit, ut unum totius corporis cõcentum, atque concordiam, uehicula spiritus, sanguinis ductus, attractionem animæ, ac domicilium, caloris sedem in corde, perpetuum spiritus in præcordiis motum, atque alia innumerabilia inuestigauerit) tamen eorum nos omnium ignari sumus, quippe qui in eiusmodi studium nihil incumbimus, nec est ferè quisquã, qui scire curet, quid ipse sit. Facilius cœlum, quàm nosmet ipsos cognoscere possumus. Quamobrem, quod in te admirandum est, homo, ne contempseris. Paruus tu quidem es, ut opinaris, sed præsens oratio te magnum esse deprehendet. Iccirco sapiens Dauid, qui se ipsum diligenter explorare nouerat. mirabilis, inquit, facta est scientia

Psal. 38. a.

tua ex me. Vndenam cognitionem tui ratione mirifica licet inueniri? ex me. Mirabilis facta est ſcientia tua ex me. Artificium ſapientiæ tuæ, quo corpus meum conſtructum eſt, cognoſcens, ex parua fabrica magnum opificem animaduerto. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Paucis, ſed ſatis aperte tamen demonſtratum eſt ante, quæ ſint, & ad quem referantur hæc uerba, Et habet Eccleſia de his demonſtrationes, immo uero fidem habet omni demonſtratione firmiorem. Faciamus hominem. Hinc incipe te ipſum cognoſcere. Nondum in ulla molitione hæc uox ſcripta eſt, facta fuit lux, ſed ſimplici Dei mandato dicentis, fiat lux. Cœlum, ſed ſine conſultatione: ſtellæ, ſed nulla præceſsit deliberatio: pelagus, atque innumerabilia maria ad iubentis uocem extiterunt. Eodem modo omnia piſcium genera, beſtiæ, & cete, quæ natant, quæq; uolant animalia, Dei iubentis uerbo facta ſunt. Hic nondum eſt homo, & de homine habetur conſilium. Non, ut aliis in rebus, dixit; fiat homo. Diſce pretium ac dignitatem tuam. Non proiecit mãdato, & iuſſu procreationem, ſed conſilium, ac deliberatio fuit in Deo, quo modo tale animal produceretur in uitam. Faciamus: ſapiens conſulit, artifex meditatur. Ecquid deeſt arti eius? Quanam difficultate adductus conſulit, ut abſolutum, & perfectum, elaboratumq; faciat charum opus ſuum? an ut

ostendat, te perfectum esse apud Deum? Duas aduerte personas, unam, quæ loquitur, alteram, ad quam dirigitur oratio. Cur autem non dixit, facito, sed faciamus hominem? ut imperium, ac dominatum intelligeres: ne, patre cognito, filium ignorares: ut scires patrem fecisse per filium, & filium paterna creasse uoluntate, laudaresq́; patrem in filio, & filium in spiritu sancto. Commune eorum opus extitisti, ut ipsos pariter adores, & colas, ne uenerationem, cultumq́; diuidas, cum unicam esse diuinitatem intelligas. Vide historiam ex figura, & theologiam ex ui. Et fecit Deus hominem. Faciamus, inquit, & fecit. ne multiplicem Deorum numerum crederes. Si enim plures fecisse dicerentur, adduci possent homines, ut plures sibi Deos confingerent. Nunc autem scriptum est: Faciamus: ut cognoscas patrem, & filium, & spiritum sanctum: Et, Fecit Deus hominem: ut diuinitatem coniungas, atque unam esse scias, unam dico, non unitate personarum, sed potestate: ut, cum ad adorandum accedis, Deum unum laudes, & colas, nec in Deorum multitudinem distraharis. Nō dixit: Fecerunt hominem Dei. Sed: Fecit Deus hominem. Propria est hypostasis, siue persona patris, propria filii, propria spiritus sancti. Cur igitur nō tres Dei? quia una diuinitas. Quam enim in patre cernis diuinitatem, eandem cernis in filio. Et quam in filio, eandem in spiritu sancto. Quo-

niam una in utroque forma, & principium à patre in filio idem eſt, iccirco unus apud nos utriuſque cultus, & eadem collaudatio. Noſtræ procreationis exordium ueram continet theologiam. Faciamus hominem ad imaginem noſtram. Ad imaginem Dei facti ſumus. Quonam modo ad imaginem eius? Animos à uulgaribus, & imperitis, ac ſtultis illis de Deo opinionibus expiemus. Si ad imaginem Dei, inquit ille, facti ſumus, formam Deus noſtræ ſimilem habet, oculis, auribus, capite, manibus, præditus eſt, coxarumq; uertebris, quibus fulcitur & inſidet, quandoquidem ſedere Deum Pſa.46.b. ſcriptura tradit, pedibus item, quibus incedit. Talis ne igitur Deus? Recedant ab animo tuo abſurdæ opiniones. Abiice cogitationem, quæ Dei magnitudinem imminuit. Figura uacat Deus, ſimplex eſt. Noli, cum de illo cogitas, formam ullam confingere, & comminiſci. Ne more iudaico Magnum extenues. Noli corporeis illum cogitationibus amplecti, aut mente tua circunſcribere. Ea eſt magnitudine, ut comprehendi circunſcribiq; nequeat. Magnum cogita, & huic magno plus etiam atque etiam adde, quàm cogitaſti, atque ita exple cogitationem tuam. Neque enim, quæ infinita ſunt, unquam capiet. Figuram ne finge. Potentia, ſimplicitate naturæ, rerum procreatarum tum magnitudine, tum pulchritudine cognoſcitur Deus. Vbique eſt, & omnia comprehendit, & tan-

gi, uideriq; non poteſt. Amplitudo eſt quantitate carens, quam non capit animus tuus. Nec magnitudine cõcluditur, nec figura coercetur, nec potentia continetur, nec temporibus comprehenditur, nec finibus cohibetur. Nihil eorum, quæ ſunt circa nos, cum Deo ſimilitudinem habet. Quo modo igitur dicit ſcriptura, nos eſſe factos ad ſimilitudinem Dei? Quæ ad Deum pertinent, recenſuimus: quæ ad nos ſpectant, conſideremus. Nihil profecto in forma corporis eſt, quod eius imagini congruat. Eſt enim forma corporis caduci, ac fragilis. in caduco autem, & frigili non imprimitur, quod corrumpi non poteſt, nec corruptum incorrupti eſt imago. Corpus augetur, imminuitur, conſeneſcit, immutatur, aliud in ſenecta eſt, aliud in iuuenta, aliud cum proſpera utitur ualetudine, aliud cum morbis iactatur, aliud cum metuit, aliud cum gaudet, aliud quando ſatiatum, atque expletum eſt, aliud quando ſiti, fame'ue torquetur, aliud in pace, aliud in bello, alius uigilantis, alius dormientis eſt color. Vigilans rubore magis perfunditur, quoniam calor extra progreditur. Dormiens autem calore intus compreſſo palleſcit. Quonam igitur pacto, quod tot immutatur modis, ſimile ſit ei, quod eſt immutabile? ei, quod eodem ſemper eſt ſtatu, id quod nunquam conſiſtit? Vndarum inſtar res noſtræ nos fugiũt, &, antequam uideantur, defluxerunt. Aliud ex alio uidetur

humanum corpus. Ad imaginem nostram? naturæ immutabilis erit caduca similitudo? forma carentis, quæ formam habet? Vbi ergo quæremus, quod imaginem referat? Nimirum in iis, quæ ipse Dominus dixit. Si quid meum in me dium attulero, id ne suscipiatis. Faciamus hominē ad imaginem, & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & uolatilibus cœli, & bestiis, & quæ sequuntur. corpore'ne, an ratione? in animo situm est hoc imperium, an in carne? caro nostra multorum animalium carne longe est imbecillior. Qui enim hominis caro cum carne cameli, aut bouis, aliarumq; ferarum comparari potest, cui collata facile superatur, ac uincitur? In quo igitur cōsistit hic principatus? in rationis præstantia. Quanto enim corporis imbecillitate homo reliquis animantibus infirmior est, tanto est rationis excellentia superior. Ingentes enim moles, ac pondera, quæ pro arbitrio suo transferunt homines, quocunque uolunt, solertia, non corporis uiribus aguntur, & permouentur. Faciamus hominē ad imaginem nostram, de interiori homine loquitur. At enim, dices, tu de ratione disseris. Ostende nobis hominem ad imaginem Dei. Est'ne ratio homo? Audi Apostolum: Licet, inquit, is, qui foris est, noster homo, corrumpatur, tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. Quonam pacto? Duplicem agnosco hominem, unum qui uidetur, alterum abscon- 2. Cor. 4. a.

ditum, quem ille ipſe, qui uidetur, non cernit. Interiorem igitur habemus hominem, & duplices quodam modo ſumus. Ego enim ſum ille, qui intus eſt homo. Quæ uero ſunt extrinſecus, non ego illa ſum, ſed illa ſunt mea. Neque enim ego ſum manus, ſed ratio, quæ in animo eſt. Manus autem exterioris eſt hominis pars. Quamobrem corpus eſt hominis inſtrumentũ, eſt animi inſtrumentum. Si quidem homo proprie animo cẽſetur. Faciamus hominem ad imaginẽ noſtram. Hoc eſt, illi rationis præſtantiam tribuamus. Et præſit. Nõ inquit, faciamus hominem ad imaginẽ noſtram, & iraſcatur, & concupiſcat, & mœreat. Perturbationes enim nõ cadunt in imaginem Dei, ſed ratio perturbationũ moderatrix ac domina. Et præſit piſcibus. Tibi, ſimulatque procreatus es, imperium eſt attributum. Qui magnum in multos annos à Rege principatum accipit, homo ab homine, à mortali mortalis, non tantam, quantam tu, obtinet poteſtatem. Ille enim à Rege princeps conſtituitur, ut uni tantum regioni præſit. Tu autem à Deo terræ totius imperium accepiſti. Diuinaq; uox non in tabulis ligneis, aut uoluminibus, quæ à tineis corrumpuntur, ſed in ipſa natura inſcripta eſt. Præſit. quibus autem præſit? His nimirum omnibus: præſit piſcibus, beſtiis terræ, uolatilibus cœli, & uniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram. Non dixit, faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem

nem

nem nostram, & uescatur ex omni ligno fru-
ctifero, quod fructum habet in semetipso. Se-
cundo loco ea, quæ ad carnem pertinent, con-
stituuntur. Primo autem, ac potissimum illa,
quæ ad animum spectant. Prima nobis impe-
randi potestas decernitur. Ad imperandum na
tus es homo. Quid ergo perturbationibus ser-
uis? cur dignitatem abiicis tuam? cur te peccato
tradis in seruitutem? cur te constituis mancipiũ
diaboli? Rerum constitutus es princeps: cur na
turæ tuæ grauitatem proiecisti? At seruus dice
ris: cur mœres corporis seruitute, ac non po-
tius principatu tibi à Deo tradito gaudes, & glo
riaris? Cum uides dominum tuum uoluptati
mancipatum, corpus autem tuum illi, non'ne
intelligis, te nomine duntaxat esse seruum, illum
contra nomine tantum potiri dominatu, re au-
tem in grauissima seruitute detineri? illum scor
to deuinctum, & obstrictum cernis, tu autem
scorta despicis atque aspernaris. itaque tu per-
turbationis dominus es, ille uoluptatum, quæ
abs te deuictæ sunt, seruus. Faciamus ergo ho-
minem, & præsit. Vbi est imperandi uis, illic
& imago Dei. Præsit piscibus. Primum nobis
datum est imperium in ea, quæ habitatione à
nobis seiuncta sunt. Non dixit, præsit animan-
tibus, quæ simul cum ipso sunt educata, sed pi-
scibus, qui uitam in aquis degant. Primo igitur
nobis in pisces traditum est imperium. Quo mo
do autem piscibus imperamus? Si propter la-

cum aliquem conſpiceris, facile potes animaduertere, quo modo ad umbram tuam omnes trepident, ac contremiſcant. Quis herus familiam tumultuantem domi repente conſiſtens ita ſedat, præſentiaq́; ſua cuncta in ordinem redigit, ut uniuerſum natantium genus ad unius hominis aſpectum figuram mutat, ut non amplius libere degere, nec per maris lacus'ue ſummas undas natare audeat? Delphinus ipſe, qui inter animalia, quæ in aquis degunt, plurimum poteſt, hominem ueretur, & obſeruat. Sic homini in ea datus eſt principatus. Quid, cum ratione ad illa accedis, & omnia ſuperas, non'ne illis dominaris? Animaduerti ego ſolertiam hominum, qui, hamis ad cetos capiendos confectis, atque eſca pro ratione magnitudinis eorum deglutientium adiecta, ſummis illis funibus, quibus hami ſuſpenſi ſunt, utres ex altera parte uento plenos alligant, eosq́; demittunt ſuper mare. At immania cete hamos ſimul cum eſca deglutientia, utres quidem in profundum trahunt, uerum, cum ea ſit utrium natura, ut ſurſum tendant, rurſum ad maris ſuperficiem retrahuntur, & cum ſuo confixa nutrimento ſurſum deorſum tumultuantur, iactataq́; obſtupeſcunt, & modo hoc, modo illud dimetiuntur mare, donec, multo fruſtra labore cōſumpto, defeſſa, fameq́; domita, atque hamis comprehenſa tandem occidunt, & cum utribus trahuntur, & uenatoris præda fiunt, ceduntq́; paruo

grandia, imbecillo ualentia. Quid ita? Quoniam is, qui rationis præstantia dominatum est assecutus, tanquam mancipia nequam, ac fugitiua per uim ad officiũ reuocat, quæ alio pacto adduci non potuissent, ut, cum ultro parere noluerint, necessario seruiant. Adeo uis imperandi à Deo homini insita & ingenita ubique patet. Ex quo fit, ut ei & Xiphiæ, seu Gladii, & Zygænæ, & Balænæ, & Serræ, & Vituli marini, & reliqua terribilia cetorum genera subiecta sint. Præsit piscibus maris, & bestiis terræ. Grauem, ac frendentem leonem non aspicis, cuius uel nomen ipsum ferri non potest, fremitusq́; terram tremefacit? Ecquod tantum est robur, ut impetum eius queat sustinere? Nullum animal tam uiribus confidit suis, ut leonis uim perferre posſit. Attamen illum in paruo uiuario inclusum uides. Quis ipsum cohibuit, ac domuit? Quis exiguum ingenti animali carcerem excogitauit? Quis raros caueæ ligneæ cancellos extruxit feræ, quo respiraret, ne suo ipsa anhelitu suffocaretur, sed libere animã duceret, securæq́; degeret? quis? non'ne homo? Is sæuissimas quasque feras sibi ludum facit. Non'ne Pãtheras illudit obiecta charta, depictam hominis speciem præferente? Illæ correptam chartam discerpũt. Homo uero infra positus ferarum stultitiam deridet. Non'ne igitur omnibus antecellit? Quid de uolucribus dicam? in aera non ascendit homo: at auium uolatum ui ra-

tionis assequitur. Nihil enim rationem coercere potest. Hæc, quæ in profundissimis pelagi partibus sunt, scrutatur. Venatur ea, quæ terram incolunt. Capit, quæ uersantur in aere. Vidisti aliquando in summo arboris ramo insidentem uolucrem securam, atque homines aspernantem. hanc tamen puer ludens comprehendit. Calamos enim calamis subiicit, eosq́; summos illinit uisco. Tum per ramos, ac folia clam ita disponit, & locat, ut uiscum non appareat oculis uolucris in sublimi uersantis: atque ita exiguo contactu superat, obstrictamq́; tenet eam, quæ aerem incolit, quæ in æthere uagatur. Infra manet homo, infra est illius manus. sed eius ascendit cogitatio. Atque ita nihil est, ad quod ille arte non perueniat. Alites retibus, sagittisq́; petit, & earum auidiores esca allicit. Non'ne aliquādo uidisti aquilam, inhiātem prædæ, plagis irretiri? Sic quæ uolatu sublimia petebat, humanis illecebris deorsum trahitur. Omnia hominis manui subiecit Deus. orbem uniuersum cōpleuit, & hominem principatus expertem esse noluit. Ne dixeris, te ab iis, quæ in aere uersantur, superari. Ratione enim & illa tibi subiecta sunt, sicut eorum, quæ per terram gradiuntur, & serpunt, ratione dominus es. Vides in quo cōsistat, te factum esse ad imaginem Dei? Et fecit Deus hominem. Quid igitur est homo? Ex iis, quæ de ipso cognouimus, & audiuimus, eum definiamus. Neque enim

iam opus est, ut alienas definitiones mutuemus, neque eas ab externa uanitate sumptas in oratione ueritatis inseramus. Homo est opus Dei, ratione præditum, ad eius, à quo creatum est, imaginem factum. Si quid amplius in hac definitione desideratur, considerent ii, qui multum in caducæ sapientiæ studiis elaborarunt. Ad imaginem Dei factus est homo. Et benedixit Deus homini, & ait. Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Eodem modo benedixit etiam piscibus. Et dixit Deus, producant aquæ reptilia animarum uiuentium, & factum est ita. Et ait Deus: crescite, & multiplicamini, & replete aquas. Quid igitur, inquies, amplius est mihi? Necessario hæc, quæ communicauit etiam tibi; & alia propria te manent munera. crescis enim, quemadmodum & reliqua animalia, & paulatim per incrementa ex parua ad iustam perfectamq; magnitudinem peruenis. Sic & equi, & canes, sic & aquilæ, & cycni, & cætera animantia eduntur paruula, paulatimq; per assiduas accessiones ad absolutum perueniunt augmentum, rursumq; paulatim ad minorem molem reuertuntur. Quæ igitur naturæ communia sunt, ea largitus est etiam nobis. Crescite, id est, enutrimini, &, cum parui geniti sitis, magni euadite. Et incrementi sit terminus. Neque enim, quoniam in primo septennio ita uertimur, ut altero septennio in aliam ætatem immutemur, sic in omni uita debemus

per ſeptennia de ætate in ætatem commutari. Primum ſeptennium puerilem ætatem continet, cuius ætatis terminum indicat dentium immutatio, cum in locum eorum, qui ceciderunt, alii ſuccreſcunt. Alterum rurſus augmenti principium fit ad finem uſque anni quartidecimi. Atque hæc eſt ſecunda in pueris immutatio. Nam qui primum eſt infans, aut puerulus, tum fit puer, poſt autem puber, ac deinde uir, & hic incrementi termini præfiguntur. Creſcite igitur, non ita tamen, ut, ſi quis centum annorum uitam aſſequatur, à primo anno ad centeſimum uſque ſemper augmentum ſuſcipiat. Ea uox, creſcite, ſapienter dicta prudenter adhibet modum. Creſcite. Creſcite ad certum terminum, non continua, perpetuaq́; auctionis menſura. Pro ratione enim primæ illius in utero conſtitutionis creſcendi termini præſcripti ſunt. Ea nanque conſtitutio conuenientem creſcendi opportunitatem coniunctam habet. Dentes exciderunt: cognoſcimus, incrementi quantum acceſſerit. Filiolum, cum tertium ætatis annum impleuit, metitur mater. Duplo enim maior, quâm tunc ſit, futurus eſt ille, cum erit perfectus uir. Hunc habet humana natura terminum, atque menſuram. In primo ſecundoq́; ſeptennio abundat humiditas, mox deficit, caliditas manet, membra corroborantur. in principio imbecilliores ſunt homines, cum nondum perfecti ſint. Recens enim

illorum caro compacta est, eoq́; minus est ad perferendos labores idonea. Leuitatem duntaxat, agilitatemq́; tũc animal acquisiuit. Itaque, quoniam in tertio septennio altitudinis augmentum perfectũ est, lata deinceps corporis amplitudo comparatur. Etenim postea quam natura à laboribus in altum augendi respirauit, in latum incipit progredi, & ædificii sui fastigium, tanquam fundamentis substratis adauctisq́;, fulcit atque confirmat. Agit hæc quidem ipsa natura ordine suo. Cuius tamen ordinis uis pendet ab illo primo Dei mandato, quod semel editum per omnia, quæ procreantur, ad finem usque progreditur. Crescite, inquit, ne in uno semper statu res permanerent. Et multiplicamini, ne in uno tantum consisterent, sed numero propagarentur. Et replete terram, replete, inquam, non habitatione: nimis enim anguste degeremus, si tota à nobis terra compleretur: sed imperio, & potestate, quam nobis in ipsa terra donauit Deus. Replete terram. Non utique qua parte nimio solis ardore combusta est, nec ubi glacie immensoq́; frigore obriguit. Has enim regiones, non coegit Deus homines, ut incolerẽt: sed nos dominos constituit, ut terram omnem imperio repleremus. Non'ne replemus eam, quando ratione dimetiendo cognoscimus, quanta sit eius pars calore exusta atque inhabitabilis, quantaq́; ad boream exposita, quæ propter frigorũ uim inutilis, est, & coli

non potest. Non'ne terram repleuimus? Non ne, quod in ea utile erat, elegimus, quod autem ad transigendam uitam inutile, abiecimus? Dicendo, replete terram, nos terræ dominos constituit Deus. Nec, quia uniuersæ usum non habemus, ideo non sumus illius domini. Neque tu totius frumenti, quod emisti, iccirco non es dominus, quoniam pars eius est ad comedendum utilis, pars inutilis. Sordes, lapides, paleas, & si quid aliud, quo uesci commode nequeas, immixtũ est, excernis, & abiicis, quod autem purum est, seligis, & ad usum, & uictum reseruas tuum. Sic terra nobis donata est, partim ad habitandum commoda, partim ad arandum, colendumq; necessaria, partim ad pascendas quadrupedes apta. Dic mihi, non'ne possum arbitratu meo terrã disponere, quando munere illius, qui me procreauit, dominus eius sum constitutus? Et præsit piscibus maris, & bestiis terræ. Ita nobis benedixit Deus, hãc legem tulit, hãc largitus est dignitatem. Et fecit Deus hominem, ad imaginem suam fecit eũ. Non'ne demonstrationem hanc esse mancam uobis declaraui? Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Vnum habet procreatio, ad imaginem. nunquid alterum deest, ad similitudinẽ? An aliter decreuit, aliter fecit? Nunquid eum in procreando pœnituit? An est infirmitas in procreatore, ut aliud cõsuluerit, aliud effecerit? An est in sermone nugatorium ali-

quid, & ſuperuacaneum? ut idem fortaſſe ſit, faciamus hominem ad imaginem, & faciamus ad ſimilitudinem: & qui ad imaginem dixit, ad ſimilitudinẽ dixiſſe uideatur. At ſi hoc modo intellexerimus, ſcriptorem accuſabimus. Etenim ſi ſic habet, uox uacat, & bis idem ponitur. Dicere autem uerbum aliquod in ſcriptura redundare, eſt graue nefas. Quòd ſi nihil redundat, nihil eſt inane, nihil ſuperuacuum, ergo neceſſe eſt hominem eſſe factum ad imaginem, & ſimilitudinem Dei. Cur igitur non dixit: Et fecit Deus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam? Quid? non potuit fortaſſe? impium eſt id dicere. Decreti'ne pœnituit? nefarium iſtuc uel cogitare. Nunquid dixit, & cõſilium mutauit? Minime uero. Ergo neque ſcriptura hoc dicit, neque creator non poteſt, neque conſilium irritum fuit. Cur igitur ſilentio id prætermiſſum eſt? Faciamus hominem ad imaginem noſtram, & ſimilitudinẽ. Vnum in creatione, alterum in electione poſitum eſt. Nam, ut fieremus ad imaginem Dei, dum principio procrearemur, obtinuimus. Vt autem efficiamur ad eius ſimilitudinem, propoſito uoluntateq; conſequimur. Atque huius quidem, quod ad arbitrium pertinet ac uoluntatem, poteſtas nobis ineſt, re autem & factis ipſi præſtamus. Niſi Deus anteuertiſſet dicens cum nos efficeret, faciamus & ad ſimilitudinem, niſi nobis eam largitus eſſet poteſtatem, ut ad

eius similitudine effingeremur, nunquam esſemus illum uiribus noſtris aſſecuti. Nunc autem poteſtate nos fecit ſimiles Dei. Poteſtatem autem tribuens, ut eius ſimiles redderemur, permiſit nobis, ut eſſemus illius ſimilitudinis effectores, quo merces operis noſtra foret, ne noſtræ ſimilitudinis laudem auferret. Quando enim effigiem aliquam cernis diligenter elaboratam, & exemplar optime referentem, non ipſam laudas, ſed pictorem admiraris. Quapropter, ut mea, non alterius eſſet admiratio, reliquit mihi, ut ad eius ſimilitudinem fierem. Ex imagine habeo, ut ratione ſim præditus: ex ſimilitudine autem, ut bonus efficiar. Eſtote perfecti, ſicut pater ueſter cœleſtis perfectus eſt. Vides, quo modo nobis Dominus illud ad ſimilitudinem reddat? Quoniam ſolem ſuum oriri facit ſuper malos, & bonos, & pluuit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si oderis ſcelera, ſi iniuriarum memoriam deleueris, ſi heſternas ſimultates, & inimicitias obliuione uoluntaria depoſueris, ſi fratrem amore, bene uolentia, benignitate, miſericordia complexus fueris, Deo ſimilis euades. Habes igitur imaginem ex eo, quòd rationis es compos: ſimilitudinem autem, quia uirtutē, probitatem, & bonitatem amplecteris. Suſcipe igitur uiſcera miſericordiæ, beneficentiam exerce, ut induas Chriſtum. Per quos enim miſericors, & benignus es, per eos Chriſtum induis, Chriſtiq; ne

Matth. 5. 5.

cessitudine & cōiunctione cum Deo coniungeris, ac deuinciris. Atque hoc modo historia est humanæ uitæ institutio atque informatio. Faciamus hominem ad imaginem. Habeat homo in creatione sua, ut sit ad imaginem: fiat ad similitudinem. Vbi tibi gratia? Quamobrem coronaris? si creator omnia dedit, quo modo tibi patet ascensus in cœlum? Vnum igitur dedit, alterum inchoatum reliquit, ut te ipse perficiens dignus fias, qui à Deo præmium, & mercedem consequaris. Quo modo igitur ad similitudinem efficimur? Per Euangeliū. Quid enim aliud est, esse christianum, nisi habere cū Deo similitudinem, quatenus capit humana natura? Proinde, quoniam accepisti, ut esses christianus, operam da, ut sis Deo similis, indue Christum: quo autem pacto illum indues, nisi eius signeris nota, nisi Baptismum suscipias? nisi capias incorruptionis indumentum? Repudias similitudinem Dei? si Dixissem tibi, agedum, esto similis Regi, non'ne amicum me ac beneficum existimares? Nunc autem uolo te Dei similem esse, & orationem te Deum efficientem fugis & aspernaris? & aures obstruis, ne uerba salutis exaudias? Et fecit Deus hominem ad imaginem suam. Hominē (inquit mulier) ita scriptum est, ut uir tantum intelligatur. Quid igitur ad me? At, ne hominis appellatione uirum duntaxat intelligeres, subiecit, masculum & fœminam fecit eos. Et mulier perinde,

atque uir ad imaginem Dei facta est. Eundem honorem habent ambæ naturæ, pares uirtutes, eadem certamina, idem iudicium. Ne dixeris, sum imbecilla. Imbecillitas in carne est, in animo autem uis ac robur. Quoniam igitur æqualis est uirtus, par etiam sit bonorum operum demonstratio. Non temere mulieri ea data est mollitudo, sed ut ad humanitatem facilior sit, ad misericordiamq; propensior. In rebus autem, quæ fortitudinem postulant, robusta est, in uigiliis & laboribus constans. Quando potest hominis natura cum fœminæ fortiter uitam agentis natura contendere? Quando potest homo firmam mulierum in ieiuniis continentiam imitari? Quando potest æquare sedulum earum in precationibus studium, piam ad lacrymandum propensionem, & pronam ad benemerendum facilitatem? Vidi ego fœminam clam honestissimo utentem furandi genere. Hæc inscio marito de re familiari pauperibus largiebatur. Pro uiri felicitate, pro familiæ prosperitate, pro incolumitate filiorum impertibat, cœlans uirum, sed pro ipso uiro. Pro ipso donabat, qui factum nesciebat. Id enim præstabat, in gratiam illius, qui uidet in abscondito, nec benefacta sua diuulgabat. Et mulier igitur habet, ut ad imaginem sit. Ne consideres hominem, qui extrinsecus est. Ille enim est tanquã uelum. Animus autem sedet intus in uelo etiam corporis imbecilli. Animi honore sunt æqua-

les, in uelis est differētia. Quamobrem, ut Deo similis fias, liberalitatem amplectere, beneficentiam exerce, innocentiam sectare, fraterno omnes amore, beneuolentiaq; prosequere, scelera fuge, peccati perturbationibus dominare. Vt piscibus præsis ratione carentibus, perturbationes & animi motus rationi contrarios supera. Et præsit bestiis. Impera bestiis omnibus, quæ sunt in te. Quid? inquies, ego'ne in me ipso bestias habeo? Tu uero bestias habes, & eas quidem innumerabiles. plurima in te est bestiarum multitudo. Ac ne me contumeliosum existimes, dic, amabo, parua'ne bestia est iracundia, quando latrat in corde tuo? non'ne ea est quouis cane crudelior? Quid? in callido animo tuo dolus latitans, non'ne quouis urso fraudulento sæuior est? Quid? non'ne fera est hypocrisis, uel immanissima? Qui autem impetu rapitur ad cõtumeliam, non'ne scorpius est? Qui præceps ad uindictam ultionemq; fertur, non'ne est uipera grauissima? Quid auarus ipse? non'ne lupus est rapacissimus? Nulla in nobis fera non inuenitur. Qui fœminarum amoribus insaniunt, non'ne furiosi sunt equi? Equi amatores, inquit, & emissarii facti sunt. unusquisque ad uxorem proximi sui hinnibat. Sic in alicuius feræ naturam quisque conuertitur, ut aliquo animi uitio perturbationeq; uincitur. Ex quo fit, ut innumerabiles in nobis sint feræ. Credis igitur, te ferarũ esse dominum, ac

Hier. 5. b.

principem, si illis, quæ foris sunt, imperes, eas autem, quæ intus uersantur, non domes, ac re gas? Quorsum tibi ratio, qua leones uincis, eorumq; fremitum nō reformidas, cum ipse den tibus frendas ut leo, & præ iracūdia uocem con fusam, & perturbatum clamorem emittas? Quid enim grauius, aut acerbius est, quàm cum iracundiæ furor totus erumpere nititur, nec intus ullo modo contineri potest? Cum ab aliqua perturbatione uictus est homo, non iam ipse imperat, sed in eius animo perturbatio dominatur. Quamobrem, cum ita creatus sis, ut bestiis imperes, & serpentibus, & uolatilibus, perturbationibus impera. Ne permittas cogitationē tuam sublimem uagari. Ne sinas animū tuum leuitate instabilem ferri. Datum est tibi, ut auibus præsis: absurdum erit, si uisco uolitantes illas ita capias, ut ipse leuis sis, efferarisq; superbia. Ne sublimes spiritus tollas, ne intumescas, ne tibi nimium placeas, aut plus de te sentias, quàm patiatur humana conditio. Ne laudibus inflatus extollaris, ne te ipse iactites, aut magnum aliquid esse putes. Alioquin eris uolucrum similis, quæ natura leues, & instabiles huc illuc assidue feruntur, & uolitant. Tuū igitur animum moderare, eiq; impera, si uis rebus omnibus imperare. Hac ratione nobis in animātia tributum imperium nos monet, ac dis ponit, ut ipsi nobis imperemus. Turpe enim est, ut, qui domi suæ seruus est, gentibus domi-

netur: & is Reip. tractet gubernacula, qui ſcorti nutus obſeruat, qui meretricis arbitrio regitur. Familiam propriam oportet recte gubernare, &, quæ intus ſunt, ratione atque ordine diſponere ac moderari, nec in alios uelle imperium exercere, cum ratio iis, quibus imperare debet, ſeſe ſubiecerit. Si res tuæ domeſticæ cõfuſæ perturbatæq; ſunt, ut bonus medicus te ipſum cura. Noſmetipſos primũ curemus. Nemo, quòd leonem non uicerit, condemnatur. At, qui non ſuperauit iracundiam, paſsim irridetur. Qui perturbationibus non eſt ſuperior, merito uituperatur: qui uero feras immanes ſuperare non poteſt, nulla reprehenſione uidetur dignus. Et hæc quidem hactenus Dominus, cuius prouidentia factum eſt, ut hæc ſcriberentur, quiq́; debilem atque hæſitantem linguam noſtram adiuuit, ut ea uobis utcunque explicaremus, ex noſtræ cogitationis imbecillitate, exiguaq́; ueritatis adumbratione magnos nobis theſauros præbeat, ex paruis magna, & minutis ſeminibus perfectos cognitionis fructus ſubminiſtret, & nobis omnibus tandem largiatur, ut abſolutum diuinorum ſermonum fructum percipiamus in cœlis: cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum.

Amen.

IN HOMINIS PRO-CREATIONEM,

ORATIO II.

SAPIENS ille Salomon, nō ſapientiæ uerbis ad ſuadēdum aptis, ſed doctrina ſancti ſpiritus eruditus, in iis, quæ paulo ante à nobis lecta sūt, hominem extollens exclamabat, Magna, inquiens, res eſt homo, & præclara, uir miſericors. Ego autem ſtulte mecum ipſe reputans, tum, quæ mihi animus ſuggerebat, tum quæ ex ſcriptura didicerā, conſiderabam, quo'nam modo magna res eſſet homo, cum mortale ſit animal, innumerabilibus obnoxium perturbationibus, quippe qui, ex quo in lucem eſt editus, ad ſenectutem uſque perpetuo innumerabilium moleſtiarū, & incommodorum examine

Pal. 8. b. conflictetur. De quo ſcriptum eſt, Domine, quid eſt homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quia reputas eum? Dauid ut animal uile deſpicit hominem, quem Salomon ut magnum & præclarum quid effert & commendat. Hanc mihi dubitationem adimit hiſtoria, quæ

de

de hominis ortu legitur. Nũc enim audiuimus, Deum accepiſſe de limo terræ, atque hominem formaſſe. Quibus ex uerbis & nihil, & magnũ quiddam eſſe hominem intellexi. Si naturam tantum eius aſpicias, nihil eſt homo, & nullo pretio dignus: ſin honorem, quo affectus eſt, cõſideres, magna res eſt, ac præclara. Quo modo locutus eſt Deus? fiat, inquit, lux, & facta eſt lux. Perpende hominis, & lucis procreationem. Dixit, fiat firmamẽtum, & magnum ſupra nos cœlum extenſum eſt, uerbo Dei confectum. Et ſtellæ, & ſol, & luna, & quaſcũque uel oculis cernimus, uel animo comprehendimus magnitudines, uerbo, ut eſſent, aſſecutæ ſunt. Mare, & terra, & ornatus eorum, tam uaria tum animalium, tum plantarum genera uerbo facta ſunt omnia. Homo quo'nam factus eſt modo? Non dixit: fiat homo, ut dixit, fiat firmamentum. Amplius aliquid cernis in homine, quàm in luce, quàm in cœlo, quàm in luminaribus. Omnibus antecellit hominis procreatio. Accepit Deus. Manu propria dignatur corpus noſtrum formare. Non iuſsit Angelo. Nõ, ut cicadas, ſponte ſua protulit hominem terra. Non miniſtris Poteſtatibus hoc, aut illud faciendum mandauit, ſed manu ſua beneuolus artifex terrã accepit. Si illud, quod ſumptũ eſt, aſpicis, quid homine uilius? Sin artificem cõſideras, quid homine maius? Quemadmodũ propter materiam eo nihil abiectius,

ſic propter effectoris dignitatem præclarius nihil. Et accepit Deus. Cur autem, cum ante dictum ſit, & fecit Deus hominem, hic in eius procreatione, tanquam id non intellexerimus, in hiſtoria dicitur: & accepit Deus puluerem è terra, & formauit hominem? Tradiderunt iam quidam uerbum illud, formauit, ad corpus referri: fecit autem, ad animum. Quæ quidem ratio forte nõ abhorret à uero. Vt cum exponendum eſſet, hominem eſſe factum ad imaginem Dei, ſcriptum ſit, fecit: cum autem eſſet explicanda, quæ ad corporis conſtitutionem pertinerent, ea uox, formauit, adhibita fuerit,
Pſal. 118. præſertim cum Dauid ipſe diſcrimen horũ uerborum docuiſſe uideatur, dum diceret: Manus tuæ fecerunt me, & formauerunt me. Fecit hominem interiorem, exteriorem formauit. Formare enim congruit luto, facere autem imagini Dei. Quamobrem formata eſt caro, animus uero factus. Expoſitis igitur ante, quæ ad conſtituendum animum ſpectant, nunc ea narrat, quæ ad corpus conflandum pertinent. Hæc ſit una ratio. Altera eſt, quòd illic rem ſummatim perſtrinxit, hic modum, quo facta eſt, explicat, & enarrat. Ante feciſſe Deum audiuiſti: nunc, quo modo fecerit, intelligis. Etenim ſi ſimpliciter ſcriptum eſſet: Fecit: cogitares, hominem fuiſſe factum, ut feras, ut cete, ut plantas, ut herbas. Quocirca, ut te cum agreſtioribus intelligeres nihil habere commune, Mo-

ſes proprium & ſingulare Dei in te creando arti ficium explicauit. Sumpſit Deus puluerem è terra. Tunc, quid Deus fecerit, dixit: nūc, qua ratione fecerit, exponit. Puluerem ſumpſit è terra, hominemq́; propriis manibus formauit. Cogita quemadmodum formatus ſis, homo. Naturæ tuæ artificium cōſidera. Dei manus eſt illa, quæ te formauit. Caue, ne Dei opus flagi tio coinquinetur, ne peccato peruertatur, & excidas è manu Dei. Tu es uas à Deo fictum, atque cōflatum, lauda effectorem tuum: neque enim aliam ob cauſam factus es, niſi ut ad Dei gloriam celebrandam eſſes inſtrumentū accommodatum. Ac diuinæ quidem gloriæ celebran dæ materiam tibi, tanquā liber ſcriptus, ſugge rit orbis hic uniuerſus. Tibi enim mente prædi to ad ueritatis cognitionē nuntiat ex ſe magnificentiam Dei. Quapropter eorum, quæ dicta ſunt, recordare. Et benedixit eis Deus, & ait: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. Duplex eſt incrementum, unum corporis, alterum animi. Augetur animus, cum diſciplinis excolitur, atque perficitur. Corpus autem creſcit, dum ex paruo ad iuſtum, & cōgruentem magnitudinis modum accedit. Creſcite, igitur dictum eſt ratione carentibus animalibus, ut ad naturalem corporis perfectionem peruenirent. Nobis autem, ut interioris hominis progreſſu aſcenderemus ad Deum, quemadmodum facie bat Paulus, quæ quidem retro ſunt, obliui- Philip.3.c.

ſcens, ad ea uero, quæ ſunt priora, extendens ſe ipſum. Augmentum fit cōtemplatione, pietatis cultu, dum ad meliora progredimur, dum eorum, quæ uera ſunt bona, cupiditate quotidie magis inflammamur, dum, quod præceſsit, poſt nos relinquimus, & ad id pietatis, quod reliquum eſt, pro uiribus contendimus. Talis erat Iſaac, de quo teſtimonium illud ſcriptura prodit, quòd proficiens creſcebat, donec magnus effectus eſt. Neque enim conſiſtebat, neque paululum auctus decreſcebat, ſed magnis ſemper ſpatiis progrediebatur. Creſcebat uirtutum ſtudiis, & officiis. Creſcebat magna modeſtiæ, & temperantiæ progreſsione. Creſcebat iuſtitia, & æquitate. His gradibus ad uirilem ætatem peruenit. Sic progrediens & creſcens uir iuſtus ad ſummum boni faſtigium extollitur. Creſcite igitur perfectione illa, quæ Deo placet, quæ fit in homine interiori. Multiplicamini Eccleſiæ fœcunditate. Ne in uno concludatur cognitio Dei, ſed in omnem terram promulgetur ſalutis Euangelium. Multiplicamini. Qui? Vos, qui in Euangelio geniti eſtis. Replete terram, carnem uobis ad miniſtrandum datam bonis actionibus replete. Repleatur oculus earum rerum aſpectu, quæ rectæ ſunt. Repleatur manus operibus bonis. Repleantur itidem pedes ad uiſendos pauperes, & ad ea, quæ oportet, exequenda proficiſcentes. Omnia denique membra noſtra re-

Gen. 21.

pleantur obſeruatione mandatorum Dei. Hoc ſignificat ea uox, Replete. Atque ita illa oratio, quæ communis eſt nobis cum reliquis animantibus, proprie refertur ad nos, cum intelligitur ex ea ratione, qua honorati ſumus, & facti ad imaginem Dei. Creſcunt enim cætera animalia corporeis incrementis, nos autem incorporeis, & ad ſpiritum pertinentibus. Atque illa quidem terram replent multitudine, nos autem terram corporis noſtri nobis coniunctam bonis operibus replemus. Ecce dedi uobis omne lignum habens fructum in ſemetipſo, ut ſit uobis in eſcam. Ne prætercurrat Eccleſia. Omnia legitima ſunt. Non dixit; Dedi uobis piſces, ad ueſcendum. Dedi uobis cete, & reptilia, & quadrupeda. Non enim ob id ea creauit. Sed prima lex conceſsit, ut fructibus ueſceremur. Adhuc enim paradiſo digni putabamur. Ecquod hic latet myſteriũ? Vobis, inquit, & beſtiis, & uolucribus dati ſunt fructus, & herba, ad ueſcendum. Et uolucribus cœli, & omnibus animantibus terræ. Atqui multa cernimus animalia fructibus non ueſci. Quo enim fructu ueſcitur pardus aut leo? Hi tamen legi naturæ ſubiecti fructibus alebantur. Sed cum homo receſsiſſet à mandato, & extra paradiſum uitam ageret, poſt diluuium uidens Dominus homines contumaces, conceſsit eis, ut omnibus ueſcerentur. omne, quod mouetur, inquit, & uiuit, erit uobis in cibum, quaſi Gen. 9. a

olera uirentia tradidi uobis omnia. Quo quidem concesso, reliqua item animalia comedendi licentiam nacta sunt. Ex eo tempore & leo crudiuorus, & uultures cadauerum auidi. Neque enim, simul ac geniti sunt, terrã circunlustrabant. Nondum quidquam interierat eorũ, quæ uel à Deo facta, uel genita erant, quo uultures nutrirentur. Neque natura separabat & dissoluebat: uigebat enim. Neque uenatores occidebant: nondum enim uacabant homines eiusmodi studio. Neque feræ dilaniabant: neque enim erant crudiuoræ. Nec ipsi uultures uesci cadaueribus assueuerant: quoniam nondum erant cadauera, nondum fœtor, nondum talis uulturum cibus: sed omnia more Cycnorum uictitabant: omnia in pratis pascebantur. Et quemadmodum uidemus canes herbas curationis causa sæpe comedere: non quòd ille cibus eis sit naturalis, sed naturæ quodam instinctu commoniti feruntur ad id, quod salutiferum illis futurum est: sic crudiuora tunc animalia erant, non ut sibi uicissim insidias struerent, sed ut mox ad pristinam redirent consuetudinem. Cæterum homo reuertitur ad pristinum statum, improbam, ærumnosam, seruilemq; in uictu sollicitudinẽ omittens. Sic enim ad uitam redit eius similem, quam degebat in paradiso, à carnis perturbationibus remotam, securam, & liberam, & cum Deo atque Angelis coniunctam. Hæc à nobis dicta sunt, non

quòd homines ab uſu ciborum à Deo conceſſo uelimus excludere, ſed ut præteriti temporis fe licitatem oſtendamus. Qualis ea uita fuerit, quàm tranquilla, quàm diues, quàm paucis in uictu rebus homines indiguerint, quo modo cum uariis generibus epularum peccandi cauſæ ſimul ingreſſæ fuerint. Poſtquam enim à ueris illis paradiſi deliciis excidimus, nec amplius uitæ lignum intuemur, nec honeſtis illis, præclariſq; uoluptatibus frui, gloriari'ue poſſumus, adulterinas nobis delicias excogitauimus: coquos, & piſtores inuenimus: uaria bellariorum ſuffimentorumq; genera, ut lapſus illius ſolatia, comparauimus. Vt ægrotis, qui graui aliquo morbo conflictantur, cum ſolitis uoluptatibus frui non poſſint, quaſdam odorum ſuauitates, & alia eiuſmodi congruentia oblectamenta medici ſubminiſtrant, & infirmis eorum ſenſibus blandiuntur. Verum ſi nunc etiã uolumus uitam illam, quæ in paradiſo agebatur, imitari, ad eam, uaria iſta ciborum genera fugientes, pro uiribus accedamus, fructibus, & ſeminibus, & leguminibus uitam ſuſtentemus, reliqua autem, ut ſuperuacua, minimeq; neceſſaria, abiiciamus, & aſpernemur. Quamuis enim deteſtanda non ſint, utpote nobis ab ipſo procreatore cõceſſa, ſumenda tamen non ſunt propter carnis oblectationem. Et requieuit Dominus ab omnibus operibus ſuis ſeptimo die. Dicant Arithmetici, & qui talibus incumbunt

studiis, quiq́; sapientiam eiusmodi faciunt plurimi, senarium numerum cum mundo simul esse genitum, esse numerum fœcundum, multaq́, ex se numerorum genera parientem, & suis perfectum partibus, & quæcunque de ipso in disputationibus suis dicere consueuerunt. Cumq́; de senario abunde per otium dixerint, etiam de septenario disserant. Sterilem esse demonstrent, quippe qui nec alium ex se numerum generet, nec ab alio ipse generetur. Ego, ne sermonem causa uestra iam institutum omittam, ad ea, quæ sunt cognitu faciliora, me conuertam. Si quis autem peritus est istiusmodi facultatis, is cognoscat, talium etiam rerum thesaurum apud nos esse reconditum. Quare si magni facienda est Arithmetica, hic eius sunt semina. Nobis autem non est curæ, ut parua hæc ex mundi sapientia surripientes quasi magnum aliquid nostris orationibus inseramus. Vt igitur constet, nos contemnere, quæ ipsi admirantur, silentio ipsa transeamus, præsertim cum eorum cognitio non ita facile à quouis è populo percipi posſit, & qui me audiunt, non tam res, quæ moueant admirationem, quàm quæ mores & uitam instruant, postulent, & expectent. Præclarus est dies septimus. Nam & sabbatum apud Iudæos septimo cẽsetur die. Et septimus annus ab eisdem obseruatur, ac remisſionis annus dicitur. Licebat enim illis terram sex annis colere, septimo anno inaratam ac libe

ram relinquebant, cum in promiſsionis terra uerſarentur. Sex annis ſeruiebat Hebræus, anno ſeptimo liberabatur à ſeruitute. Septimo apud ipſos anno captiuitas ſoluebatur. Sed noſtra quoque uideamus. Septies, inquit, in die cadit iuſtus, & reſurget. Sic nos Hebdomadam conſtituimus. Septimus à mundi procreatione Enoch mortem non uidit. Eccleſiæ myſterium. Septimus ab Abraham Moſes legem accepit, in qua uitæ mutatio, ſolutio iniquitatis, ingreſſus iuſtitiæ, Dei peregrinatio, conſtitutio mundi, rerum agendarum præſcriptio continebatur. Septima & ſeptuageſima ætate poſt Adam Chriſtus apparuit. Septenarii myſteriũ nouit Petrus. quoties, inquit, peccabit in me frater meus, & dimittam ei? uſque ſepties? parum dixit, nondum myſterium didicit. Adhuc enim diſcipulus eſt. Vſque ſepties? à ſeptenario nõ receſsit diſcipulus. dixit diſcipulus, quod ſciebat Diuitiis Dominus abundauit. Quoties peccabit, & dimittam? cur non dixit, ſexies, ſed ſepties? Cur non reſpondit Dominus, Centies centies, ſed ſeptenarii numerum multiplicauit? nec Petrus aliud interrogauit, nec Dominus diſceſsit à ſeptenarii regula. Obſeruauerat Petrus ex antiqua traditionis norma, ſeptenario numero contineri quandam uim remiſsionis peccatorum, quietis perfectæ, cuius indicium ſabbatum eſt, Et dies ſeptimus à mundi procreatione. Petrus ſepties. Domi-

Pro.24. b.

Heb.11.

Matth.18. c.

nus ſeptuagies ſepties. Cæterum etiam peccata
Gen.4.c. ſepties puniuntur. Non'ne ſic ait: Qui occiderit Cain, ſeptuplum punietur, neque illic. Octuplum dixit, ſed ſeptuplum. Quid ita? parumper expecta, & myſterium inuenies. Primum peccatum Cain ſeptuplo uindicatur, ſecunda cædes Lamech ſeptuagecuplo ſeptuplo. Nam ſeptuplum, inquit, ultio dabitur de Cain, de Lamech uero ſeptuagies ſepties. Itaque ſi ſeptima Petri dimiſsio ad Cain ultionem refertur, ſeptuageſimaſeptima Domini condonatio ad Lamech ultionem referetur, ut, quantum delictũ eſt, tanta ſit etiam gratia, &, ubi paruum delictum, parua uenia. cui enim parum dimi-
Luc.7.g. ſit, parum etiam amat. Vbi abundauit deli-
Rom.5.d. ctum, ſuperabundauit & gratia. Ecquod ergo myſterium eſt? ſeptima dies dicitur tempus iudicii, in quo & peccator ſepties punitur, & eximie iuſtus ſeptuagies ſepties remuneratur. Dei benignitas per ænigmata nũc quidem futura nobis oſtendit. Tunc autem ipſo præſente perſpicua & manifeſta erit ueritas. Tunc enim patebit, quibus quiſque præmiis ſit dignus. ſeptuplam igitur ultionẽ nobis peccatoribus debitam dominus condonabit, ſi per confeſsionem, & pœnitentiam hic eum placauerimus. Quamobrem, cum formidandum illum diem non ignoremus, ultionemq́; peccatoribus reſeruatam ſceleribus eorum congruentem; anteuertamus, peccataq́; noſtra reſipiſcẽdo dilua-

mus, ut pœnas illas grauiſsimas euitemus. Septimus hic igitur dies ſeptimi illius diei, quo æuum omne perfectum erit, eſt indicium & nota. Et requieuit Deus ab operibus. Nulla amplius mundi opera erunt in illo die, nullæ amplius nuptiæ, non contractus, non mercaturæ, non agri cultus, ſed omnis terra in formidine & metu, omnes res procreatæ in iudicio, & certamine uerſabuntur. Sudor, & labor incredibilis. Ipſi etiam iuſti cum timore ſententiam expectabunt. Nec ipſe Abraham à certamine aberit, non ut in gehennam abiiciatur, ſed in quo iuſtorum ordine collocetur, primo'ne, an ſecundo, an tertio. Dominus è cœlis, diſrumpuntur cœli. Poteſtates apparent. Vniuerſæ res procreatæ perterrefactæ contremiſcunt. Quis non timeat, quis non formidet, cum ne Angeli quidem à metu ſint uacui, ſed ipſi quoque ſtent rationem Deo reddituri? Glorioſa tamen iudicis præſentia metum omnibus bonis abſtergit. Non'ne audis Eſaiam dicentem, ſi diſruperis cœlos, à facie tua præ timore montes defluent. Mare conglaciat, res omnes obſtupeſcunt, natura eſt mortua, ad illũ è cœlis aduentum omnis dicendi ratio torpet, & conticeſcit. Tunc iuſti quidem ut ſtellæ in cœlum tollentur à terra. Peccatores autem proprio peccatorum pondere depreſsi, circunuolutiq; deorſum ferentur turpiſsimi ac deſpectiſsimi. Septimus igitur ille dies ab hoc ſeptimo declara-

tur: Et requieuit Deus die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis. Quæ ad uitam hanc pertinent, eo die non erant. Quieſcent iuuenum ſtudia. Nulla erit de nuptiis conſultatio. Nulla ſuſcipiendorum liberorum ſollicitudo. Nulla parandi auri cura. Sacculi, & arcæ auarus obliuiſcetur. Non prædiorum locuples, non honoris & famæ ambitioſus, & gloriæ cupidus recordabitur. Hæc omnia procul aberunt à noſtris cogitationibus. Animus in timore conſtitutus ad rerum imminentium expectationem excubabit. Timor enim omnem aliam cogitationem ab animis noſtris expellet. Nam ubi Dei timor adeſt, nullæ perturbationum maculæ mentem noſtram contaminant. Hic ſeptimus dies illius eſt diei ſeptimi ſignum & nota. Sumpſit Deus puluerem è terra, & formauit hominem. Non eſt abſoluta mundi procreatio, nec rerum ſeries interrupta, ut narratio de nobis introduceretur. Sed dictum eſt: Fecit Deus hominem, & requieuit ab omnibus operibus. atque his explicatis commode nos docet, quo modo hominem fecerit. Sumpſit Deus puluerem, inquit, è terra. Cum puluerem audis, diſce timorem humanum deponere. Ne ſuſpicias hominum perſonas. Cur ſpiritus tollis? Cur de te magnifice ſentis? Quando tibi cogitationes inciderint, quibus intumeſcas, quibus inflammeris, illud tibi in memoriam reuoca, quo modo creatus ſis. Sumpſit Deus pul-

uerem è terra, & hominem formauit. Si à terra discederes, forte conditionis tuæ posses obliuisci. Nunc autem ab ea nunquam discedis, sed cum illa naturaliter coniunctus es. Incedis in terra, in terra conquiescis, in terra litigas, & negotiaris. Quamobrem quidquid agis in terra, siue magnum id sit, siue paruum, abiectæ conditionis tuæ monumentum habes. Contumeliosus es, & iracundus: unde tibi ex tam humili statu indignatio, & iracundia? Ferre non potes, quòd ignobilis, & obscuro loco natus esse dicaris, contendisq́; ut iis, qui tibi male dixit, ex te peius audiat? Oculos demitte, ac terram intuere, & confestim ira tua sedabitur. Terram aspice, & tecum ipse sic cogita: Ignobilem hic me, & è seruo natum appellauit. Minus dixit, quàm id, quod res est. Neque enim me è terra genitum uocauit, sed ex homine. Quanto autem terra, quæ conculcatur, nobilior est animo præditus, ac uiuens homo? Ego ueterem matrem aspicio agnoscoq́; terram. Quare non est ignominiosum atque turpe, è seruo ortum esse, sed præclarum & honorificum, hominem esse procreatum. Hic autem dum putat mihi contumeliam dicere, imprudens me potius honorauit. Ego enim naturæ meæ non ignarus, plane scio, qui sim, & unde sim. Hæc igitur nostri ortus è terra recordatio nunquam excitari sæuireq́; sinat iracundiam. Rationi terra semper suppetias ferat, eamq́; semper com-

monefaciat. Quãdo cupiditate flagras, & ea cõcitatus curris, per terram curris. Cogita quonam sis perventurus, si te in terram dissolutum iri cõsideraueris: reprimetur cupiditatis furor. Terra es, & in terram reuerteris. Cogita mẽbra ista tua, quæ nunc ita uigent, paulo post nulla fore. Membris autem corruptis, in pulueremq; redactis, cupiditas ista, qua nunc inflammaris, nõ erit amplius. Naturæ tuæ reminiscere, & omnis ad peccandum impetus perfringetur. Hæc cogitatio ab omni peccato nos auocet, atque deterreat. Formauit Deus homĩnem de limo terræ. Honesta submisio, commonitio naturalis. si dixisset, Formauit Deus hominem, ex homine materiam sumens, ecquando hominem illum uidissemus, ut naturæ cõditionisq́; nostræ possemus admoneri? Abiectæ sortis nostræ monumentum in promptu est ex iis, quæ calcamus. Terram aspice, teq́; ex humili contemptaq́; illius materia genus duxisse recordare. Quid igitur nobis uilius? quid abiectius? Quid magis conuenit nobis, quàm ut nos summisse geramus, & pro nihilo putemus? Vidisti superbum aliquem, & arrogantem, uariis indutum uestimentis, & splendidum annulum cum pretiosa pala gestantem in digito, atque ostentantem, Serumq́; filis amictum, ac seruis stipatum, coma demissa, flaua, studioseq́; compta, torquibus aureis exornatum, & sellis argenteis insidentem, superbe'ue inceden-

tem, magnifice de se sentientem, magnifice se iactitantem ob seruorum, adulatorumq́;, quos sumptuosis mẽsis allicit, obsalutationes, quas illi omnes in forum afferunt, dum ei cum lictoribus aduenienti aut è subselliis assurgunt, aut obuiam procedunt, aut eum deducunt, reducunt'ue? Quando principes istos aspexeris cum magna præconis uoce prodeuntes, quando uideris eos huic terrorem iniicientes, illi indignatos, alium proscribentes, alium capite mulctantes, tu ea ne formidaueris, ne'ue illos, qui res eiusmodi iubeant, fueris admiratus. Ne te opinio fallat. Memento, Deum conflasse hominem è limo terræ. Si quid aliud est, extimesce. sin terræ puluis, aspernare. Et formauit Deus hominem. Ea uox: Formauit: non protinus in homine faciẽdo declarat artificium Dei. Nunquid formauit hominem, quemadmodum è luto figuli aliquid effingunt, aut quẽadmodum ex ære conflant aliquid statuarii? Minime uero. Nam statua quidem extrinsecus tantum speciem ac similitudinem præfert. Vidisti, quo modo statua mores aliquos exprimat, exẽpli gratia uel iram, indignationemq́;, si referat imperatorem: uel muliebrem lenitatem, si fœminam aliquam: uel aliud quippiam congruens ei, quod effingitur, quatenus arti concessum est. At opus formatum à Deo non est eiusmodi. Sic enim hominem conflauit, ut omnes illius partes intus etiam informaret,

atque distingueret. Si tantum suppeteret otiũ, ut possem tibi humani corporis fabricam explicare, operam darem, ut ex te ipso Dei sapientiam in homine formãdo cognosceres, teq; uere paruum esse mundum intelligeres. Nec male fecerunt, qui hoc nomine hominem commendarunt. Multæ in hoc negotio totæ ferè uersantur artes, ut naturales medicorum facultates, ut gymnastarum obseruationes, quæ de proportione, congruaq; membrorum inter se dimensione, aut æquali humorum copia, & corporis obesitate disputãt. Hæ nanque omnes corporis nostri considerant artificium. Vnde autem mihi tanta dicendi uis & ubertas orationis, ut plane possim explicare, quàm multa unico illo uerbo: Formauit: comprehendantur? Nam quæ faciliora sunt, & in promptu, etiam me tacente cognoscitis. Formauit Deus hominem, rectum. Singularem hanc tibi, homo, formam concessit, quam alii dedit animalium nulli. Quamobrem? quia singularem etiam actionem erat traditurus. Reliqua animalia sunt bruta, & illa spectant, ad quæ nata sunt. Ad pastum genita sunt, pecora. Itaque pronam deorsumq; uergentem formam habẽt, ut uentrem, &, quæ uentri subiecta sunt, uideant. Si quidem eorum felicitas est expletio uentris, ac uoluptas. Homo uero non uentrem despicit, sed superiora contuetur. Caput illi sublime est, ut genus cœleste suspiciat. Oculi

non

non tendunt in terram. Quocirca ne uim inferas naturæ tuæ. Terrena ne ſpectes, ſed cœleſtia, ubi Chriſtus eſt. Si conſurrexiſtis, inquit, cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, quærite, ubi Chriſtus eſt. Sic igitur formatus es, & forma tua te monet, ad quem natus ſis finem. Genitus es, ut Deũ uideas, & contempleris, non ut humi deiecta ſerpat uita tua, non ut pecudum uoluptates conſecteris, ſed ut uitam cœleſtem agas. Iccirco ſapientis oculi (ut ſapiens inquit Eccleſiaſtes) in capite ſunt ipſius. Cur autem non ad caput, ſed in capite? nempe ut, quæ excelſa ac ſublimia ſunt, intueantur & ſpectent. Qui autem ea non aſpicit, ſed terrena, is oculos humi defixos, ac ſepultos habet. Oculi ergo rotundi. Caput ſupra humeros poſitum, non compreſſum, ne ſit humile, atque abiectum, ſed decoro ceruicis culmine fultum tollitur in ſublime. Geminæ oculorum pupulæ. Non'ne ſatis unus erat oculus? cur igitur duo dati ſunt? ut ſibi uiciſsim eſſent auxilio, ut deficientem unum alter cõſolaretur. Præterea, quia uidendi uis ſi ab uno tantum proflueret, eſſet imbecillior: à duobus autem fontibus emanans, firmior eſt. ſimul enim utrinque progrediens, & concurrens, atque in unum confluens coniungitur. Etenim ab utroque oculo tanquam à duplici euripo longe prodiens coit & copulatur. Non'ne conſpicis ſenes, qui res in propinquo ſitas intueri non poſſunt? Vbi au-

Col.3.a.

Eccl.2.

tem obtutus tanquam concurrentibus undis in unum confluxerit, res ipsæ firmius comprehenduntur. Iam oculorum custodiæ quàm multæ sunt? Tunica intus una, sed hæc non erat satis. neque enim molem una conficeret, aut, si conficeret, crassitudine sua cernendi uim obtegeret, atque impediret. Quamobrem necesse fuit, ut esset etiam perspicua, & leuis. Vna igitur perspicua, altera tenuis: illa quidem crystallina, hæc autem cornea: & quæ protegit, firmior; quæ intus est, tenuior, ne aditum intercluderet: tertia crystallina, ut in se splendorem conspicuum contineret. Accedunt palpebræ, quæ sunt oculorum integumenta, & propugnacula, & domicilia, atque custodes. Neque enim manus eos tueri potuissent. Nam dum oculis ipsæ ferrent auxilium, illi interim læderentur. Quocirca præsto sunt palpebræ, quæ supra excubant, &, simulatque detrimentum præsenserunt, statim oculos obtegunt, & defendunt. Quare & pupillæ sub tali uelo collocatæ non facile lædi possunt. Soli ex omnibus membris oculi palpebrarum tegumentis operti contingi nolunt. Densa adest pilorum seges. cur? ut superioris atque inferioris palpebræ complexus acrior sit. Pili enim illi inter se connexi atque impliciti sunt quædam ueluti uincula. Ad hæc minutas procul arcent bestiolas, lanuginosasq; sordes pupillis appropinquare non sinunt, seq; illis imbecillis atque

omni iniuriæ obnoxiis propugnatores præbent. Atque ita eorum custodia nobis cum decora, tum etiam utilis est. Quid? supercilium, non'ne tibi adiumento est, quo rectius dirigas aciem oculorum? id, quod hoc argumento confirmari potest. Quando conaris aliquid procul positum intueri, cur manum extensam superciliis imponis, nisi ut uidendi uis supra disiecta ne temere dissipetur? sed manus obiectu coniunctior ulterius feratur, & acutius, ac rectius munere fungatur suo? sic obtenta manu luminis transitus dirigitur. Ergo supercilia tum oculos regunt, tum sudoris multitudinem, ne ab ea contegantur, propellunt, seq; illi ut murum obiiciunt. Quis agricola tam recte uineam disponere, circumiectaq; macerie communire possit, ut nullo torrentium impetu lædi queat, ut Deus oculos nostros superciliis communiuit, sic à naribus utrinque circunductis, ut hac illac sudor affluens nullam agricolæ molestiam præbeat, quamobrem à uite manum dimoueat, dum cogitur illum abstergere. Per suos enim ductus ab opifice factos sine iniuria defluit, & oculi opus suum libere conficiunt. Nos dies ipse deficiat, si unum ex iis, quæ summo artificio in nobis à Deo perfecta sunt, persequi uelimus, ut ex hoc, quod attigimus, facile potestis intelligere. Verum in præsentia negotii cuiusdam causa nos iter facturos dimittite, ut celeriter uobis incolumes

redditi, quod reliquum eſt æris alieni perſol-
uamus, illius auxilio confiſi, qui nos procrea-
uit, quiq́; ſingulas in nobis partes
tam egregie perfecit, & ab-
ſoluit: cui gloria in ſe-
cula ſeculorum.
Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS IN DIEM NATALEM D. N. IESV CHRISTI

ORATIO.

VCCINATE, inquit Dauid, in neomenia tuba, in insigni die solẽnitatis uestræ. Cœlestis autem doctrinæ instituta omnino sunt instar legis apud eos, qui audiunt. Quamobrem, quoniam adest insignis dies solennitatis nostræ, nos item obseruemus legem, & efficiamur sacræ celebritatis buccinatores. Legalis autem tuba, ut declarat Apostolus, est oratio. Incertum enim, inquit, tubæ clangorem esse non oportere, sed sonis distinctũ, ut ea, quæ dicuntur, perspicua sint. Edamus igitur & nos, fratres, clarum aliquem sonum, qui non minus exaudiatur, quàm si ederetur cornea tuba. Quandoquidem & lex in umbræ figuris ante depingens ueritatem, in tabernaculorum celebritate tubis ut caneretur, mandauit. Et præsens celebritatis argumentum, ueri tabernaculi mysterium est. In hac enim humanum ei taberna-

Psal. 80. a.

Cor. 14. b.

Leu. 23.

culum figitur, qui propter nos formam homi nis induit. In hac tabernacula nostra, quæ mor te corruerant, instaurantur ab eo, qui ab initio construxerat ædificium. Nos etiam ea uerba psalmi cum uocali Dauide plaudẽtes dicamus: Benedictus, qui uenit in nomine Domini. Quo

Psal. 117. d. modo autem uenit? non nauigio, aut curru ali quo, sed incorrupta uirginitate in uitam humanã traiecit. Hic Deus noster, hic Dominus, & illuxit nobis, ut diem hanc solennem constitueret in cõdensis usque ad cornua altaris. Quod au tem mysteriũ, fratres, in iis, quæ dicta sunt, con tineatur, neutiquam ignoramus. scimus enim uniuersas res procreatas esse ueluti templum quoddam Domini, à quo procreatæ sunt. Ve rum, quia superinducto peccato obstructa erãt ora illorum, qui uicti fuerant, & exultationis uox obticuerat, & dies festos celebrantiũ consensus distractus erat, quum humana natura cũ beatarum mentium natura in celebrando non conueniret, iccirco uenerunt Prophetarum &

Psal. 98. Apostolorũ tubæ, quas lex corneas uocat, quia ex uero unicorni confectæ sunt. Hæ spiritu san cto inflatæ continuum ueritatis sonum protulerunt, ut, auribus eorum, qui propter peccatum obsurduerant, patefactis, per frequentiam infe rioris tabernaculi cum excellentibus illis mentibus, quæ ad altare superius astant, concinentem una solennitas concelebraretur. Diuini enim illius altaris cornua sunt eximiæ & præ-

ſtantes cœleſtis naturæ Virtutes, & Principatus, & Poteſtates, & Throni, & Dominationes, quibus'cum per tabernaculi excitationem in celebritate coniungitur humana natura renouatione corporum condenſata. Nam condenſari, & ornari, & indui idem eſt, ut illi, qui hæc intelligunt, interpretantur. Agite igitur ad ſpiritalem choream animos noſtros excitemus, nobiſq; chori ducem, & principem, & coryphæum Dauidem proponamus, & unà cum illo dulcem illam emittamus uocem, quam ante cecinimus. Sic igitur rurſum repetamus. Hæc eſt dies, quam fecit Dominus: exultemus, & lætemur in ea. In hac tenebræ incipiunt minui, & creſcente ſplendore, noctis termini contrahuntur. Neque enim caſu aut ſponte ſua contingunt hæc, fratres, in hac die ſolenni, qua humanæ uitæ ſplẽdet diuina uita: ſed per ea, quæ cernuntur mẽtis aciem intendentibus, arcanum quoddam oſtendit natura, ac tantum non uocem emittens docet eos, qui audire poſſunt, quid ſibi uelit, quòd in aduentu Domini dies augetur, & nox imminuitur. Mihi enim uideor eam ſic loquentem exaudire: Conſidera homo, qui hæc aſpicis, ex iis, quæ uidentur, ea tibi aperiri, quæ recondita ſunt. Vides noctem ad ſummam longitudinem perueniſſe, &, cum progredi ulterius nequeat, conſiſtere, ac regredi? Cogita exitioſam peccati noctem, quæ malis omnibus artibus aucta ad ſummum malitiæ

Pſal.117.d.

cumulum uenerat, hodie recisam esse, ne longius serperet, atque illuc deinceps redigi, ut plane deficiat, ac deleatur. Vides uberiores lucis radios, & solem solito sublimiorem? cogita uerae lucis praesentiam euangelii radiis totum orbem terrarum illustrare. Quòd autem humanae uitae non ab initio, sed ab extremis temporibus Dominus apparuerit, hanc merito fortasse causam quispiā existimabit, quòd qui, malitiam ut tolleret, humanam uitam erat ingressurus, expectauit necessario, ut omne ab inimico satum propagatumq́; peccatum germinaret, ac tum demum, ut legitur in euangelio, radici

Matth. 3. b. securim admouit. Nam & qui praestant meden di facultate, dum febris adhuc corpus exurit, & ex causis morbum efficiētibus paulatim intenditur, obsecundant morbo, quoad uis ad summum peruenerit, nec cibi subsidium ullum aegrotanti praebent: at ubi malum constiterit, patefacto iam toto morbo, tunc artem adbibent. sic animorum aegrotantium medicus expectauit, dum malitiae morbus, quo natura hominum uicta laborabat, se totum aperiret, ne latens aliquid incuratum remaneret, si curaret id solum, quod cerneretur. Itaque nec Noe tempestate, cum omnis caro in iniquitate corrupta esset, aduētu suo medicinam attulit, quia nondum sodomitici sceleris germen pullulauerat: nec tempore euersionis sodomorum Dominus aduenit, quoniam in humana natura

multa adhuc mala latitabant. Vbi enim impius Pharao? Vbi indomita Aegyptiorum malitia? Nec tunc igitur tempus fuit, ut huic uitæ se Deus commisceret. Oportebat, ut Israelitarum iniquitas patefieret. Oportebat, ut regnũ Assyriorum, & superbia Nabuchodonosor, adhuc in uita latitans, ostenderetur. Oportebat, ut piorum cædes tanquam scelerata spinosaq́; planta ex mala Diaboli radice prodiret. Oportebat, ut Iudæorum prophetas occidentiũ, & à Deo missos lapidibus obruentium, ac Zacharia tandem inter templum & altare interfecto, piaculum admittentium rabies detegeretur. Ad sceleratorum germinum numerum adde & infantium ab Herode patratam cædem. Cum igitur malitiæ uis se totam effudisset, multisq́; luxurians modis creuisset in animis eorum, qui singulis seculis scelere insignes extiterant, tunc Deus, ut ad Athenienses Paulus ait, ignorantiæ tempora despiciens in diebus ultimis aduenit, quando non erat intelligens, nec requirens Deum, quando cuncti declinauerant & facti erant inutiles, quando conclusa erant omnia sub peccato, quãdo iniquitas abundabat, quando uitiorum tenebræ ad summum usque terminum uenerant. Tunc apparuit gratia, tunc ueræ lucis enituit radius, tunc in tenebris & umbra mortis sedentibus ortus est iustitiæ sol. Tunc humanam carnem indutus multa serpentis capita pede contriuit, ad terramq́; allidens

Matth. 23. d.
Act. 17. g.
Psal. 13.
Rom. 3. b.
Gal. 3. d.
Esa. 9. a.

conculcauit. Ne quis autem mala, quæ nunc in uita sunt, respiciens, falsa nos dicere suspicetur, quòd in extremis temporibus splenduisse nobis Dominum asseramus. Nam (obiiciat aliquis) qui tempora, quibus malitia retegeretur, expectauit, ut illam auctam cumulatamq; radicibus euelleret, sic eam tollere, atque abolere cunctam debuerat, ut nullæ ipsius in uita reliquiæ remanerent. Nunc autem & homicidia, & furta, & adulteria, & reliqua omnia flagitia & scelera debacchantur. Is ergo, qui hæc spectans sic obiicit, insigni peruulgatoq; exemplo quæstionem ipsemet soluat. Quemadmodũ, cum serpentes interficiuntur, non continuo reliquas partes unà cum capite mori uidemus, sed, cum interierit caput, illæ tamen adhuc uitam retinent, nec uitali priuantur motu: sic accidit in Draconis interitu. Etenim ingens cum esset admodum fera, quippe quæ singulis hominum ætatibus excreuerat, qui multiplex eius caput, idest uim illam malorum inuentricem, multa in se capita cõtinentem, sustulit, cæterarum ipsius partium tractus neglexit, ut interfectæ feræ motum posteris ad exercitationis occasionem relinqueret. Ecquod igitur collisum & effractũ est caput? illud, quod impio consilio mortem intulerat, quod morsu mortiferum homini uirus iniecerat. Quamobrem qui mortis euertit
Gen.3.c. imperium, uim, quæ in capite serpentis erat, ut ait propheta, contriuit. Quod autem huius fe-

ræ in humana uita relictum fuit, quodq́;, quoad homines uitiorum motionibus permouentur, squama peccati uitam irritat, atque asperam reddit, potestate quidem iam mortuum est, cum eius caput contusum atque inutile factum sit: at, ubi tempus transierit, & ea, quæ mouentur, constiterint, aduenerítq; uitæ huius absolutio, quam expectamus, tunc & cauda & extrema pars inimici, mors ipsa nimirũ destruetur, atque ita delebitur omnino cuncta malitia, cum omnes in uitam per resurrectionẽ reuocati, qui iusti erunt, ad cœlestem quietem accedẽt, qui autem peccatis obnoxii, in geennæ ignem detrudentur. Sed ad præsens gaudium reuertamur, quod pastoribus nuntiant Angeli, cœli enarrant Magis, & prophetiæ spiritus multis uariisq; rationibus prædicat, ut etiam Magi gratiæ præcones fiant. Nam qui solem suum oriri facit super iustos & iniustos, quiq́; pluit super malos & bonos, cognitionis radium, & rorem spiritus alienis etiam linguis demisit, ut aduersariorum testimonio magis etiam apud nos ueritas confirmarerur. Audiuisti Hariolum Balaam meliori numine afflatum sic alienigenis prædicentem. Orietur Stella ex Iacob. Ecce tibi, qui ab eo genus duxerunt, Magi, ex prædictione ipsius nouum obseruant ortum stellæ, quæ præter aliarum stellarum naturam & motus & status est particeps, & ad utilitatem hac utitur uicissitudine. Etenim cum cæteræ stellæ

[Margin: 1. Cor. 15. d. — Matth. 5. g. — Num. 24. c.]

partim in orbe non errante ſemel infixæ ſtatum immobilem ſortitæ ſint, partim nunquam ceſſent à motu, hæc & mouetur, dum Magis ſe ducem præbet, & ſtat, dum illis oſtendit locũ.
Eſ.9.d. Audis Eſaiam clamantem: puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis? Diſce ab eodem propheta, quo modo natus ſit puer, quo modo datus ſit filius. Num iuxta naturæ legem? minime uero: inquit, legibus enim naturæ non paret, qui naturæ Dominus eſt. Quo modo igitur natus eſt puer? dic. Ecce, inquit, Virgo in utero concipiet, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emmanuel. Quod, ſi interpreteris, ſignificat nobiſcum Deus. O' rem admirandam. Virgo mater efficitur, & permanet uirgo. Cernis nouum naturæ ordinem? In aliis mulieribus quandiu aliqua eſt uirgo, non eſt mater. Nam poſteaquam eſt facta mater, uirginitatem non habet. Hic autem utrunque nomen in idem concurrit. Eadem enim & mater & uirgo eſt. Nec uirginitas partum ademit, nec partus uirginitatem ſoluit. Decebat enim, ut, qui in uitam humanam introibat, ut homines integros incorruptosq́; ſeruaret, ab incorrupta ſibi deſeruiente integritate initium duceret. Nam hominum conſuetudo expertem connubii incorruptam appellat. Hoc mihi ante Magnus ille Moſes per eam lucem, in qua ſibi
Exo.3.a. Deus apparuit, uidetur cognouiſſe, qui, cum rubus arderet, nec tamen conſumeretur, aſcen-

dam, inquit, & uidebo uisionem hanc magnã, non loci motum, ut arbitror, per ascensum declarans, sed temporis transitum. Quod enim tunc per flammam & rubum significabatur, progrediẽte tempore, quod intercedebat, perspicue in mysterio uirginis apertũ fuit. Quemadmodum enim illic est rubus, & tangit ignem, & non comburitur, ita hic est uirgo, quæ lucem parit, & non corrumpitur. Quod autem per rubum Virginis corpus, quod Deum suscepit, intelligatur, ne te similitudinis pudeat. Nam omnis caro propter peccati susceptionem, & ob id ipsum tantum, quòd est caro, peccatum est. Peccatum autem in scriptura uocatur spina. Ac ne à proposito longius euagemur, forte non erit intempestiuum, si incorruptæ matris testem eum, qui inter templum & altare fuit occisus, proferamus. Hic est sacerdos Zacharias, non sacerdos solum, uerum etiam propheta. Ac prophetiæ quidem potestas in Euangelii libro declaratur, cũ uiam hominibus muniens diuina gratia, ne Virginis partus incredibilis putaretur, minoribus miraculis fidelium assensum sic exercuit, ut fœmina sterilis, & uir iam ætate confectus filium susciperent. Hoc mirandi uirginis partus procemium fuit. Etenim sicut Elisabet, quæ sterilis ad senectutem peruenerat, non potestate naturæ fit mater, sed ei diuino consilio filius nascitur, sic quod in uirgineo partu nõ credendum uidetur,

2.Reg. 23. a.
Matth. 13.
Luc. 1.

ſi referatur ad Deum, credibile eſt. Quoniam igitur ex uirginitate prouenientem præcedit nuntius ſterilis, qui ad uocem illius, quæ Dominum utero gerebat, antequam in lucem prodiret, in aluo matris exiliuit, ſimul ac natus eſt præcurſor Verbi, prophetico ſpiritu Zachariæ ſilentium ſoluitur. Quæcũque autem diſſeruit Zacharias propheta, ad futurũ ſpectabant. Hic igitur diuino numine ad occultorum cognitionem ductus, cum uirginitatis myſterium in partu incorrupto non ignoraret, in ſacro templo Virginem matrem à loco uirginibus per legem aſsignato non ſemouit, Iudæosq; docuit, naturam humanã unà cum reliquis omnibus rerum omnium effectori & regi ita ſubiectam eſſe, ut arbitratu ſuo eam ipſe regeret, nõ autem ab ea regeretur: itaque in manu ipſius eſſe, nouam ortus rationem moliri, quæ matrem eſſe uirginem non impediret, quamobrem eam ſe à uirginum loco non excluſiſſe. locus autem ille erat ſpatium quoddam inter templum & altare. Cum igitur audiuiſſent Iudæi, rerum omniũ regẽm in uitam humanam diuino ordine prodiiſſe, metuentes, ne regi ſubderentur, ſacerdotem, qui hæc de ipſo partu teſtificabatur, ad ipſum altare ſacrificantem interfecerunt. Sed
Matth. 23. d. longe à propoſito aberrauimus, cum ad Bethleem, de qua in Euangelio, oratione recurrere nos oporteret. Nam ſi uere paſtores ſumus, & propriis gregibus inuigilamus, ad nos utique

ſpectat Angelorum uox, quæ magnum hoc gaudium nuntiat. Oculos igitur in cœleſtem exercitum intendamus, tripudium ſpectemus Angelorum, diuinum ipſorum cantum audiamus. Quinam plaudentium ſonus? Gloria (clamant) in altiſsimis Deo. Cur diuino numini, quod in altiſsimis cernitur, gloriam tribuunt? Quoniam, inquiunt, & in terra pax. Ob hoc ſpectaculum gaudio perfuſi ſunt Angeli. In terra pax. Quæ prius deteſtabilis erat, quæ ſpinis, ac tribulis plena ſolitudo, quæ damnatorũ exilium, quæ belli regio, hæc pacem ſuſcepit. O' rem admirabilem. Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit. Talem dedit hominum terra fructum ſuum. Et hæc fiunt pro bona in hominibus uoluntate. Deus humanæ naturæ commiſcetur, ut ad ſublimitatem diuinam hominem tollat. His auditis in Bethleem proficiſcamur, nouum ſpectaculum contemplemur. Quo modo partu ſuo uirgo lætetur, quo modo lactet infantulũ. Sed prius auſcultemus, quid de ipſa memoriæ proditum ſit. Virginis pater (ut ex hiſtoria quadam incerti auctoris accepi) fuit inſignis quidam ciuis, obſeruãtia legis & uitæ probitate in primis nobilis, qui ſine filiis ad ſenectutem peruenerat, cum minus idoneã ad gignendum uxorem haberet. Habebatur autem matribus ex lege quidam honor, quo carebant fœminæ, quæ liberos nullos ſuſceperant. Quapropter & hæc

Luc. 2. b.

Pſal. 84. b.

1. Reg. 1.

imitata id, quod de matre Samuelis scriptum est, ad sanctum sanctorum accedit, & supplex Deum orat, ne se legis benedictione sinat excidere, cum nihil unquam admiserit contra legẽ. Quòd si mater euaserit, se, quodcunque peperit, ei dedicaturam. Quamobrem cum uoti compos effecta filiam suscepisset, eam uocauit Mariam, ut ipso etiam nomine testaretur acceptum munus à Deo. Illam igitur, cum iam grandiuscula esset, nec ubere matris amplius indigeret, ducens ad templum Deo reddidit, & studiose promissum exoluit. Sacerdotes autem, quandiu paruula fuit, ad Samuelis similitudinem in sanctis ædibus educarunt, sed cum iam adolesceret, consulebant, quid'nam agerent de sacro illo corpore, ne Deum offenderent. Etenim naturæ legi illam subiicere, ut cuipiam in matrimonio collocata seruiret, absurdissimum uidebatur. Instar enim sacrilegii fuisset, si muneris Deo sacrati dominus homo fieret. Legibus enim erat cõstitutum, ut maritus dominaretur uxori. Mulierem rursus inter sacerdotes in templo uersari, atque in sanctis ædibus conspici, nec lex, nec grauitas permittebat. Deliberantes igitur in hanc sententiam diuinitus conuenerunt, ut eam connubii nomine cuipiam desponderent, qui tamen ad custodiam eius duntaxat esset idoneus. ad hoc autem munus aptissimus inuentus est Ioseph ex eadem tribu & patria, qua erat uirgo. Sacerdotum ergo

Gen. 3. c.

consilio

consilio Ioseph puellam sponsam accipit. Quæ tamen coniunctio sponsalia non est egressa. Tunc ad Virginem missus est Gabriel, qui ei diuinæ uoluntatis arcanum aperiret. His autem faustissimis uerbis usus est. Aue gratia plena, Dominus tecum. Contraria hæc est oratio illis uocibus, quas prima mulier audiuit. Tũc enim illa doloribus propter peccatum damnata est. Nunc autem in hac per gaudium dolor expellitur. In illa molestiæ partum præcesserunt. Huic partum lætitia prænuntiat. Ne timeas, inquit. Quoniam omnibus mulieribus timorem affert partus expectatio, dulcis partus promissione timor eximitur. In utero, inquit, concipies, & paries filiũ, & uocabis nomẽ eius Iesum. Ipse enim saluũ faciet populum suum à peccatis eorũ. Quid autem Maria? Audi pudicam uirginis uocem. Quo modo erit mihi istud, quoniam uirum non cognosco? Angelus partum nuntiat. At illa uirginitati inhæret, & integritatem angelicæ demonstrationi anteponendam iudicat. Nec Angelo fidem non habet, nec à proposito recedit suo. Interdixi, inquit, mihi consuetudinem uiri. Quo modo istud erit mihi, quoniam uirum non cognosco? Hæc Mariæ uox declarat, ea, quæ ex historia incerti auctoris commemoraui, non esse penitus absurda. Si enim liberorum causa ducta fuisset à Ioseph, quo modo parituram Angelo prænuntianti, se rem nouam & alienam audire præ se

Luc.c. .1.

Gen.3.c.

Matth.1. d.

tulisset, cum ipsa quoque sese obstrinxisset naturæ lege, ut aliquando mater esset? Verum quia carnem Deo consecratam, tanquam sanctum aliquod oblatum munus, oportebat intactam integramq; præstare, iccirco, licet, inquit, Angelus sis, licet è cœlo uenias, licet id, quod ostenditur, naturã superet humanam, tamen me uirum cognoscere nefas est. Quo modo sine uiro mater ero? Ioseph enim sponsum noui, sed uirum non cognosco. Quid ad hæc auspex Gabriel? Quem thalamum statuit puro impollutoq; connubio? Spiritus sanctus, inquit, superueniet in te, & uirtus Altissimi obumbrabit tibi. O' beatum uterum illum, qui bonitatis præstantia ad se traxit animi bona. In reliquis enim omnibus uix animus purus spiritus sancti præsentiam capit: hic autem caro fit spiritus receptaculum. Sed & uirtus Altissimi obumbrabit tibi. Quid significat arcanus hic
1.Cor.1.b. sermo? Christus Dei uirtus est & sapientia, ut ait Apostolus. Virtus igitur Altissimi, quæ Christus est, per aduentum spiritus sancti formatur in uirgine. Quemadmodum enim umbra ad præcedentium corporum figuram effingitur, sic forma & indicium diuinitatis Dei in uirtute ipsius, qui paritur, ostendetur, & imago, & signum, & adumbratio, & splendor exemplaris per admirabilem rerum effectionem demonstrabitur. Verum hortatur nos Euangelium, ut in Bethleem oratione reuer-

tamur, &, quæ in antro ſint myſteria uidea-
mus. Quidnam eſt hoc? Puer pannis inuo-
lutus, & poſitus in præſepi, & uirgo poſt par-
tum, incorrupta mater complectitur filium.
Emittamus illam prophetæ uocem: Sicut audi-
uimus, ſic uidimus in ciuitate Domini uirtutũ, Pſal. 47. b.
in ciuitate Dei noſtri. Num hæc, quæ audiui-
mus de Chriſto, fortuna & caſu contigerunt, &
ſcripta ſunt, an hiſtoriæ ſubeſt aliqua ratio?
Quid ſibi uult hæc domini in antro ſedes? hæc
in præſepi reclinatio? cur tempore deſcriptio-
nis tributorum in uitam ingreditur? An perſpi
cuum eſt, eum, quemadmodum à legis execra 2 Cor. 15. d.
tione nos eripit factus ipſe pro nobis execratio,
& liuores noſtros in ſe transfert, ut eius liuore Eſa. 53. a.
nos curemur, ſic etiam uectigalem fieri, ut nos 1. Petri. 2. d
à grauiſsimo uectigali, quod ab homine mors
exigit, liberaret? Quòd autem ſpeluncam ui-
des, in qua paritur Dominus, cæcam homi-
num uitam, & ſub terra demerſam cogita, in
qua naſcitur ille, qui in tenebris ambulantibus Eſa. 9. a.
& in regione umbræ mortis ſedentibus ſe oſten
dit, pannis autem obuoluitur & faſciis conſtrin
gitur, qui peccatorum noſtrorum catenas ſubit
& uincula. Præſepe uero, in quo Verbum gi- Eſa. 1. a.
gnitur, beſtiarum eſt domus, ut cognoſcat bos
poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini
ſui. Per bouem intellige illum, qui legis iugo
ſubiectus eſt, per aſinum autem, quod eſt ani-
mal ferendis oneribus natum, eum, qui ſimu-

sacrorum cultus onustus est crimine. Cæterũ
Psal. 103. b. commune rationis expertium animalium pabu
lum & uita fœnum est, producens, inquit, pro-
pheta, fœnum iumentis. Quod autem ratione
præditum est animal, uescitur pane. Iccirco in
præsepi, quod est animalium ratione uacantiũ
Io. 6. d. sedes, è cœlo delapsus uitæ panis proponitur, ut
& quæ à ratione remota sunt animalia, rationis
cibo nutriantur, atque ita ratione decorentur.
Medium igitur in præsepi se inter bouem & asi
num utriusque Dominus locat, ut medium pa
Eph. 1. d. rietem maceriæ soluens duos condat in semetip-
so in unum nouum hominem, ab altero graue
legis iugum eripiens, alterum simulacrorum
cultus onere liberans. Sed oculos ad mirabilia
cœlorum spectacula tollamus. Ecce enim non
prophetæ solum & Angeli gaudium hoc nobis
denuntiant, uerum etiam cœli rebus suis admi-
Rom. 9. a. randis euangelii gloriam prædicãt. Ex Iudæis,
ut ait Apostolus, propheta Christus ortus est.
Sed eius ortu nõ illuminatur Iudæus. Peregri-
ni & à testamentorũ promissione benedictio-
neq́; patrum alieni sunt Magi, qui cognitione
populum Israelitam anteuertunt, & cœlestem
agnoscentes lucem, & in spelunca Regem non
ignorantes. Hi munera afferunt; illi insidias
struunt. Hi uenerantur; illi persequuntur. Hi
Gaudent inuento, quem exquirebant; illi nun
tiato ipsius ortu reformidant. Videntes enim,
inquit, stellã supra locũ, ubi erat puer, gauisi sunt

gaudio magno ualde. Herodes autem audiens turbatus eſt, & omnis Hieroſolima cũ illo. Hi & tanquã Deo thus offerunt, & auro dignitatẽ regiam colũt. Et prophetica quadam gratia per myrrham mortis diſpoſitionem ſubſignificant. Illi uero cunctos infantes unũ in locum coactos interuecione tollendos cenſent. Quod eos mihi non ſolum crudelitatis, uerũ etiam ſummæ dementiæ uidetur coarguere. Quid enim ſibi uult iſta puerorum trucidatio? cur auſi ſunt homicidæ ſe tanto ſcelere obſtringere? Quoniam nouum quoddam, inquiunt, mirandumq; cœli portentum regis indicium Magis nunciauit. Quid igitur tum? aut portendenti ſigno fidem habes ut uero, aut, quod rumore iactatur, uanum putas. Si talis eſt, qui cœlos ſibi fecerit inſeruire, prorſus eſt ſupra manum tuam. Sin autem in poteſtate tua eſt, ut ille uel uiuat, uel moriatur, eum fruſtra pertimeſcis. Qui enim id agit, ut imperio tuo ſubditus ipſe ſit, pro quo molietur inſidias? cur horrendum illud datur mandatum? cur impia fertur ſententia, ut miſeri infantes trucidentur? Quid peccarunt, quid morte, aut ſupplicio dignum admiſerunt? Crimen unum duntaxat habent, quòd nati ſunt, & in lucẽ editi. Et propterea neceſſe fuit, ut ciuitas carnificibus compleretur? ut cogeretur matrum multitudo, & infantium populus, ut adeſſent etiam patres, & generis propinquitate coniuncti ad ſæuum facinus congregarentur? Quis

Matth. 2. b.

oratione calamitatem deſcribat? Quis acerbitatem enarrans oculis aſpiciendam proponat? mixtam illam lamentationem, luctuoſum queſtum puerorum, matrum, propinquorum, patrum ad minas carnificum miſerabiliter exclamantium? Quis dicendo poſsit exprimere carnificem gladio contra puerũ irruentem, & toruo truciq; uultu contuentem, uerbisq́; crudelibus alloquentem, una quidem manu corripientem infantulum, altera uero gladium adigentem? matrem porro ex altera parte filium ad ſe trahentem, obiicientemq; ceruicem ſuam acuto gladio, ne miſerum filium carnificis manu necatum propriis oculis intueatur? Quis explicet ea, quæ patres agunt, reuocationes, ſuſpiria, poſtremos filiorum complexus? præſertim cum idem â multis fiat eodem tempore? Quis uariam multiplicemq́; calamitatem, & conduplicatos puerperarum dolores partus exponat? & acerrimas, quas admouebat natura, faces? Quo modo puer infelix & uberi ſimul inhæreret, & per uiſcera lethalem plagam acciperet? Quo modo miſera mater ſimul infantis ori ſubderet ubera, & ſinu ſanguinẽ eius exciperet? Manus autem impetu ſæpenumero carnifex uno gladii ictu filium & matrem conſauciabat, & unus ſanguinis riuus ex matris plaga & ex mortifero uulnere filii mixtus decurrebat. Iam uero, cum nefaria Herodis ſententia non ſolum nuper geniti necarentur, ſed etiam il

li, qui alterum agebant annum, raperentur ad mortem, (ſcriptum eſt enim eum iuſsiſſe, bimu- *Matth.2.c.*
los & minores interfici) uidere erat matres non paucas, quæ eo temporis ſpatio duos filios enixæ fuerant. Quodnam igitur rurſum in his ſpectaculum cernebatur, cum duo carnifices circa matrem unam eſſent occupati, unusq; prope currentem filium ad ſe raperet, alter autem lactentem adhuc infantulum è gremio matris euelleret? Quid tum faciat mater infelix, cum natura bifariam in filios diuellatur, & utroque filio maternis uiſceribus ex æquo faces admouente neſciat, utrum ex carnificibus prius ſequatur, cum unus ex hac, alter ex illa parte pueros ad cædẽ trahat? præcurrat'ne ad nuper genitum, confuſos indiſtinctosq; gemitus emittentem? at inhibetur ab altero iam loquente, balbutientiq; lingua matrem inclamante. Quidnam agat? quo ſe uertat? utrius uoci uoce ſua reſpondeat? utrius gemitum gemitu excipiat ſuo? utrius defleat necem, cum uterque naturæ ſtimulis æque miſeram feriat? Sed amoueamus aures ab hiſce queſtibus, & ad lætiora dieiq; feſto magis conuenientia cogitationem conuertamus, licet Rachel, ut inquit Prophe- *Hier.31.c.*
ta, clamans filiorum cædem deploret. In die
enim feſto, ut ait ſapiens Salomon, malorum *Eccl.7.b.*
decet obliuiſci. Quæ ante nobis celebrior dies hac eſſe poteſt, in qua malas diaboli tenebras diſcutiens iuſtitiæ ſol per naturam noſtram illu-

cet mundo? In qua, qui cecidit, excitatur? qui uictus est, in gratiam recipitur? qui eiectus est, reuocatur? qui è uita excidit, ad uitam redit? qui seruitutem seruiuit, regni dignitatem assequitur? qui mortis uinculis constrictus est, ad

Psal.106. b. regionem uiuentium reuertitur? Nunc ut propheta testatur, æreæ mortis portæ confringuntur, ferrea comminuuntur uincula, quibus antea genus hominum in mortis custodia detine-

Psal.117.c. batur. Nunc, ut cecinit Dauid, recluditur porta iustitiæ. Nunc per totum orbem una uoce festum celebrantium clamor exauditur. Per hominem mors, & per hominem salus. Primus in peccatum lapsus est. Iacentem secundus suscitauit. A muliere mulier defensa est. Prima peccato aditum patefecit, hæc, ut testamenti pateret aditus, ministra fuit. Illa serpentis consiliũ est secuta, hæc serpentis interfectorem exhibuit, & lucis auctorem in lucem edidit. Illa per lignum induxit peccatum, hæc per lignum gratiam intulit. Lignum autem crucis intelligo, cuius fructus est semper uirens, & gustantibus uita fit immortalis. nemo autem hanc gratiarum actionem paschatis tantum mysterio putet conuenire. Sic enim cogitet, pascha quidem diuinæ dispositionis esse finem, qui tamen finis consequi nequeat, nisi principium antecedat. Quid igitur antiquius est? ortus nimirum mortis dispositione. Huius igitur bona sunt pars bonorum ipsius ortus. Quòd si quis munera, quæ in

Euangeliis commemorantur, enumeret, si recenseat miracula curationum, in inopia & fame ciborum copiam, mortuorum è monumentis excitationem, subitam atque improuisam effectionem uini, expulsiones dæmonum, uarias affectiones ad ualetudinem reuocatas, claudorum saltus, illitos lutu cæcorum oculos, diuinam doctrinam, leges latas, arcanam similitudinum significationem, hæc omnia huiusce diei gratia comprehendũtur. Hæc enim bonorum, quæ deinceps consecuta sunt, omnium initium fuit. Quamobrem exultemus, & lætemur in ea. Negligamus, ut hortatur propheta, expro brationem hominum, nec despectione ipsorum sinamus nos uinci, qui diuinæ dispositionis & prouidentiæ rationem irrident, quasi non decuerit Dominum subire corporis naturam, nec in hominum uita nascendo uersari. Ignorant enim rei mysterium, quo Dei sapientia no bis salutem afferre constituit. Eramus sponte peccatis nostris uenditi, & instar eorum, qui ar gento ueneunt, uitæ nostræ inimico mancipari. Quid tibi à Domino optandum fuit? non'ne ut eripereris è seruitute? cur igitur curiose requiris modum? cur benemerenti benemerendi rationẽ præscribis? non secus ac si quis beneme rito succenseat medico, quòd se non hac, sed illa ratione curauerit. Quòd si diuini consilii rationem curiositate ductus exquiris, hoc tibi satis sit intelligere non unum aliquod bonorum,

Psal. 43. c.

ſed quidquid boni cogitatione ac mente concipitur, illud eſſe diuinum numen, potens, iuſtum, bonum, ſapiens, omnia denique nomina, & notiones, quibus natura diuina declaratur. Conſidera igitur mihi, utrum in hoc beneficio, quo nos affecit, cernantur omnia, quæ dicendo percurri, bonitas, ſapientia, iuſtitia, potentia. Vt bonus deſertorem amauit, ut ſapiēs rationem inuenit, qua ſeruitute oppreſſum in libertatem uindicaret, ut iuſtus in ſeruitute continentem & emptionis iure poſsidentem non coegit, ſed ſe ipſum pro illo, qui uictus erat, tradidit, & tanquam uas & ſponſor debitū ipſe

Act.2.d. perſoluit, ut eum, qui obſtrictus erat, liberaret. ut potens nō uictus eſt in inferno, nec eius

Pſal.15.c. caro uidit corruptionem. Neque enim fieri poterat, ut uitæ auctor ac Dominus à corruptione uinceretur. At turpe, inquies, fuit, eum in uitam humanam ingredi, & carnis moleſtias experiri. Immo uero hic apparet muneris amplitudo. Etenim cum aliter è tantis malis homo liberari nō poſſet, beatitudinis rex gloriam ſuam cum uita noſtra commutauit. Ac puritas quidem ad noſtras ſordes ſeſe demiſit: ſordes tamen ipſæ puritatem non attigerunt. Lux enim,

Io.1.b. ut in Euangelio legitur, in tenebris fulſit, tenebræ autem eam non comprehenderunt. Nam tenebræ, præſentia ſplendoris euaueſcunt: ſol

2.Cor.5.a. in tenebris non obſcuratur. Quod mortale eſt, abſorbetur à uita, quemadmodum ſcribit Apo

ſtolus, non autem uita à morte conſumitur. Quod corruptum fuit, cum incorrupto ſeruatur. Corruptio autem ad incorruptionem non accedit. Iccirco communis rerum omnium procreatarũ concentus exurgit Dominum ſuũ una uoce collaudantium, ſic omni lingua cœleſtium, terreſtrium, atque infernorum exclamante, Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris, laudandus in æternum. Philip. 2. b.

Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS IN SERVATORIS Christi Resurrectionem oratio, in qua & de præfinito trium dierum spatio, Et de Christianorum institutione Paschatis ex legis præscripto, deq; crucis mysterio, & nobili senatore Ioseph ab Arimathæa nonnulla dicuntur.

I QVA Patriarcharum benedictio diuino spiritu confirmata est, si quod in lege præmiũ uitam ex uirtute instituentibus promissum, si quid ueritatis ueterum historiarũ ænigmata portenderunt, si quid boni prophetarum oracula prænuntiarunt, ea omnia hodierno munere continentur. Quo nobis non aliter, quàm si spectaculo nobis aliquo proposito lumen unum ex innumerabilibus facibus conflatum præstringeret aciem oculorum, omnis Dei benedictio tanquam lux per se fulgens magnum hunc animis nostris splendorem ex multis & uariis scripturæ radiis prouenientem emittit. Licet enim ex singulis eius diuinis exemplis mu-

tuum huiusce celebritatis testimonium colligere. Quæris Abrahæ benedictionem? præsentia contemplare, & habebis id, quod requiris. Cœli stellas non uides? Has, inquam, stellas, quæ nuper ex spiritu nobis exortæ statim Ecclesiam ut cœlum exornarunt. stellarum enim radiis præclara uirorum uirtute pietateq; præstantium gratia significatur: quos si quis Abrahæ filios ex promissione natos cœli sideribus similes dixerit, à ueritate non aberrabit. Mosem illum eximium admiraris, qui scientiæ cognitionisq; præstantia res omnes à Deo procreatas comprehendit? ecce tibi primæ mundi procreationis sabbatum, cui benedixit Deus. Ex illo sabbato præsens hoc sabbatũ agnosce, quietis hunc diẽ, cui supra dies alios Dominus benedixit. In hoc enim uere ab omnibus operibus suis Deus Vnigenitus conquieuit, qui diuino salutis humanæ curandæ consilio cum per mortem carni quietem præbuisset, & in id, quod erat, per resurrectionem reuertisset, quidquid iacebat secum exuscitans, uita, & resurrectio, & aurora, & mane, & dies in tenebris & umbra mortis degentibus factus est. Simili benedictione historia item referta est. Pater Isaac dilecto filio non parcens suo, & unigenitus oblatio, & uictima factus, & agnus loco illius, qui immolabatur. Licet enim totum in hac historia pietatis mysterium intueri. Agnus è ligno cornibus hærens pendebat. Vnigenitus autem

Gen. 26.
Esa 9.
Gen. 22.

holocauſti ligna geſtabat. Cernis, quo modo,
qui cuncta fert uerbo uirtutis ſuæ, is & ligno-
rum, hoc eſt, peccatorũ noſtrorum fert onus,
& ſuper lignum extollitur, ferens quidem ut
Deus, ſublatus autem tanquã agnus? Sic enim
ſpiritus ſanctus utraque re magni myſterii figu
ram partitus eſt, ut per agnum mortis ſacra-
mentum ſignificaret, per unigenitum autem ui
tam morte non ereptam oſtenderet. Si uis &
Moſem ipſum conſiderare, manuum extenſio-
Exo. 17. ne crucem deſcribentem, eaq; forma Amalechi-
tas in fugam uertentem, ueritate figuram ex-
preſſam, & Amalec cruci cedentem animaduer
tes. Habes & Eſaiam, qui gratiam hodiernam
non parum illuſtrat. Ab ipſo enim uirginem
matrem, ſine patre filium, ſine dolore puerpe-
ram, ſine labe partum prædiſces. Sic enim lo-
quitur Propheta. Ecce uirgo in utero conci-
piet, & pariet filium: & uocabunt nomen eius
Eſa. 7. Emanuel, quæ uox ſignificat, nobiſcum De-
us. Aequum erat autem, ut ſine dolore hic par
tus exiſteret. Etenim cum omnis uoluptas do-
lorem coniunctum habeat, neceſſe eſt, ut in iis,
quæ ita copulata ſunt, cum unum abeſt, alte-
rum etiam abſit. Itaque cum nulla concipien-
di uoluptas anteceſſerit, ne pariendi quidem do
lor eſt conſecutus. Hoc autem Prophetæ uer-
bis etiam comprobatur, quæ ſic habent: Ante-
quam labor dolorum ueniret, effugit, & pe-
5. perit maſculum. Aut, quemadmodum alius in-

terpres ait: Antequam dolores sentiret, peperit. Ex hac, inquit, uirgine matre puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Cuius imperium super humerum eius, & uocatur nomen eius magni consilii Angelus, Deus fortis, potens, princeps pacis, pater futuri seculi. Hic puer, hic filius, ut ouis, ad occasionem ductus est, &, tanquam agnus coram tondente se, obmutuit. Vel potius inquit Hieremias, hic est agnus ille mansuetus, qui ad uictimam ducitur. Hic est ille panis, cui lignum iniiciunt qui panis ligniq; sunt hostes. Immo uero illud è prophetia, quod apertissimum, & clarissimum est, & quo mysterium planissime declaratur, accipiamus, Ionæ nimirum exemplum, qui sine offensione in cetum ingressus, & sine molestia rursum egressus, cum in eius uisceribus tribus diebus, & totidem noctibus permansisset, Domini apud inferos commorationem indicauit. Hæc & horum similia oportet ex singulis scripturæ locis indagare, atque seligere. Omnia enim illa ex præsentibus cernis. Et ex hodierna lætitia, ut in Euangelio legimus, tota lex pendet, & prophetæ. Et, quemadmodum Paulus ait, omnis scripturæ, diuino spiritu dictante exaratæ, legisq; summa in hac gratia concluditur. Hæc enim & malorum est finis, & bonorum principium. Nam mors regnauit ab Adam, imperii pestiferi ducens initium, & impotens illius dominatus ad Mosem usque permansit, cũ

Esa. 9.
Esa. 53.
Hier. 11.
Io. 1.
Matth. 12.
Matth. 22.
2. Tim. 3.
Rom. 5.

eius uis à lege minime reprimeretur. Venit uitæ regnum, & solutum est mortis imperium. Apparuit alia generatio, alia uita, alius uiuendi modus, ipsius naturæ nostræ commutatio. Quæ'nam generatio? quæ non ex sanguinibus, neque ex uolũtate uiri, neque ex uoluntate car
Io. I. nis, sed ex Deo facta est. Quinam, inquies, hoc fieri potest? Audi. nam paucis explicabo. Fœtus hic per fidẽ cõcipitur, per baptismatis gratiam, & regenerationem in lucem editur: nutricem habet Ecclesiam: huius doctrinam & instituta sugit tanquam ubera: illi cœlestis panis est cibus: ætatis perfectio est sublimis uiuẽdi ratio: nuptiæ consuetudo sapientiæ: liberi, spes, domus, regnum: hæreditas & opulentia, deliciæ paradisi: finis non mors, sed uita illa, quæ dignis parata est beatissima, & sempiterna. Hoc in melius commutationis initium uidens Magnus ille Zacharias ambigit, quod illi nomen imponat, quo modo præsentem gratiam appellet. Etenim cum ea, quæ ad cruciatus, mortemq́; pertinent, percurrisset, de tempore hoc, Neque dies, inquit, neque nox. Quibus uerbis ostendit, neque diem, cum sol non adsit, uocari posse, neque noctem, cum absint te
Gen. 3. nebræ, quas Deus, ut Moses scribit, noctem nominauit. Quamobrem, cum & nox tenebris, & dies sole præscribatur, Propheta, Neque dies, inquit, neque nox. Quòd si neque nox, neque dies tempus hoc dici potest, alio

nomine

nomine profecto præsens gratia est appellanda. Vultis exponam uobis, quid ipse sentiam? Hæc est dies illa, quam fecit Dominus, à diebus illis *Psal.117.* longe diuersa, qui mundi procreationis initio sunt constituti, quos temporis cursus dimetitur. Alterius hæc est procreationis initium. In hac enim die cœlum nouum facit Deus, & terram nouam, ut ait Propheta. *Esa.65.* Ecquod cœlũ? fidei firmamentum. Ecquam terram? Cor bonum, ut inquit Dominus. *Leu.8.* Hæc enim terra bibit super se uenientem imbrem, & spicam mul- *Esa.61.* tiplicem parit. solis lux est uitæ mũditia. Aer, perspicua & præclara uiuendi institutio. Stellæ, uirtutes. Mare, diuitiarum sapientiæ, & cognitionis altitudo. Herbæ, & germina, bona doctrina, diuinaq; documenta, quæ populus pascuæ, hoc est, Dei grex carpit, atque depascitur. Arbores ferentes fructum, mandatorum obseruatio. In hac die uerus homo procreatur ad imaginem, & similitudinem Dei. Cernis, cuius mundi principium sit hæc dies, quam fecit Dominus? Quam neque diem esse dicit Propheta diebus aliis, neque noctem aliis noctibus similem? Sed quod in hac gratia præstantissimum est, nondum explicauimus. Hæc mortis dolores dissoluit. Hæc mortuorum primogenitum edidit. In hac æreæ mortis portæ confractæ sunt. In hac ferrei inferorum uectes comminuti. Nunc mortis carcer aperitur. *Heb.61.* Nunc captiuis libertas denuntiatur. Nunc cæ-

Luc.c.1. cis uidendi facultas præbetur. Nunc oriens ex
Esa.9. alto inuisit eos, qui in tenebris & umbra mortis considebant. Vultis etiam de tridui præfinito termino aliquid intelligere? Illud dixisse contenti simus, tam exiguum temporis spatium fuisse satis, ut omnipotens sapientia in corde terræ existens magnam illam mentem in eo habitantem stultam redderet. Propheta enim ma-
Esa.10. gnam mentem, & Assyrium appellat. Quoniam igitur in corde, tanquam princeps in regia sua, mens creditur commorari, iccirco Dominus manet in corde terræ, ubi est mentis illius scelestæ domicilium, ut consilium eius stultum
Esa.29. reddat, ut ait Propheta, & apprehendat sapien
Iob.5. tes in astutia eorum, & sapientes ipsorum conatus in contrarium uertat. Nam quia fieri nō poterat, ut princeps tenebrarū meram lucis præsentiam attingeret, nisi partē aliquam carnis in ipsa conspexisset, iccirco, posteaquam diuinam carnem uidit, & res admirandas, quæ per ipsam à Diuinitate efficiebantur, aspexit, sperauit, se, si morte carnem affecisset, omnem etiā uirtutem, quæ in ipsa erat, superaturum. Itaque dum inhians ad carnis escam aspirat, Diuinitatis hamo transfixus est, atque ita draco per
Iob.40. hamum ductus est, ut ait Iob, qui per se, quod futurum erat, prænuntians, hamo, inquit, draconem duces. Audiamus autem à Propheta, quænam iste draco in corde terræ inibat consilia, cum aduersus Domini carnem fauces ape-

ruit. Quid in eum dicit Esaias, illius redarguens Esa.10.
cogitata? Tu dixisti in corde tuo, In cœlum ascendam, super astra cœli ponam solium meũ, sedebo in monte excelso, supra nubes conscendam, & ero similis altissimo. Hæc secum sceleratum cor cogitabat. Ante uero quid magna illa mens in malitia, quid improbus ille Assyrius secum ipse loqueretur, ex Esaiæ item uerbis intelligamus. Dixi: Fortitudine manus Esa.10.
meæ faciam, & prudentia sapientiæ meæ terminos gentium auferam, & fortitudinem eorum prædabor, & concutiam urbes habitatas, & orbem terrarum uniuersum tãquam nidum comprehendam, & tanquam oua derelicta tollam, & non erit, qui effugiat me, aut contradicat mihi. Hac ille spe deceptus eum, qui propter suã erga genus humanum beneuolentiam in terris nobiscum uersabatur, in se sucepit. Verum quænam illi eorum loco, quæ sperabat, euenerint, Propheta calamitatem ipsius declarans aperte significat. quo modo, inquiens, cecidit è cœlo lucifer, qui mane oriebatur? Quo mo- Esa.14.
do contritus est in terram? super eum strata est putredo, indumentum ipsius est uermium operimentum. Et cætera, quibus interitus eius describitur, quæ cuilibet licet ex Prophetæ scriptis intelligere. Mihi enim ad propositum redeundum est. ob id igitur uera sapientia in arroganti corde terræ uersatur, ut magnam illam in malitia mentem deleat, ut tenebræ discutiantur

à luce, ut, quod mortale est, absorbeatur à uita, & extremo inimico, morte nimirum, destru-
1. Cor. 15. cto, malum euertatur. Hæc tibi præscripto tridui spatio cōfecta sunt. Num tarda uidetur hæc gratia? Num nimis longo interuallo tantum bonum partū est? Vis eximiam uirtutem agnoscere, qua tam exiguo temporis spatio hæc gesta sunt? Omnes mihi hominum ætates enumera, quæ iam inde ab ipso primo malorum ortu usque ad eorum interitum extiterunt: quot singulis ætatibus homines, quàm multa cunctis ætatibus hominum millia fuerint. iniri'ne poterit numerus multitudinis eorum, per quos malitia iure quodam modo hæreditario sic propagata est, ut malæ improbitatis diuitiæ in singulos dispertitæ singulorum studio, & opera auctæ sint, atque ita fœcunda malitia ætatibus ordine succedentibus perfusa creuerit in infinitum, donec ad summum mali cumulum perueniens totam naturam humanam occupauit? Sic enim sine exceptione Propheta sententiam tu-
Psal. 13. lit, Omnes, inquiens, declinauerunt, simul inutiles facti sunt, adeo, ut nihil inueniretur, quod malitiæ non esset instrumentum. Tantum igitur malorum aceruum ab ipsa mundi constitutione ad mortem usque Domini cumulatum, & auctum qui tribus diebus dissoluit, & euertit, paruam'ne tibi præstantis potentiæ, uirtutisq; suæ significationem dedit? Non'ne uis eius, rerum omnium, quæ monumentis histo-

riarum admirandæ commemorantur, apparuit excellentiſsima? Quemadmodũ enim Sampſonis facinus eo magis admiramur, quòd non ſolum leonem uicit, ſed eum ſine labore ſuperauit, quodq́; nuda inermiq́; manu tantam feram, tanquam ludẽs occidit, & dilacerauit: ſic ea re Domini uirtus excelluit, quòd nullo negotio malitiam deleuit. Neque enim ſuperioribus cataractis patefactis, abyſsisq́; proprios terminos tranſilientibus, & tumefactis, aquarum immenſa uis ingruit, quæ terram obruens uniuerſam, monteſq́; tranſcendens, & montium faſtigia ſuperans, orbem tanquam nauigium ſimul cum ipſis nautis, atque uectoribus demerſerit. Neque, ut Sodomitarũ temporibus contigit, ignis, & flammarum imber, quod corruptum erat, purgans expiauit. Neque aliud quidquam accidit eiuſmodi. Sed ſimplex quædam & incomprehenſa peregrinatio, ſola uitæ, luciſq́; præſentia in tenebris, & regione umbræ mortis conſidentibus tenebras omnes diſpulit, & mortem ipſam interfecit. Aliud'ne quidquam adiungam iis, quæ dicta ſunt? In ſerpente malum exortũ eſt. Mulier draconis inſidiis decepta fuit. Mulieris illecebris uir ipſe ceſsit. Tribus hiſce gradibus malum emerſit. Quorſum hæc ſpectat commemoratio? Licet ex hoc mali ordine quendam boni ordinem illi reſpondentem animaduertere. Hæc tria cerno mali receptacula. primum, in quo primo conſtitit: alterum, in

Iud.14.

Eſa.9.

quod defluxit: Tertium, in quo postea inhæsit. Quare cum in his tribus redundarit, nempe in natura diabolica, & in genere mulierum, & in uirorum plenitudine, consentaneum fuit, ut trium dierum spatio morbus expelleretur, singulis generibus malitia laborantibus tributo curationis die, ut uno quidem uiri curarentur, altero fœminarum genus, extremo autem extremus hostis, mors, destrueretur, & qui mortis ministri sunt Principes, & Potestates Virtutum aduersariarum, & imperantium profligarentur. Nec admireris boni prouentum fieri temporis interuallo. Nam & in prima mundi procreatione momento poterat diuina uirtus cuncta perficere, attamen rerum fabricationi tempora distribuit: ut primo quidem die pars earum una constitueretur, secundo autem altera, atque ita deinceps reliquæ, donec omnia perfecta sunt, & absoluta, eo dierũ numero, qui scriptus est, Deo cuncta perficiente. sic etiam hic ea sapientiæ ratione, quæ uerbis explicari non potest, tribus diebus malum eiicitur, & excluditur ab hominibus, à mulieribus, & à serpentium genere, ut nobis nocere non posit. Hæc de trium dierum numeri causa cogitauimus, recte, nec'ne, auditorum iudicium esto. Neque enim uerba nostra certam demonstrationis rationem habere uolumus, sed ita quærendo nos exercemus. Quòd si re ipsa præfinitum horum dierum numerum plane uis

perſpicere (neque enim illi parum deeſt, ſi poſt horam nonam paraſceuæ tempus conſideres, qua quidem hora Dominus patris manibus ſpiritum commendauit) pauliſper attende, & fortaſſe, quod quæris, inuenies. Quo'nam inquies pacto? Diuinæ potentiæ magnitudinem conſidera, &, quod ſcire cupis, intelliges. Recordare, quid de ſe Dominus pronuntiarit, & eam ipſius eſſe uirtutem cognoſces, ut uoluntate, non autem naturæ neceſsitate animam à corpore diſiungat. Nemo enim, inquit, tollit animã meam à me, ſed ego pono illam à me ipſo. Po Io. 10.
teſtatem enim habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum aſſumendi. Hoc nobis ita conſtituto perſpicue patebit id, quod quæſitũ eſt. Qui enim poteſtate ſua cuncta diſponit, nõ ex proditione ſibi impendentem neceſsitatem, non Iudæorum quaſi prædonum impetum, non iniquam Pilati ſententiam expectat, ut eorum malitia ſit communis hominum ſalutis principium & cauſa, ſed conſilio ſuo anteuerterit, & arcano ſacrificii genere, quod ab hominibus cerni non poterat, ſe ipſum pro nobis hoſtiam offert, & uictimam immolat, ſacerdos ſimul exiſtens, & agnus Dei, ille, qui mundi peccatum tollit. Quando id præſtitit? cum cor Io.10.
pus ſuum diſcipulis congregatis edendum, & ſanguinem bibendum præbuit, tunc aperte declarauit, agni ſacrificium iam eſſe perfectum. Nam uictimæ corpus non eſt ad edendum ido-

neum, si animatum sit. Quare cum corpus edendum, & sanguinem bibendum discipulis exhibuit, iam arcana, & non aspectabili ratione corpus erat immolatum, ut ipsius mysterium peragentis potestati collibuerat. Et anima in illis erat, in quibus eadem ipsa potestas illam deposuit, simulq; cum diuina uirtute, quæ cum illa erat coniuncta, in ea regione cordis uersata est. Itaque si quis inde tempus incipiat dimetiri, cum sacrificium Deo factum est à Magno illo Principe sacerdotum, qui ratione, quæ nec uerbis explicari, nec oculis perspici potuit, se ipsum pro communi hominum salute tanquam agnum obtulit, non recedet à ueritate. Erat enim uespera, cum sacrum illud corpus comederunt: quam quidem uesperam nox, quæ parasceuem antecedit, excepit. Huic successit parasceuæ dies, quæ nocte illa propter solis obscurationẽ interiecta in dies duos & noctem unam
Gen. 1. diuisa est. Nam, si Deus noctem tenebras ap-
Matth. 27. pellauit, tribus autem horis tenebræ factæ sunt super uniuersam terram, spatium illud in diei medio constitutum nox fuit, quæ singulis illius ex utraque parte sectionibus binos dies definiuit, unũ quidem ab ortu solis usque ad sextã horam, alterũ autem ab hora nona usque ad uesperam. Atque ita duas iam noctes habemus, & totidem dies. Hinc sabbati nox est subsecuta, & sabbati dies. Ex quibus tres dies, & noctes itidem tres conficiuntur. Reliquum est, ut

Reſurrectionis horam inquiramus : qua quidẽ inuenta, ueritas extabit. Quando igitur ſurrexit Dominus? Veſpere ſabbatorũ tibi Matthæus clara uoce denuntiat. Hæc eſt Reſurrectionis hora perſpicue in Euangelio deſcripta. Hic terminus fuit cõmorationis Domini in corde terræ. Veſpere enim iam profunda, quæ quidem ueſpera noctis, quam una ſabbatorum dies con ſequitur, principium erat, terræmotus factus eſt. Tunc Angelus in ueſtimentis fulgens reuoluit lapidem monumenti. Mulieres autem mane ſurgentes, cum diei iam lux appareret, & orientis ſolis ſplendor cerneretur, reſurrexiſſe Dominum intellexerunt: qua autem hora res illa admiranda contigiſſet, non acceperunt. Angelus enim ſurrexiſſe quidem Dominum nuntiauit; quando autem ſurrexerit, non patefecit. At Magnus Matthæus ſolus ex omnibus Euangeliſtis tempus accurate deſcripſit, dicens Reſurrectionis horam fuiſſe ſabbati ueſperam. Quæ cum ita ſe habeant, conſtat nobis præfinitum tridui ſpatium, poſt quintam ueſperam ad ueſperam ſabbati tẽpus ita dimetientibus, ut interiecta nox, quemadmodum dictum eſt, connumeretur, quæ paraſceuem in dies duos, & noctem unam partitur. Decebat enim, ut in eius imperio, qui ſeculis dominatur, noua ratione ſpatia temporis accommodarentur ad rerum utilitatem, non autem res neceſſario ſtatutis temporis terminis extenderentur, & diui-

Matth. 28.

na potentia celerius bona nobis ad exitum perducente, termini temporis ita contraherentur, ut non pauciores tamen, quàm tres dies, & totidem noctes continerent, (hunc enim numerum mystica & arcana ratio postulabat) nec solita dierum & noctium spatia celerem diuinæ uirtutis actionem retardarent. Qui enim & po-
Io.10. nendæ & rursum sumendæ animæ, cum uellet,
Heb. 1. habebat potestatem, poterat etiam, tanquam seculorum auctor, efficere, ut actionibus suis tempus inseruiret, non autem actiones tempori. sed rerum maximarum caput nondum attigimus. Illud enim à studiosis oportuit inuestigari, quo modo uno eodemq; tempore Dominus se tribus his dederit, cordi terræ, paradiso cũ latrone, patrisq; manibus. Nam ad Pha-
Matth.12. risæos quidem, quemadmodum, inquit, Ionas fuit in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: Ad latronem autem, Hodie mecum eris
Luc.23. in Paradiso: Ad patrẽ uero, In manus tuas commendo spiritum meum. Nemo enim aut paradisum apud inferos esse dixerit, aut inferos in Paradiso, ut eodem tempore utrobique fuerit, aut his patris manus indicari. At hæc pie considerãtibus ne quæstione quidem fortasse uideantur digna. Qui enim diuina potentia sua ubique est, is & rebus adest omnibus, & nullo excluditur loco. Verum ego rationem aliam præterea memini me didicisse, quam uobis, si placet, breuiter explicabo. Quando spiritus sanctus in

uirginem uenit, eiq; Altiſsimi uirtus obum- Luc. 1.
brauit, ut homo nouus in ipſa gigneretur, qui
propterea uocatus eſt nouus, quòd à Deo præ
ter hominum cõſuetudinem creatus eſt, ut Dei
eſſet domicilium nõ manufactum, neque enim
in manufactis, hoc eſt, hominum opera con-
ſtructis Altiſsimus habitat, tunc ſapientia ſibi Act. 17. Pro. 9.
domum exædificante, obumbratione tanquam
ſigni forma intus ædificio conſtituto, duabus
illis partibus, ex quibus humana conſtat natu-
ra, (animum & corpus intelligo) potentia di-
uina coniuncta eſt, ſeſe utrique pariter commi-
ſcens. oportebat enim, ut, cum utraque pars
propter peccatum ſupplicio mortis eſſet obno-
xia, ſi quidem animi à uita ſeiunctio uere mors
eſt, corporis autem mors eſt ipſa corruptio &
diſſolutio, oportebat, inquam, ut uitæ con-
iunctio ab utraque parte mortem expelleret.
Itaque Diuinitate utrique hominis parti copu-
lata, perſpicua excellentis naturæ indicia patue-
runt. Corpus enim attactu ſuo morbos curans
Diuinitatem præ ſe ferebat. Animus autem po
tenti illa uoluntate diuinam uirtutem indicabat.
Quemadmodum enim tangendi ſenſus eſt cor-
poris proprius, ſic animi proprius eſt uolunta-
tis motus. Accedit leproſus corpore iam diſſo-
lutus atque confectus. Quo modo curatur à Matth. 8.
Domino? Animus uult, corpus attingit. Vtro-
que modo expellitur morbus. ſtatim enim, ut
ſcriptum eſt, diſceſsit ab eo lepra. Rurſum cũ

Matth. 15. tot hominum millia apud se considerent in solitudine, noluit eos ieiunos dimittere. Manibus igitur panes fregit. Vides, quo modo Diuinitas utrique parti coniuncta per utranque declaratur, cum & corpus agat, & animus uelit? Verum non est necesse, ut res omnes admirandas eodem pacto perfectas recẽseamus. Sunt enim omnibus notæ. Quamobrem ad id, cuius gratia hæc commemorauimus, reuertamur. Quo modo eodem tempore & apud inferos, & in Paradiso Dominus fuerit, quæritur. Cuius quidem quæstionis una solutio est, ut dicamus, nihil auium, aut inaccessum esse Deo, in quo omnia consistunt. Altera solutio est illa, ad quam nunc oratio nostra spectabat: nempe Deum, qui totum hominem per suam cum illo coniunctionem in naturam diuinam mutauerat, mortis tempore à neutra illius, quem semel assumpserat, parte recessisse. Nunquam enim

Rom. 11. illum suorum munerum pœnitet. Diuinitas ergo uoluntate quidem animum à corpore disiunxit, sed in utroque tamen se manere demonstrauit. Nam per corpus, in quo corruptio-

Act. 2. nem ex morte prouenientem non admisit, euertit eum, qui habebat mortis imperium: per animum autem latroni patefecit aditum in Paradisum. Vtrunque autem eodem tempore perfectum est, Diuinitate per utranque hominis partem hæc bona præstante, ut per corporis incorruptionem mortem ipsam dissolueret,

per animi uero in sede propria constitutionem hominibus aditum in Paradisum aperiret. Quoniam igitur duplex est hominis concretio, simplex autem atque una Diuinitatis natura, cum homo dirimitur atque distrahitur, Diuinitas ipsa, quæ indiuidua est, non separatur, sed contra potius propter unitatem naturæ diuinæ, quæ utrique hominis parti ex æquo inest, quæ seiuncta, separataq; erant, rursum coeunt, & coniunguntur. Atque ita ex partium cõiunctarum diuisione mors sequitur, ex diuisarum autem coniunctione resurrectio. Quòd si quæris, quo modo in Paradiso se patris manibus cõmendarit, tibi sublimis Esaias respondebit de cœlesti Hierusalem, quam nihil aliud, nisi Paradisum esse credimus, ex Dei persona: descripsi muros, inquiens, tuos in manibus meis. Quare si Esa.49. Hierusalem, hoc est, Paradisus, in manibus patris descripta est, constat eum, qui in Paradiso sit, in patris manibus, in quibus descriptionem habet diuina ciuitas, commorari. Ac de his quidem hactenus. Verum quia Iudæi uehementer institutum nostrum accusant, non alienum erit, ut, quæ nobis obiiciunt, breuiter refellamus. Dicunt igitur in Paschate celebrando sic à Mose quartumdecimum lunæ cursus cir- Exo. 13. cuitum in lege præscriptum esse, ut septem diebus pane sine fermento & herbis amaris pro obsonio uescerentur. Qua propter, si quartum decimum, inquiunt, diem obseruatis, simul

etiam hos cibos comedite. Sin illos respuitis, cur in die obseruando studium ponitis? Neque enim dicendum est, quæ ab eodem legislatore sunt constituta, partim esse tanquam iusta atque animis utilia comprobanda, partim ut iniusta & inutilia repudianda. His argumentis concludunt, aut omnia, quæ in paschate celebrando iussa sunt, aut nihil obseruare nos oportere. Quid autem nos ad hæc? Meminerimus nobis esse mandatum, ne hominũ maledictis, & con-
Matth. 5. tumeliis succumbamus. Nouimus utilem panis sine fermento confecti obseruationem, nec earum herbarum lucrum, aut diei quartædeci-
Heb. 10. mæ usum ignoramus. Lex, ut paucis rationem hanc explicemus, futurorum bonorum umbram cõtinens, unum illud propositum habet, ut uariis mãdatis homo ab immixta naturæ suæ malitia purgetur. Huc spectat circuncisio, huc sabbati, huc ciborum, huc uariæ animalium immolationis, huc omnium denique legis cerimoniarum & institutorum obseruatio. Longum autem esset, ea, quæ lex per ænigmata præscribit, munditiam animi significantia, sigillatim recensere. Quemadmodum igitur per circuncisionem, quæ spiritu peragitur, natura cupiditates abiicit, uitam carni obnoxiam amputans, & circuncidens: per sabbatum autem instituimur, ut quiescentes à peccatis abstineamus: & animalium mactatio nos docet, ut perturbationes, & uitia mactemus: & ciborum immun-

dorum interdictio nos monet, ut ab impura, immundaq; uita recedamus: sic & hæc celebritas illam indicat celebritatem, ad quam animus per azyma præparatur, dum septem diebus à fermento iubet abstinere. Septem enim dierum numerus prætereuntem hunc temporis cursum significat, qui per hebdomadas circunuoluitur. Diligenter enim quotidie cauendum est, ne dies instans ullas hesternæ malitiæ reliquias conseruet, ne quid acerbitatis, aut amaritudinis hodierno fermento ueteris improbitatis mixtio pariat. Sol ne occidat super iracundiam uestram, inquit Apostolus, qui præcipit, ut diem festum celebremus, non in fermento ueteri, nec fermẽto malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & ueritatis. Quod autem de uno malitiæ genere didicimus, id simili ratione de reliquis malitiæ generibus dictum existimemus. Amaritudo enim è uita torporem, & ignauiam expellit, & illius loco fortem, & duram, & asperam uiuendi rationem introducit. si quidem omnis disciplina principio uidetur non lætitiam, sed molestiam afferre. Quare qui uitæ totius hebdomadem nulla ueteri malitia commistam, sed ab ipsius fermento liberam transigit, temperantiam in uictu tanquam obsonium adhibens, is ab omni tenebricosa mixtione se ipsum auocat. Hoc enim quartædecimæ lunæ cursus significat. Nam cum totum ipsius cursum nouem & uiginti dies cum dimidio con

Eph. 4.

1. Cor. 5.

ficiant, quo quidem ſpatio luna tum creſcendo circulum perficit, tum decreſcendo minuitur, ut omni prorſus luce deficiat, fit, ut horum dierum dimidium numeri quatuordecim dies & paulo amplius contineat. Cum igitur proprio curſu progrediens nocturno ſpatio ſic orbem ſuum luce compleuerit, ut diei ſplendori nitorem adiungat ſuum, ſequitur, ut neque ueſperi, neque mane tenebras ullas ſinat interponi, quibus continua lucis ſeries interrumpatur, cũ in elementis perpetua luminis ſucceſsio maneat. Priuſquam enim ſolis occidentis radii plane deficiant, è regione cernitur luna, quæ luce ſua mundum illuſtrat. Et rurſum antequam hinc curſu confecto luna diſcedat, lucis eius reliquiis diei ſplendor adiungitur. Atque ita ex illa nocte, qua luna plena eſt, tenebræ penitus excluduntur, mutua ſolis & lunæ tum ueſperi, tum mane ſucceſsione. Quod igitur luci ſenſibus expoſitæ quartadecima die cõtingit, ut per totam noctem atque diem nullam tenebrarum mixtionem admittat, id ſpiritalis lex uult eſſe documentum, ut per totam uitæ hebdomadam præclarum unum Paſcha & à tenebris remotiſſimum celebrantes omne temporis ſpatium in luce tranſigamus. Hæc eſt celebrandi Paſchatis apud Chriſtianos inſtitutio, atque obſeruatio. Iccirco quartamdecimã hanc diem attendimus, ut ex hac luce, quæ ſenſu percipitur, & in materia ſita eſt, lucem à materia ſeiunctam, & quæ

ſola mente comprehenditur, intelligamus, &, dum uidemur lunam plenam inquirere, quæ perpetuum ex ſe lumen tota nocte præbeat, nihil aliud nobis ea re legem præſcribere existimemus, niſi ut omne tempus, quod nox diesq́; dimetitur, uirtutibus illuſtratum & ſplẽdidum, & nullis tenebroſis actionibus permixtum inquinatum'ue traducamus. Ac de his quidem ſatis. Quæ uero ad crucis myſterium pertinent, quis ea facile dicendo queat explicare? Innumerabiles erant moriendi rationes, quibus mortis pro nobis obeundæ conſilium expleri poterat. Hanc tamen ex omnibus unam is, qui mortis, quam uellet, optionem habebat, ſibi delegit, atque præſcripſit. Oportet enim, inquit, filium hominis. Non dixit; hæc, & hæc filius hominis patietur, ut aliquis futura prænuntians ſimpliciter dixiſſet, ſed neceſſarium arcana quadam ratione, ac debitum eſſe ſignificat, dum, oportet, inquit, filium hominis multa pati, & reprobari, & tertia die reſurgere. Vim enim illius uerbi, oportet, mihi conſidera, & inuenies id in ea contineri, ut ſignificet, fieri aliter non oportere, niſi ut per crucem mors oppetatur. Quæ huiuſce rei cauſa? Pauli ſolius eſt, eam exponere per arcana illa uerba, quæ in adytis Paradiſi conſtitutus audiuit, ſolius, inquam, Pauli eſt, hoc crucis myſteriũ explanare, quemadmodum etiam ex parte aliqua in epiſtola ad Epheſios facit, dum arcanũ hoc patefaciens, Vt po-

Matth. 16. Mar. 8. Luc. 9. 10. 22.

ſitis, inquit, comprehendere cum omnibus ſan-
Eph. 3. ctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimi-
tas, & profundum, ſcire etiam ſupereminen-
tem ſcientiæ charitatem Chriſti, ut impleamini
in omnem plenitudinem Dei. Neque enim fru
ſtra diuinus ille Apoſtoli oculus crucis figuram
excogitauit. Sed ea item re facile oſtendit, ſe, o-
mnibus ignorãtiæ ſquamis ab oculis mentis ex-
cuſsis, ipſam rerum ueritatem clare perſpexiſſe.
Nouit enim, ea figura, quatuor cornibus è me-
dio prouenientibus deſcripta potẽtiam, & pro-
uidentiam illius, qui ex ipſa pependit, declara-
ri. & iccirco partes illius ſingulas propriis no-
minibus appellauit. eam enim, quæ à medio
deorſum uergit, profundum uocat: quæ au-
tem ſurſum, ſublimitatem: latitudinem uero
& longitudinem illas, quæ utrinque tranſuerſæ
protenduntur: ut, quæ hinc à medio produci-
tur, latitudo, quæ autem illinc, longitudo no-
minetur. Potes, ea, quæ dicta ſunt, in animo
tuo de Deo cogitans intueri. Cœlum enim ſuſ-
pice, & partes infimas animo complectere, ex-
tremoſq́;, ac ſummos orbis terminos cogitatio-
ne comprehende, atque conſidera, quænam
potentia tanquam uniuerſitatis uinculum hæc
omnia deuinciat, atque contineat. uidebiſq́;
ſponte ſua in ea diuinæ potentiæ contemplatio-
ne crucis figuram exprimi in animo ac mente
tua, à ſuperis ad infera, ab extremis ad extrema
protẽtam, atque deſcriptam. Figuram hanc

Magnus etiam Dauid de se loquens expressit; Quò ibo, inquit, à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum (hæc est sublimitas) tu illic es. Si descendero in infernũ (hoc est profundum) ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, id est, ad ortum solis, (hæc est latitudo) & habitauero in extremis maris. Sic enim occasum appellat. (hæc est lõgitudo.) Cernis quo modo crucis figuram describat? Tu es, inquit, qui per omnia cõmeas, qui cuncta deuincis, qui in te ipso comprehendis uniuersa. Tu supra es, Tu es infra, In hac extrema parte manus est dextera tua, in illa sinistra. Ob id Magnus item Apostolus, cum omnia fide & cognitione repleta fuerint, fore dicit, ut is, qui super omnia est, in nomine Iesu Christi adoretur & à cœlestibus, & à terrestribus, & ab infernis, quibus uerbis per crucis figuram diuidit Christi adorationem. Cœlestis enim regio partem sublimem, terrestris ambas medias, inferna profundam continet. Idem mea quidem sententia significat etiam Iota illud, si cum apice coniunctum consideretur, quod & cœlo stabilius, & terra firmius, & omni rerum cõstitutione certius est. Cœlum enim & terra transibunt, & huius mundi figura præterit: Iota autem ex lege, & apex unus non præterit. Linea recta è sublimi in imum descẽdens Iota dicitur. oblique autem ad latera pertingens apex nominatur. id quod ab ipsis nauigantibus licet disce-

Psal. 138.

Philip. 2.

Matth. 5.

Matth. 24.
1. Cor. 7.

re, qui lignum illud transuersum malo adiacens, cui uela suspendunt, græce eodem nomine, quo apicem nominant, nempe κεραίαν. Quamobrem diuina hæc Euangelii uerba mihi uidentur in crucis figura tanquam ænigmate & speculo quodam illud ostendere, in quo omnia constiterunt, quod omnibus, quæ in ipso continentur, stabilius est, atque æternum. Cuius
Matth. 20. potentia cuncta moderatur. Proinde Dominus
Io. 12. ait, oportere filium hominis, non simpliciter mori, sed crucifigi, ut crux Deum gestans, aduersariis omnipotentem illius, qui in ipsa pen-
i. Cor. 5. deret, uim, quiq; omnia in omnibus est, figura sua patefaceret. Nobilis ille senator Ioseph, fratres, ab Arimathæa non est nobis silentio prætereundus, qui cum illius corporis munus accepisset, sindone mundo illud inuoluit, & in monumento nouo, ac puro collocauit. Quod ab honesto hoc senatore gestum est, nobis sit tanquam lex, ut idem nos quoque præstemus, cũ illud corporis munus suscipimus, ne id sordido conscientiæ linteo inuoluamus, ne'ue in cordis monumento mortuorum ossibus, omniq; im-
1. Cor. 11. munditia pleno reponamus. Sed unusquisque, ut scribit Apostolus, se ipsum probet, ne munus suscipienti sit in iudicium. Verum, dum hæc loquor, lucida Angeli stola mentis aciem mihi præstringit, & dulcis ille terræmotus, quo grauis ille humani monumenti lapis reuolutus est, omnibusq; resurrectionis fores patefactæ

ſunt, præuoluptate cor meum concutit. Curramus & nos ad conſpiciendum ſpectaculum hoc nouum, & admirabile. Sabbatum enim iam illuxit. Ne permittamus, ut mulieres anteuertant. Sint etiam in manibus noſtris aromata fidei, puræq; conſcientiæ. In his enim conſiſtit bonus odor Chriſti. Ne quæramus amplius uiuentem cũ mortuis. Dominus enim eos, à quibus hoc modo requiritur, reiicit, & arcet, Ne me, inquiens, tangatis. Cum aſcendero ad patrem, tunc me licebit attingere. Id eſt, cum nõ corpoream amplius, ſeruilemq́; formam, ſed eum, qui eſt in gloria patris, qui eſt in forma Dei, & Deum Verbum, fide cõceperitis, tunc me, non autem ſimplicem ſerui formam, adoretis. Audiamus bonum nuntium, quem nobis mulier affert, quæ fide prior, quàm uir, accedit, ac merito quidem, ut incipiens ipſa ad bonum currere, diluat crimen, in quod incidit, cũ ante cucurrit ad malum. Ecquid autem nuntiat? Ecquod eſt hoc mulieris Euangelium? Non ex hominibus profecto, neque per homines, ſed per Ieſum Chriſtum. Audite, inquit, quod mihi Dominus, ut uobis, quos fratres etiam nominat, nuntiarem, ipſe mandauit. Aſcendo, inquit, ad patrem meum, & patrem ueſtrum, Deum meum, & Deum ueſtrum. O' nuntium præclarum, & bonum. Qui pro nobis factus eſt homo, is cum ſit Vnigenitus, quo nos fratres efficiat ſuos, ſe hominem ad ue

rum patrem adducit, ut per se ipsum omnes cognatos secum trahat, ne posſit illis amplius obiici, quòd eos, qui natura Dii non sunt, adorauerint. Etenim cum ad uiuentem & uerum Deũ adorandum reuocati sint, ab hæreditate paterna tanquam reiecti reprobatiq; non poſſunt excludi, quoniam filium uerum ipsi per adoptionem filii secuti sunt. qui multis in fratribus primogenitum bonæ creaturæ se per carnẽ efficiens, omnem naturam humanam, cuius particeps esse uoluit, aſſumptæ carnis necesſitudine sibi coniunxit. Sed quia panis azymus ante pascha pro obsonio herbas amaras habet, uideamus qua iucunditate post Resurrectionem panis efficiatur dulcis. Cernis in manibus Domini Petro piscante panem, & fauum mellis? Inde considera, in quid amaritudo uitæ commutetur. Quare nos item ex piscatu uerborum Dei iam ad panem illum cœlestem accurramus, quem spei fauus dulcem reddit in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria in secula seculorum. Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS IN DIEM ASCENSIONIS D. N. IESV CHRISTI,

ORATIO.

VA'M dulcis hominum comes Propheta Dauid in omnibus uitæ itineribus, quàm aptus ſpiritalibus cunctis ætatibus, quàm omni proficientium ordini conditioniq; cõmodus inuenitur. Cum illis, qui apud Deum pueri infantesq́; ſunt, colludit. Viris in certamine & pugna ſe ſocium præbet, Iuuentutem erudit, ſenectutem confirmat, omnium omnia fit. Militum arma, Magiſter pugilum, Palæſtra certantium, Corona uictorum, In conuiuiis hilaritas, In moleſtiis cõſolatio. Nulla denique pars humanæ uitæ illius munere & gratia uacat. Quænam eſt precationis facultas, quam Dauid non ſumminiſtret? Quæ celebritatis lætitia, quam non exornet propheta? id, quod in præſentia quoque licet intueri. Hodiernam enim celebritatẽ, ſatis per ſe magnam, ipſe maiorem efficit, dum illi gaudium è pſalmis apposite ad-

iungit. In uno enim illorum ouem te iubet esse,
Psal.22. quæ à Deo pascaris, & omnibus bonorum copiis affluas, ut cui & herba, & pabulum, & aqua refrigerii suppetat. Tibi & cibum, & tabernaculum, & uiam, & ducem, & omnia se præbet pastor egregius, gratiamq; suam ad omnem usum apte distribuit. Ex quibus omnibus iudicat primum oportere, ut bene initiatus euadas ouis boni pastoris, & ad diuinæ doctrinæ pascua & fontes deducaris, sepeliarisq; simul cum illo per baptismum in mortem, quæ tamen non est mors, sed mortis umbra & similitudo. Nam si ambulauero, inquit, in medio umbræ mortis, non timebo, ut malum, id, quod acciderit, quoniam tu mecum es. Deinde spiritus uirga consolatur. Spiritus enim consolator est. Tum mensam mysticam proponit ex aduerso mensæ Dæmonum instructam. per idololatriam enim hominum uitam afflixerunt Dæmones, quibus contraria est spiritus mensa. Ad hæc oleo spiritus caput ungit, & uinū, quod lætitia cor afficit, addens, sobriam illam animo ebrietatem iniicit, & à caducis fluxisq; rebus mentem trahit ad sempiternas. Etenim qui tali est affectus ebrietate, breuem uitā cū immortalitate commutat, & in longitudine dierum habitat in domo Domini. Hæc nobis in uno psalmorum elargitus, ad maiorem, & perfectiorem in altero, qui proxime sequitur, uoluptatem animum excitat. cuius sententiam uobis, si

uidetur, paucis explicabo. Domini est terra & plenitudo eius. Quid igitur noui contigit, homo, si Deus noster in terra uisus est, si cum hominibus uixit? Ipse terram creauit, & condidit. Quare nec inusitatum, nec absurdum est, ut ad propria dominus ueniat. Neque enim in orbe uersatur alieno, sed in eo, quem ipse constituit, & fabricatus est. super maria terram fundauit, & super flumina præparauit eam, ut haberet aditum opportunum. Quam autem ob causam aduenit, nisi ut te ex peccati uoragine liberatum, & regni currum, id est, uirtutis institutum in ipso ascensu adhibentem, in montem adduceret? Neque enim licet in montem illum ascendere, nisi uirtutes tibi comites adiunxeris, & innocens manibus fueris, & nullo scelere coinquinatus, sed mundo corde ad nullam uanitatem animum tuum applicueris, nec dolo proximum tuum deceperis. Istius ascensus præmium est ipsa felicitas, huic recondita, & cœlestia illa munera Dominus elargitur. Hæc est generatio quærentium eum, per uirtutem in sublime conscendentium, & quærentium faciem Dei Iacob. Huiusce Psalmi pars reliqua forsitan euangelica etiam uoce doctrinaq; sublimior est. Nam Euangelium Domini consuetudinem & uitam, quam egit in terra, & eius reditum in cœlum narrat. Hic autem excelsus Propheta supra se ipsum egrediens, tanquam corporis onere nihil prematur, infert se cœlestibus

Psal. 23.

Poteſtatibus, & uoces earum nobis exponit. cum in cœlum redeuntem Dominum ipſæ comitantes, Angelis, qui uerſantur in terris, quibusq́; in humanam uitam ingreſſus commiſſus eſt, imperant ad hunc modum: Tollite portas Principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Et quoniam, ubicunque fuerit ille, qui in ſe ipſo omnia continet, pro ſuſcipientium captu ſe ipſum dimetitur; neque enim ſolum inter homines homo fit, uerum etiam, dum inter Angelos uerſatur, ad illorum uocem ſeſe demittit: iccirco narrantis Ianitores interrogant: Quis eſt iſte Rex gloriæ? reſpondent ipſis, demonſtrantq́; fortem & potentem in prælio, qui pugnaturus erat contra illum, qui naturam humanam in ſeruitute captiuam detinebat, & euerſurus eum, qui mortis habebat imperiũ, ut, grauiſsimo hoſte ſuperato, genus hominum in libertatem & pacem uindicaret. Rurſum repetit eaſdem uoces. Completũ enim iam eſt mortis myſteriũ, & uictoria de hoſtibus reportata, & contra ipſos excitatũ crucis trophæum. Aſcendit in altum captiuã ducens captiuitatem, qui uitam, & regnũ, & præclara hæc documẽta hominibus tribuit. Impoſitæ illi patefaciendæ ſunt portæ. Occurrũt ei cuſtodes, & portas iubent recludi, ut in ipſis rurſum gloriam aſſequatur. Verum non agnoſcunt eum, qui ſordidam uitæ noſtræ ſtolam indutus eſt, cuius rubra ſunt ueſtimenta ex humanorum

Heb. 2. d.

Pſal. 67. d.

Eſa. 63.

malorũ torculari. Itaque rursus comites eius, uocibus illis interrogantur. Quis est iste Rex gloriæ? Respondetur autem non amplius: Fortis, & potens in prælio, sed Dominus uirtutum, qui mundi principatum obtinuit, qui summatim omnia in se collegit, qui pristinum in statũ cuncta restituit, ipse est Rex gloriæ. Cernitis, quo modo dulciorem nobis celebritatem Dauid effecerit, dum Ecclesiæ hilaritati gratiam immiscet suam. Proinde nos item, quantum possumus, imitemur Prophetam in charitate erga Deum, in mãsuetudine uitæ, in tolerantia erga illos, qui nos odio prosequuntur, ut prophetæ doctrina nobis ad bene beateq; uiuendũ dux magistraq; sit in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria in secula seculorũ. Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS IN PENTECOSTEN.

ORATIO.

VLLVM eſt tam clarũ celebritatis argumentũ, quod non clarius efficiat Dauid, dum apte ſuauiſſimam illam citharã ad uſum eius ſemper accõmodat. Quamobrem ſpiritus plectro pulſans fides ſapientiæ, canat idem propheta, nobiſq; magnam etiam Pentecoſtes celebritatem illuſtret. Dicat igitur cœleſtem illũ cantũ
Pſal. 94. hodiernæ gratiæ congruentem: Venite, exultemus Domino. Primo conſiderandum eſt, quæ'nam ſit hæc gratia, deinde argumento accommodanda ſunt uerba prophetiæ. Liceat mihi per uos, quæ ad hæc pertinent, ordine quodam pro uiribus explicare. Initio aberrauerãt homines à cognitione Dei, relictoq; rerum omniũ Domino, uel mundi colebant elementa, uel Dæmonum naturam uenerabantur, uel manufactas etiam ſimulacrorum imagines loco numinis adorabant. His & aras, & templa, & ſacra, & uictimas, & lucos, & delubra, & quæ

ſunt eiuſdem generis, omnia ad falſorum Deorum cultum dedicauerant. Benignis igitur oculis naturæ Dominus corruptam ac deprauatam hominum naturam aſpexit, & humanam uitam ab errore ad ueritatis cognitionem ratione atque ordine reuocauit. Quemadmodum enim qui diuturna fame confectos medica facultate curandos ſuſcipiunt, imbecillitatis ipſorum habita ratione, non ſtatim concedunt, ut ſeſe expleant, ſed, poſteaquam uictu moderato uires recuperarunt, permittunt eis, ut, quantum uolunt, cibi percipiant: eodem pacto, cum horrenda fame eſſet hominum natura conſumpta, myſteriorum eſcam diuina prouidentia ſic illis impertiuit, ut ordine quodam in dies proficerent, atque ita ad perfectionis terminum peruenirēt. Vitalis enim uis, qua ſeruamur, eſt illa, quam in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti credidimus. Qui autem propter contractam ex fame imbecillitatem animorum ad cibum hunc totum percipiendum non erant idonei, prius per prophetas & legem à numero plurium Deorum ſic abducti ſunt, ut diuinitatē unam aſpicere cōſueſcerent, atque in una diuinitate ſolā Dei patris potentiam agnoſcere, quippe qui perfectionis cibum, ut dixi, capere non ualebant. Deinde per legē initiatis patefactus eſt ab euangelio Deus unigenitus. Poſtremo datus eſt nobis perfectus naturæ noſtræ cibus ſpiritus ſanctus, in quo eſt uita. Quod hodiernæ celebri-

tatis est argumentum. Quamobrem æquum est, ut, cum ad spiritum celebrandum adhibiti simus, chori principi Dauidi pareamus, ita dicenti: Venite, exultemus Domino. Dominus
Act. 2. autem (ut ait Apostolus) spiritus est. Hodie enim, ut anni ratio indicat, expleta die quinquagesima, hac eadem hora (si quidem horam diei tertiam agimus) datum est munus illud, quod omnem dicendi uim superat. Rursum enim homini admixtus est ille spiritus, qui,
Gen. 6. a. quòd homo esset caro, à natura nostra recesserat, &, spiritalibus nequitiæ Potestatibus per uehementem illum flatum disiectis, cunctisq; dæmonibus ab aere depulsis adueniente spiritu, diuina uirtute speciem ignis præferente repleti sunt, qui in cœnaculo, id est, in superiore domus parte commorabantur. Nemo enim sancti speritus particeps fieri potest, qui non in excelsa huius uitæ parte uersetur. Nam qui ea, quæ sursum sunt, sapiunt, quiq; consuetudine sua à terra in cœlum translata sublimem illam Remp. colunt, spiritum sanctum assequuntur.
Act. 2. Etenim, ut tradit historia, qua res ab Apostolis gestæ continentur, ignis ille diuinus, omnisq; materiæ expers pro numero discipulorum, qui in cœnaculo, hoc est, in superiore ædium loco erant cõgregati, ad linguarum similitudinem diuisus est. Atque illi quidem Parthis, & Medis, & Elamitis, ac reliquis gentibus loquebantur, uoces suas singulorum linguis sic accommodan

tes, ut ab omnibus intelligerentur. Ego autem malo, ut inquit Apostolus, sensu meo quinque uerba in Ecclesia loqui, ut aliis etiam prosim, quàm decem millia uerborum in lingua. Verum tũc utile fuit, ut uox alienis linguis accommodaretur, ne inanis esset apud eos, qui non intelligerent, Euangelii promulgatio, si uaria præconibus uox defuisset. Nunc autem, quoniam eadem lingua, eisdemq; uocibus utimur, igneam debemus spiritus linguam exquirere, qua animos eorum, qui in erroris tenebris degunt, illustremus. Ad hoc etiam nobis idem Dauid dux sit, sociumq; sibi adiungat Apostolum. In hoc enim psalmo non ob id solum, quòd initium eius nobis lætitiam & exultationem indicit, uenite, inquiens, exultemus Domino, ad sanctum spiritum laudandum & celebrandum adducimur, sed multo magis ex iis, quæ sequũtur, ea, quæ ad diuinitatẽ illius pertinent, edocemur. Dicam uobis ipsius prophetæ uerba, quibus Magnus item Apostolus suffragatur. Sunt autem hæc: Hodie si uocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda uestra, sicut, in exacerbatione, secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri. De his mẽtionem faciens Diuus Apostolus, sic ait: Quapropter, sicut dicit spiritus sanctus. Atque ita locutus, ipsa prophetæ uerba subiunxit, tribuens ea personæ spiritus. Quis igitur est, quem tentauerunt patres ipsorum in deserto?

1. Cor. 14. d.

Psal. 49.

Heb. 3.

Quem irritauerunt? Disce ab eodem propheta
Psal. 77. f. dicente: Tentauerunt Deum excelsum. Atqui
Psal. 105. c. Apostolus sancti spiritus personam adhibens, has illi uoces assignat: Quapropter, inquiens, sicut dicit spiritus sanctus, in die tentationis in deserto tentauerunt me patres uestri. Quocirca quem Deum excelsum nominauit propheta, hunc diuus Apostolus spiritum sanctum dicit esse. Quod si non credis, rursum considera,
Heb. 3. b. quæ dicta sunt: Quapropter, sicut dicit spiritus sanctus, nolite obdurare corda uestra, ut in exacerbatione, secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri. Propheta uero testatur, eum, qui tentatus est in deser-
Psal. 77. to, esse Deum excelsum. Quamobrem eorũ, qui spiritum oppugnant, quiq; contra Deum iniuste obloquuntur, obstructa sunt ora, tum ab Apostolo, tum à propheta, qui per ea, quæ commemorauimus, spiritus diuinitatem perspicue prædicant, propheta quidem, dum ait: Deum excelsum tentauerunt. Ipso Deo uerbis illis Israelitas alloquente: In deserto tenta-
Psal. 94. uerunt me patres uestri. Magnus autem Paulus, dum eadem ipsa uerba spiritui sancto attribuit, ut manifesto cõstet, Deum excelsum esse spiritum sanctum. Conspiciunt'ne ergo aduersarii gloriæ, igneam diuinorum sermonum linguam, abscondita, atque obscura aperientem, & illustrantem? an ut plenos musto nos irridebunt? Ego uero, licet id nobis obiiciant, uobis

consulam,

consulam, fratres, ne conuitium eorum formidetis, ne'ue derisioni succumbatis. Atque utinam ipsi quoque degustent hoc mustum, & uinum hoc recens expressum, ac fluens ex torculari, quod per Euangelium Dominus calcauit, Esa. 63. a. ut nobis, tanquam racemi, proprii corporis sanguinem propinaret. Vtinam & ipsi repleantur hoc nouo uino, quod mustum appellauerunt, quod aquæ commixtione à cauponibus nō fuit deprauatum. Implerentur enim spiritu, quo quidem ferueutes crassam limosamq; perfidiæ spumam ex animis suis effunderent, & abiicerent. Sed mustum suscipere nequeunt isti, qui ueterem adhuc utrem circunferunt: qui cum huiusmodi uinum continere non posit, hæretica opinione disrumpitur. Vos autem fratres, ut ait Propheta, uenite, exultemus Domino. Bibamus pietatis dulcedinem, ut Esdras præcipit. Gaudeamus in Apostolorum & Prophetarum choris. Munere sancti spiritus exultemus, & lætemur in hac die, quam fecit Dominus, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria in æternum. Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS AD EOS, QVI DVrius & acerbius alios iudicant, atque condemnant, quiq; cõuersione indigent, & pœnitentia,

ORATIO.

OMO Pharisæus, ut ex Euangelio Lucæ nuper accepimus, Dominum ad conuiuium inuitat, domumq; ducit, & mẽ-
Luc. 7.e.
ſam communem apponit. Dominus autem inuitatus nõ grauatur accedere, nec inuitantem reſpuit, quamuis ille nec diſcipulus ſit, nec in ſe credat, ſed legis ſcripto deuinctus inhæreat, nec ad ueritatis cognitionem oculos unquam aperuerit, & in Prophetarum promiſsionibus grauiter hallucinetur. Cur autem nobis Lucas ſcripſit hoc caput? an ea nimirum de cauſa, ut ea cognoſcamus, quæ Chriſtus egit, dum in corpore uerſaretur, & ex hiſtoriæ cognitione utilitatem percipiamus, qua quidem utilitate documẽtisq; referta hæc ſcripta nos ad uitam recte cõſtanterq;

inſtituendam erudiunt. Sic ego quidem exiſtimo, uosq́; idem ſentire par eſt. Plerique enim eorum, qui ſe ipſi iudicant, ſibi aſſentantur, ſe diligunt, ſibi placent, inaniq́; opinione tumidi atque inflati, eos, qui ad ſe accedunt, peccatores appellant, & antequam ueri iudicii tempus ueniat, ſe tanquam agnos ab hœdis ſeparāt, cœliq́; fores ſibi apertas intuentes nec domum cū reliqua multitudine, nec cibum dignantur habere communem, atque omnes, qui nō per ſummam, ſed per mediam uitæ ſemitam incedunt, deteſtantur. Lucas igitur, animorum magis, quàm corporū medicus, præſentem hanc nobis non tam narrationem, quàm plane appoſitam ægrotantibus medicinam exhibuit, oſtendens, ipſum Deum ſeruatoremq́; noſtrum, qui ſine comparatione purus atque integer eſt, ſolusq́; iuſtus, clementer admodum, benigneq́; cum perditis, atque damnatis uerſari, & cum iis, qui nondum puri, mundiq́; ſunt, uiuere, non ut eorum maculas accipiat, ſed ut illis iuſtitiam ſuam impertiatur, inſtar huiuſce ſolis, quem cernimus, qui (licet enim ex re procreata procreatoris prouidentiam intelligere) non planas ſolum regiones illuſtrat, ſed illas etiam, quæ ſunt antris, cauerniſq́; tortuoſæ. Deponamus igitur arrogantiam, ſi qui tales ſumus, qualis eſt is, qui hac oratione deſcriptus eſt, imitemurq́; Domini miſericordiam, & humanitatem, humiles, & afflictos ita complectentes,

non ut cum illis iacentibus consternamur, sed ut eos potius excitemus, & tanquam egregii quidam urinatores in aquis demersos, ac moribundos ad uitalem hũc aera extrahamus. Quoniam autem pulcherrimum, summeq; nobis utile signum proponunt hæc Euangelii scripta, age illuc mentis aciem intendamus. Vehementer admiror, quo modo isti, qui natura perturbationibus obnoxia, uoluptatumq; studiosa circundati sunt, quiq; tum dormiẽdi, tum edendi, & cæteris uentri necessariis usibus quotidie parent, atque iisdem cupiditatibus incitari se sentiunt, quas nos, qui una eademq; cum illis natura præditi sumus, experimur, iniquiores se, ac duriores in eos, qui peccant, iudices præbeant, sibiq; pugnatores infirmi tam facile indulgeãt, in alios autem arbitri esse uelint inexorabiles, adeo ut Dei benignitatis spem auferãt, uberemq; misericordiæ fontẽ obstruant, ut ipsi putant, multaq; auctoritate regni aditum errantibus patefaciant. Quod cum nihil aliud sit, quàm animis curationem quærentibus desperationem obiicere: cui enim curationis adempta spes est, is plane morbi seruus efficitur: tum ab omni alienum est scripturarum nostrarum promissione: in quibus, si diligenter explores, nihil tam graue reperitur, quod non & gratia condonet, & misericordia curet, atque expiet. Quis autem est adeo surdus, qui uerba Iob non exaudiuerit, clara uoce sic omnes alloquentis:

Nemo mundus à ſorde, ne infans quidem, cu- Iob. 15.b.
ius eſt unius diei uita ſuper terram? Quanquam
quis eſt tam frugi, quis tam modeſte ſe gerit,
qui, ſi modo ſapiat, cum rationem totius uitæ
ſuæ redditurus ſit, idq́, in Dei iudicio conſtitu-
tus, ſuperuacaneum putet, alteri ignoſcere, &
miſericordiam impertiri? Quòd ſi ad ſummum
iuſtitiæ probitatisq; faſtigiũ perueniſſent, adeo, Luc.10.b.
ut, quemadmodum ſcriptum eſt, ſuper ſcor-
piones, atque ſerpentes calcarẽt, pronuntiatiq́;
eſſent uictores, & de peccato triumphum repor
taſſent, non tamen deberent aliorum omnium
uitam ad fortitudinis ſuæ regulam dirigere, &
explorare, ſed uirtutem propriam acceptam re
ferentes ei, cuius beneficio, & munere adiuti,
uitam ſapienter inſtituentes, aduerſarii tentatio-
nibus non ſuccubuiſſent, imbecillioribus affli-
ctisq́; fraternæ benignitatis dexteram porrige-
re, eosq́; è peccati luto & inquinationibus eripe
re, atque excitare. Hoc enim pacto duplicem
laudem aſſecuti tum propriæ fortitudinis, tum
fraternæ humanitatis, miſericordiæ præmia
perciperent. Nunc autem cum homines ſint ex
eorum numero, qui humi repunt, uitamq́; de-
gant, non Angelorum, & cœleſtium illarum
Mentium, quæ corpore carent, uitæ ſimilem,
ſed talem, quæ in iudicium uocari, atque redar
gui poſsit, ſeueros, & acerbos ſe iudices præ-
bent, contractoq́; ſupercilio ſententiam ferunt,
& damnãt, ut eorũ ſuperbia arrogantiaq́; com-

motus cogar eos Euangelii uerbis compellare:
Matth.7. a. qui cum trabes propriis in oculis existentes non cernant, ex aliorum oculis uelint festucas eiicere: cumq; grauissima onera cæterorum humeris imponant, seueri iudices incedunt: & cum imbecilles ipsi onus suum ferre non possint, Christi tribunal præoccupant, & iudicis sententiam præripiunt. Serui contumaces, qui conseruis immites se, atque inexorabiles præbent. Si Deum cupitis æmulari, quòd ad eius imaginē facti sitis, exemplum ipsius imitamini. Vos, qui christiani estis, qui nomine ipso humanitatem profitemini, imitamini Christi charitatem. Benignitatis eius diuitias considerate, qui cum per hominem ad homines uenturus esset, præmisit Ioannem pœnitentiæ præconem, & ducem, & ante Ioannem Prophetas omnes, qui docerent homines, ut resipiscerent, ut redirent in uiam, & ad meliorem frugem sese conuerterent. Mox ipse ueniens ore proprio clamabat
Matth.11. d. ex persona sua: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Quo modo autem uocem suam audientes accepit? facilem eis peccatorum ueniam largitus est. celeriter ipsos, & momento temporis ab iis, à quibus angebantur, liberauit. Verbum sanctos reddidit, spiritus confirmauit. Vetus homo in aqua sepultus est, nouus generatus, gratia floruit. Quid deinde cōsecutum est? Qui inimicus fuerat, amicus euasit: qui alienus, fi-

lius, qui profanus, facer, ac pius. Is ergo, qui tam magnificis, & incredibilibus affectus muneribus, benignum ac liberalem largitorem ingratus offendit, à nobis quidem doctoribus seuerisq; iudicibus statim indicta causa ad cruciatum raperetur, præsentiq; priuatus uita in altera supplicium inueniret. Verum, quoniam alius est iudicii Dominus, qui in infinita milliũ millia misericordiã tribuit, nec uult mortẽ peccatoris, sed expectat, ut resipiscat, eo fit, ut ne Ezech. 18.
illi quidem, qui priorem gratiam contumelio- &
sius abiecerunt, merito afficiantur supplicio, sed à posteriore misericordia prior excipiatur, & obliuio cum uenia coniungatur, ut lacrymarum effusio lauacri uim habeat, gemitusq; reducat gratiam, quæ paulisper recesserat. Si orationi nostræ fidem non habes, Petrum in ædi- Matth. 26.
bus principis sacerdotum interroga, & dicet tibi, quo modo abnegationis peccatum amare lugens expiauerit, nec in Simonem mutatus sit, sed Petrus permanserit Apostolus. Ego autem & Iudam Iscariotem existimo, nisi sui ipsius carnifex esse properasset, facinus suum grauius putans, quàm ut sibi posset ignosci, sed supplex ueniam petiisset, eius misericordiæ, quæ per orbem erat diffusa, non fuisse expertem futurum: cui quidem rei testimonio sunt Iudæi illi, qui, cum Christum cruci suffixissent, credentes, baptismo mentes simul, & manus abluerunt. Quòd si illi, qui Christum in crucem

egerant, misericordiam sunt consecuti, & ipse
profecto, qui illum prodiderat, ueniam impe-
trasset. Et Paulus aliquando christianos uinxit,
sed idem ipse postea pro Christo cathenas ge-
stauit, eodemq; cruciatus genere crimen dissol-
uit. Peccauit, dum Stephanum lapidibus pete-
ret, & eius interfectoribus assentiret. post autẽ
ipse quoque lapidibus cæsus peccatum abole-
Matth. 9. uit. Matthæus, & Zacchæus olim fuerunt pu
Luc. 19. blicani, sed mox, mensa publicanorum contem
pta, alter eorum domo, atque animo suo Iesum
suscepit, alter rerum admirabilium promulga-
tor, & scriptor effectus est. Oportet, ut publi-
canũ pariter, & Pharisæum memoria teneamus,
Luc. 15. & mulierum illam, quæ drachmam amissam
inuenit. Si quis homines, qui seculis omnibus
ad hoc usque tempus extiterunt, uniuersos ani-
mo complectatur, fuisse multos animaduertet,
qui cum se prius flagitiis inquinassent, ad fru-
gem bonam deinde redierunt. Illud enim Dei
solius proprium est, ut ab omni peccato remo
tus omnia recte gerat. Homo autem, qui or-
tum, atque interitum subit, quiq; tam multis
perturbationibus est obnoxius, nunquam effu
gere poterit, quin accusetur, & condemnetur,
si ueniæ spes auferatur. Considera mihi Daui-
dem ipsum Israelis Regem, quem Deus sibi
singularem elegerat, testimonioq; suo collau-
darat, inueni, inquiens, uirum secundum cor
meum. Hic post præclarum illud diuinæ laudis

præconium mulieris pulchritudine captus, qui- 2. Reg. 11.
bus se peccatis obstrinxerit, omnes scimus. At-
tamen idem à Propheta reprehensus admissum 2. Reg. 12.
scelus agnouit, & pœnitentiæ modum posteris
scriptum reliquit. Quamobrem dolorem eius
in libro psalmorum tanquam in speculo uide- Psal. 6.
mus expressum. Vbi nunc luctu, & squalore
corpus excruciat: nunc sibi noctes ad lugēdum
præscribit. quod quidem tempus communi la-
borātium quieti datum est. nunc lacrymas è pal
pebris suis, tanquam è fontibus, profundens le
ctulum irrigat, & quinquagesimum Psalmum
nobis elaborat, in quo Deum pœnitentia pla-
cantium exemplum effingitur. Neque uero lu
ctus ipsius inanis fuit. Sed graues eius gemitus
misericordiam inuenerunt, ut & imperii digni-
tate, & amicitia Dei libere frueretur. Rex item Io. 3.
ille Niniuitarum multitudine peccatorū ad exi-
tium contendebat, unà cum populis, quibus
imperabat. Et is, qui peccata ipsorum redar-
guebat, diem supplicio præfinitam denuntiabat
appropinquare. Cumq; prudēter illi semet af-
fligentes calamitatē effugissent, dolebat Prophe
ta, quòd mala, quæ prædixerat, non euenissent,
Deiq; cōmiserationem iniquo animo ferebat.
At ille, qui ubique tū uerbis tum factis indicat,
quanta homines beneuolentia complectatur, fe
cit, ut cucurbita nasceretur, quæ caput eius ab
iniuria solis defenderet. Sub umbra autē ipsius
eo dormiente statim exaruit. Qui, cum exper- Io. 4.

rectus rem ægre ferret, reprehenditur, quòd, cum ipse uirgultum exaruisse indignetur, nolit Deum propinquo tantæ ciuitatis interitu commoueri. Vos igitur, qui duri estis atque immites, eius, qui nos procreauit, benignitatem, & clementiam imitamini. Nolite, uos in conseruos uestros præbere iudices acerbos, & graues, donec ueniat ille, qui arcana cordium patefaciet, & potestate sua cuique conuenientem statum tribuet in ea uita, quam expectamus. Nolite, tristiores in alios ac seueriores sententias ferre, ne eisdem uos sententiis condemnemini, & propriis uerbis tanquam dentibus acutissimis configamini. A quo quidem crimine uidentur mihi ea Euangelii uerba nos deterrere: Nolite iudicare, ut ne iudicemini. Quibus sane uerbis non aufertur nobis facultas humane benigneq; iudicandi, sed interdicitur, ne grauius & asperius iudicando condemnemus. Leuiora igitur fac aliorum pondera, ne in eadem damnationis trutina actiones tuæ deprimantur, quando uita nostra tanquam in lance Dei iudicio examinabuntur. Tu, qui corpore indutus es, & in carne uiuis, caue, ne medicæ artis curationem abiicias, & asperneris. Nam licet commoda fruaris ualetudine, non tamen semper ita liber ab omni futurus es morbo, ut opera medici nunquam indigeas. Animum habes ad res terrenas, caducasq; propensum, quandiu oblitus sui impletur corporis affectionibus. Proinde

Matth. 7. a.

noli misericordiam denegare, ne ueniam ipse non inuenias, quãdo ipsam desiderabis. Sacerdos est aliquis, populiq́; regendi munus sortitus est? priuatorum casus commisereatur, memineritq́;, se, quãuis dignitate præster iis, quos gubernat, ac regit, naturam tamen eandem habere, ideoq́; posse aliquando fortasse in eosdẽ errores incidere. Quæ cum Moses non ignoraret, quippe qui & homo erat, & hominis naturam perspectam & cognitam habebat, constituit, ut pro sacerdote uitulus immolaretur, peccante nimirum & ipso, expiationibusq́s pluribus indigente. Quod autem tunc erat in carne uitulus, idem nunc est incorporea pœnitentia, incruentaq́; deprecatio: qua quidem, cauẽdum est, ne elati, gloriantesq́; humanitatem, & beneficientiam repudiemus, cum sciamus, Aaron sacerdotem illum probatissimũ, populo Deos flagitanti indulsisse, & temere admodum murmure captum esse. Quòd si is, qui murmurauerat, non supplicasset, supplicium non euasisset. Alius autem non est sacerdos, sed unus è populo? caueat, ne grauius iudicando iugum subeat. Nam si is, qui ad expiandum populum delectus est, indiget ipse expiatione, quid fiet illi, qui eiusmodi munus non sustinet? Imitemur eam pascendi rationem, qua Dominus usus est. Euangelia contemplemur: ibiq́;, tanquam in speculo, diligentiæ & benignitatis exemplũ intuentes, eas perdiscamus. Illic enim in para-

Luc.15. bolis adumbratisq́; sermonibus uideo centum ouium hominem pastorem, qui, cum illarum una à grege discesisset, & errabunda uagaretur, non mansit cum illis, quæ seruantes ordinem pascebantur. Sed ad eam requirendam profectus, multas ualles saltusq́; superauit, magnos atque arduos montes transcendit, in solitudinibus peragrando multo cum labore tandiu peruestigauit, donec errantem inuenit. Inuentam autem non uerberauit, nec urgendo uehementius ad gregem compulit, sed humeris suis impositam, & leniter tractans ad gregem gestauit, maiorem ex una illa inuenta, quàm ex reliquarum multitudine, lætitiam percipiens. Rem obscuritate similitudinis obuolutam, atque reconditam consideremus. Ouis hæc non ouem omnino, nec pastor ille plane pastorem, sed aliud quiddam significat. His exemplis sacræ res continentur. Nos enim commonent, ne homines pro perditis, ac desperatis habeamus, ne'ue eos in periculis uersantes negligamus, aut segnes simus ad ferendum auxilium, sed eos à recta uiuendi ratione deflectentes, & errantes reducamus in uiam, eorumq́; lætemur reditu, atque ipsos cum bene pieq́; uiuentium multitudine coniungamus. Tam alienus autem à cædendi acerbitate sacerdos esse debet, tanquam promptus & paratus ad excolendam humanitatem, ut, etiam si Dominus aliquem, uti plantam inutilem, excindere iubeat, ipse tanquam

insitor debeat supplicare, ut ignoscat parumper, ac sententiam differat. Sic enim monet oratio illa de ficu, quam uti sterilem cum Dominus uellet concidere, orat agricola, ut illi paulisper parcat, & moram aliquam interponat: aliquid enim bonæ spei in diligentia sua reliquũ esse. Noli igitur esse tam facilis ad amputãdum, & excindẽdum tu, qui Dominum, ne id faciat, debes obsecrare, neque tam celeriter desperandum existima. Diligentiam adhibeto: reprehensionibus circumfodito: cohortationibus fo ueto, tanquam sinu: documentorum quasi aquarum copia irrigato: præceptis, ut uallo, com munito. Tuum esto, placare iudicis animum. Demus operam, ut eodem nomine, quo Dominus, appellemur. is enim dicitur consolator, dum hominum generi patrem propitium reddit. Quo quidem nomine uocatur etiam ille ueritatis spiritus pro suo erga nos studio, atque beneuolentia. Hæc autem deprecationis, & consolationis munera pro peccatoribus suscipiuntur omnino, non pro iis, qui sunt innocentes, & nullis criminibus obnoxii. Mosis curam, sacerdos, & sollicitudinem imitare. Imitare illius erga populum animi affectionem: qui Deum obsecrans, ne populo, qui peccauerat, irasceretur, cum rem longius duci, nec sibi id, quod petebat, concedi animaduerteret, supplicabat, ut sibi saltem liceret ante decedere, ne eorum, quos pauerat, & gubernarat, interitum specta-

Luc. 13.

Io. 14.

ret. Sed operæpretium est, ut uerba ipsius in medium afferamus: obsecro, inquit, peccauit populus peccatum magnum, feceruntq; sibi
Exod. 32. g. Deos aureos. Et nunc si dimittis eis peccatum hoc, dimitte: sin minus, dele me de libro, quem scripsisti. Cernis, quo modo propriæ saluti salutem multitudinis anteponit, cui nisi impetrat impunitatem, flagitat, ut ipse deleatur? Nũc autem qui acerbiores se peccatoribus præstant, eos ad se accedentes propellunt, supplices, prostratosq; fugiunt, à lacrymantibus oculos re-
Luc. 15. mouent, & se totos auertunt. Cur igitur mihi Lucas, immo uero spiritus sanctus descripsit filium illum prodigum, qui primum discessu suo ignominia patrem affecit, deinde uoluptatibus ebrietatiq; deditus & fœminarum amoribus captus paternas omnes diuitias dilapidauit, atque exhausit? Post autem multo, cum satis iam in miseria uersatus esset, adeo, ut subulcus effectus mercenarius, eodem, quo porci, uesceretur cibo, tandem aliquando resipiscens cum ad patriam domum reuertisset, non auertit se pater, nec reuersum exclusit filium. Quinetiam accurrit obuiam appropinquanti, & complexus eum, atque inhærens collo, misericordia commotus lacrymas fudit, & pro misero rursus beatum reddidit, ingenuo illum induens uestimento, & in manu eius annulum imponens, ac diem festum agens, magnificumq; ac splendidum conuiuium celebrans. Hæc nobis simi-

litudo proposita est, ut resipiscentibus Ecclesiam tanquam domum paternam aperiamus, eosq; humaniter, & benigne suscipiamus, ne cum porcis, id est, cum Dæmonibus uitam degant, sed ex alienis rursum ad filiorum numerum ascripti, ex Dei præscripto tanquam ex patris sententia uiuant, & sanctorum hominum, ut fratrum consuetudine perfruantur. Noli fratris maioris natu sententiam sequi, nec ob patris humanitatem indignari, quòd nequissimũ filiũ, qui familiæ dedecori fuit, susceperit. Dei benignitatem potius, & clementiam admirans, eos, qui relictis erroribus ad frugem bonam redeũt, amplectere, amanterq; foue. Sic enim eris cæcorum dux, & uiam errantibus demõstrabis. Satis multa ad eos, qui seueriore sunt animo, quiq; acerbitatem potius, quàm lenitatem, & misericordiam exercent. Nunc mihi uos, quibus in uiam redeundum est, ac resipiscendum, attendite. Si uultis discere, quo modo peccatis dolere, & erroribus uestris ingemiscere debeatis, mulierem nobis à Luca in præsentia descriptam considerate. Illius demissionem animi, atque prudentiam æmulamini, absolutumq; in ea uobis exemplum pœnitentiæ cõstituite, quæ Pharisæi domum ingressa nec conuiuarum multitudinem erubuit, nec conuiuii tempus importunum existimauit, quo minus ad confessionẽ cõfugeret: sed dolore affecta, & peccata, quæ commiserat, uehementer detestata, ne momen-

tum quidem temporis sibi interponendum exi stimauit, quo minus statim ad peccatorum medicum accederet. Nec tamen in conspectum eius adueniens supplicabat, sed ex habitu se indignam putans, quæ ipsum alloqueretur, à tergo locum occupauit, nec plane stans, sed retro prostrata pedes illius complexa est, solutisq́; comis re ipsa mœrentis animi affectionem ostendebat, & Iesu pedes lacrymis rigans multo cum dolore misericordiam postulabat. Tantã enim effudit uim lacrymarum, ut pedes eius abluẽret, eosdemq́; rursus capillis abstergeret, atque ita omnem animi afflicti demissionem declararet. Etenim, ut breuiter omnia complectar, sensibus, & membris omnibus, quibus peccauerat, mulier pœnitentiam egit. Quantum autem postea per otium peccata fuerit detestata, quæ publice aperteq́; ea tantopere luxit, coniicientibus licet intelligere. Nos autem uerbis quidem pœnitentiam pollicemur, factis uero nihil studii, laborisq́; præstamus, sed eadem uiuendi consuetudine utimur, qua prius, quàm peccata confitendo detestaremur, utebamur. Eadem in uultu hilaritas, idem in corporis cultu uictuq́; splẽdor. Somno ad satietatem usque indulgemus, negotiis, & occupationibus animo sedulitatis obliuionem iniicimus, pœnitentiæ nomen inane duntaxat, & nullis expressum factis retinemus. A mysteriis quidem arcanorumq; communione sacramentorum culpa

nostra decidimus, & separamur, nec tamen studium, ac diligentiam adhibemus, ut ad ea fruenda reuertamur, sed ut uilia, & quæ paruo pretio redimi posſint, contemnimus. Considera, homo, qua dignitate iam ornatus fueris, nunc autẽ careas. Si regiæ mensæ particeps ab eo honore ob crimen aliquod excidisses, quantam pecuniæ uim expenderes, ut in Regis gratiam redires, ut honorem pristinum redimeres? Quorũ autem fores supplex, hæsitans, dolens frequentares? Vitam profecto ipsam tibi acerbam duceres, squalore, & luctu, & uultus demisſione dolorem animi præteferres, omnem denique, ut aiunt, moueres lapidem, ut ab ea te calamitate liberares. Nunc autem qui seiunctus est ab amicitia Dei, & uere sublimem illam dignitatẽ amisit, quem laborem impendit, quod studium adhibet, quid eximium gerit, quo demissum, atque humilem, & afflictum animum ostendat suum? Non est consentaneum, ut qui se ægrotare confitetur, eadem uictus ratione utatur, quã utuntur illi, qui prospera sunt ualetudine. Alius enim ægrotantis, alius ualẽtis est uiuẽdi modus. Non'ne uides, quanta sit inter ægrotantem, ualẽtemq; differentia? Ille pro arbitratu suo uiuit, quocunque uult, proficiscitur, omni officio, & munere libere fungitur: hic autẽ in angusto iacet cubiculo, procul ab omniũ cõsuetudine, omnibusq; negotiis remotus. Agriculturam omittit, licet illius antea esset studiosisſimus. Cumulan-

dæ pecuniæ curam abiicit, quamuis ad rem uti mercator iam esset attentior. Qui conuiuiis olim magnificis, & sybariticis delectabatur, aqua nunc, & panis frustulo uescitur, nõ liberis operam dat, non uxoris utitur consuetudine: illi die noctuq; res est cum medicis, quos magnis præmiis accersit, ut eorum opera conualescat. Hæc qui corporis morbo laborat. Tu uero, cuius animus æger est, cur non ad medicũ properas? cur non ei confitendo morbũ ostendis tuum? Quid pateris, ut depascatur, ut serpat, ut inflammetur? Tandẽ aliquando resipisce, ac te ipsum nosce. Deum offendisti, Procreatorem tuum irritasti, eum, qui & præsentis uitæ potestatem habet, & futuræ Dominus, ac iudex est. Deliciis indulgens in morbum delapsus es, eum inedia & ieiuniis cura. Animus laborat incontinentia, adhibeatur temperantiæ medicamentũ. Multiplici, ac nimia pecuniæ cupiditate in febrim incidisti, liberalitate & eleemosyna depellatur. Hæc enim est nimium expletæ mentis curatio. Læsit te rerum alienarum direptio: quæ rapta sunt, ad proprios Dominos reuertantur.
Psal. 5. b. mẽdacium te proxime duxit ad interitum (perdes enim, inquit, omnes, qui loquuntur mendacium) ueritatis studio periculum euitetur. Iu-
Luc. 3. risiurandi uiolatio sublimem Zachariæ filii securim sustulit per aerea uolitantem, ac cædem minitantem? inducantur omnia arma pœnitentiæ, ut securis acies, & ictus propulsetur. Im-

piis hæreticorum opinionibus aliquis infectus est, rectis Ecclesiæ decretis se ipsum expiet, superstitionemq́; deponat. Quid enim aliud est poenitentia, nisi dissolutio, & euersio præteritorum, quæ uel re, uel cogitatione sunt admissa? Qui uero cognita poenitentiæ utilitate adhuc in flagitiorum & impietatis coeno uolutatur, similis est illi seruo, qui dominũ sibi iratũ sciens, in eius conspectu scelerate se gerit, peccatumq́; duplicat. Explora celeriter, & diligenter animaduerte morbum, quo affectus es. suscipe ex eo dolorem, quantum maximum potes. affli ge te, fratresq́; beneuolos, atque unanimes adhibe, qui simul doleant, adiumentoq́; sint, ut libereris. Ostende mihi amaras, atque uberes lacrymas tuas, ut meas ego quoque cõmisceam. Afflictionis participem, & socium sume sacerdotem, ut patrem. quis enim tam falso nominatur pater, aut tam duro, atque adamantino animo præditus est, qui non filiis, moerentibus doleat, & gaudẽtibus lætetur? Sacerdos ita tristatur ob peccatum illius, quem propter religionem habet loco filii, ut Iacob uisa tunica Ioseph sanguine conspersa querebatur, ut Dauid luxit Absolonis interitum, ut Eli Ophnim & Phineem, qui in acie ceciderant, ut Moses impium populum, qui rerum nouarum studiosus uitulum sibi conflauerat. Quamobrem maior tibi in eo fiducia sit, qui te in Deo genuit, quàm in illis, à quibus corpore procreatus es.

Gen. 37. a.
2. Reg. 18. g.
1. Reg. 4.
Exo. 32.

Audacter ostende illi, quæ sunt recondita. Animi arcana tanquam occulta uulnera medico retege. Ipse & honoris, & ualetudinis tuæ rationem habebit. Filiorum dedecore magis mouentur parentes, quàm ipsi filii. Nam ut filiorum gloria ad parentes pertinet, sic etiam dedecus & turpitudo. Incertus est, fratres, terminus uitæ. discessum è uita diligentia præuertamus. Absurdum enim est, cum illi, qui corporis ualetudinis rationem habent, se ipsos expurgent ante caniculæ exortum, ne, quod humidum in illis est, uehementi ipsius ardore corrumpatur, & morbos pariat, eos, qui animi curam gerunt, incertũ mortis diem nõ anteuertere, & ardorem excruciantis illius ignis, qui in æternum comburit, & nullum unquam refrigerium admittit. Drachmam Euangelicam, quam acceperas, & qua diues effectus fueras, ignauia tua perdidisti? poenitentiæ lucernam accende. Inclina te diligenter. Illam in terrenis affectionibus defossam cõquire, inuentam tolle, atque conserua, ut nos uicini gratulemur, & eo gaudio afficiamur, quod est in Christo, cui gloria in secula seculorum. Amen.

Luc. 15.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS, PERFECTI CHRIſtiani hominis forma ad Olympium Monachum.

VAERIS, qua ratione uita ex uirtute poſsit inſtitui, ut omnibus officiorum numeris abſoluta atque perfecta nullis reprehenſionibus ſit obnoxia. digna profecto profeſsione tua poſtulatio. Mihi uero nihil eſſet optatius, quàm ut eorum, quæ cupis, exempla poſſem ex mea uita tibi depromere, ut doctrinam abs te quæſitam factis potius, quàm uerbis explicarem. Ea enim demum bene uiuendi inſtitutio digna eſt, cui fides habeatur, quum docentis uita congruit orationi. Cæterum quoniam me id, quod opto, nondum aſſecutum uideo, ut orationis loco poſsim uitam oſtendere, ne imperfectus omnino uidear, & à ſigno præ inſcitia penitus aberrare, breuem tibi recte uiuendi formulam tradam, atque illius quidem hinc iam naſcatur exordium.

Bonus Dominus noſter Ieſus Chriſtus noſ-

qui in ipſum credidimus, adorandi nominis ſui participes fecit, ut, ſiue diuites, ſiue nobiles, ſiue obſcuri, ſiue inopes, ſiue doctrinæ, aut dignitatis inſignibus exornati ſimus, nulla tamen ex re, quæ nobis adſit, nominemur, ſed his omnibus reiectis, de uno nomine ipſius proprie appellemur chriſtiani. Cum igitur hanc nobis è cœlo gratiam attulerit, operæpretium eſt, ut prius muneris magnitudinem conſideremus, quo meritas largitori Deo gratias habeamus deinde tales in omni uita nos præſtemus, quales requirit huiuſce nominis excellentia. Quanta ſit huius muneris magnitudo, quòd illius, qui uitæ noſtræ Dominus eſt, nomine nuncupemur, nobis perſpicuum fiet, ſi, quid nomen ipſum à Chriſto deductum ſignificet, animaduertemus, ut intelligamus, quando uniuerſi Dominum in noſtris precationibus hac uoce nominamus, quam animis noſtris notionem concipiamus, aut quid per hoc nomen cogitantes, apte credamus ipſum appellare. Id ubi compertum habuerimus, ipſo nomine ut magiſtro & duce ad bene beateq; uiuendum utentes, quæ nobis uitæ ſtudia ſequenda ſint, facile cognoſcemus. Ad hæc autem duo, quæ inueſtigamus, percipienda tutiſsimũ aditum habebimus, ſi nobis D. Paulum itineris ducem propoſuerimus. Hic enim maxime omnium exquiſite, & quis Chriſtus ſit, nouit: & qualem eſſe oporteat, qui ab eo nomen accepit, ex iis, quæ geſsit ipſe, de-

claravit. Nam adeo accurate illũ imitatus est, ut in se Dominum ipsum expressum ostenderit. quippe qui diligentissima imitatione formam animi sui ita transtulit in ipsum exemplar, ut nõ amplius, qui loquebatur, Paulus, sed Christus esse uideretur, quemadmodum ipsemet dicit, qui propria bona pulchre sentiebat. Quoniam, experimentum, inquit, quæritis eius, qui in me loquitur, Christus. Et, uiuo ego iam non ego, uiuit autem in me Christus. Hic igitur nobis, & quam uim nomen hoc Christus habeat, patefecit, cum diceret: Christum esse Dei uirtutem, & Dei sapientiam, cumq; & pacem ipsum nominaret, & lucem inaccessibilẽ, in qua Deus inhabitat, expiationem, & redemptionem, & sacerdotem magnum, & Pascha, & propitiationem animarum, splendorem gloriæ, & figuram substantiæ, & effectorem seculorum, cibum ac potum spiritualem, petram & aquam, fundamentum fidei, & anguli caput, & Dei inuisibilis imaginem, & magnum Deum, caput corporis ecclesiæ, & nouæ creaturæ primogenitum, & primitias eorum qui dormierunt, & primogenitum ex mortuis, & primogenitum in multis fratribus, & mediatorem Dei & hominum, & filium unigenitum gloria & honore coronatum, & Dominum gloriæ, & rerum principiũ, & regem iustitiæ, ad hæc & regem pacis, & regem omniũ, imperium regni nullis terminis circunscriptum obtinentem, his & aliis id genus

2. Cor. 13. a.
Gal. 2. d.
1. Tim. 6. d.
Heb. 1. a.
2. Cor. 6. c.

nominibus eũ appellauit, quæ tam multa ſunt, ut præ multitudine haud facile numero comprehendi poſsint. Quæ quidem omnia ſi inter ſe componantur, & ſingulorum colligantur ſignificationes, mirabilem nobis huius nominis Chriſti, uim aperient, & beatitudinis illius, quæ uerbis explicari non poteſt, tantum oſtendent, quantum animis & cogitatione capere ualuerimus. Verum quoniam omni dignitati, & potentiæ, & principatui regia præcellit amplitudo, Chriſti autem nomine regium ſignificatur imperium, nam ut ex literarum monumentis didicimus, prius unguntur, qui futuri ſunt Reges, regno autem omnis reliquorum nominũ uis continetur, eo fit, ut qui ea, quæ comprehenduntur, cognoſcit, ſimul etiam illa complectentem intelligat poteſtatem. hæc autem regnum eſt, quod quidem regnum Chriſti appellatione indicatur. Quamobrem cum omnium maximum, & diuinum, & primũ nomen Domini noſtri bonitas nobis impertiuerit, ut Chriſti cognomine decorati appellemur chriſtiani, neceſſe eſt, ut omnia nomina, quæ uocem hãc interpretantur, in nobis item conſpiciantur expreſſa, ne falſo uocati chriſtiani uideamur. Neque enim ex appellatione res fiunt, ſed earum ſubiecta natura, quæcunque tandem illa ſit, apti nominis ſignificatione declaratur. Exempli gratia, ſi arbori, aut petræ hominis uocabulum tribuamus, ideo'ne planta, aut lapis erit homo?

minime uero. sed oportet ut homo sit prius, deinde congrua ipsius naturæ appellatione nominetur. ac ne illis quidem, quæ similitudinem aliquam habẽt inter se, idem nomen proprie conuenit, ut si quis statuam hominem dicat, aut equum, illius imaginem, sed ut aliquid proprie & uere nuncupetur, germanam omnino appellationem natura demonstrabit. Si quid autem ars in ære, aut marmore, aut alio eiusmodi subiecto imitabitur, id ipsius materiæ nomen obtinebit. Quapropter qui se nominant christianos, id prius, oportet, ut sint, quod exigit ipsum nomen, deinde eam sibi appellationem accommodent. Ac quemadmodum si quis uerũ hominem ab homine sculpto uelit seiungere, ex utriusque proprietatibus id faciat, alterum asserens animal rationale atque iudicio præditum, alterum uero materiam, quæ imitatione formam induerit: sic etiam uere christianum hominem ab eo, qui christiani tantum speciem habet, ex propria utriusque forma distinguemus. Veri christiani formam exprimunt illa omnia, quæ de Christo commemorauimus. Ex quibus ea, quæ capere possumus, imitamur: quæ uero in naturam nostram nõ cadunt, ea ueneramur & colimus. Quamobrem, ut aliquis sit perfectus homo Dei, ut inquit Apostolus, nullo modo per malitiam perfectionem im- 2. Tim. 3. d.
minuens, oportet, ut omnia nomina, quæ Christi significationem explicant, in eius uita par-

tim imitatione, partim ueneratione colluceant. Quemadmodum enim qui commentitia fabularum monſtra uel oratione uel pictura confingunt, bucephalos quoſdam, aut hippocentauros, aut anguipedes, aut quippiam aliud ex diuerſis generibus componentes, nõ ad exemplar naturæ dirigunt imitationem, ſed peruerſa illa inuentione naturam prætereuntes, non hominẽ, ſed aliud quiddam effingunt, quippe qui ex eo, quod uidetur, id formant, quod non eſt: cuius licet aliqua pars cuipiam humani corporis parti ſimilis uideatur, nemo tamen id, quod abſurda illa compoſitione conflatum eſt, hominem dicat: eodem pacto haud recte perfectus chriſtianus appellabitur, qui uel à ratione abhorrens caput obtineat, id eſt ipſum uniuerſi corporis caput, quod Verbum eſt, fide nõ habeat, quamuis cæteris partibus abſolutus ſit. uel eo capite præditus reliquas corporis partes aut capiti aut inter ſe minime conuenientes poſsideat, hoc eſt uiuendi rationem à fide alienam inſtituat, cum & draconum furiis imbutus ira excandeſcat, atque inſtar horum ſerpentium humi repat, & equinam rabiem apponens humanæ formæ fœminarum amoribus inſaniat; & ex duplici natura, humana uidelicet, & ferina, ueluti hippocentaurus coaleſcat. Eiuſmodi autem hominum genera paſsim licet intueri, qui uel in beſtiæ capite, in idololatriæ uidelicet diſciplina decore uitã officiis excultam agunt. qualem ſi-

mulant esse minotaurum, uel christianæ perso, næ belluæ corpus, id est, flagitiosum uiuendi genus adiiciunt, quales hippocentauros, aut anguipedes fingunt. consentaneum igitur est, ut, quemadmodum in corpore humano singulæ partes conueniunt, sic tota christiani uita omnibus, quæ in Christo ex fide considerantur, bonis insigniatur. Nam si una quidem ex parte talis sis, qualem christianum requirit nomen, ex altera uero in contrarium declines, nihil aliud facias, quàm si, cum aduersus hostilem aciem pugnandum sit, tu te ipse concidas, quòd eam in te per uirtutem & uitium seditionem concitaris, ut nulla ratione tibi ipse in uita placari conciliariq; possis. Etenim quæ societas luci ad tenebras? ut inquit Apostolus. luci enim adeo contrariæ sunt tenebræ, ut nullo modo commisceri, nullo medio coniungi possint. Qui autem in utrisque uersatur, & alteram negligit partem, illis inter se cõtrariis pugnantibus, ipse quoque conscinditur necessario. Si quidem eodem tempore in ea permistæ uitæ confusione & lux & tenebræ efficitur, cũ & fides lucem immittat, & uitæ malitia rationis splendori tenebras offundat. Quoniam igitur nulla inter lucem & tenebras amicitia, nulla potest esse coniunctio, qui utrunque contrarium suscipit, ipse sibi hostis euadit, cum ad uirtutem & uitium ut duas in partes diuisus inclinet, & more hostili tanquam instructa acie se ipsum oppugnet, ac quemad-

2.Cor.6.b.

modum illi, qui capitali odio dissidentes dimicant, utrique uictores esse nequeunt, unius enim uictoria alteri uicto prorsus interitum affert, sic in domestico intestinoq; dissidio, quod ex uitæ permistione nascitur, pars melior sine alterius internecione uictrix esse non potest. Qui enim fiet, ut pietatis exercitus superior sit uitiorum multitudine ueluti phalange hostium contra pugnante, nisi hæc uti debilior à præstantiore penitus deleatur? tunc autem uirtus de malitia uicta triumphabit, cum rationis auxiliis superati omnes tibi cedent aduersarii. tunc implebitur id, qud ex persona Dei in prophetia dictum est. Ego occidam & uiuere faciam. nullo enim pacto id, quod in nobis est bonum, potest uiuere, nisi ex aduersarii morte uita illi comparetur. Quandiu autem duobus inhæremus, alterutra manu contraria complectentes, fieri nequit, ut utrunque consequamur. Quantum enim ex una parte malitiæ capimus, tantum ex altera uirtutis amittimus. Sed, ut eò, unde digressa est, reuertatur oratio, una est ad puram diuinamq; uitam, uirtutem amantibus uia, ut cognoscant, quid Christi uocabulum significet, eiq; uiuendi rationem ex ui sanctorum nominum uirtute expolitam & concinnam accõmodent, Quæcunque igitur uerba ex sancta Pauli doctrina Christi significationem explicantia orationis initio recensuimus, ea si nobis ita proponamus, ut partim, quemadmodũ diximus, imitemur,

Deut. 32. f.

partim colamus, tutissimum nobis ad bene beateq; uiuendum aditum muniemus. A primis igitur, eum seruantes ordinem, quem ipsa memoria suggerit, incipiamus. Christus Dei uirtus & sapientia. Ex his discimus ea, quæ diuinitati conueniunt, ex quibus Christi nomen nobis uenerandum efficitur. Etenim quia res omnes, quæ uel sensu percipiuntur, uel sensus superant cognitionem, per ipsum effectæ sunt, & in ipso consistunt, necessario ad definiendam nominis illius, qui cuncta procreauit, significationem, sapientia & uirtus coniunguntur. Nam ex duabus his uocibus ita copulatis id intelligimus. Neque enim essent hæc tam magna atque admirāda, quæ nulla oratione explicari possunt, nisi & sapientia eorum procreationem excogitasset, & uirtus, quæ per sapientiam excogitata fuerant, confecisset. per uirturem enim ipsius sapientiæ cogitationes opera sunt. Christi igitur significatio in hanc duplicem uim, sapiētiam scilicet uirtutemq; diuiditur, ut, quando rerum uniuersitatis magnitudinem aspicimus, ex ea immensam Dei uirtutem cognoscamus. Quando autem consideramus, quonam modo ea, quæ nulla fuerāt, genita sint, tam multiformi natura in rebus per diuinum spiritum existente, incredibilem ipsius, qui illa excogitauit, sapientiam adoremus & suspiciamus. cuius cogitata ipsa, sunt facta. Neque uero ignaua erit hæc fides, qua Christum esse uirtutem & sapientiam

1.Cor.1.d.

credimus, ſed ad boni diiudicationem nobis erit adiumento. Quod enim quis ſupplicans appellat, id ad ſe ipſum obſecrando trahit, & ducit, atque interiorem hominem uirtute ita corroborat, ut Apoſtolus ad uirtutem reſpiciens dicit: Chriſtus autem eſt Dei uirtus. Et ſapiens fit, ut in prouerbiis patet, qui ſapientiam inuocat, quæ omnino Dominus eſſe intelligitur. Quare ille, qui nomen habet à Chriſto, uirtus & ſapientia eſt: uirtus quidem, dum aduerſus peccatum ſtrenue ac fortiter pugnat. dum uero id, quod melius eſt, eligit, in ſe ipſo ſapientiā oſtendit. Qua quidem ſapientiæ uirtutisq; cōiunctione uita perfecta conſtituitur. altera, enim quæ recta honeſtaq; ſunt, perſpicimus, altera, quæ perſpecta habemus, exequimur, & confirmamus. Iam uero Chriſtum eſſe pacem cogitantes, ueram chriſtiani appellationem oſtendemus, ſi, cum ipſe Chriſtus, ut inquit Apoſtolus, inimicitiā interfecerit, eam in nobis nullo modo reuiuiſcere patiemur, ſed in uita noſtra plane mortuam eſſe declarabimus. Ne præclare pro ſalute noſtra interfectam à Deo nos in noſtrorum perniciem animorum iraſcentes, & iniuriarū reminiſcentes excitemus, ea, quæ bene mortua iacent, improbe in uitam reuocantes. Sed cum habeamus Chriſtum, qui eſt pax, nos item inimicitiā occidamus, ut, quod in ipſo credimus, id in noſtra uita proſequamur. Ille enim medium parietem maceriæ ſoluens duos

Pro. 2. a.

Eph. 2. c.

Ad Eph. 2. c.

condidit in se ipso in unum nouum hominem ad reconciliationem bonorum, non eos uidelicet tantum, qui nos extrinsecus oppugnabant, sed illos etiam, qui in nobis ipsis seditiones com mouebant, ut ne concupiscat amplius aduersus spiritum caro, & spiritus aduersus carnem, sed prudentia carnis legi diuinæ subiecta in unum nouum & pacificum hominem reædificati, & ex duobus unus effecti in nobis ipsis pacem habeamus. Dissidentium enim concordia pacis terminus est. Quamobrem, quando naturæ nostræ bellum intestinum sublatum est, in nobis pacem colentes, pax efficimur, & ueram ac propriam in nobis hanc Christi appellationem declaramus. At Christum esse lucem ueram, & Io. 1.
à mendacio remotissimam considerantes, discimus uitam quoque nostram ueræ lucis radiis illustrari oportere. Solis autem iustitiæ radii sunt ipsæ uirtutes, quæ ad nos illuminandos emanãt, ut abiiciamus opera tenebrarũ, & tanquam in Rom. 13. d.
die honeste ambulemus, & repudiãtes abscondita turpitudinis, atque omnia in luce facientes ipsi quoque lux euadamus, &, quod proprium est lucis, aliis splendeamus. Quòd si Christum 1. Cor. 1. d.
ut sanctificationem considerabimus, ab improbis & impuris omnibus tum factis tum dictis abstinentes nos eius nominis uere participes ostendemus, quippe qui re ipsa sanctificationis uirtutem in uita præ nobis feramus. Porrò cũ redemptionem esse Christum discimus, qui se-

1. Tim. 2. b. ipſum ut nos redimeret, pretium dedit, ea uoce intelligimus, eum tãquam mercedem cuiuſque animi præbendo nobis immortalitatem, nos è morte à ſe per uitam coemptos propriam ſibi poſſeſsionem effeciſſe. Quod ſi eius, qui nos redemit, effecti ſumus, dominum ita ſequamur omnino, ut non amplius nobis uiuamus, ſed illi, qui nos uitæ ſuæ pretio cõparauit. non enim

1. Cor. 6 d. amplius noſtri ipſorum domini ſumus, ſed ille, qui nos coemit, dominus eſt, nos autem eius dominio mancipati. Illius ergo uoluntas nobis pro lege uiuendi propoſita ſit. Vt enim cum mors impotenti dominatu nos premeret, peccati lex in nobis omnia adminiſtrabat, ſic, quando uitæ iam addicti ſumus par utique ſit, ut ipſius rerum potientis arbitrio gubernemur, ne quando à uitæ uoluntate per peccatum recedentes, rurſus ad improbum mortis in animos no-

1. Cor. 5. c. Heb. 7. ſtros dominatum ultro delabamur. Illa uero cogitatio nos obſtringet Domino, ſi eũ à Paulo tum Paſcha, tum ſacerdotẽ appellatũ eſſe audiuerimus: pro nobis enim uere paſcha immolatus eſt Chriſtus. ſacerdos autem ſacrificium obtulit Deo idẽ ipſe Chriſtus. ſe ipſum enim,

1. Tim. 2. Eph. 5. a. inquit, tradidit oblationem & hoſtiam pro nobis. Quæ quidem nobis documento ſunt, ut qui Chriſtum Deo ſe oblationem & hoſtiam dediſſe, & factum eſſe paſcha uidet, ipſe quoque

Rom. 12. a. corpus ſuum Deo hoſtiam uiuentem, ſanctam, bene placentem exhibeat, rationabile obſequium

quium factus. sacrificandi autem modus est, ut ne cōformetur huic seculo, sed transformetur in renouationem mentis suæ, ut probet, quæ sit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Neque enim in carne, bona Dei uoluntas ostendi potest, nisi ex spiritus lege sacrificata sit. Quandoquidem prudentia carnis inimica est Deo, & legi Dei non est subiecta. Quocirca, nisi prius caro mortificatis membris, quæ sunt super terram, quibus obsequimur appetitui, per hostiam uiuentem sacrificetur, bene placens & perfecta Dei uoluntas sine impedimento non potest in uita credentium obseruari. Sic etiam dum Christus in proprio sanguine propitiatio consideratur, edocemur, ut nos item nobis ipsis propitiatio simus, & membra mortificantes animos reddamus immortales. Quando autem gloriæ splendor & figura substantiæ Christus dicitur, his uerbis adorandam eius maiestatē mente concipimus. Paulus enim diuino spiritu afflatus, & uere doctus à Deo, qui in altitudine diuitiarum & sapientiæ & scientiæ Dei diuinorum mysteriorum arcana & recondita scrutatus fuerat, cum ad diuinitus sibi ostensos splendores earum rerū, quæ indagari inuestigariq; nequeunt, declarandos lingua imbecillior esset, quatenus suam ipsius in mysterio intelligentiam aures excipientium caperent, significationibus quibusdam subindicauit, tantum uidelicet loquens, quantum cogitationi

Rom. 6. b.

Heb. 1. a.

2. Cor. 12.

ſeruiẽs oratio poterat explicare. Nam cum omnia, quæ in naturam & potentiam humanam cadunt, de natura diuina cognouiſſet, ſupremæ illius eſſentiæ rationem nullis humanis cogitationibus capi comprehendiq; poſſe demonſtrat. Itaque cum ea, quæ de ipſa conſiderantur, pacem nimirum, uirtutem, & uitã, & iuſtitiam, & lucem, & ueritatem, & id genus alia perſequeretur, rationem ipſius omnino poſſe conci pi negauit, Deum enim nec uiſum unquam
1. Tim 6. c. fuiſſe, nec uiſum iri. Quem nullus, inquit, ho
1. Io. 4. c. minum uidit, nec poteſt uidere. iccirco quærens, quo modo, quem cogitatio nõ aſſequitur, nominaret, quia non inuenit nomen, quo eius excellentiam exprimeret, gloriam & ſubſtantiam appellauit id, quod omnibus partibus ſuperat omne bonum, quod neque oculis cerni, nec mente percipi, nec uerbis explicari poteſt, atque ita præſtantiſsimam illam rerum ſubſtantiam ſine nomine præteriuit. Arctiſsimam autem neceſsitudinem, qua cum patre nullis terminis circunſcripto & ſempiterno filius ipſe ſine terminis perpetuo coniunctus conſideratur, ſplendorem gloriæ, & figuram appellat, ſplen dore quidem coniunctionem oſtendens, figura autem indicans æqualitatem. Etenim neque inter ſplendorem & ſplendentem naturam mediũ intelligitur, nec figura minor illa ſubſtãtia, quæ ſub ipſa ſignatur. Sed qui naturam ſplendentem cogitat, ſimul etiam omnino ſplendorem intel-

ligit. Et qui substantiæ magnitudinem animo concipit, eam figuræ in ipsa conspicuæ prorsus dimetitur æqualem. Qua de causa & formam Dei substantiam uocat, formæ notione non imminuens Dominum, sed per formam ostendens magnitudinem Dei, qua intelligitur patris amplitudo, quæ propriam formam non excedit, neque extra figuram, quæ circa ipsam est, inuenitur. Nihil enim informe, nihil non pulchrum in patre, nihil, quod non unigeniti declaret pulchritudinem. Quare, qui uidit me, inquit Dominus, uidit patrem. Ex his nihil deesse, Io.14.
nihil superesse significans. Quinetiam cum omnia dicat eum portare uerbo uirtutis suæ, soluit dubitationem eorum, qui nimis diligenter & anxie uestigant ea, quæ sciri non possunt. Heb.1.a.
Si quidem hi de materia requirentes rationem, nullo modo præ nimia curiositate consistunt aut conquiescunt. Vnde enim (inquiunt) materia sit illi, qui à materia seiunctus est? aut quonam pacto ducatur quantum ex eo, qui caret quantitate? aut ex illo figura, qui figuram non habet? aut color ab eo, qui uideri non potest? aut ab illo, qui fine uacat, id, quod propriis finibus includitur? Quòd si nulla adest qualitas simplici & incomposito, unde materia suis qualitatibus est implicita? Has enim omnes, & alias eiusmodi quæstiones soluit, qui dicit eum sic uerbo uirtutis omnia portare, ut generentur ex nihilo. Quæcunque enim, materiæ uel partici-

pem uel expertem naturam acceperunt, unam ſubſtantiæ cauſam habēt uerbum uirtutis illius, quæ nullis uerbis dici poteſt. Ex quo admonemur, ut eum, unde res omnes ortæ generatæq́; ſunt, intueamur. Etenim ſi ab illo procreati ſumus, atque in eo conſiſtimus, omnino neceſſe eſt, ut nihil eſſe credamus, quod eius, qui nos procrearit, in quo ſimus, in quem reſoluamur, cognitionem effugiat. Qua quidem cogitatione, ut æquum eſt, innocentia uitæ conſeruatur.
Rom.11.d. Quis enim ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſe uiuere credens, turpis, & flagitioſæ uitæ teſtem habere uelit eum, quem uniuſcuiuſque uitam
1.Cor.10.a. in ſe continere ſciat? Eſcam autem & potum ſpiritualem Dominum appellans Diuus Apoſtolus nos commonefacit, ut naturam humanam non ſimplicem, ſed ex mente ſenſuq́; compoſitam cogitemus, cuius quidem utrique parti ſit proprius cibus. ſolida enim eſca corpus nutritur. Spiritali alimento ualetudo animi conſeruatur. Ac quemadmodum in corpore ſolida & humida alimenta inter ſe miſta naturam nutriunt & tuentur, dū mutuo cōcocta ſingulis partibus, quæ in nobis ex elementis concretæ ſunt, cōmiſcentur: ſic mentis alimentū ex proportione diuidens Paulus, eſcam & potum uocat. eadem enim res apte & proprie ad accipientiū uſum accōmodatur. imbecillis, afflictisq́; pa-
Pſal.103.e. nis fit cor hominis confirmans. ægris autem & huius uitæ miſeria laborantibus, ac propte-

rea ſitientibus fit uinum cordi lætitiam afferens. Oportet autem per ea, quæ dicta ſunt, uim orationis intelligere, qua animus ex præſenti uſu gratiam accipiens alitur, ut indicat Aenigma prophetæ, qui loco paſcuæ, & aqua refectionis conſolationem ſignificat, quæ oratione laborantibus & afflictis adhibetur. Sin aliquis etiam ad myſterium reſpiciens dicat cibum, & potum proprie Dominũ nominari, ne id quidem à germana ſignificatione receſſerit, uere enim caro ipſius eſt cibus, & ſanguis eius uere eſt potus. Atque in hac quidem ſignificatione omnibus, ut eius participes ſint, facultas datur. ipſa enim talis alimẽti & potionis cõmunicatio fit accipientium ſine diſcrimine cibus & potus. Cum tamen Apoſtolus ita definiuerit: probet autem, inquit, ſe ipſum quiſque, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim indigne manducat, & bibit, iudicium ſibi manducat & bibit. Huc autem reſpiciens Euangeliſta plane uidetur eandem ſignificationem confirmaſſe. Cum myſticæ paſsionis tempore nobilis ille ſenator immaculata mundaq; ſindone inuoluens Domini corpus in nouo & puro monumento poſuit. Quamobrem & Apoſtoli præcepto & Euangeliſtæ obſeruatione commonemur, ut ſacroſanctum Domini corpus pura cõſcientia ſuſcipiamus. Quòd ſi aliqua peccati macula infecta ſit, eam aqua lacrymarũ abluamus & expurgemus. Verum quia etiam petra dicitur Chri-

Pſal. 22.a.
Io. 6.f.
1. Cor. 11 f.
Luc. 23. g.
1. Cor. 10. b.

ſtus, eã nobis id nomen afferet utilitatem, ut re ctam uiuendi rationem firmam ac ſtabilem teneamus, & in rebus aduerſis fortiter perferendis conſtantes ſimus, aduerſusq́; omnem peccati impetum ſtrenuos atque inuictos animos præſtemus. ex his enim rebus & aliis eiuſmodi nos item erimus petra, in natura fragili firmum & immutabile Domini robur pro uiribus imitantes. Quòd autem à ſapiente Architecto fundamentum fidei & Anguli caput nuncupatur, id quoque nobis ad uitam ex uirtute inſtituendam expediet. Sic enim bonarum omnium & adminiſtrationum ciuilium, & diſciplinarum, & inſtitutorum tum principium, tum etiam finem eſſe Dominum dicimus. Nam & ſpes, quam pro capite accipimus, ad quam rectæ honeſtæq́; actiones noſtræ omnes tendunt, ille nominatus eſt à Paulo: & in principio huiuſce uitæ ædificii, quod ad ipſum dirigitur, fides, in qua uitæ principia tanquam fundamenta iacimus, & quotidianis officiis puras tum cogitationes tum actiones noſtras moderamur. atque ita, quod uniuerſi eſt caput, noſtrum etiam caput efficitur, quum duobus uitæ noſtræ, corporis uidelicet atque animi muris per honeſtatem & puritatem conſtructis angulari coniunctione apte cohæret. Quòd ſi altera pars deſit ædificio, ut uel animi puritas conſpicuam extrinſecus honeſtatem non habeat, uel hæc, quæ uidetur, animi uirtute uacet, eius mancæ inchoatæq́; uitæ

1. Cor. 3. b. Eph. 2. Luc. 20. a.

Col. 1. d.

Gal. 3.

caput non erit Christus, quippe qui duplici angulariq; fabricæ tantummodo quadrat. neque enim, nisi duo concurrant parietes, angulus fieri potest. Quare tunc imponetur ædificio nostro summi angularis fastigii pulchritudo, cum ex utraque parte ad rectam uirtutis normam duplex uita, & recta, & constans, & nihil obliqui curuiq; habens, perpendiculo concinne erit accommodata. At uero cum Dei inuisibilis imaginem Paulus Christum appellat, & in omnibus Deum & magnum Deum, & his enim uocibus ueri Domini magnitudinẽ prædicat, magni, inquiens, Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi: & ex quibus Christus secundum carnem, qui est in omnibus Deus benedictus in secula, nos docet, eum semper esse, qui est. Est autem ille maior, quàm ut humana mente comprehendi possit, si secum ipse uersetur, per felicitatem cœlestia sentiens, & æqualem undique mensuram. Hic igitur longe præstantior, quàm ut humana cognitione comprehendatur, qui nullis uerbis, nulla oratione, nulla ui dici, enarrari, declarari'ue potest, ut se prorsus faceret imaginẽ Dei, ipse quoque pro sua erga hominem beneuolentia factus est imago Dei inuisibilis, hoc est, ad humanæ naturæ mẽsuram sese demisit, ut nos ad diuinitatis mensuram extollamur. Ea enim fuit negotiatio filii Dei, ut propria forma, quam sumpsit, effectus homo, se rursus ad exemplaris pulchritu-

Cal. 1. e. *Col. 3. b.* *Lit. 2. d.* *Rom. 9. b.*

tudinis figuram effingeret, ut esset id, quod initio fuerat. Proinde ut nos item simus imago inuisibilis Dei, ad propositum nobis exemplar uitæ, nostra uiuendi ratio exprimenda est. eo
Rom. 8. c. nimirum pacto, ut in carne uiuentes, minime uiuamus secundum carnem. Si quidē & princeps illa Dei inuisibilis imago, quæ ad nos per uirginitatem appropinquauit, per omnia ad humanæ naturæ similitudinem eatenus tentata est, ut nullum peccati experimentum susceperit. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus
1. Pet. 2. d. in ore eius. Quemadmodum igitur si pingendi artem disceremus, magister aliquam nobis pulcherrime depictam formam in tabula proponeret, cuius in sua quenque pictura oporteret pulchritudinem imitari, & omniū tabulæ ad propositum pulchritudinis exemplar expolirentur, sic quoniam suæ quisque uitæ pictor existit, artifex autem huiusce operis uoluntas est, colores uero ad exprimendam imaginem uirtutes sunt, non mediocre periculum est, ne à pulchritudinis exemplari ad turpem ac deformem aliquam personam recedat imitatio, & pro Domini forma effigiem uitii sordidis coloribus adumbremus. Itaque pro nostra uirili nobis enitendum est, ut uirtutum colores puri sint, & scienter periteq; ad excipiendam imaginem commisceantur, ut imaginis imago simus, & quo ad eius fieri potest imitatione perspicua pulchritudinis exemplum exprimamus, ut facie-

bat Paulus, qui ex uirtute uitã instituens, Christi imitator fuit. Quòd si clarius ea sigillatim oratione persequi uolumus, quibus imitando imaginem repræsentamus, unus color est humilitas. Discite, inquit, à me, quia mitis sum & humilis corde: alter est patientia. Quæ quot modis in imagine inuisibilis Dei conspicitur? ubi gladii, & fustes, & uincula, uerbera, alapis maxillæ percussæ, facies sputis oblita, humeri uerberibus traditi, iudicium impium, crudelis sententia, milites subsannationibus, irrisionibus, contumeliis, & calami percusionibus immitem sententiam per delicias exacerbantes, claui, & fel, & acetum, & grauissima quæque ipsi sine causa illata, immo uero pro innumerabilibus beneficiis reddita. tunc ille quo modo ista patrantes ultus est? pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt, quod faciunt. Non'ne poterat contra eos superius uel cœlum perfringere? uel ipsos terræ hiatibus abolere, uel dimouere ex propriis terminis mare, & uoraginibus terram summergere, uel sodomiticum ignis imbrem demittere unico uerbo, uel aliquod aliud acerbum suppliciũ irrogare? Attamen hæc omnia miti patientiq; animo pertulit, uitæq; tuæ per se ipsum leges patientiæ dedit. Sic alia omnia in principe Dei imagine, licet intueri ad quam qui respicit, & ad eius similitudinem formam exornat suam, ipse quoque fit imago Dei inuisibilis per tolerantiam expressa. Qui autem ec-

Matth. 11. *Luc. 23. e.* *Eph. 5. e.*

clesiæ caput Christum esse didicit, illud in primis cogitet: Vnam esse capitis & subiecti corporis naturam, & singula membra cum toto, naturali quadam necessitudine coniuncta esse, quæ partes toti ita conciliat, ut, miro consensu inter se conueniant. Ex quo fit, ut si quid extra corpus est, id etiam à capite omnino seiunctum sit. Ex hoc igitur intelligimus, quod natura caput est, idem fieri singula membra, ut cum ipso capite proprie amiceq; consentiant.
Eph.5.f. Nos autem membra sumus, qui in Christi cor-
1.Cor. 6. pus coalescimus. Quare si quis corpus Christi tollens efficiat membra meretricis, is rabiem improbæ illius libidinis tanquam gladium arripiẽs membrum prorsus abscindit à capite. Sic item reliqua malitiæ instrumenta sunt ueluti gladii, quibus membra à proprio corpore amputantur, & omnia seiunguntur à capite, quorum sectionem perturbationes efficiunt. Vt igitur totum corpus in naturali amicitia cum capite permaneat, æquum est, ut mutua concordia singula item membra inter se coniungantur. Quãobrem cum ipsum caput non modo purum, integrum, castumq; sit, sed ipsa quodam modo puritas, integritas, & castitas existimetur, quæ sub eiusmodi caput membra concurrunt, ea item pura, incorrupta, castaq; sint, consentaneum est. Denique quidquid de capite cogitamus, ut pacem, sanctimoniam, ueritatem, & alia omnia eiusdem generis, in mẽbris quoque

conſpicienda ſunt. Hæc enim dum cernuntur in membris, ea capiti cognata eſſe, eiq; naturali neceſsitudine teſtificantur cohærere. Sic enim Paulus dicit, Chriſtum eſſe caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones ſubminiſtratum & conſtructum creſcit in augmentũ Dei. Illud præterea ex hoc capitis nomine diſcere debemus, quemadmodum in animalibus ex capite prouenit corpori ad agendum occaſio atque incitatio, ſi quidem & pedum, & manuum motus atque opera omnia, oculorum & aurium ope diriguntur. etenim niſi oculi præſint ſatagenti, & aures imperium excipiant, nihil eorum, quæ propoſita ſunt, recte fieri poteſt: ſic ex ueri capitis ſententia corpus in rebus omnibus modo ad hoc, modo ad illud agendum dirigi & moueri oportere, quocunque ille, qui finxit oculum, & plantauit aurem, ducet. Quando igitur caput, quæ ſupra ſunt, reſpicit, opus eſt, ut, quæ capiti apte ſubnexa ſunt membra, ipſius capitis ductum, ſequãtur, & ad ea, quæ ſancta ſunt, tendant. Verum quoniam eum eſſe primogenitũ creaturæ diſcimus, & primogenitum ex mortuis, & primogenitum in multis fratribus, primũ quidem hæreticas opiniones refutemus, quarum improbitas ex prædictis uerbis, quæ nihil pro illis faciunt, ſtatuendi dogmatis occaſionem accepit: deinde, quæ nobis ad uitam & mores ex his conducunt, conſiderabimus. Hoſtes igitur Dei

Col.2.d.

Pſal.93.b.

Col.1.c.
Rom.8 f.

Rom.11 d. Vnigenitum Deum, uniuersi effectorem, ex quo, & per quẽ, & in quo omnia, factum esse dicunt & creatum à Deo, ideoq; ut creaturæ fratrem, dici Creaturæ primogenitum asserunt, cum temporis iure tantummodo præcellat, quemadmodũ Ruben nõ natura sed temporis prærogatiua propriis fratribus præponebatur. Illud in primis contra istos dicendum est, eundem nõ posse & unigenitum & primogenitum credi: aut enim unigenitus est, aut ex fratribus primogenitus: si unigenitus, fratres nõ habet: sin fratrum primogenitus, unigenitus neque esse, neque dici potest omnino. Quare cum hæc nomina in eodem conuenire coniungiq́; nequeant, quòd fieri non posit, ut idem & unigenitus & primogenitus nominetur; in scriptura autem de uerbo illo, quod erat in principio,

Io. 3. b. dicatur, unigenitus Deus; & rursus apud Pau-

Col.1.c. lum, primogenitus omnis creaturæ: ueritatis iudicio sic oportet hæc nomina separare & distinguere diligenter, ut unigenitum intelligamus id Verbũ, quod est ante secula: omnis autem creaturæ in Christo factæ, Verbũ carnem factum esse primogenitum. Quòd si, quo modo ille & primogenitus ex mortuis & primogenitus in multis fratribus intelligatur, didicerimus, simul etiam, quo modo sit creaturæ primogenitus, cognoscemus. Est igitur ex mor-

1.Cor.15. c. tuis primogenitus, aut primitiæ dormientium factus, ut omni carni ad resurrectionem iter

aperiret. Cumq; nos, qui natura eramus filii iræ, cœlesti generatione per aquam & spiritum filios lucis, & diei filios esset effecturus, eiusmodi generatione in Iordanis flumine dux ipse præcessit, ut ad naturæ nostræ primitias spiritus, gratiam attraheret, id est, ut omnes ex spiritali regeneratione ad uitam generatos fratres ipse per aquam & spiritum antegenitus constitueret. Ad eundem modum creaturæ in Christo generatæ ipsum primogenitum cogitantes ab opinione pia minime recesserimus. Quoniã igitur uetus creatura ingressa est per peccatum & inutilis reddita, necessario perditorum subiuit uiã noua uitæ creatura, quæ per regeneratione͂ & resurrectione͂ ex mortuis cõstituitur, cuius princeps auctorq; uitæ primogenitus est & appellatur. Atque hæc quide͂ pauca studiosis ad repellendos aduersarios & ad perspiciendã ueritate͂ satis erunt. Quare iam, quàm utilia sint hæc uerba ad uirtute͂ & uitã, breuiter percurramus. Ruben eorum, qui post se geniti sunt fratres, primogenitus fuit. cognationem autem, qua cum ipso coniuncti erant signum quoque in eis perspicuum primogenito simile testabatur, ut fraterna sanguinis coniunctio formæ similitudine declarata ignorari non posset. Quapropter si nos item eodem modo per regenerationem aquæ & spiritus Domini fratres geniti sumus, qui propter nos factus est primogenitus in multis fratribus, æquum est, ut uitæ signis nostram

1. Tess. 5. a.

Gen. 29. g.

cum ipſo neceſsitudinem oſtẽdamus: uitæ enim noſtræ formam impreſsit primogenitus creaturæ. Quæ autem ſit eius formæ nota, ex ſcriptura ſæpe commemorauimus. Qui peccatum, inquit, non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. proinde utrum illius, qui generatione præ ceſsit, appellari fratres debeamus, innocentia uitæ teſtimonium dabit, ſi nulla macula à puritatis coniunctione nos ſeparauerit. Præterea iuſtitia eſt primogenitus, & ſanctificatio, & charitas, & alia eiuſmodi. quibus ſi uita item noſtra fuerit inſignita, adeo præclara præbebimus noſtræ nobilitatis indicia, ut, qui illa conſpexerint in noſtra uita, ipſi quoque, nos Chriſti fratres eſſe, ſint teſtes futuri. Qui enim nobis ad re ſurrectionem aditum patefecit, & ob id primitiæ dormientium factus eſt, ut nos omnes reſur geremus in ictu oculi, in nouiſsima tuba, idem omnibus tam à ſe ſtantibus, quàm morte mulctatis exhibuit. Verum in ea, quæ futura eſt uita, non idem omnes è terræ tumulo ſurgentes excipit ſtatus. ſed ibunt, inquit, qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt, in reſurrectionem iudicii. Quamobrem ſi cuius uita ad formidandam illam ſpectat condemnationem, is tametſi per regenerationem ad fratrum Domini numerum forte aſcriptus ſit, nomen ementitur, in malitiæ forma nullam præſe ferens affinitatem cum exemplari. Mediator autem Dei & hominum, qui per

1. Petri. 2. d.

Io. 5. e.

ſe ipſum ſeſe coniungit Deo, quod quidem ea coniunctione dignum eſt, quemadmodum uirtute diuina hominem induit eatenus quidem humanæ naturæ participem, ut nullis naturæ perturbationibus ad peccatum excitantibus ſubiaceret, peccatum enim, inquit, non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: ſic homines ſingulos ad diuinitatis cõmunionem adducet, ſi nihil ea diuinitatis coniunctione indignum afferant. Si quis nimirum uere ſit templum Dei, nullumq; malitiæ ſimulachrum aut ſtatuam contineat, is à mediatore, ut diuinitatis particeps fiat, admittetur, cum purus ſit, & ad puritatem ipſius ſuſcipiendam idoneus. Neque enim in maleuolam animam, ut ſcriptum eſt, introibit ſapientia. Et qui mundus eſt corde, nihil in ſe ipſo præter Deum uidens, incorrupteq; ſibi ipſe cohærens, omne bonũ regnum accepit. Cæterum id, quod dico, magis perſpicuum fiet, ſi uerba, quæ Dominus Apoſtolis per Mariam nuntiari uoluit, conſiderabimus. Aſcendo, inquit, ad patrem meum & patrem ueſtrum, & Deum meum & Deum ueſtrum. Hæc enim ait mediator inter patrem & præcones ſuos, qui inimicos Dei conciliauit ueræ & ſoli diuinitati. Nam quia per peccatum homines à uentre, in quo formati fuerãt, pro ueritate mendacium loquentes, decepti ſunt, ideo naturæ communis primitias per corpus & animam aſſumens, eaſq; nulla malitia miſtas aut contaminatas in ſe con-

I. Pet. 2. d.

Sap. I. a.

Io. 22. d.

seruans sanctas effecit, ut eas incorruptas dedicans patri, simul etiam traheret, quidquid eis natura & genere cognatum esset, & eos, qui abdicati reiectiq; fuerant, filios redderet, & inimicos Dei, diuinitatis eius participes faceret. Vt ergo Massæ primitiæ puritate atque innocentia uero patri & Deo conciliatæ sunt, sic etiam nos, qui massa sumus, eisdem rationibus cum ueritatis patre coniungemur, si mediatoris innocentiam & constantiam pro uiribus imitabimur. Sic enim erimus unigeniti corona Dei, honor

Heb.2.d. & gloria per uitam effecti. Nam Paulus dicit; quoniam minuisti eum paulo minus ab Angelis, propter cruciatum mortis. Maiores enim nostros in spinæ naturam ob peccatum conuersos sibi ipse ex mortis dispositione coronam fecit, & spinam in honorem & gloriam patiendo commutauit. Quocirca cum semel mundi peccatum sustulerit, & capiti coronam de spinis acceperit, ut ex honore & gloria coronam contexeret, non paruum periculum est, ne aliquo modo propter improbam uitam tribuli esse & spinæ deprehendamur. atque ita in media Domini corona, quæ per communionem corporis eius fit, inserti, uocem illam iustam

Matth.22.b. omnino exaudiamus: Amice, quo modo huc intrasti, non habens uestem nuptialem? quo modo te, cum esses spina, inter eos, qui ad coronam meam ex honore & gloria conficiendam

2.Cor.9.c. apti sunt, contexuisti? Quæ conuentio Christo ad Belial?

ad Belial? Quæ pars fideli cum infideli? Quæ societas luci ad tenebras? Ne quãdo igitur uita nostra contra nos eiusmodi uerbis compelletur, omni studio nobis in eam curam est incumbendum, ut spinosa omnia tum facta, tum dicta, tũ cogitata ex omni nostra uita conuulsa proiiciamus, ut pura innocentiáq; uiuendi ratione honor & gloria efficiamur, atque uniuersi caput nobismet ipsis uti re pretiosa coronemus. Nullius enim rei uilis uult esse Dominus ille, qui gloriæ Dominus est. Quisquis igitur in lumine tum abscondito tum manifesto abhorret ab omni turpitudine & uanitate, eum, qui gloriæ non ignominiæ Dominus est, sibi principem constituit. Præterea principium est, atque adeo rerũ omnium principium minime alienum ab iis, quæ ex ipso cõsequuntur. Quamobrem si quis uitam principium esse definiet, uita post principium intelligetur. Si lux est principium, & ea post principium cogitabitur. Quid igitur eum principium esse credentes assequimur? id nimirum, ut tales simus, quale principium nostrum esse credidimus. Neque enim tenebrarum principium lux dicitur: neque, cum ad principium uita sit instituta atque directa, eum ordinem & uitæ continuationem mortem esse didicimus. Quòd si quis naturæ similitudine non sequatur principium, quod præcedit, eiq́; apte innocentia uirtuteq́; cohæreat, eius principium esse nõ poterit ille, qui rerum principium est. Obscu-

Psal. 23. b.

Col. 1. c.
Io. 14. a.
Io. 8. b.

ræ tenebricosæq; uitæ principiũ est mundi istius ac tenebrarum princeps. Mortiferi peccati principium est ille, qui mortis habet potestatem. Iccirco non potest eum, qui bonorum omniũ principium est, principium suum esse dicere, qui sub tenebrarum principio flagitiose uitam instituit. Qui uoces diuinas ad propriam utilitatem excipiunt, eodem modo animis afficientur, cum iustitiæ pacisq; regem nominari Christum intelligent. Etenim qui ex precandi disciplina obsecrat, ut in se ipsum ueniat regnum Domini, cum eum, qui uere est rex, iustitiæ & pacis regem esse cognouerit, iustitiam prorsus & pacem in propria uita complectetur, ut in se rex iustitiæ & pacis regnet. Quòd si huius regis exercitum uirtutes faciũt, (nam iustitia & pace arbitror uirtutes omnes intelligi) qui Dei militiam deserens se tanquam malitiæ inuentoris militem abiecto iustitiæ thorace & omni armatura pacifica in acie aduersariorum constituet, quo modo hic à ueritate alienus sub iustitiæ rege collocabitur? eius enim armaturæ insigne plane regem ipsius indicabit, quippe qui uiuendi ratione tanquam impressa armis imagine ducem ostendat suum. Quare beatus ille, qui in diuina militia constitutus est, & ordinibus eorum, qui in millibus millium numerantur, adscriptus, & contra malitiam uirtutibus armatus, quæ in eo, qui ipsas induerit, imaginem regis demonstrant. Cæterum quid est necesse, ut

Esa. 9. b.

Apoc. 7.

eas uoces, quibus Christi nomen explicatur, & ad rectam ex uirtute uiuendi rationem peruenitur, cum ea nominis propria sit uis, ut nobis omnino ad uitæ perfectionem conducat, proponẽtes, atque ordine declarantes, longius progrediamur? cum satis mea quidem sententia sit, si ea, quæ commemorauimus, memoria breuiter repetẽtes, in summam redigamus, quæ nobis ad eum finem tanquam dux existat, quem orationis initio proposuimus, quum abs te quæretur, quo modo quis in se ipso perfectum uiuendi genus assequi posset. Si quis enim assidue meditetur & cogitet, se adorandi nominis esse participem, & ex Apostolorum instituto christianum dici, eum ego singularum uitæ appellationum compotem factum, necessario etiam aliorum nominum, quibus filius nuncupatur, arbitror in se ipso ostensurum esse potestatem. Quod autem dico, sic fere habet. Tria sunt, quæ Christiani uitam declarant, atque distinguunt, Actio, Sermo, Cogitatio. Ex his primas obtinet cogitatio. secũdo loco ponitur sermo, qui conceptã & impressam animo cogitationem uerbis aperit & exponit. post cogitationem & sermonem actio ordine collocatur, quæ animo cogitata factis exequitur. Si quid horum igitur nos, ut fit, aut ad agendum, aut ad cogitãdum, aut ad loquendum ducit, opus est, ut omnia nostra tum dicta, tum facta, tum cogitata ad diuinam earum notionum, quibus

Christus declaratur, regulam sic dirigantur, ut nihil cogitemus, nihil dicamus, nihil faciamus, quod à sublimi earum significatione recedat.
Rom.14.d. Nam ut, quidquid non est ex fide, Paulus peccatũ dicit, ita nos eodem modo cogitantes plane possumus affirmare, quæcunque nõ respiciunt Christũ, seu uerba, seu opera sint, seu cogitationes illa omnia ad id omnino spectare, quod Christo cõtrariũ est. Qui enim extra lucem & uitam est, is in tenebris prorsus & morte non esse non potest. Quamobrem si, quod ex Christo non fit, & cogitatur, illi, quod est bono contrarium, coniunctum est: ex hoc, qui genitus est, à Christo seiunctum esse, cuiuis manifeste patet ex iis, quæ uel cogitat, uel agit, uel loquitur. Diuina
Psal.118. igitur illa prophetæ uerba uerissima sunt. Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ. Vt enim qui Christũ in persecutionibus negat, diuini nominis præuaricator est: sic etiam, si quis ueritatem, & iustitiam, & sanctitatem, & integritatem, & si quid aliud uirtuti conueniens cogitatur, negat, &, quo tempore contra perturbationes et uitia fortiter pugnandum est, uitæ constantiam abiicit, is à propheta præuaricator appellatur. In his enim singulis à Christo, qui est illa omnia, uita recedit, & præuaricatur. Quid igitur aliud eum oportet facere, qui magno Christi cognomine dignus effectus est, nisi ut omnia sua tum cogitata, tum dicta, tum facta diligẽter exploret, &, utrum eorum singu-

la ad Christum tendant, an ab illo sint aliena, diiudicet? Multis autem modis fit hæc præclara diiudicatio. Quidquid enim perturbatione aliqua aut agitur, aut cogitatur, aut dicitur, id cum Christo minime congruit, sed aduersarii notam & imaginem gerit, qui animi margaritæ pro cœno perturbationes admiscet, ut pretiosi lapidis splendorem deformet ac deleat. Quod uero ab omni turbida affectione uacuum & purum est, id ad tranquillitatis auctorem & principem spectat, qui Christus est, ex quo tanquam ex puro incorruptoq; fonte, qui suas animi notiones atque affectiones haurit & deriuat, talem cum principio atque origine similitudinem præ se feret, qualem obtinet cum ipso fonte, quæ in riuulo decurrit, quæq; in amphora resplendet aqua. Etenim una & eadē est, quæ in Christo, & quæ in mentibus nostris conspicitur puritas. sed illa in fonte nascitur, hæc inde manat & in nos deriuatur, eam notionum pulchritudinem ad uitam secum trahens, ut absconditi manifestiq; hominis conuenientia & tanquam concentus quidam appareat, cum uitæ modestiam & honestatem notiones ex Christo prouenientes moderētur & moueant. In hoc igitur (meo quidem iudicio) christianæ uitæ perfectio sita est, ut nominum, quibus Christi nomen significatur, participes, eorum uim & animo, & oratione, & uiuendi institutis exprimamus, ut absolutam illam à Paulo commendatam sanctita- 1. Tess. 5. d

tem suscipientes nos integro & corpore, & animo, & spiritu nulla mali permistione contaminatos conseruemus. Quòd si quis ad perfectam uirtutem assequendam difficillimam esse uiam obiiciat, cum ex omni creatura solus immutabilis sit Christus, inconstans autem natura humana, & ad mutationes procliuis, ideoq; fieri non posse ut ad eam perueniamus, ibiq; firmi & immutabiles consistamus: huic respondebimus,
2. Tim. 2. a. Athletam nullum coronari, qui non legitime certauerit: certamen porrò non esse legitimum, si nullus, qui cum pugnes, adsit aduersarius. Quamobrem si aduersarius non est, corona nõ erit. uictoria enim, nisi aliquid uictum sit, esse non potest. Cum illo igitur, quod in natura nostra mutabile est, tanquã cum aduersario ea ratione cõpositi decertemus, ut ipsum nõ deiiciẽtes, sed cadere nõ permittentes, uictores simus. Neque uero ad malum tantũmodo propensionẽ habet homo. Nam si ad eam partẽ duntaxat natura procliuis esset, ad bonũ sese non posset cõuertere. Nunc autem pulcherrimũ motionis opus est, ipsum in bonis incrementũ. quum impetu illo, quo ad melius trahimur, is qui recte mouetur, asidue transfertur ad ea, quæ diuiniora sunt. Id ergo, quod formidandũ uidebatur, nempe naturam nostram mutabilem esse, nobis tanquã alas, quibus ad maiora uolemus, præbere demonstrauimus: damno enim id nobis futurum fuisse, si mutationem ad melius suscipe-

re non possemus. Ne quis igitur uim in natura mutationibus aptam & idoneã cernens doleat, aut conqueratur, sed sese continenter in melius promouens, & de gloria in gloriam transferens quotidianis incrementis ita uertatur, ut in dies melior & perfectior fiat, nec unquam se ad perfectionis metam peruenisse sibi persuadeat. Ea enim uere perfectio est, ut qui augetur in melius, nunquam cõsistat, neque terminis ullis perfectionem existimet esse conclusam.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS ORATIO, QVA docet, non esse dolendum ob eorum obitum, qui in fide dormierunt.

VI necessarium naturæ nostræ ordinem in iis, qui è uita discedunt, calamitatẽ existimant, & eos, qui ex hoc mundo migrant ad cœlestem patriam, dolore, & lacrymis prosequuntur, non uidentur mihi huiusce uitæ conditionem considerasse, sed ita affecti esse, ut plerique è uulgo, qui consuetudine quadam homine indigna, quæcunque illis adsunt, ut bona diligunt, qualiacunque sint. quos tamen ut ratione cogitationeq́; cæteris animantibus præstantes ad ea tantum propensos esse oporteret, quæ rationis iudicium honesta expetendaq́; proponeret, nec illa prorsus appetere; quæ consuetudine, & inconsiderata quadam affectione iucunda, ac suauia uiderentur. Quamobrem operæpretium mihi uideor esse facturus, si operam dabo, ut eos liberem ab hoc opinionis errore, quo soliti sunt perturbari, & ad meliorem homineq́; digniorem cogitationem pro uiribus traducam.

Quod quidem ſi erimus aſſecuti, temerarium illud dolendi mœrendiq; ſtudium, quo multi tenẽtur, ex hominũ uita depelletur. Recte autẽ atque, ordine quod propoſuimus, perſequemur, ſi primum, quid uere ſit bonum, exquiremus: deinde propriam uitæ, quam in corpore agimus, conditionem conſiderabimus: poſtremo res præſentes conferemus cũ iis, quas per ſpem nobis reconditas expectamus. Sic enim diſputatio finem propoſitum aſſequetur, ut multorum animi ab opinione uulgari ad rectã de uero bono ſententiam traducantur. Nam cum omnibus hominibus inſita ſit naturalis quædam ad bonum propenſio, ad illudq; conſequendum ſemper omni ſtudio contendant, fit, ut ex ueri boni ignorantia omnia fere peccata committant. Quòd ſi cuncti uerum bonum perſpectum & cognitum haberent, nunquã abeo, in quo natura felicitatem ſitam eſſe ſcirent, aberrantes, malis, quæ falſam boni ſpeciem præ ſe ferunt, experiendo ultro ſeſe implicarent. In primis igitur hac oratione, quid uere bonum ſit, explicemus, ne illius inſcitia malum unquam pro bono complectamur. Oportet enim illius, quod quærimus, definitionem quandam proponi, cuius tanquam indicio tuta ueri boni ſit nobis inueſtigatio. Ecquod autem erit indiciũ ueri boni? illud nimirum mea quidem ſententia, ut quod non ad unam tantum aliquam rem utile, neque quod alio tempore commodum,

alio incommodum, neque quod ita cuipiam prosit, ut alii obsit, sed quod & per se ac propria natura sua, & omnibus, & semper bonum sit, id sine ulla dubitatione uerum bonum esse iudicemus. Quod enim nec omnibus, nec semper, nec per se sine ulla externa alterius adiunctione bonum est, propriam boni naturam nõ habet. Quamobrem multi minus considerate res explorantes, in elemẽtis mundi bonum esse falso sunt suspicati. Si quis enim diligenter consideret, nullum eorum nec per se, nec semper, nec omnibus bonum inueniet. Nam quod in unoquoque eorum utile est, cõtrarium aliquid admistum habet. Vt aqua salutaris quidem est animantibus in ipsa degentibus, perniciosa autem mediterraneis, si demergantur. Aer contra in ipso natura uiuentibus prodest, aquatilibus autem in eo expositis exitium affert. Sic etiam ignis aliquem nobis usum prebet, sed longe plura inuehit detrimenta. Quid? quòd ne ipse quidem sol utẽtibus, ubique aut semper, aut in omnibus prodest, quippe qui & nimio nonnunquam ardore uehementer noceat, &, quæ sibi obiecta sunt, immoderatius exiccet, & morborum persæpe causa sit, & lippientibus, atque oculis imbecillioribus officiat, & ex humidorum corruptione damna, molestiasq; uiuentibus importet. Proinde, quemadmodum diximus, id solum ex omnibus bonum oportet existimare, quod semper & omnibus æque exhibet naturã

boni, nec pro ratione eorum, quæ extrinsecus obiiciuntur, immutatur. Nam quæ praua quadam consuetudine uidentur hominibus bona, ut quæ ad corpus, ad res externas, ad robur, ad pulchritudinem, ad splendorem, ad opes, ad potentiam, & gloriam pertinent, & alia eiusdē generis, cum per se perspicua sint, silentio prætereunda censeo, ne tot rebus ex se claris enumerandis frustra laborem insumam. Quis enim ignorat, quàm celeriter formæ dignitas deflorescat? quàm breui corporis robur extinguatur? quàm facile principatus dominum mutēt? quàm caducus & fragilis sit gloriæ splendor? quàm stultum ac uanum hominum in cumulanda pecunia studium, qui ob inanem quandam, raramq; speciem in tam abiectis rebus bonum esse positum arbitrentur? His ita constitutis cōsiderandum uidetur, an præsens hæc uita, quam in carne degimus, talis sit, ut ei nota boni conueniat, an contra. Quod enim de ipsa disputando reperietur, considerantium animos erudiet, quo modo in eorum discessu, qui ex illa migrant, affici oporteat. Est igitur nostri corporis uita repletio, atque exinanitio, quæ quidem dupliciter fiunt tum per cibum, & potum, tum per aeris attractionem, & emissionem. Sic enim natura comparatum est, ut sine his uiuere nequeamus. Nam tunc hominem uita deserit, quando horum contrariorum successio naturam non mouet. Talis enim actio cessat uniuer-

ſa, cũ nihil extrinſecus in defunctis nec influat, nec effluat: cũq́; ſingulæ cadaueris partes in cognata ſibi elemẽta recedant ac diſſoluantur, natura deinceps cõquieſcit, ſuas cuique elemento cognatas ac ſimiles partes reſtituens, terræ, quod terrenũ eſt; quod aereum, aeri; aquæ, quod ex aqua cõſtat; & igni, quod illius eſt proprium. Etenim cum illa corporis moles, quæ per uim ex diuerſis generibus coacta concretaq́; erat, nõ amplius cõſiſtat, ſed omnes illius partes ad ſuas quæque ſedes reuerſæ ſint, natura, quæ ex illa conſtabat, uiolentamq́; diuerſorum generum coniunctionem continebat, finem habet. Si quis autẽ poſt illa, quæ dicta ſunt, huic generi uitæ ſomnũ, & uigiliam adiunxerit, non aberrabit. Nam his quoque natura laborat, aſsidueq́; in cõtraria diſtrahitur, dum uel ſomno ſoluitur, uel uigilia rurſum confirmatur. Hac enim uiciſsitudine ad exinaniendum, replendumq́; diſponitur. Quamobrem ſi uitæ noſtræ propriũ illud eſt, ut à repletione, exinanitioneq́; pendeat, non alienum erit, ut boni notam & indicium cum his, quæ iſtius uitæ propria ſunt, conferamus, diſpiciamusq́;, utrum ipſa ſint uerum bonum, necne. Quòd autem ipſa per ſe repletio boni naturæ non quadret, omnibus uel ex actione illi contraria perſpicuum fit, exinanitionem dico, quam æque bonam arbitrantur. Nam boni ratio ac definitio talis eſt, ut duobus inter ſe contrariis nequeat conuenire, ſed ſi uni

quadret ut bono, ab altero tanquam malo prorsus abhorreat. Hic autem in utroque natura suam utilitatem habet. Quare boni definitionẽ nec repletio suscipit, nec exinanitio. Quo circa aliud quiddam, quàm ipsum bonum sit, est ipsa repletio, cum nec ubique, nec semper, nec in omnibus omne genus ipsius à cunctis expetendũ iudicetur. Non solum enim noxiis cibis expleri perniciosum est, sed quotidianis etiam ac bonis mediocritatis usum transilire, plerunque periculum, & damnũ affert. Quòd si, cum corpus repletum est, leuariq; desiderat, alio adhuc oneretur cibo, tum uero contracto malorum cumulo in morbos incidit desperatos & insanabiles. Itaque nec semper, nec plane bonum est repletio, sed ad aliquid & aliquando usui est, & in quantitate, qualitateq́; consistit eius utilitas. Eodem pacto & contrariam huic exinanitionem reperies periculosam iis, qui à moderato eius usu recesserint, non inutilem tamen, si prudenter adhibeatur, & eatenus fiat, quatenus ratio quantitatis, & qualitatis, & temporis postulabit. Constat igitur ex iis, quæ dicta sunt, cum boni nota non congruere uitam istam, quam uiuimus: ex quo sequitur, discessum ab ea, non esse seiunctionem ab ullo bono. Nam id, quod uere, & proprie, & primo bonum dicimus, nec repletio est, nec inanitio, quas aliquando, & ad aliquid, & in quibusdam tantum utiles demonstrauimus. Quamobrem

cum uere bonum ei, quod non est uere bonum, ita contrarium sit, ut nullum inter ea medium detur, consentaneum est, eos, qui à non uero discedunt bono, ad uerum illud bonum accedere, quod semper, & omnibus, & omnino sit bonum, nec pro tempore, aut aliqua ex parte, aut in quibusdam, aut propter aliquid, sed semper, & in eisdem, & eodem modo sese habeat. Ad hoc igitur animus à uita corporea proficiscitur, & à præsenti diuersum uitæ statum assequitur: quem nos, qui cum carne coniuncti sumus, plane intueri non possumus; ex comparatione tamen istius uitæ, coniectura quædam illius fieri potest. Neque enim erit concreta aliqua corporis crassitudo, nec ulla contrariorum concurrens æqualitas elementorum, quorum æqualis ac mutua pugna cõstitutionem nostrã, ualetudinemq́; conseruat. Nam si eorum aliquod uel redundet, uel deficiat, natura perturbatur, ac morbis afficitur. Illa autem uita nec inedia laborat, nec cruditate, nec frigora, caloresúe, aut alias aeris iniurias sentit, & illic agitur, ubi ab omnibus istis laboribus necessariis liberi erimus. Neque enim aut agro colendo, aut nauigando defatigabimur. non mercatura, non ullo quæstu coinquinabimur, sed ab ædificandi, texendi, omniq; sordidarum artium

1. Tim. 2. miseria uacui tranquillam, ut Paulus ait, ac quietam agemus uitam: non terra, non mari pugnabimus: non equitatu, non peditatu manus

conſeremus: in apparatibus bellicis non occupabimur; non exigemus tributa: non foſſa, non muro nos muniemus, ſed ab omnibus eiuſmodi laboribus & moleſtiis remotiſsimi, nec habebimus ullum ipſi negotiũ, nec exhibebimus alteri. Illic enim nec ſeruitus, nec dominatus; nec paupertas, nec diuitiæ; nec generis ſplendor, aut obſcuritas; nec priuatorum humilitas, nec dignitas magiſtratuum, nec ulla talis fortunæ conditionis, & ordinis differentia locum habet. Etenim omnium eiuſmodi rerum neceſsitatem excludit illa uita, quæ materiæ expers nulla re eget, in qua naturam animi non ex ſicco, humidoq́; conſtare, ſed ex diuinæ naturæ cognitione, & huiuſce ſpiritus aerii loco, uero illo ſanctoq́; ſpiritu frui non ambigimus. Quæ quidem bona non immutantur ad ſimilitudinẽ eorum, quæ ſunt in hac uita, dum ea uel aſſequimur, uel amittimus, dum iniicimus, uel eiicimus, ſed nunquam explent, nunquam ſatiãt. Animi nanque deliciæ nõ ſunt graues, nec fruentium deſiderio ullam unquam afferunt ſatietatem. Ideoq́; beata eſt illa uita, atque immortalis, quippe quæ ſenſuum libidine non fallitur in bonis diiudicandis. Quid igitur eſt in ipſa re mali, quamobrem amicorum & familiarium obitu doleamus? niſi qui dolendum exiſtimat, quòd ad uitam perturbationum, ac miſeriarum expertem proficiſcuntur, in qua plagarum dolores non metuunt, non ignis minas, non ferri

uulnera, non terræmotus, aut naufragii, aut ſer uitutis calamitates, non immanium ferarum im petus, non uenenatos ac peſtiferos ſerpentium aculeos, morſusq; reformidant. In qua nemo inflatur ſuperbia, nemo humilitate deprimitur, nemo efferatur audacia, nemo timore concutitur, nemo nec iracundia æſtuans, & inſaniens excandeſcit, nec ſuperantis impetum ſuſtinere non ualens metu cõtremiſcit. In qua nulla ſollicitudo eſt, quales ſint Regum mores, à quo'nam ferantur leges, quibus'ue magiſtratus com mittantur, quæ decreta fiant, quæ quotannis imponantur tributa, aut ne immoderata imbrium multitudo ſata deprimat, grando'ue labo rum ſuſceptorum ſpem auferat, aut ſiccitate, quæ nata ſunt, exareſcant. Aliorum item malorum, quæ hic ſunt, apud eos nullus eſt timor. Neque enim aut orbitatis triſtitia, aut uiduitatis moleſtia perturbantur. Illic ex tam multis morborum generibus, quibus corpora noſtra uexantur, nullus adeſt. Illic nec felicibus inuidetur, nec deſpiciuntur calamitoſi. Omnes hæ denique, & id genus aliæ miſeriæ abſunt ab illa uita quamlongiſsime. Contra uero iuris & legum æquabilitas cum ſumma libertate & pace in eo animorum populo uerſatur, cum illud quiſque habeat, quod cuiuſque uoluntas exoptat. Quòd ſi quis ob inopiam conſilii, ac ſtultitiam ſuam pro bono malum amplexus ſit, nullam eius rei mors culpam ſuſtineat, cum li-

berum

berum cuique fuerit, quod uellet, eligere. Cur igitur mœrent, qui obeunteis lamentationibus prosequuntur? certe, nisi ab omni perturbatione liberi essent, qui una cum corpore uoluptatem & dolorem exuerunt, æquius illi superstites miserarentur, cum non aliter affecti sint, quàm ii, qui in carcere conclusi uiuunt. Mutua enim res asperas perpetiendi, in tenebrisq́; uiuendi cõsuetudine deuincti, deceptiq́;, molesta & iniucunda nõ putant, quæ perferunt. Itaque si qui eiiciantur è carcere, eorum uicem fortasse reliqui doleant, ignorantia splendoris illius, ad quem ueniunt, qui ab eorum tenebris discedunt. Etenim si, quæ sub die spectacula cernuntur, cognouissent, si pulchritudinem ætheris, si cœli sublimitatem, si nitorem siderum, stellarum choreas, solis ambitum, lunæq́; cursum, si eorum, quæ terra gignit, tam uaria pulchraq́; genera, si iucundum maris aspectum, cum nullis uentorum flatibus turbatur, sed leniter crispatur, & tanquam pulchre depictũ splendet: si pulchra tum priuata tum publica ædificia, quibus magnificæ ac splendidæ ciuitates exornantur: hæc, inquam, & his similia si cognouissent, qui in carcere continentur, non dolerent uicem eorum, qui priores è custodia dimissi sunt, tanquam à bono aliquo discessissent. contra potius, qui egressi essent, miseriam infelicium inclusorum uitam commiserarenrur. Eodem modo qui istius uitæ carcere liberati

ſunt, ſi fieri poteſt, ut dolendo lacrymandóq; ſuam erga calamitoſos miſericordiam oſtendant, uidentur mihi lamentationibus & lacrymis commiſerari conditionem illorum, qui in iſtius uitæ moleſtiis, ac doloribus detinentur, quòd res illas pulcherrimas, & à materia remotiſsimas, quæ ſupra mundum hunc ſunt, nõ conſpiciant, nempe Thronos, Principatus, Dominationes, Angelorum exercitus, piorumq; coetus, ac ſupremam illam ciuitatem, celeberrimumq; ſupra cœlum conuentum illorum, qui
Matth.5.a. in ea deſcripti ſunt. Nam illa, quæ his omnibus præſtat, pulchritudo, quam ab iis, qui mundo ſunt corde, perſpici aſſeruit, qui non mentitur, maior eſt, quàm ulla ſpe coniectura'ue concipi ualeat. Neque uero id ſolum in nobis gemitu, doloreq; dignum putant, qui hinc deceſſerunt, ſed multo magis, quòd, cum tam multis ærumnis miſeriiſq; referta ſit mortalium uita, tamen eas perferendi conſuetudine ſic affecti ſunt, ut uiuendi moram non iam ſibi ut neceſſariam tolerandam exiſtiment, ſed omni ſtudio contendunt, & exoptant, ut perpetua ſit. Nam cupiditas principatus, & opum, & uoluptatum, & ſi quid aliud præterea eſt, quamobrem arma capiantur, gerantur bella, cædes fiant, omneſq; miſeriæ uoluntariæ contingant, & fraudes admittantur, quid aliud ſunt, niſi cumulus quidam calamitatum, quem uitæ per ſe miſeræ uoluntate, ſtudio, ac libidine ſua infelices adiungunt?

cæterum nec lacrymandi uis, nec ulla eiusmodi affectio adest iis, qui ex hac uita migrarunt: & qui à carne, & sanguine seiuncti sunt, non mole, sed mente consistunt. Itaque non ea iam est ipsorum natura, ut nos oculis cernere, aut per se monere mortales queant, quo à falsa, quam de rebus habent, opinione desistant. Quamobrem eorum munere mens nostra fungatur, nosq; commoneat. Ab ipsis corporibus, quoad fieri potest, cogitatione, atque animo recedamus, exuentesq; nos ea affectione, qua carnem complectimur, ita nos ipsi cõpellemus: ò homo, qui naturæ particeps es, quemadmodum Moses præcipit, attende tibi: nosce te ipsum, animoq; diligenter considera, qui'nam uere sis tu, & quæ circa te uideantur, ne quando, quæ extra te sunt, aspiciens, putes te ipsum intueri. Disce à Magno Paulo, qui naturam hominis plane perspectam & cognitam habebat. Ait enim, unum esse hominem exteriorem, alterum interiorem, eumq; corrumpi, hunc renouari. Quare cũ illũ, qui corrumpitur, cernis, te ipsum aspicere ne arbitreris. Et ille quidem aliquando erit à corruptione liber; cum in regeneratione mortalis, & qui dissoluitur, homo, cum immortali, & qui non dissoluitur, coniungetur. Nunc autem qui extra nos uidetur, fluit, concidit, atque corrumpitur. Hic ergo spectandus non est, quando ne reliqua quidem, quæ cernuntur, spectanda sunt. Quoniam, ut Pau-

2.Cor.4.d.

lus inquit, quæ uidentur, temporaria ſunt, quæ
2.Cor.4.d. autẽ non uidentur, æterna. Oportet autem, ut cogitationem ad ea, quæ in nobis non uidentur, cõuertamus, idq́; nos uere eſſe credamus, quod ſenſus cognitionẽ effugit. Nos igitur ipſos, ut prouerbium iubet, cognoſcamus. Hac enim cognitione expiantur peccata, quæ ab ignorantia proficiſcuntur. At non eſt facile, ut etiam is, qui uere atque ex animo cupit, ſe ipſum cognoſcere, id aſſequatur. Nulla enim ratio tribuit, ut, quod fieri nequit, effici poſsit. Nam quod natura corporeis oculis datum eſt, ut, cum reliqua uideant, ſe ipſi nequeant intueri, idem animo cõtingit, ut, cum cætera omnia exploret, &, quæ extra ſe ſunt, diligenter inquirat, & perueſtiget, ſe ipſe uidere non poſsit. Itaque hac in re animus oculos imitetur, ac quemadmodum illi, cum à natura non habeant eam facultatem, ut ſemet ipſos in ſe conuertentes aſpiciant, ſpeciem ac formam proprii orbis in ſpeculo cõſpicati per imaginem illam ſeſe conſpiciunt, ſic etiam ipſe ad propriam imaginem ſe conuertat, & quod in exemplari, ad cuius ſimilitudinem factus eſt, uiderit, id ipſum ut proprium contempletur, & ſuum. Ab exemplo tamen hoc paululum eſt diſcedendum, ut res ipſa propoſito congruat. Nam imago, quæ in ſpeculi forma conſpicitur, ad oculi exemplar effingitur: in animi uero imagine contra fit. Ipſius enim ſpecies ad diuinæ pulchritudinis formam effi-

cta, expressáq; est. Itaque tum uere se ipse perspicit animus, cum exemplar intuetur sui. Quid igitur Deus est, cuius similitudinem animus refert? non corpus, non figura, non species, non qualitas, non moles aspera, non pondus, non locus, non tẽpus, nõ aliud quippiam eorum, ex quibus ea, quæ ex materia sunt procreata, cognoscuntur. Sed his omnibus earũq; similibus rebus summotis, est quiddam, quod mente constat, materiæq; est expers, nec tangi potest, & corpore uacat, & omni dimensione caret. Quocirca cum exemplar sit eiusmodi, consequens est, ut, qui ad eius similitudinem formatus est animus, eisdem cognoscatur notis. Expers igitur materiæ est, cerni nõ potest, mẽte sola percipitur, caretq; corpore. Quæ cum ita sint, age cõsideremus, quãdo propius ad exemplaris pulchritudinem accedat humana natura, cũ in carne uiuimus, an cũ ab illa separati sumus. Nemini dubiũ est, quin ut caro ex materia coacta cõcretaq; uitæ isti crassæ cõiunctior est, sic animus tunc uere uiuat uitam illam à materia remotam, quæ mente sola comprehenditur, quando materiã sibi circuniectã excusserit, & abiecerit. Quòd si in corpore uerum ipsum bonũ consisteret, nobis profecto dolendũ esset, cum à carne distrahimur, quoniam discedẽtes à corpore, ab ipsa boni coniunctione disccederemus. Nunc autem quoniam bonum illud, quàm cogitari posit, longe præstantius, ad cuius similitu

dinem facti sumus, corporis expers est, mẽteq́; sola percipitur, nobis autem persuasum esse debet, quando per mortem corpus relinquimus, ad naturam illam, quæ ab omni corporea crassitudine remota est, appropinquare, & carnis exuuias tanquam personam quandam nobis impositam deponentes ad eam redire pulchritudinem, quam initio, cum ad exemplaris imaginẽ creati sumus, habuimus. ea cogitatio lætitiam nobis, non tristitiam deberet afferre, cum intelligimus hominem necessario peregrinationis perfunctum munere non amplius in alienis regionibus uiuere, sed singulis elementis, quod ab unoquoque ipsorum mutuauerat, reddito, ad propriam sibi naturalemq́; domum, puram, ac cœlestem illam sedem reuertisse. Hospitium enim profecto, alienumq́; domicilium est naturæ illi materia carenti corpus hoc, cui mens in ista uita â conditione ipsius prorsus abhorrenti necessario coniuncta conflictatur. Nam mutua hæc elementorum coniunctio est ueluti hominum uariis & linguis & moribus utentium, qui ex diuersis gentibus in unum confluxerint, uiolenta quædam societas, atque dissentiens, cum â sua unumquodque natura ad proprium cognatumq́; genus distrahatur. Animus autẽ, qui non est compositus, sed simplici, atque unius generis natura cõstat, inter hæc tanquã hospes, ac peregrinus uiuit, nec cum elementorum, ut ita dicam, populo potest congruere. Is enim

necessitate quadã ex multiplicibus corporeisq́; particulis coactus naturam suam cogit, & ex contrariis generibus copulatur, atque unum efficitur. Verum cum elementa naturaliter inter se dissentiant, ac dissoluantur, & ad suum propriumq́; genus singula contendant, in ea concentus dissolutione sensus angitur necessario, & una cum ipso sensu cruciatur animus: qui licet ab ipso corpore semper afficiatur molestia, in illud tamen ob consuetudinis necessitudinem propensus est. Quamobrem tunc animus angi cruciariq́; desinit, cum à pugna, quæ ex contrariorum elementorum coniunctione consurgit, euaserit. Etenim cum uel frigidum ab exuperante calido uictum fuerit, uel calidum ui frigidi superatum, uel sicci potentiæ humidum succubuerit, contra'ue siccum ipsum, humiditatis copia dissolutum, cesserit, tunc bello per mortem cõfecto, animus, relicto dimicationis cãpo, id est, ipso corpore, pace utitur, & extra acies instructas egressus, uiribusq́; suis, quæ complexu corporis afflictæ laborabant, per otium recuperatis, secum ipse uiuit. His igitur mens ac similibus uerbis in corpore uiuentes alloquitur, talemq́; propemodũ uocem emittens, uos, inquit, homines nec plane nostis, ubinam sitis: &, quò proficiscendum sit uobis, nondum intelligitis. nam & eorum, quæ hic sunt, naturam nulla adhuc ratio potuit indagare. itaque solam uiuendi consuetudinem spectatis, nec intellige-

re poteſtis, quæ ſit corporis natura: quæ ſenſuum uis: quæ membrorum, quibus ut inſtrumentis utimini, ſtructura: quæ neruorum per ſe mouentiũ actio. Quo modo eorum, quæ in nobis ſunt, aliud in oſsis naturam, aliud in lucidum oculi ſplendorem coaleſcat. Quo modo eiuſdem cibi, potuſq; pars extenuetur in capillos, pars in ungues ad ſummos digitos dilatetur. Quo modo, qui ſemper in præcordiis ardet ignis, per arterias in totum corpus emanet. Quo modo id, quod bibitis, cũ ad epatis latitudinem acceſſerit, ſpeciem qualitatemq; commutet, & in ſanguinem conuertatur. Horum uos omnium ad hoc uſque tempus cognitio latuit, ut eam ipſam, in qua uerſamini, uitam ignoretis, nedum illam, quæ à ſenſibus eſt remotiſsima, cum ſenſibus coniuncti cernere ualeatis. Quo modo enim quiſpiam per ſenſum id, quod ſenſu ſuperius eſt, intuebitur? Vtraque igitur uita à uobis pariter ignoratur, & præſens hæc, quoniam id ſolum, quod apparet, inſpicitis: & altera illa, quia ſenſus ad eam ueſtigando peruenire non poteſt. Quæ cum ita ſe habeant, cur, ò mortales, ſic affecti eſtis? cur hanc licet incognitam ut bonam complectimini? illam autem ut horribilem ac metuendam formidatis? non aliam utique ob cauſam id agitis, niſi quia, qualis ipſa ſit, non cognoſcitis. Quæ tamẽ non eſt iuſta cauſa metuẽdi, cũ multa ſint uel ſenſibus expoſita, uel ab eis remota, quæ licet ignoretis,

non pertimescitis. Nam & quæ sit eorum natura, quæ in cœlo cõspicitis, & quid circa polum cursu contrario motum cieat, quid'ue terræ soliditatem sustentet, aut quo modo fluxa aquarum natura assidue gignatur è terra, nec ipsa terra deficiat, ignoratis, nec tamen ob inscitiam hanc exhorrescitis. Quid? quòd diuinam ac beatam illam naturam rerum omnium præstantissimam, quæ nec cogitatione, nec animo, nec mente plene comprehendi potest, esse quidem creditis, in quo autem consistat, quid'ue ipsa sit, nulla adhuc ratione cõiicere potuistis, atque eam tamen, quam nullis rationibus ualetis intelligere, toto corde, animo, uirtuteq́; diligitis? Cur igitur hæc stulta timoris ratio ualet in illa sola, quæ nos post hanc exceptura est, uita, ut, quæ non nouimus, ob id ipsum solum, quòd ea non nouimus puerorum instar, qui inanibus opinionum figmentis deterrentur, formidemus? Qui enim rem aliquam habere cupit perspectam & cognitam, primum operam dat, ut, quæ sit eius natura, diligenter consideret, atque ita, utrum cómoda, & admittenda, an grauis auertendaq́; sit, intelligat. Quod autem incertũ omnino, & incognitum est, quis eorum, qui sapiunt, ob id solum, quòd ab usu & consuetudine remotum sit, fugiendum, ut ignis, aut feræ cuiuspiam impetum suspicetur? cum ipsa nos uita doceat, ne semper usum, & consuetudinem attendamus, sed ad ea, quæ recta hone-

staq; sunt, animos ac studia nostra cõuertamus. Neque enim eadẽ semper hominibus est uita, sed, dum in uisceribus fœtus formatur, propriã illis & conuenientem in utero uitam natura tribuit. Nec, cum ex utero egressi fuerint, semper inhærent mammæ, sed quandiu imperfectæ illorum ætatulæ id congruit & prodest. post autem ad alia conuertuntur, nec ubera semper ob consuetudinem appetunt. Post autem, cum infantiam exuerint, alia adolescentuli, alia iam ætate prouectiore sequuntur studia, & sine molestia simul cum ætate consuetudinem mutant. Quemadmodum igitur qui in materno uentre nutritur fœtus, si uocis usum haberet aliquẽ, dũ in ipso ortu è uisceribus expellitur, conquereretur, seq; grauia pati clamaret, quòd à iucunda distraheretur uiuendi consuetudine, id quod etiam facit, dum, simulac primum respirat in hanc uitam ingressus, lacrymas fundit, & quodam modo indignatur, & dolet, quòd à solita uita discesserit: sic mihi uidentur facere, qui mœrent in istius uitæ commutatione, & instar eorum, qui in utero sunt, uelle semper in angustis ac tetris ipsius in materia demersæ uitæ locis uersari. Posteaquam enim mortis tanquam partus dolores quasi obstetricem acciuerint, ut in alteram uitam homines educantur, ipsi quidem, cum ad illam lucem processerint, & purum illum spiritum hauserint, experimento cognoscunt, quantum illa uita ab ista differat. At illi,

qui in humida putridaq́; istius uitæ fœditate relinquuntur, ut plane fœtus quidam in utero, non autem homines, dolent uicem illius, qui prior ex istis, quæ nos ambiunt, angustiis egreditur, tanquam ab aliquo bono discedat, nescientes ei, ad similitudinem infantis, qui per partum in lucem hanc editur, oculos aperiri, oculos, inquam, animi, quibus ueritatem rerũ intuetur: auriũ sensum patefieri, quo exaudit arcana uerba, quæ non licet, ut ait Apostolus, hominibus loqui: os patefieri, quo purum, à materiaq́; alienum haurit spiritum, per quem ad uerba cœlestia, uerumq́; sermonem edendum confirmatur, cum sanctorum canentium, & choros celebrantium numero admistus fuerit: diuinum item gustandi sensum tribui, quo, ut in Psalmis proditum est, percipit, bonum esse Dominum: odoratum præterea talem dari, quo Christi fruatur suauitate: eamq́; tangendi uim, qua ueritatem animus apprehendit, & uerbum ipsum contrectat, ut Ioannes testatur. Quòd si hæc, & alia eiusmodi post mortis partum hominibus reposita sunt, quid sibi uult luctus, & mœror, & squalor? Respondeant hic nobis, qui rerum naturam explorant, utrum melius putent, in bono diiudicando corporeis sensibus decipi, an oculis animi ueritatem ipsam aspicere. Hic enim, ut bonum ipsum animus discernat, alieno iudicio cogitur inseruire. Etenim cũ perfectam ipsius uim corpus recens

.2Cor. 12. a.

Psal. 117. a.

Psal. 134. a.

Eph. 1. cap. 1.

compactum, ac pueriliter agens capere nequeat, perfecta autem sensuum actio simul cum infante nascatur, fit, ut in iudicando bono sensus animum præuertant, &, quod sensibus bonum apparuerit, animo quoque uideatur. Itaque propter institutam consuetudinem animus incõsiderate, ut bonum, amplectitur id, quod sensus colore, & succo, & aliis eiusmodi illecebris bonum dimetiens testimonio suo comprobarit. Quibus post discessum à corpore sublatis, necesse est, ut animus id uere bonum existimet, quod proprium ipsi, & natura cõiunctum est. Neque enim amplius pulchra coloris specie illicietur obtutus, ademptis iam oculis. Nec aliud quidquam eorum, quæ sensum demulcent, eligetur, omnibus corporeis sensibus ablatis, relictaq́; sola mentis actione materiæ, & corporis experte diuinam pulchritudinem comprehendente, sine ullo impedimento natura proprium bonũ percipiet, quod nec color est, nec figura, nec interuallum, nec quantitas, sed omnem coniecturæ similitudinem superat. Cur igitur, inquiet aliquis præsentis uitæ miseria dolens, factum est corpus, aut cur nobis datum? si quidem, ut ostendit oratio tua, uita ab illo seiuncta præstantior est? Respondemus, non paruum ex illo lucrum accedere, si quis omnẽ naturæ ordinem consideret. Beata quidem est illa Angelorum uita, quæ nulla eget corporis pondere. Attamen neque hæc, quatenus ad

illam dirigitur, eſt imperfecta. Eſt enim præſens uita tanquam uia quædam nos ducens ad id, quod ſperamus. Vt in arboribus uidemus: in quibus cum fructus à flore principiũ ducat, per ipſum florem eò progreditur, ut fructus fiat, licet flos non ſit fructus. Et ipſæ ſegetes, quæ ex ſeminibus proueniunt, non ſtatim ſpicam oſtentant, ſed herba primum enaſcitur, deinde culmus herba corrupta conſurgit, tum in ſumma ſpica granum perficitur. Quæ cum fiunt, neceſſarium hunc ordinem, & ſeriem nõ accuſat agricola, nec ait, quorſum flos ante fructum? aut cur herba naſcitur prius, quã ipſum granum? cum & flos defluat, & herba inaniter exareſcat, humanoq́; uictui nihil proſit? Nouit enim, qui mirabile naturæ artificium intuetur, aliter fieri non poſſe, ut ex ſeminibus plantisq́; fructus gignatur, niſi ad eius perfectionem artificioſo hoc ordine natura uiam muniat. Neque enim, quoniam herba, quæ prius emittitur, inutilis eſt, eaq́; non ueſcimur, iccirco id, quod fit, eſt inane, ac ſuperuacuum. Nam qui indiget cibo, nihil aliud niſi utilitatem conſiderat ſuam, naturæ uero unum illud propoſitum eſt, ut inſtituto ordine fructũ ad abſolutionem perducat. Itaque multiplex primum è iacto ſemine radix emittitur, qua ex humore nutrimentum attrahatur. Tum herba pullulat, quæ radicem operit, ne ab aere detrimentum accipiat: ac licet ipſa fructus nõ ſit, uiam tamen præbet quo-

dam modo,& affert auxilium, quo fructus perficiatur. Etenim cum insitam semini uim sic expurgat natura, herbam tanquam fructus excrementum proiiciens, tum ea radicem protegit defenditq; ab aeris iniuriis, quæ uel ex frigore, uel ex calore proueniunt. At cum radicibus in imo firmius munitum est semen, neglecta deinceps herba, quòd radix non eget amplius defensione, tota uis ad culmum extollendum, ac perficiendum incumbit. Natura enim artificiosa quadam sapientia sublimem fabricam machinatur, qua germen directum mutuis in circuitu distinguitur tunicis: in quibus principio culmus humidus, ac tener inolescat, necesse est, &, quo tutior sit, geniculis per medium tanquam uinculis muniatur. ubi autem ad congruentem altitudinem ascendit, ita frugem emittit, ut extrema tunica ex se spicam edat, quæ aristarum multitudine tanquam capillorum uallo distincta frugem tegit, & imis aristarum receptaculis innutritur. Cum igitur non indignetur agricola nec ob stirpium fibras, nec propter herbam, nec propter spicarum aristas, quæ quidem omnia proueniunt ex semine, sed in his singulis usum quendam perspicit necessarium, quo natura artificiose progrediens, & abiiciens quæ sunt inutilia, frugem perficit, & absoluit; ne tibi quidem iniquo ferendum est animo, quòd natura nostra necessarias persequēs uias ad proprium finem perueniat. Sed ut in exemplo se-

minum cernis, debes existimare, quod præsens est, ad utile, & necessarium aliquid omnino referri, ac dirigi, neque illud esse, cuius gratia geniti sumus. Neque enim fœtum creator noster formauit, ut in matris utero permaneremus: neque inde nos educit, ut in infantia, aut in iis, quæ deinceps subsequuntur, ætatibus, natura semper aliam post aliam induente, & formam corporis commutante, degeremus: neque ut corpus ipsum accedente morte dissolueretur: sed ut per hæc, & alia eiusmodi, quæ sunt tanquam partes illius uiæ, per quam incedimus, ad statum nostrum pristinum, hoc est, ad similitudinem Dei perueniremus. Ac quemadmodum ad perficiendam spicam ex naturæ instituto herbam ostendimus esse necessariam, nec tamen propter ipsam herbam, nec propter tunicas, aut aristas, aut culmum instituitur agricultura, sed propter frugem uictui accõmodatam, ad cuius perfectionem natura per illa progreditur, sic expectatus huius uitæ finis est beatitudo. Quæ uero nunc corpori eueniunt, ut mors, senectus, forma incuruata, infantia, informatio fœtus in utero, ut herbæ, & aristæ, & culmi, sunt ueluti uiæ, per quas ad perfectionem speratam contendimus. Quam tibi ipse proponẽs, si sapis, nec propter hæc indignaberis, nec ullo modo sic animo afficieris, ut uel ab hac uita decedens angaris, uel sponte mortem præripias. Iam illud, licet à proposito nostro alienum esse

uideatur, fortaſſe non erit inutile ut adiungamus. Nempe naturam aſsidue in mortẽ incumbere, uitæq́; tempore antecedenti mortem prorſus inſtare atque inhærere. Etenim cum uita præteriens ſemper ad futurum contendat, nec ad præteritum unquam reuertatur, quid aliud eſt, quàm mors, id, quod uitalem actionem uſque ſubſequitur? Quare cũ in tempore, quod ante fluxit, deſinat motus omnis & actio uitalis, mortisq́; proprium ſit, res ad interitum, nihilumq́; redigere, quod quidem ſemper actioni præteritæ omnino contingit, non mentitur, qui huic uitæ mortem dicit eſſe coniunctam. Hoc autem res ipſa uerum eſſe confirmat, quandoquidem, quod ad ſubiectam materiam pertinet, homo non eſt idem hodie, qui hieri fuit. Aliquid enim ex eo momentis ſingulis moritur, & fœtet, & corrumpitur, & abiicitur: cum tetrum natura fœtorem ex corpore, tanquam funus ex aliqua domo, efferat, & quod uitalem facultatem iam exuit, terræ tradat. Quamobrem, ut
1.Cor.15. d. Paulus ait, quotidie morimur, quippe qui nõ iidem ſemper manemus in ipſo corporis domicilio, ſed acceſsione deceſsioneq́; continua alii ex alio reddimur, & in nouum aſsidue corpus immutamur. Quid igitur cũ morte nos ut hoſpites peregrinosq́; gerimus, cum demonſtratum ſit, uitam hanc, quam in carne degimus, nihil aliud eſſe, niſi perpetuam mortis commentationem ac ſtudium? Quid? ipſe ſomnus, atque

uigilia,

uigilia, quid aliud sunt, nisi mortis, uitæq; complexus, atque coniunctio? cum & dormientes tanquam extinctos sensus nos deserat, & excitatos uigilia speratæ resurrectionis admoneat? Verum digressione hac ad alia cõsideranda nos adducente, quod proposuimus, nondum explicauimus. Quare ad propositum reuertamur, ostendamusq́; ne corporis quidem naturã inutilem esse ad spem bonorum, quæ à nobis expectantur. Etenim si tales mansissemus, quales initio fuimus procreati, Dei similitudine in nobis elucẽte, pellicea tunica neutiquã indiguissemus. Diuina enim, quæ principio in nobis cernebatur nota, non in qualicunque figuræ coloris'ue proprietate consistebat, sed quibus insignibus Dei pulchritudo conspicitur, iisdem homo decoratus per beatitudinem ægritudinis & corruptionis expertem exemplaris gratiam exprimebat. Sed posteaquam à uitæ nostræ inimico dolis deceptus ad bestiarum rationiq́; contrariam uitam amplectendam uoluntate sua propensior euasit, inconsideratius fortasse rem expendentibus uideretur utile, ut à malo discederemus inuiti, coactiq́; ad bonum reuerteremur. At humanæ naturæ effectori inutile uisum est, atque iniquum, ut ob eam dispositionem natura maximi boni iacturam faceret. Nam cũ Deo similis, beatusq́; ea re esset homo, quòd libera præditus erat uolũtate: Iuris enim esse sui, & nullius subiectum imperio, diuinæ est beati-

tudinis proprium: si necessitate illum, & ui ad aliquid impulisset, ea spoliasset ipsum dignitate. Qui enim sponte motuq́; uoluntario naturam suam ad aliquid eorum, quæ non conueniunt, conuerterunt, si per uim ab iis, quæ sibi ipsi delegerunt, desistere cogantur, bonum illis adimitur, quod habebant prius, eaq́; res est priuatio diuini honoris. Liberum enim uoluntatis arbitrium est honor diuino æqualis. Quam obrem ut simul & humanæ naturæ relinqueretur dignitas liberæ uolũtatis, & ipsum auferretur malum, hanc diuina sapientia rationem excogitauit, ut in iis hominem esse sineret, quæ sibi ipse elegisset, quo, gustatis malis, quæ concupiuerat, experiendoq́, discens, quæ quibus commutasset, ea cupiditate rursum incenderetur, ut uitiorum perturbationumq́;, quæ rationi inimicæ sunt, onere deposito, & uel in præsenti uita precibus sapiẽtiæq́; studio purgatus, uel post obitum per expurgantis ignis fornacem expiatus ad pristinam uellet redire felicitatem. Vt enim si quis medicæ facultatis, & eorum, quæ ualetudini uel prosint, uel obsint, peritissimus adolescentulo quidem consuleret salutaria, sed ei tamen propter ætatis prudentiæq́; imbecillitatem consilio suo persuadere non posset, quo minus à fructu, aut herba aliqua perniciosa temperaret, is, si omne remediorũ genus in promptu haberet, permitteret filio, ut re noxia uesceretur, quo morbi molestia, aut dolore ali-

quo affectũ, req́; ipſa paterni conſilii utilitatem agnoſcentem, ualetudiniſq; cupidiorem medicamẽtis ſuis in priſtinum reduceret ſtatum, unde propter ſtultã cibi peſtiferi cupiditatem excidiſſet: ſic humanæ naturæ dulciſsimus, atque optimus pater, quæ ſalutaria, quæ'ue pernicioſa eſſent homini, plane nouerat. itaque illũ admonuit, ne pernicioſa cõtingeret. Verũ cum rei deterioris cupiditate uictus eſſet, medicamẽtis non indiguit, quibus eum ad priſtinam ſanitatem reuocaret. Etenim cum corpoream iſtam uoluptatem animi lætitiæ prætuliſſet, uiſus eſt quodam modo Deus permittere, hominem eo impetu ferri, propter tunicam illam pelliceam, quam ob eius propenſionem ad malum induit illum, qua quidem tunica naturæ ratione uacantis proprietates homini admiſtæ ſunt. Sapientia enim illa, quæ per contraria, quod melius eſt, diſponit, naturæ ratione præditæ beſtiarum indumentum confecit. Nam tunica illa pellicea ſecum ferens omnes proprietates, quas ex beſtiarum natura cõtinet, nempe uoluptatem, iracundiam, gutturis, uentriſq; uitia, & alia eiuſdẽ generis, hominis propoſito præbet occaſionẽ, ut, ad utrum uelit, ſeſe conuertat, cum uirtutis & uitii materia ſit, in quibus, dum hic uiuit, pro arbitratu ſuo uerſatur. Si neglecto, quod beſtiarum eſt, urbanius uiuendi genus complectetur, ratione uincens, quod rationi contrariũ eſt, præſenti hac uita uitium ſibi admiſtum ex-

piabit. Sin quò perturbationum impetus ducet, inclinabit, bestiarumq́, pellem ad uitia ministram & adiutricem adhibebit, aliud ei deinde ineundum erit consilium, ut ad bonum perueniat, cum è corpore egressus, cognita, quæ inter uirtutem & uitium est, differentia, non poterit diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immistas purgatorius ignis abstulerit. His de causis corporis usus nobis est necessarius. Eo nanque & liberum nobis adest arbitrium, & reditus non intercluditur, sed hoc ordine & uersu uolentes ad bonum prouehimur, aliis quidem iam inde ab eo tempore, quo uiuunt hic, spiritalem, & à uitiis, ac perturbationibus alienam uitam instituẽtibus, quales intelligimus Patriarchas, & Prophetas extitisse, & qui unà cum ipsis, & post ipsos per uirtutẽ & sapientiæ studiũ ad perfectionem reuerterunt, discipulos, & Apostolos, & Martyres dico, & quicunque corporeo in materiaq; demerso honestum & cum uirtute coniunctum uiuendi genus anteposuerunt: qui licet numero pauciores fuerint, quàm illi, qui ad deteriora deflexerunt, exemplo tamen ac testimonio suo uirtutem in carne coli, compararíq; posse testantur: Aliis autem post hanc uitam purgatorio igne materiæ labes & propensionem ad malum abstergentibus, & ad gratiam initio naturæ concessam uoluntaria bonorum cupiditate redeuntibus. Alienorũ enim cupiditas in natura perpetuo nõ inhæret. Quo-

niam naturæ non eſt propria, quodq́; nullam principio cum ipſa ſocietatem habebat, unicuique ſatietatem & faſtidium affert, ſolumq́;id, quod illi cognatum, ac ſimile eſt, optandum ipſi ſemper amandumq́;relinquitur. Quòd ſi uitio deprauatæ uoluntatis aliquo modo degenerauit, tunc ineſt illi cupiditas rerum externarũ, quibus fruendis non ipſa natura, ſed naturæ affectio delectatur, qua quidem affectione depulſa rerum etiam externarum cupiditas diſcedit: & quod illi ſuum, ac propriũ eſt, rurſum amabile manet, & expetendum. id autem eſt purum, & à materia corporeq́; ſeiunctum: quod ſi quis præſtantiſsimæ rerum omnium diuinitatis proprium dicat, non errabit. Quemadmodum enim corporis oculis, ſi acutior aliqua deſtillatio neruos, uidẽdi ſpiritum ſubminiſtrãtes, perturbauerit, amicæ ſunt tenebræ, propter ſimilitudinem, quam obtuſi iam, atque hebetes cum illis habent: at ſi curatione aliqua conficiatur, ac deleatur id, quod neruis illis officiebat, lucem oculi rurſum, ut propriam ſibiq́; cõgruentẽ amant, quæ pupillæ puræ, & per ſe uidenti commiſcetur: eodem modo, poſteaquam inimici fraude uitium inſtar cuiuſdam deſtillationis defluxit in oculos animi, uitam tenebricoſam ut ſibi propter ægritudinem conuenientem adamarunt. Quiſquis enim male agit, odit lu- Io.3.c.
cem, ut uox diuina teſtatur. Malo autem conſumpto, & rurſus ad nihilum redacto, natura

eo depulso, quod animi oculos hebetabat, cum uoluptate lucem iterum intuetur. Ex his igitur, quæ dicta sunt, patet, carnis naturã iniquo animo prosequi, stultũ esse. Neque enim ab illa pẽdet malorũ causa. Nam si sic esset, eandem haberet in omnes uim, qui corpoream sortiti sunt uitam. Verum cum ii, quos commemorauimus, sic ex uirtute uixerint, ut, cum in carne essent, nullis tamen se uitiis obstringerent, perspicuum est, corpus non esse uitiorum causam, sed propriam cuiusque uoluntatem, quæ se uitiis contaminat. Corpus enim naturæ suæ conuenienter mouetur, ad eaq́;, quibus statum suum tuetur, atque conseruat, impulsu proprio fertur, & trahitur. Exẽpli gratia cibo, potioneq; indiget, ut, quod deperditur uirium, instauretur. itaque cibum potionemq́; appetit. Natura corporis, quæ mortalis est, procreationis serie fit immortalis. iccirco conueniens illi procreandi appetitus insitus est. Ad hæc cũ idoneo pilorum præsidio corpora nostra munita non sint, uestimẽtis extrinsecus admotis indigemus, cumq́; caloris, & frigoris, & imbrium uim perferre nequeamus, domos, & tecta nobis construimus. Qui prudenter necessitatem considerat, eius habita ratione hæc & alia eiusmodi sine sollicitudine comparat, appetitioniq́; terminum constituit, usum necessarium. domum igitur, uestimentum, coniugium, cibumq́; naturæ suppeditat, ut rebus necessariis sustentetur. Qui ue-

ro uoluptatum eſt ſeruus, per neceſſarios uſus uitiis aditũ aperit, alimentiq; loco delicias quærit: pro ueſtimento ſectatur elegantiam ornamẽtorum: pro ædium uſu colit ampliſsima magnificentiſsimaq; palatia: pro legitima liberorũ ſuſceptione, legibus contrarias, atque nefarias libidines aucupatur. Quibus de cauſis latis portis ingreſſa eſt in hominũ uitam auaritia, mollities, & otium, & ſuperbia, & oſtentatio, multiplexq́; luxuria. Hæc & horum ſimilia uitia, ut ſtolones, aut rami quidam inutiles, præter uitæ uſus neceſſarios prouenerunt, dum neceſsitatis terminos tranſilit appetitus, hominesq́; non curant, honeſtis ſtudiis, ut arbores utilibus ramis, dilatari, & edere uirtutis fructus. Quid alendo corpori proſunt argentea uaſa, auro, gemmisq́; tanquã floribus diſtincta atque exornata? Quẽ uſum afferunt ueſtes aureis purpureisq́; filis cõtextæ, & uaria elaboratæ pictura, qua & prælia, & uenationes, & aliæ res eiuſmodi in tunicis & indumentis ab artificibus deſcribuntur? Quæ quidẽ luxuria ſemper auaritiã comitẽ habet. auaritia uero patefacit aditũ inexplebili cupiditati. eſt enim, ut ait Solomon, doliũ pertuſum, quod qui conãtur implere, fruſtra laborãt, & uacuũ ſemper inueniũt. Corpus ergo nõ affert malorũ cauſas, ſed ipſa uoluntas, quæ neceſſariũ uſum ad abſurdas & inutiles cupiditates detorquet. Nemo igitur temere & incõſiderate noſtrũ accuſet corpus, quo poſtea per regenerationẽ in ſtatũ di

uiniorem cõmutato animus decorabitur, cum ab inutilibus illud & superuacaneis sordibus & incõmodis mors expurgauerit, ut uita futura perfruatur. Nam quæ illi nunc cõgruentia sunt, iis non utetur in altera uita, ad cuius fruenda bona fiet apta accõmodataq; corporis nostri cõstitutio. Non alienũ autem erit, ut, quod dicimus, notæ peruulgatæq; rei cuiuspiam exemplo declaremus. Arti ærariæ utilis est ferri infecti illaboratiq; massa, dum ea pro incude faber utitur. At cũ opus est ferro ad opus aliquod subtilius, & magis elaboratũ cõficiendũ, tunc igne diligenter expurgãtur massæ illius, terreę atque inutiles feces, quas, qui artis eius periti sunt, scoriam appellant. Atque ita quod olim erat incus, rudis'ue ferri massa, subtiliter elaboratũ lorica fit, aut aliquod aliud opus egregium, & expolitũ, superuacaneis in fornace excoctis abiectisq; sordibus, quæ tamen in ipso incude aut massa consideratæ superuacuæ nõ putabantur. Confert enim aliquid ad ferri molem etiam scoria in massa permista. Perspicuũ quidem exemplũ, sed quorsum spectat? Illuc nimirũ. Multas nunc habet natura corporis sordes, ac ueluti scoriam quandam, præsenti uitæ nõ inutilem illam quidem aliquo modo, sed tamen alienam ab ea felicitate, quam expectamus. Quemadmodũ igitur in fornace ignis aufert, & absumit, quidquid in ferro est inutile, sic in ipsa morte corpus ab omni re superuacanea atque inutili per mortalitatis so

lutionem liberatur. Quæ autẽ sint ea, à quibus corpus in posterum expurgabitur, quæ nisi hic adessent, præsens hæc uita damnũ faceret, licet cuiuis studiose cõsideranti facile sit intelligere, tamen quo planius etiam constet, ut à proposito exemplo nõ recedamus, breuiter à nobis etiã recensebuntur. Massa igitur sit appetitio, quæ naturaliter est omnibus insita. scoria autem, & feces, ea, ad quæ nunc impetu ducitur, & trahitur appetitio, nempe uoluptates, diuitiæ, gloria, principatus, iracundia, tumor, arrogãtia, & id genus alia, à quibus omnibus nos expiatos mors, ac plane liberos reddit. His enim exuta uacuaq; appetitio ad id, quod solum expetendũ, optandum, amandumq; est, uim transfert suam, non extinguens penitus insitos ad hæc impetus à natura, sed eos cõuertens ad illa bona perfruẽda, quæ à materia seiuncta sunt. Nam illic uiget ueræ pulchritudinis amor, qui nunquam extinguitur. Illic laudabilis adest sapientiæ diuitiarũ cupiditas, & præclarum ac bonum gloriæ studium, quod in Dei regni societate cõsumitur, honestumq; diuinarũ epularum desiderium, quæ degustatæ nullam unquam afferunt satietatem. Quamobrem qui nouit, totius orbis auctorem & opificem Deũ opportuno tempore corporis molem ac massam in arma bonæ uoluntati suæ grata acceptaq; conflaturũ, & loricam iustitiæ, Eph 6.c.
ut inquit Apostolus, gladiumq; spiritus, & ga- 1. Tess. 5. b.
leam spei, atque omnem diuinam armaturam

perfecturam, diligit corpus suum ex præscripto
Eph.5.f. legis, quam tulit Apostolus, nemo, inquiens,
proprium corpus odit. Purum igitur ac mundum corpus oportet diligere, non autem sordidam eius scoriam, quæ repudiatur & abiicitur. Verum est enim, quod continet diuina scriptura, nos, si terrestris domus nostra huius taber-
2Cor.5.a. naculi destruatur, tunc ipsam inuenturos ædificationem à Deo factam, domũ non manu constructam æternam in cœlis, dignam, quæ Dei sit domicilium in spiritu. Ac domus quidem illius non manufactæ figuram, & formam, & exemplum mihi nemo describat ad similitudinem earum, quibus proprietate distinguimur. Etenim cum diuinis oraculis non solum prædictum sit nobis, nos in uitam esse reuocandos, & resurrecturos, uerum etiam promittatur in ipsa diuina scriptura per ipsam resurrectionẽ immutari atque renouari nos oportere, omnino necesse est, ut, in quid immutandi simus, ideo prorsus ignoremus, quòd nullum eorum, quæ speramus, exemplum in hac uita simile contuemur. Nunc enim, quæ crassa, & solida sunt, natura deorsum feruntur. Tunc autem sic immu-
1.Thes4.d. tabuntur, ut sursum tendant. Nos enim, ut scriptum est, posteaquã natura per resurrectionem in omnibus in uitam reuocatis fuerit commutata, rapiemur in nubibus obuiam Domino in aera, atque ita semper cum Domino erimus. Si igitur qui immutantur, corporis pondus nõ re-

tinent, ſed diuiniorem in ſtatum tranſlati ſimul cum natura incorporea in ſublimi uerſantur, plane conſentaneũ eſt, ut color, figura, circunſcriptio, & reliquæ corporis proprietates aliqua ratione diuinius cõmutentur. Iccirco tametſi uidemus non eſſe neceſſarium, ut in iis, qui reſurrectione immutabũtur, ulla eiuſmodi appareat differentia, qualem propter eorum, qui ſuccedunt, ordinem, neceſſario natura nunc habet, nõ tamen poſſumus explicare quales futuri ſint, in illa cõmutatione. Vnũ quidem fore omniũ genus, unumq; Chriſti corpus futuros omnes, atque unam omnibus formã imprimendam, diuina in cunctis imagine æqualiter elucente, non ambigimus. idq;, quod talium proprietatũ loco in naturæ immutatione ſumus habituri, præſtantius eſſe dicimus, quàm ut ulla cogitatione coniicere ualeamus. Ac ne tali in re noſtra plane rudis oratio deprehẽdatur, dicimus, maris, & fœminæ differentiam nullũ naturæ uſum præbiturã, niſi quandam ueluti filiorũ ſuſceptionis ſimilitudinem promiſſa illa à Deo bonorum copia dignam intelligamus, ut eiuſmodi partui gignendi uis naturalis inſeruiat, qualẽ ſentiebat Eſaias, cũ diceret: Ex timore tuo domine cõcepimus, & parturiuimus, & peperimus, ſpiritũq; ſalutis tuæ fecimus in terra. Nã ſi bonus eſt partus huiuſmodi, ſalutiſq; cauſa eſt procreatio filiorũ, ut ait Apoſtolus, nullus unquam illic gignendi ſalutis ſpiritũ finẽ faciet, qui tali partu ſibi co

Eſa. 26. d.

1. Tim. 2. d.

piam bonorũ ſemel pepererit. Sin aliquis eandem formam nobis reuiuiſcentibus futuram dicat, ego nec, ut eius ſentẽtiæ ſubſcribã facile adduci queam, nec, utrum res aliter habeat, cogitare. Multa enim abſurda illius, qui ita ſentit, opinionem conſequuntur, cũ non eadem ſemper in eodem homine ſpecies formaq; maneat, ſed pro ætatum affectionumq; uarietate aſsidue cõmutetur. Etenim qui nunc eſt adoleſcens, infans puerq; fuit, mox erit uir, deinde ad uitæ medium terminum ueniet, poſt illum tranſibit, fietq; iam ætate prouectus, & ſenex. Et qui horum in aliquo ſunt ætatis gradu, nó ſunt inter ſe ſimiles, ſed alius regio morbo ſqualidus eſt, alius aqua intercute inflatus, alius confectus tabe, alius praua carnis redundantia corpulentus, alius bilis, alius ſanguinis, alius pituitæ nimia laborat copia, qui quidem omnes, ut tales reuiuiſcant, & iiſdem cum morbis maneant, minime putandum eſt, cum omnia tunc in meliorẽ, diuinioremq; ſtatum immutatione ſint conuertenda, nec facile rurſum eſt explicare, qualis futura ſit præclara illa forma, qua decorabimur, cum ſpe nobis propoſita ſint ea bona, quæ nec oculis, nec auribus, nec cogitatione poſſumus comprehendere. Quòd ſi quis formam, qua dignoſci ualeamus, in certa morum qualitate diceret ſitam collocatamq; fore, is nõ prorſus forſitan aberraret. Vt quemadmodũ nunc quadam elementorum in nobis mutatione

differentes in unoquoque notas impressas cernimus, prout alicuius eorũ maiore minore'ue copia propria cuiusque forma colorq́, fingitur, ita quæ tunc propriam singulorũ formã exprimant, non elementa futura sint, sed uitiorũ, aut uirtutũ quædam inter se hoc, aut illo modo cõmixtio, qua expressa uniuscuiusque species apparebit: Cuius rei simile quiddam propemodũ hic etiam contingit, cum ipse uultus intimã animi affectionẽ indicat, ut hunc mœrore uinci, illũ efferri iracũdia, aliũ flagrare cupiditate, aut con tra hunc natura lætum, illum minime iracundũ, aliũ insigni quadam modestia præditũ, facile cognoscamus. Quemadmodũ igitur in hac uita animi affectio est ueluti forma quædã in uultu, atque oculis expressa, qua, quo modo se intus habeat homo, declaratur: sic mihi uidetur, cum natura hominis diuiniorẽ adepta sit statũ, ex moribus quisque suis effingi, nec aliud esse, aliud uideri, sed qualis est, talis omnino cognosci, ut qui castus, qui iustus, qui mãsuetus, qui purus, qui benignus, qui pius, atque inter hos qui bonis omnibus, aut qui uno tantũ, aut pluribus ornatus, quiq́; in uno quidẽ inferior sit, in alio autẽ superior, cõstet. Ex his enim similibusq; magis, minus'ue præstãtibus proprietatibus, quæ in ipsis cõspicue sunt uariæ, singulorũ differentiæ distinguũtur, donec nouissima tandem, ut Paulus ait, inimica morte destructa, maloq; cunctis è re bus penitus exturbato, atque deleto, una in o- 1. Cor. 15. d.

mnibus diuina pulchritudo fulgebit, ad cuius exemplar initio formati sumus. Hæc autem est lux, puritas, immortalitas, uita, & ueritas, & alia eiusdẽ generis. Neque enim dedecet, diei, lucisq́; filios & esse, & uideri. Lucis autẽ, & puritatis, & immortalitatis nulla mutatio, differentia'ue in eodem genere reperietur, sed una gratia in omnibus elucebit, cum filii lucis effecti fulge-
Matth. 13. f. bũt ut sol, quemadmodũ uoce sua uerissima Dominus ipse denuntiat, cumq́; ex diuina promissione perfecti erunt, idemq́; sentient, una eadẽq́; in omnibus gratia sic effulgente, ut proximo quisque suo lætitiã impertiatur. Ex quo fiet, ut aliorũ alii pulchritudinẽ cõtuentes mutuis inter se gaudiis uicissim afficiantur, nulla mali, aut uitii, aut turpitudinis macula decus illud in deformem speciem cõmutante. Hæc uobis mens nostra pro decedẽtibus ex hac uita, uoces eorũ nobis, ut fieri potest, indicans, disseruit. Nos autẽ Pauli uerbis utentes consiliũ nostrũ ad eos, qui
1. Thess. 4. d. in squalore luctuq́; uersantur, cõcludemus. Nolo uos ignorare, fratres, de dormiẽtibus, ne contristemini, sicut & cæteri, qui spem nõ habent. Si quid ergo studio dignũ de iis, qui dormierũt, didicimus, degenerem istum seruilemq́; mœrorem amplius ne suscipiamus, aut, si lugendũ est, laudabilem illũ complectamur luctum, qui cum uirtute cõiunctus est. Vt enim uoluptas alia pecudibus cõuenit, rationiq́; aduersatur, alia pura est, & à materiæ sordibus remota, sic id, quod

uoluptati contrariũ eſt, in uitium uirtutemq́; diuiditur. Eſt igitur lugendi genus unũ, quod beatum uocatur, & in excolenda, parandaq́; uirtute non abiicitur, quod quidem ab inſana iſta ſeruiliq́; mœſtitia longe diuerſum eſt. In hac enim quicunque uerſatur, in poſterũ pœnitebit, quippe qui è cõſtantiæ gradu depulſus ſe à perturbatione ſuperari permiſerit. At beatus ille luctus minime repudiandam pudendã'ue triſtitiã præbet iis, qui per illũ ex uirtute uitam ſuã inſtituunt. Dolet enim ex animo uereq́; luget is, qui illa bona cõſiderat, à quibus excidimus, dũ mortalem iſtam ac ſordidam uitam comparat cum immortali illa beatitudine, qua potiebatur ante, quàm poteſtate ad bonũ abuteretur, quãtoq́; magis in hac uita eiuſmodi luctũ intendit, tanto celerius ad optatam bonorũ poſſeſsionem aſpirat. Nam qui boni iacturam animaduertit, ad illud recuperandum ardentiore ſtudio concitatur. Proinde, cũ ſalutare lugendi genus, ut oſtẽdimus, inueniatur, animaduertite, qui ad mœrorem & luctũ eſtis propenſiores, nos non interdicere, quo minus mœreatis, & lacrymetis, ſed uobis conſulere, ut pro malo dãnatoq́; luctu bonũ & laudabilem cõplectamini. Itaque nolite mundi luctum triſtitiamq́; ſuſcipere, quæ, ut inquit Apoſtolus, mortis cauſam affert, ſed eam 2. Cor. 7. mœſtitiam ſumite, quæ Deo placet, cuius finis c. eſt animi ſalus. Etenim inanes temereq́; effuſæ pro defunctis lacrymæ fortaſſe cauſa damnatio-

nis erunt illi, qui re abutitur bona. Nã si tristem hanc animi affectionem iccirco nobis inseruit is, qui cuncta sapiẽter egit, ut à malo, quod nos inuasit, expiaret, & ad ea bona, quæ speramus, fruenda perduceret, forte qui frustra, atque inaniter lacrymas fundunt, uocabuntur in crimen apud dominũ suũ, ut malus ille uillicus, qui, ut in Euãgelio legimus, diuitias sibi creditas inutiliter

Luc.16 a. Matth.24.

dissipauerat. Quæcũque enim ad bonos usus referri possunt, diuitiæ sunt in thesauris cœlestibus enumeratæ. Nolo igitur ignorare uos, fratres, quæ de iis, qui dormierunt, didicimus, & si quid præterea spiritus sanctus perfectioribus patefacit, ne tristitia, mœroreq; afficiamini, ut cæteri qui spem nõ habent. Soli enim, qui à fide alieni sunt, præsentis uitæ finibus uiuendi spem terminãt, & circunscribũt, ideoq; mortẽ deplorandã putant, quòd ea, quæ nos credimus, nõ sperant. Nos autẽ, qui magno, locupletiq; resurrectionis à mortuis sponsori uadiq; credidimus, ipsi rerũ omniũ procreatarũ Domino, qui ob id mortuus est, & resurrexit, ut re ipsa resurrectionis rationẽ cõfirmaret, & cõprobaret, certã, atque exploratã bonorũ spem habeamus, qua præsente luctus in eorũ obitu, qui ex hac uita decedũt, nullũ habebit locũ. Deus autẽ noster, & Dominus Iesus Christus, qui afflictos atq; humiles cõsolatur, cõsoletur animos uestros, & misericordia, benignitateq; sua uos ad se diligẽdũ inflãmet, atq; corroboret, quoniã ipsi est glória in sæcula sæculorũ. Amẽ.

DIVI

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS, MAGNI BASILII FRATRIS, DE PAVPERIBVS AMANDIS, ET BENIGNITATE COMPLECTENDIS.

ORATIO. I.

VI HVIC Ecclesiæ præsidet, atque adeo omnes, qui se ueræ pietatis, & eius uiuendi rationis, quæ ex uirtute est, magistros profitentur, hominibus illis sunt admodum similes, qui grammaticam docent, & prima tradunt elementa literarum. Etenim quemadmodũ hi pueros è parentum manibus susceptos adhuc infantes & balbutientes non protinus abditis disciplinarum præceptionibus onerant, sed primo literarum formas insculpunt in cæris, earumq; nomina declarant, & ipsorũ manus per impressos illos literarum ductus agunt & exercent, mox eos ad syllabarum cognitionem prouehunt, atque ita deinceps ad uerborum expresioñe perducunt: sic ecclesiæ Duces initio documenta

quædam, quæ ſint inſtar elementorum, auditoribus proponũt, deinde gradatim ea, quæ perfectiora magisq́; recõdita ſunt, patefaciunt. Quoniam igitur duobus ſuperioribus diebus cupiditatem illam, quæ gulæ uentrisq́; uoluptatem ſectatur, caſtigauimus, hodierna item die iiſdem de rebus me uerba facturum ne exiſtimetis, quòd uidelicet conueniat & carne non uesci: & à uino, cuius fere riſus & inſania comites ſunt, abſtinere: & cohibere coquorum ſtudium: & pincernarum manus miſcendis porrigendisq́; poculis fatigatas comprimere. De his enim & nos ſatis multa diximus, & uos conſilium admonitionemq́; noſtram re ipſa & factis comprobauiſtis. Quare dum primum hoc documentum excolitis, operæpretium eſt, ut ad ea uobis tradenda, quæ maiora grauioraq́; ſunt, progrediamur. Eſt igitur ieiunii & abſtinentiæ genus, quod à corpore & materia ſeiunctum eſt, cumque animam duntaxat reſpiciat, ea re perficitur, ut à uitiis temperemus. atque huius quidem ieiunii gratia etiam illud indictũ eſt, ut à cibis abſtineamus. Quod cum ita ſit, à malitia ieiunate, cohibete rerum alienarum cupiditatem, à turpi & iniuſto quæſtu uobis temperate. Auaritiam Mammonæ fame interficite. Nihil domi reconditum habete, quod ſit per uim & rapinas comparatum. Quid enim proderit, ore carnem non attingere, ſi maledicentia fratrem laceres? Quænam erit utilitas, ſi, dum tua non co-

medis, ea, quæ pauperis sunt, per iniuriam surripueris? Quæ porro pietas ista, si aquam bibens struas fraudem, consuas dolos, & ex improbitate sanguinē sitias? Quid? Non ne Iudas etiã cum Vndecim ieiunabat? attamen quia mores auaritiæ deditos non refrenauit, nihil ad salutem illi ieiunium profuit? Quid? quòd Diabolus, cum spiritus sit corporis expers, nihil unquam edit omnino, & tamen propter improbitatem è sublimi illo cecidit dignitatis gradu? eademq; ratione nullus Dæmonum est, qui, quòd aut se obsoniis ingurgitet, aut immodice bibat, ebriosus'ue sit, accusari posit. Natura enim à bibendi edendiq; necessitate liberi sunt. Neque tamē iccirco uel die, uel nocte, per aera oberrare unquam cessant flagitiorum auctores & ministri. Nobis autem omni studio moliuntur insidias. Quippe liuore liquefiunt, & tabescunt inuidia, quòd ad eam nos homines necessitudinis coniunctionem cum ipso Deo, & felicitatis possessionem, è qua ipsi deiecti sunt, simus peruenturi. Honestis igitur, ac bonis moribus instituatur Christianorum uita. Eorum animi declinent, & fugiant malitiæ detrimentum. Nam si uino, & carne temperantes obstrictos uitiis animos habuerimus, nihil quicquam nobis, cum aliter animo, quàm extrinsecus, affecti simus, aut aquam, aut olera, aut mensas sine sanguine structas profutura prædico atque testificor. Propter munditiam animæ sunt indicta ieiunia

Quæ si tum uoluntate, tum factis coinquinatur, quid frustra, quam bibimus, aquam insumimus? Cur ingens hoc cœnum, quod elui expurgariq; non potest, excolitur? Quid confert ieiunium corporis, nisi mens pura mundaq; sit? Nihil enim prosit, currum ualidum, ac strenuis quadrigis instructum esse, si auriga insaniat. Nulla erit bene fabricatæ nauis utilitas, si ebrius sit ipse gubernator. Ieiunium uirtutis fundamẽtum est. Quemadmodum autem nauium carinæ, & fundamenta domus, licet ingentia subiicias, inutilia uanaq; sint, nisi reliquas item partes perite & sciẽter exædificaueris: sic istius abstinentiæ nullum erit emolumentum, nisi aliæ iustitiæ partes accesserint. Timor Dei erudiat linguam, ea, quæ decet, loqui: tacere contraria: temporis occasionem animaduertere: modum obseruare: fari necessaria: apte respondere: modeste dicere: ne uerborum ui ueluti grandine colloquentes obruat. Iccirco enim & tenuis illa membranula, quæ cum ipsa lingua mentum inferius deuincit, frenum dicitur, ne inepte loquatur & inconcinne. Laudibus igitur, nõ conuitiis utatur: cantibus, non male dictis: cõmendationibus, non obtrectationibus. Manus petulans Dei memoria tanquam cathena uincta cohibeatur. Has enim ob causas ieiunamus. AGNVS noster prius, quàm clauis affigeretur cruci, contumeliis affectus, & alapis cæsus est. Morem iudaicũ ne imitemur nos CHRISTI

discipuli. Alioqui si eo pacto erimus affecti, uerbis illis nos Esaias increpabit: Cur ad lites & contentiones ieiunatis, & pugnis pauperem percutitis? Disce ab eodem Propheta synceri puriq; ieiunii opera. Dissolue colligationes impietatis. Solue fasciculos deprimentes. Dimitte eos, qui cōfracti sunt, liberos, & omne onus disrumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos uagosq; induc in domum tuam. Cum uideris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Multam nobis hoc tempus affert nudorum, uagorumq; copiam. Magna enim cuiusque fores frequentat captiuorum multitudo. Hospites exulesq; non desunt. Vbique licet protensas opem implorantium manus aspicere. His aer sub dio tectum præbet. Porticus & biuia, & partes fori magis desertæ sunt hospitia. Nycticoracum, & noctuarum more in cauernis latitant. Pannosis, attritis, & laceratis teguntur indumentis. Agriculturæ fructus est illis miserantium animus & benignitas. Cibus, si quid ab accedente quopiam impetrauerint. Potio eadē, quæ rationis expertibus animantibus, nimirum fontes. Pocula, manuum uolæ. Penu, sinus ipse, nisi plane diffluat, sed possit ea, quæ iniiciantur, operire. Mensa, contracta genua. Lectulus, solum. Balneū, id, quod Deus omnibus commune & sine industria constructū dedit, flumen, aut palus. Vagam & agrestem traducunt uitam, nō quòd initio sic instituerint, Esa. 54.

ſed quòd ad eã calamitatibus & neceſsitate compulſi ſint. His neceſſaria uictui ſuppedita tu, qui ieiunas. Erga fratres calamitoſos benignus eſto. Quod uentri ſubtrahis, tribue eſurienti. Exæquet omnia iuſtus Dei timor. Duas inter ſe contrarias affectiones, tuam uidelicet ſatietatem, & fratris famem, modeſta continentia tempera atque moderare. Sic enim faciunt & medici. Alios exinaniunt, alios replent, ut acceſsione, deceſsioneq; uniuſcuiuſque ſanitas cõſeruetur. Honeſtæ admonitioni obtemperate. Aperiat ratio pauperibus diuitum fores. Conſilium inopi ad locupletem aditum patefaciat. Egentes ne ditet humana ratiocinatio. Sed illis & domum, & lectulum, & menſam tribuat Dei uerbum ſempiternum. Dulci & humana oratione uſui neceſſaria ex tuis facultatibus ſubminiſtra. Apud te multitudo pauperum atque languentium ſibi profugium inueniat. Quiſque diligenter uicinorum curam gerat. Studium promerẽdi de propinquis tibi ab alio præripi ne permittas. Caue, ne capiat alius theſaurum repoſitum tibi. Calamitate affectum ut aurum amplectere. Infirmam pauperis ualetudinem ita foue, ut in ea & ſanitatem tuam, & ſalutem uxoris, & filiorum, & ſeruorum, & totius denique familiæ poſitam putes. Nam cum omnes pauperes fouendi adiuuandiq; ſunt, tum illi, qui ægrotant, præcipue ſunt complectendi. Qui enim egens & æger eſt, duplici laborat paupertate. Inopes

enim, qui ualenti ſunt corpore, ex hoc ad illud oſtium accedentes, qui aliquid dent, aliquando tandem inueniunt. Præterea ſedent in triuiis, & præteruntes omnes interpellant opem implorantes. At illi pauperes, qui aduerſa præpediti ualetudine, anguſtoq; hoſpitiolo, immo uero anguſtis hoſpitioli angulis concluſi ſunt uti Daniel in lacu, te benignum & pauperum ſtudioſum atque amantem tanquã Abacuc expectant. Dan.14.a. Quamobrem per eleemoſynam Prophetæ ſocius efficere. Celeriter & impigre ad alendum egentẽ accede. Nullã facies in promerendo iacturam, ne uerearis. Multiplex enim & copioſus gignitur fructus ex eleemoſyna. Sere beneficium, ut metere poſsis fructum, & bonis manipulis domũ replere. At enim te quoque pauperem dices. Fac ſis. attamen dato. Da quod habes. Neque enim ſupra uires tuas quicquam abs te requirit Deus. Da tu panem, ille poculũ uini, alius ueſtimentum dabit. atque ita ex multorũ benignitate unius calamitas ſubleuabitur. Ne Moſes quidem id, quod impẽdit in tabernaculum, ab uno tantum homine accepit, ſed ab Exo. 23. uniuerſo populo. Alii enim aurum, argentum alii, ut magis, minus'ue diuitiis affluebant, obtulerunt. Pauperes uero uel pelles, uel etiam caprarum pilos, ſi quis grauius inopia premebatur. Nõ ne uides pauperis etiã illius Viduæ quadrantem diuitum munera ſuperaſſe? Illa enim quidquid habebat, exhauſit, cum ex horum co

piis uix pusillum quiddam exciderit. Iacentes pauperes, tanquam nullius prætii sint, ne despexeris. Considera, quinam sint, & eorũ cognosces dignitatem. Seruatoris nostri personam induerunt. Propriam enim benignus ille personam eis largitus est, ut, quemadmodum illi, qui aduersus uim inferentes tanquam propugnaculum regias prætendunt imagines, quo principis effigie irruentium impetus frangatur, & retardetur, sic ipsi eos, qui nulla mouentur commiseratione, quiq́; pauperes odio prosequuntur, per illam flectant, mitigent, & exorent. Hi bonorum, quæ speramus, & expectamus, sunt promicondi. Hi ianitores Regni cœlorum, qui fores aperiant benignis & bonis, occludant malis & inhumanis. Hi & uehementes sunt accusatores, & optimi patroni. Accusant autem, & defendunt, nõ oratione, sed aspectu ipso, dum cõspiciuntur à Iudice. Quæ enim in eos fiunt, apud eum, qui corda scrutatur, qui cogitationes huminum omnes atque intimos animi sensus nouit, quouis præcone clarius, apertius, significantius uociferantur & clamant. Propter hos nobis & formidãdum illud Iudicium, quod sæpe audiuistis, in Euangelio perscriptum est. Illic enim uideo filium hominis uenientem è cœlis, per æthera nõ secus atque per terram incedentem innumerabilibus stipatum millibus Angelorum. Deinde gloriæ Thronum erectũ in sublime, atque in eo considentem Regem.

Tum omnes hominum tribus, omnes gentes, nationes omnes, quæ in hāc uitam ingressæ sint, quæ hunc spiritu aera duxerint, quæ hanc solis lucem aspexerint, duas in partes segregatas ad Tribunal iudicis astitisse. Audio, eos, qui à dextra sunt, agnos uocari: hœdos, qui à sinistra. Nam ex morum similitudine sumūt appellationem. Audio illic eos interrogantem Iudicem, & rationes conficientē. Audio, quid ipsi respondeant Regi. Denique pro suis quenque meritis ornatum cerno. Illis, qui boni, benigniq; fuerint, atque optime uitā egerint, summa & perpetua quies tribuitur in Regno cœlesti: inhumanis autem & improbis supplicium ignis, idq; sempiternum. Hæc omnia ibi diligenter, ut scitis, sunt explicata. Non alia autem de causa Iudicium illud tam accurata oratione tanquam penicillo depictum, nobisq; ante oculos positum esse crediderim, nisi ut perdiscamus beneficentiam, & benignitatem complectamur. Hæc enim est quæ continet uitam. Hæc est pauperum mater, Magistra diuitum, Bona pupillorum nutrix, Conseruatrix senum, Egentium penu, Communis miserorum portus, Omniū ætatum curam gerens, Omnibus ærumnis & calamitatibus consulens. Quemadmodum enim illi, qui in stultitiæ certaminibus præmia proponunt, tuba liberalitatem suam significantes, omnibus in palæstra decertantibus pecuniæ largitionem pollicentur atque denuntiant, sic ipsa

beneficentia omnes in miseriis & calamitatibus positos ad se uocat, non uulnerum & plagarũ præmia, sed erumnarum & incommodorum remedia & curationem accedẽtibus impertiens. Hæc est omnium laudatarum actionum præstantissima. Hæc assidet Deo, & magna est cũ ipso necessitudine coniuncta. Sic autem Deum ipsum nobis omnium, quæ recte benigneq; facimus, in primis auctorẽ effectoremq; esse constat. Siquidem & terram procreauit: & ornatum cœli fabricatus est: & temporum uicissitudines statuit: & solis calorem, & glaciei refrigerantem naturam, omnia denique Deus ipse nõ sibi, cum nullius horum indigeat, sed nobis continenter præstat & conseruat. Nam mirabili quadam ratione mortalium aciem effugiente præbet hominibus alimenta, seminans opportune, & scienter irrigans. ipse enim, ut scribit
Esa. 55. c. Esaias, dat semẽ serenti. & ex nubibus nũc sensim imbrem emittit in terrã, nunc autem sulcorũ latera & toros abunde perfundit. At ubi segetes creuerint, & uiriditas accesserit, tunc disiectis dissipatisq; nubibus, ab omnibus integumentis nudum & apertum ipsis ostentat & immittit solem, ut calidis atque ardentibus ipsius radiis tepefactæ perueniant ad maturitatem, & opportunas ad metendum spicas exhibeant. Quid? quòd uitem etiam enutrit, atque ita idoneo tempore sitientibus potum tribuit? Quid? quòd uaria item alit animalium genera, ut ho-

minibus & carnes ad uescendum, & pelles ad protegendum, & lanas ad uestes conficiendas præbeant? Cernis quo modo primæ beneficentiæ auctor & origo sit Deus, esurientẽ nutriens, sitienti largiens potum, & nudum operiens, ut ante diximus? Si uis autem intelligere, quo modo morbo laborantes, male affectos, atque afflictos curet, audi. Quis Apem docuit, cæras, & mella conficere? Quis è pinu, Quis è Terebintho, Quis è Masticheś arbore pingues illos resinæ succos destillare fecit? Quis Indorum regionem constituit siccorum atque fragrantium fructuum, & odorum suauium matrem? Quis oleam corporis laboribus & doloribus opitulantem procreauit? Quis nobis radicum & herbarum notitiam, quis qualitatum, & uirium, quæ in ipsis sunt, peritiã tribuit? Quis effectricem conseruatricemq; sanitatis Medicinam reperit? Quis calidarum aquarum fontes eduxit è terra, ut earum ui tum frigidis & humidis, tum aridis & adustis affectionibus & morbis medeamur? Non ne Deus? Merito igitur & opportune poteram uerba Baruch usurpare: Hic adinuenit omnem uiam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Per hunc artes omnes, quæ uel in igne, uel sine igne, uel in aquis exercentur, inuentæ: per hunc scientiæ innumerabiles excogitatæ: ut nihil omnino desit hominibus, quod ad transigendæ uitæ necessitatem & commoditatem pertineat. Ac Deus Bar. 3. b.

quidem hoc modo beneficentiæ & liberalitatis inuentor, & fons, omnia, quæ nobis necessaria sunt, ditissimus ipse benigne subministrat. Nos autē, qui singulis diuinæ scripturæ uerbis ad dominū & procreatorē nostrum imitandū (quatenus mortalis beatum & immortalem imitari po test) instituimur, ad utilitatem nostram omnia rapimus, omnia uoluptatibus nostris metimur: & alia quidem uitæ nostræ deliciis elargimur, alia recondimus hæredum auiditati. Miserorū uero nulla habetur ratio, nulla pauperum idonea cura, nulla sollicitudo. O' crudeles animos, ò mentes ab omni remotas humanitate, ab omni misericordia alienas. Homo hominem uidet egentem pane, non habentem alimenta uitæ necessaria, neque tamen illi prompto alacriq; animo subuenit, & salutem præbet? sed illum despicit, & tanquam uirentem plantam aquarū penuria sinit arescere, præsertim cum maximis inundet ipse atque circunfluat copiis, ut ex sua abundantia facile multorum inopiam reficere & recreare possit? Quemadmodum enim ex uno fonte profluens aqua multas camporū longe lateq; protensas planities fœcundas & uberes reddit: sic unius domus opulētia multitudinem pauperum ex egestatis angustiis eripere potest & sustentare: modo ne parcus & auarus animus ueluti prolapsus lapis uenas & riuulos è benignitate tanquam è fonte publice defluētes auertat atque intercipiat. Ne uiuamus carni in rebus

omnibus: in aliqua uiuamus & Deo. Deliciæ enim epularum, & quæ in uentrem ingrediuntur, tantulum uoluptatis carni duntaxat afferre possunt, quantulum est illud spatium, quo fauces cõtinentur. Nam simulatque in uentrem delapsæ sunt, putrescunt, & per inferiores partes secedunt. Misericordia uero & beneficentia uirtutes sunt Deo gratissimæ: quæ si cuius animũ incoluerint, eum diuinum efficiunt, & summo illi Bono quamsimillimum reddunt, adeo ut primæ illius, atque immortalis, & mẽtem omnẽ superantis naturæ decoretur imagine. At qualem studii laborisq; finem pollicentur? Nunc quidem præclaram spem, & lætitiæ plenam expectationem, post autem quando istius assidue fluentis carnis spoliis exuti immortalitatem induerimus, uitam beatam, nullum finem habituram, nullis malis obnoxiã, in summis & admirandis, quæq; hic à nobis cognitione comprehendi non possunt, uersantem gaudiis & uoluptatibus. Vos igitur, qui ratione præditi, & mente rerum diuinarum interprete ac magistra decorati estis, ne (quæso) uos rerum fluxarum & caducarum blanditiis deliniri, & tanquam esca allici, & capi patiamini. Complectimini eum, qui possidentem se nunquam est derelicturus. Vsui uitæ modum imponite. ne omnia uestra existimate. sit pars etiam pauperum & amicorum Dei. illius enim uere sunt omnia, quem habemus patrem. nos autem frates su-

mus. Quapropter ut genere coniunctos ac fratres melius quidem, & iustius erat, æquis partibus cernere hæreditatem. Verum, quando id factum non est, sed unus, aut alter plus interuertit, reliqui partem unã saltem accipiant. Quod si quis omnium prorsus esse dominus, & uniuersam uult hæreditatem auertere, & sexta, aut quinta parte fratres excludere, ille frater nõ est, sed acerbus tyrãnus, immitis barbarus, immo uero inexplebilis fera, quæ hianti ore sola suaues deuoret dapes, uel potius ipsis etiam feris sæuior, & agrestior. Si quidem & lupus ad deuorandam prædam lupum sibi socium adiungit. & canes multi nonnunquam simul idem dilaniant corpus. At iste diuitiarum suarum nullum eiusdem generis hominem participem facit. Moderata mẽsa sufficit tibi. Ne te in illud luxuriæ pelagus demittas, ut conuiuia omni genere ciborum instructa uelis. Illic enim graue naufragium fit, quo nõ scopulis sub salo latentibus collideris, sed in altissimam & obscurissimam uoraginem detruderis, in quam qui semel incidit, nunquam emerget. Vtere igitur, utere, ne
1.Cor.7.a. abutaris. Sic enim Paulus etiam edocuit. Modesta oblectatione te recrea, temperanter animum relaxa. Ne te deliciæ sic obruant, ut nimia lætitia gestias, & insanis uoluptatibus debaccheris. Ne sis animalium plane omnium pernicies, ingentium, mediocrium, minutorum, gradientium, uolantium, natantium, siue iuuentu faci-

lia, siue difficilia sint. Seu magno, seu uili pretio ueneant. Multorum uenantiũ sudore uentrem unum ne repleas. Ne sint fauces tuæ ueluti uorago, aut gurges, aut uastißimus, ac profundißimus puteus, ad quem obruendum multorum laborent manus. Propter hominum luxuriam atque delicias non modo maris profundũ turbatur: non aquis solum innatantes capiuntur pisces: sed marina animalia coguntur solũ uertere, & in aquis fluminum degere. Inde in terram & cœlum hoc extrahuntur. Sic ostrearum genera non latuerunt. Sic captus Echinus. Sic serpentes irretitæ sunt Sepiæ. Sic Polypus saxis, quibus inhærebat, auulsus. Sic ex locis altißimis extracta conchilia. Nullum denique est animalium genus, quod uel summas, uel infimas partes maris incolat, quod non humana fraus deceptum ad hãc cœli lucem aspiciendam eduxerit. Adeo hominũ uoluptates undique captantium ingenia ad uarias insidias & dolos reperiendos elaborarunt. Sed qualia nam delicias eiusmodi consequuntur? Necesse est, ut luxuria, ubi semel radices egerit & coaluerit, reliquã secum nequitiæ materiam trahat. Quamobrem qui molliter, & delicate uiuere instituerunt, necessario ad excogitandos magnificos ædificiorũ apparatus alliciuntur. In his construendis & exornandis maxima uis pecuniarum profunditur. Ad hæc cœtus hominum libenter conuocant, & inuitant, splendidam, & uariam supel-

lectilem ſtudioſe comparant. Menſas pretio-
ſiſsimas ex ære conflandas curant, alias leuitate
politiſsime exæquatas, alias uario artificio ſcul-
ptas & fabrefactas, ut liceat conuiuis ſimul &
gulam epulis delinire, & oculos intuendis & le
gendis hiſtoriis oblectare. Hic mihi deinceps
tute reliqua cõſidera: Crateras, Tripodas, Ca-
dos, Gutturnia, Lances, innumerabilia pocu-
lorum genera. Scurras, Mimos, Cithariſtas,
Poetas, Oratores, Cantores, Cantatrices, Sal-
tatores, Saltatrices, totum denique petulantiæ
ludum. Pueros comis effœminatos, puellas in-
uerecundas, quas propter immodeſtiam meri-
to ſorores Herodiadis appelles, Ioannem, id
eſt, diuinum in unoquoque ſapientiæq; ſtudio-
ſum animum è medio tollentes. Atque dum
hæc intus geruntur, aſsident ad ueſtibuli fores
innumerabiles Lazari, partim grauibus ulce-
ribus pleni, partim oculis orbati, partim pedi-
bus mutili. Quidam ipſorum quanuis ſint o-
mnibus fere membris ſpoliati, ſerpere tamen
audent, & utcunque progrediuntur. Concla-
mant autem, nec tamen exaudiuntur. Impe-
dit enim tibiarum ſtrepitus, & carmina, quæ ab
ipſis cantoribus concinuntur, & ſolute riden-
tium Cachinnatio. Quòd ſi pauperes paulo ue-
hementius fores pulſauerint, immitis ac ſæuus
alicunde proſiliens Domini Ianitor eos baculo
propellit, & canes appellans uerberibus plagas
infligit & uulnera. Abeunt igitur CHRI-
STI

STI amici, in quibus sita est mandatorum summa, cum nec panis frustum, nec obsonii quicquam acceperint, sed potius contumelias, & uerbera lucrati sint. Intus autem in officina Mammonæ alii tanquam nimis onusta nauigia reuomunt cibum, alii præsentibus poculis indormiunt mensæ. Duplex autem in turpi domo exercetur peccatum, unum propter ebriorum satietatem, alterum propter expulsorum pauperum famem. Si Deus hæc aspicit, ut profecto aspicit, quam uitæ cõmutationem, quem exitum fore cogitatis? dicite, quæso uos, ô pauperum inimici, An nescitis horum causa in sacro Euangelio poni, & commemorari exempla omnia horrenda, & terribilia? Non ne graues illius cruciatus & gemitus recensentur, qui in Bysso fuerat enutritus? an non in malorum Abysso describitur coerceri. Quid? huic alter ille similis, non ne cum uesperi de matutinis deliciis cogitaret, tam inexpectata & repentina damnatus est morte, ut ne orientis quidem solis radium potuerit intueri? Proinde, cum mortales simus, fidem ne abiiciamus, ne'ue fruamur uoluptatibus ut immortales. Sic enim fere affecti sumus, quicunque genio indulgere, & carni in omnibus obsequi uolumus. Tanquã patres familias successorem nunquam habituri, & perpetui rerum humanarum domini, messis tempore sementem facimus, & quando seminandum est, speramus lætitiam messis. Pla

Luc.16.f.

Luc.12.c.

tanum ſerimus, & proceræ arboris umbram moramur. Palmæ ſemen terræ committimus, & fructuum dulcedinem expectamus. Hæc autem fere in ipſa ſenectute, quando iam adeſt ætatis autumnus, & mortis hyems aduentat, & uitæ reſiduum tẽpus eſt non integer annus, ſed tres aut quatuor dies. Cogitemus igitur, nos, qui ratione præditi ſumus, quàm fragilis fluxaq́; ſit uita noſtra, quàm uelociter labatur tempus, ut ſiſti cohiberiq́; non poſsit, ut omnia, quæ metitur, ad interitũ ducat & trahat. Atque utinam breue tantum eſſet ſpatium uitæ, modo certum eſſet, modo reddendæ rationi non eſſemus obnoxii. Nunc autem illud merito torquere nos debet, quòd & ſingulis horis inſtat periculum, & incorruptus, atque integer adeundus eſt iudex, apud quem non ſolum eorum, quæ fecimus, ſed omnium, quæ diximus, reddenda nobis eſt ratio. Quamobrem hæc ſecum ipſe animo uoluens beatus ille Vates auet intelligere præfinitum ſibi terminum uitæ. Itaque Deum precatur, ut ſibi numerum dierum, qui reliqui ſint, annuntiet, quo accingat ſeſe ad ea, quæ ad exitum pertinent, ne tanquam Viator improuidus, dum iter facit, & uiaticum neceſſarium quærit, repente turbetur. Sic igitur
Pſal. 38. inquit. Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum quis eſt, ut ſciam, quid deſit mihi. Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos, & ſubſtantia mea tanquam ni-

hilum ante te. Cernis animæ bonæ prudentem ſollicitudinem, idq; in homine in regia dignitate conſtituto. Nec mirum: intuetur enim Regem Regum, & Iudicum Iudicem. Illud autem obſecrat, ut abſoluta mandatorum obſeruantia decoratus diſcedat integer & perfectus cœleſtis illius patriæ ciuis, quam nos item omnes ut aſſequamur, & opto, & ſpero per gratiam & benignitatẽ Domini noſtri IESV CHRISTI, cui gloria in æternum. Amen.

DIVI GREGORII NYSSAE PONTIFICIS, MAGNI BASILII FRATRIS, DE PAVPERIBVS AMANDIS, ET BENIGNITATE COMPLECTENDIS, ALTERA

ORATIO,

IN EA EVANGELII VERBA: Quatenus uni ex his feciſtis, mihi feciſtis.

ADHVC IN formidoloſi, Magni illius Regis aduentus nobis ab Euangelio deſcripti contemplatione detineor. Adhuc attente conſideranti metum, quem iniicit ea commemoratio, refugit horretq; animus. Nam cœleſtem ipſum regem in Throno maieſtatis, ut ibi deſcribitur, terribili quodam modo præſidentem mihi uideor intueri. Magnificum illum Thronum, quicunque Thronus ille ſit, eum, qui nullo coercetur loco, continentem cerno. In-

numerabilia Angelorum Regem constipantium millia uideo. Magnum quinetiam ipsum ac formidandum Regem aspicio ex immensa gloria in naturam humanam despicientem, & uniuersa genera hominum, quicunque ex eo tempore, quo primum generari homines cæperunt, usque ad metuendi illius aduentus diem reperiantur, ad se congregantem, singulisq; ex institutæ, & anteactæ uitæ ratione & meritis, uel præmia dantem, uel irrogantem supplicia. Illis, qui recte sancteq; uixerint ad dexteram partem, ut dictum est, collocatis, qui uero flagitiose & improbe, ad sinistram positis, & condemnatis. Vtrosque autem diuersa tamen ratione appellantem audio. Alios enim dulcissimis illis ac faustissimis uerbis alloquitur: Venite benedicti patris mei. Alios horribili ac metuenda illa comminatione: ite maledicti in ignẽ æternum. Sic autem mihi hæc legenti & consideranti affectus & perterrefactus est animus, ut ea non legi, sed fieri, non pronuntiari, sed agi quodam modo existimem. Iamq; non audire, sed plane rebus ipsis interesse mihi uideor. Itaque præsentium nihil amplius sentio, nec menti uacat respicere ad aliud quidquam eorum, quæ mihi ad explorandum & contemplandum proposita sunt, quanuis ea profecto nec parua sint, nec exiguam indagationem requirant. Quo modo uidelicet uenire intelligatur, qui semper adest, præsertim cum ipse dicat: Ecce

Matth.28. d. uobiscum ſum omnibus diebus uſque ad conſumationem ſæculi. & ſi nobiſcum eſſe creditur, quo modo uenturus, tanquam non adſit, existimetur? Si enim in ipſo (ut inquit Apostolus) uiuimus, mouemur, & ſumus, qui fieri poteſt, ut ab illo, qui complectitur omnia, ii, quos ipſe comprehendit, loco diſcludantur? Quòd ſi nunc adeſſe rebus, quas in ſe ipſe cohibet & coercet, negemus, quo modo poſterius unquam affuturum expectemus? Præterea, quæ poſsit eſſe illius aut ſedes, aut præſentia, aut forma, aut in Throno circunſcriptio, qui & corpore caret, & uideri non poteſt, & formam nullam habet, & ubique ſic adeſt, ut nuſquam concludi ſecludi'ue poſsit. Hæc igitur & cætera id genus tanquam maiora, quàm ut à nobis in præſentia explicari ualeant, omittemus, & communis utilitatis gratia illuc orationem noſtram conuertemus, ut, quo pacto fieri poſsit, ne redigamur in reproborum ordinem, pro uiribus oſtendamus. Equidem, ut ingenue fatear perturbationem animi mei, uehementer, ô fratres, uehementer illa comminatione cõterritus ſum. Hoc autem timore uos item affici uelim, neque eum ulla ratione deſpicere. Beatus enim uir, qui ſemper eſt pauidus, ut quodam loco inquit ſapientia, qui autem contemnit, contemnetur. Priuſquam igitur irruant mala, demus operam diligenter, ne nobis hæc triſtia neceſſe ſit experiri. Verum quonam modo ea declinabimus?

Act.17.f.

Pro.28.c.

hoc nimirum, ut eam uiuẽdi rationem & uiam, quam in præſentia ſcriptura nobis oſtendit, quæ nunc uiget, & uere uiuit, ingrediamur. Quænam hæc eſt ratio? quænam hæc uia? Eſuriui, ſitiui, hoſpes eram, & nudus, & infirmus, & in carcere. Quod uni eorum feciſtis, mihi feciſtis. Iccirco uenite, inquit, Benedicti patris mei. Quid ex his diſcimus? Benedictionem ac ſummum bonum in diligentia & obſeruantia mandatorum poſitum eſſe: maledictionem & malorum extremum ex deſidia mãdatorumq́; deſpicientia proficiſci. Eam igitur amplectamur, hanc fugiamus, quando in noſtra manu ſitum eſt, ut, utram uolumus, adipiſcamur. Ad quod enim egregia animi alacritate propenderimus, in eo futuri ſumus. Quare benedictionis dominum, qui perinde nobis acceptum laturus eſt quidquid ſtudii & officii in pauperes contulerimus, ac ſi in ipſum contuliſſemus, conciliemus nobis & obſtringamus, præſertim hoc tempore, quo nobis, dum uiuimus, magna exequendi mandati facultas præbetur, multiq́; ſunt, qui rebus neceſſariis, multi, qui & ipſo corpore indigeant, ab ipſa ui morbi confecti atque conſumpti. Sic igitur nos in hac re, hoc eſt, ut planius loquar, in iis, qui morbo grauiſſimo mutilati ſunt, fouendis curandisq́; ſtudioſe diligenterq́; geramus, ut præclarum illud promiſſum præmium aſſequamur. Quo enim grauior in his morbus reperitur, eo maius præ-

Matth.25.

mium laboriosum illud mandati munus obeuntes manet. Quid igitur faciendum est? illud utique, ut Sancti Spiritus uoluntati ne resistamus. ea autem est, ut eos, qui eadem natura præditi sunt, tanquam alienos non euitemus, neque imitemur reprehensos illos in Euangelio, Sacerdotem, & Leuitam dico, qui miserabilem illum, quem historia à latronibus semimortuum relictum tradit, nulla commoti commiseratione præterierunt. Nam si coarguuntur illi, quòd ad plagas in nudo corpore intumescentes non respexerint, quo modo nos, qui illos imitamur, non in eandem reprehensionem incurremus? neque enim profecto tam miserandum spectaculum præbuit ille, qui in latrones inciderat, ut præbent hi, qui eiusmodi oppressi sunt calamitate. Vides hominem ex improbitate morbi in quadrupedis formam commutatum, & ungulæ atque unguium loco ligna manibus induisse, atque ita nouum uestigii genus humanis semitis imprimentem. Quis ex ea forma queat agnoscere, hominis gressu eiusmodi esse facta uestigia? Homo eo corporis habitu & figura formatus, ut rectus in cœlū aspiciat, cui manuum instrumētum ad res agendas Natura dedit, incuruatur in terram, & quadrupes fit, & parum abest, quin rationis expers esse uideatur. Cum difficultate spiritum trahit, irraucescit, & ex intimis uisceribus fremitus elicit, ipsis etiam rationis expertibus animalibus effectus (liceat auda

cter id dicere) calamitosior. siquidẽ illa, quam ab ipso ortu formam acceperunt, eam ad finem usque conseruant: nec ullum ex iis propter aliquem morbum ex ea forma in aliam conuertitur. Hic autem, tanquam commutata natura, non id amplius, quod erat, sed aliud quoddã animal uidetur esse. Pedũ munere funguntur manus. Genua præbent plantarum usum. Nam ipsæ plantæ naturales, & tali, aut plane deficiũt, aut, ueluti appendices quædam extrinsecus temere nauibus admotæ, fortuito trahuntur. In his tu hominem cernis, nec sanguinis cõiunctionem revereris? nec miseraris propinquum? sed auersaris calamitatem, & odio supplicem prosequeris? Hominis accessum tanquam feræ alicuius impetũ declinas? Atqui, ne id faceres, debebas uel ea cogitatione prohiberi: Nempe Angelum à corpore materiaq; liberum te, quamuis sis homo, tamen attingere, nec carne & sanguine mixtum atque concretum aspernari. Quid autem Angelos dico? cum ipse Dominus Angelorum, ipse cœlestis beatitudinis Rex propter te factus sit homo? & sordidas istas abiectasq; carnis exuuiolas unà cum anima, quæ ipsis erat induta, sibi circundederit, ut attactu suo tuis ægritudinibus mederetur? Tu uero, qui natura idem es cum ægrotante, fugis eiusdem generis hominem. Ne tibi, frater, ne, obsecro, placeat consilium prauum. Qui sis, & de quibus consulas, considera: homo nimirum, de ho

minibus, qui nihil in te proprium, & à natura communi seiunctum obtines. Futuris de rebus ne præiudicium facias. Dum enim affectionem in alieno corpore conspicuam damnas, incertam de tota natura sententiam pronuntias. Eius autem naturæ tu quoque particeps, ut reliqui omnes. Quapropter tanquam communi de re consulatur. Cur, quæ in aliis uides misera & calamitosa, non ea te æque ad cõmiserandum adducunt, ac si in te ipso conspiceres? Cernis homines uagos tanquam ex Nomadum genere ad ea comparanda, quæ gregibus sibiq; necessaria sint, dissipatos. His uestimenta sunt lacerata, ex attritis centonibus consuta. in manibus baculus, non ab ipsis digitis comprehensus, sed loris quibusdam ad palmas alligatus. Hoc illi pro gladio, hoc pro uehiculo utuntur. sacculus adest ad seruandum panem situ carieq; confectus. Pera rimosa: in hac illis & focus, & domus, & stragulum, & lectulus, & penu, & mensa, omnis denique supellex in hac pera consistit. At tu hæc aspicis, &, quis in illis sit, minime cogitas. Hic enim, si nescis, est homo, factus ad imaginem Dei. Huic, ut terræ dominetur, concessum est. Huic in reliqua animalia datum imperium. Eò tamen calamitate redactus, atque sic inuersus est, ut, quidnam sit, ambigatur. Nam neque hominis plane, neque aliorum animantium cuiusquam indicia præsefert. Si cum homine conferas, effigies humana respuit eam

deformitatem. si cum rationis expertibus animalibus, ea quoque similitudinem eiusmodi nō admittunt. Soli igitur ad se ipsos solos respiciūt, & miseriæ similitudine inter se congregantur. Qui ab aliis despiciuntur, se ipsi præ necessitate non dispiciunt. Vndique expulsi confluunt unum in locum, & proprium quendam populum conficiunt. Vides homines iniucundos flebilem tristemq́; chorum efficientes. At uero ut ipsis sese quodammodo iactitant calamitatibus? Vt in se ipsis naturam ostentāt deturpatam? Vt uarios adeuntibus se tanquam? præstigiatores quidam morbos demonstrant. Poetæ carminum luctuosorum, tristium narrationum inuentores, grauium illarum modulatores cantionum, auctores nouæ istius miseræq́; Tragediæ, in qua non ex alienis, sed ex propriis calamitatibus exempla sumunt ad permouendos animos, atque ita sibi audiētiam faciunt. O quæ figuræ, bone Deus, quæ narrationes, quid ipsos dicentes audimus? Quo modo ab illis, qui ipsos procrearunt, nulla sua culpa reiecti sunt. Quo modo expellūtur è ciuitatibus. Quo modo ex colloquiis communibus, ex publicis festisq́; congressibus extruduntur, tanquam homicidæ, tanquam parricidæ exilio perpetuo mulctati, immo quàm illi longe infeliciores. Si quidem homicidis solum uertentibus licet alibi cum hominibus uiuere. At isti omnium soli tanquam communes declarati hostes undique exturban-

tur ut canes. Quid? quòd eodem tecto, eadem mensa, eodem uasorum usu iudicantur indigni? Quid? quòd, quasi hæc satis grauia non sint, arcentur à fontibus, qui reliquis hominibus sunt cõmunes? Ipsa quinetiam flumina creduntur ipsorũ ægritudine coinquinari. Si lingua cruenta canis aquam lamberit, non eam iccirco respuunt homines. At si ad illam æger accesserit, continuo propter hominẽ ipsa quoque aqua de testabilis prædicatur. Hæc enarrant. Hæc deplorãt. Ob hæc necessario se ad hominũ pedes abiiciunt miseri, & omnibus occurrẽtibus supplicãt. Sæpe tristi spectaculo illacrymaui. Sæpe de natura cõquestus sum. Et ea me recordatio memoriaq; nũc etiã mouet atque perturbat. Vidi ægritudinem miserandam. Vidi spectaculum plenum lacrymarũ. iuxta uias celebres, & à prætereuntibus frequentatas iacent homines mortui, immo ne homines quidem, sed infelices hominum reliquiæ, signis & indiciis aliquibus indigentes, ut, se homines esse, fidem faciãt. Neque enim ex naturæ notis quidquam est reliquum, ut agnosci posint. Hi soli ex omnibus se ipsos oderunt. soli diem suum natalẽ execrãtur. ac iure quidem detestantur illum diem, qui talis uitæ principium fuit. Homines qui se communi appellatione nominare erubescunt, ne ex ipsa nominis communione naturam cõmunem dedecorent. Semper in miseriis uitam degunt. Perpetuam luctus materiã habent. Quandiu enim

se ipsos aspiciunt, tandiu lugendi habent occasionem. Dubitant autem quas magis deplorent corporis partes, eas'ne, quæ nō adsunt amplius, an illas, quæ supersunt. Quas morbus absumpsit, an quæ morbo relictæ sunt absumēdæ. Dolendum'ne magis sit, quòd in se ipsis eas miserias cernant, an quòd eas, adempta etiam à morbo uidendi facultate, intueri non possint. Quòd talia de se narrare queant, an quòd sibi ab ipso morbo erepta etiam uoce ne illa quidem ualeāt explicare. Quòd tali uescantur cibo, an quòd ne illo quidem commode uesci possint, impedita propter oris corruptas à morbo particulas edendi potestate. Quòd sentiendo, ea, quæ mortuorum sunt propria, perpetiantur, an quòd ipsis etiā sensibus spoliati sint. Vbi enim illis aut uidendi, aut odorandi, aut tangendi uis? Vbi reliquorum sensuum sedes, quas paulatim depascente morbo caries arrodit? Per omnia igitur uagantur loca, ad uberiorem pastū, ut animalia rationis expertia, identidem se trāsferentes. Occasionem ad negotiandum comparandaq; cibaria circunferunt calamitatem. & supplicationis loco morbum omnibus ostendunt. Propter ægritudinem autem ministris egent, à quibus manu ducantur. sed ob inopiā sese uicissim confirmant. Sic enim alter alterius utitur membris pro iis, quæ sibi desunt, ut, qui per se singuli sunt imbecilli, mutua illa accessione fulciantur. Itaque in hominū cōspectum

ſigillatim non ueniunt, ſed (adeo egeſtas etiã ad parandum uictum ingenioſos & ſolertes facit) uniuerſi atque inter ſe congregati conſpici uolunt. Inde fit, ut, cum ſinguli miſerabiles ſint, hominibus ita coniuncti magis miſerandi coadiuuandiq; uideãtur. Aliquid enim quiſque in cõmune confert, & alius ex alia calamitate miſericordiam cõparat. Hic prætẽdit mutilatas manus. Ille tumidũ uentrem oſtendit. alius dilaniatam faciem. Crus aut brachium putreſcens alius. Qua denique quiſque ægrotat corporis parte, eam denudat, & ſuam miſeriam oſtentat. Quid ergo faciendum eſt nobis, ut nihil in naturæ legẽ peccaſſe uideamur? ſatis'ne ſit, eorũ affectiones deplorare, & oratione morbũ extollere, atque ipſa commemoratione commoueri? an neceſſe eſt, ut facto etiam aliquo miſericordiam & beneuolentiam erga illos noſtram declaremus? Sic eſt profecto. Nam quæ proportio eſt inter res ueras & adumbratas picturas, eandem obtinent uerba, ſi ab operibus ſeiungantur. Non enim in uerbis ſalutem conſiſtere dicit Dominus, ſed in ſalutis operibus faciendis. Quamobrem, quod nobis ipſorum cauſa mandatum eſt, id, oportet, ut ipſimet exequamur. Neque enim illud omnino quiſpiam dicat, eſſe ſatis, ſi procul à nobis in extremam aliquam noſtræ regionis partem, tanquam in coloniam deductis alimenta ſuppeditentur. Ea nanque ſententia nullam ueræ clementiæ & cõmiſerationis ſigni-

Matth. 7. Luc. 6. g.

ficationem habet, ſed ſub ea miſericordiæ ſpecie illud conſilium latet, ut homines è uita noſtra prorſus extermínetur. Deinde noſtræ nos uiuendi conſuetudinis non pudet? qui ſues, & canes contubernales habeamus, adeo, ut ne ſuo quidem lectulo uenator catulum arceat, & agricola uitulum exoſculetur, & propriis manibus uiator aſini pedes lauet, & curandis uulneribus medicas manus adhibeat, ſtercusq́; auferat, & cubile ſubſternat, eos autem, qui generis neceſſitudine nobis coniuncti ſunt, ipſis etiam rationis expertibus animalibus poſtponamus? Ne fiant hæc, quæſo, ne fiant, ò fratres. Ea ſententia aduerſus homines rata ne habeatur. Operæpretium eſt meminiſſe, qui ſimus, de quibus conſilium capiamus. Nempe de hominibus homines, qui nihil propriũ, & à natura communi ſeiunctum poſsidemus. Vnus omnibus in hanc uitam introitus, idem omnibus uitæ modus. Edendi, bibendi, uiuendi ſimilis ratio. eadem corporum conſtructio. idem è uita exitus. Omnia enim compoſita diſſoluuntur, & ad interitum ueniunt. Nihil eorum, quæ mixta concretaq́; ſunt, ſemper eodem ſtatu manet. Exiguum ad tempus bullarum inſtar ſpiritui noſtro circuniectum eſt corpus. Mox autem extinguimur, nullo huius tumoris in uita relicto ueſtigio, in columnis, & lapidibus, & titulis monumenta, ac ne illa quidem ſempiterna. Hæc tecum ipſe reputans noli altum ſapere, ut ſcribit Apoſtolus, Rom. 11. c.

sed, quod incertum est, time. Ne in te ipsum statuas sæuitiæ legem. Aegrotantem'ne fugis? Dic, amabo, ecquid prætexēs id facis? An quia in illo corruptus est humor, & putridus quidā succus, atra bile cum ipso humore confusa, sanguinem infecit? Has enim causas medici, cum de morbis disserunt, afferre solent. Quodnam igitur est hominis crimen, si naturæ materia mobilis & incōstans ad illud ægritudinis genus defluxit? Tu uero non cernis in ipsis etiam ualentium corporibus sæpe contingere, ut qui cætera sanus est, inflammatione, aut carbunculo, aut eiusmodi aliquo morbo corripiatur, incensa, supra quâm opus sit, materia humida, & iccirco in tumorem, & ruborem, & putridam saniem cōuersa? Quādo igitur sic affecti sumus, eam'ne carnis partem ægrotantem auersamur, an cōtra potius reliquas corporis partes sanas omnes ad illius laborantis curationem conuertimus? Non igitur eā ob causam homines despicimus, quòd morbus detestabilis uideatur. Alioquin in nobis etiam ipsis ab ea parte curanda, quæ morbo affecta est, sanæ partes abhorrerent. Quid ergo nos ab illis disiungit? quid tandem est? illud profecto, quòd non timemus minas illius, qui dicit: Discedite à me in ignem æternum: quatenus enim uni ex his non fecistis, nec mihi fecistis. Qui enim hæc ita habere arbitrarētur, nunquam adduci in eam sententiā possent, ut ægrotantes à se repellerent, nec studium, quod in ca

Matth. 25. d.

lamitosos

lamitosos impenderetur, uitæ nostræ contagiũ existimarent. Quamobrem si fidelem eum, qui promisit, arbitramur, Mandatis illius, sine quibus digni promissis eius esse non possumus, obtemperemus. Nudus, indigens cibo, infirmus, in carcere clausus, & omnia, quæ commemorantur in Euangelio, in hoc misero tibi proposita sunt. Vagus oberrat & nudus, infirmus, & propter inopiam, quæ morbum ipsum consequitur, rerum egens necessariarum, Qui enim nec domi habet, unde alatur, nec aliunde labore potest questum facere, huic utique desunt ea, quæ uitæ usus requirit. Vinctus autem propterea est, quoniam morbi uinculis constringitur. Itaque Mandatorum omnium summam in hoc expletam habes, & ipsum omnium Dominum ob ea, quæ benigne ipsi præstiteris, obstrictum & obligatum. Cur igitur in tuæ uitæ perniciem niteris? Qui enim rerum omnium Dominum amicum habere non uult, is sibi ipse grauis est inimicus. Quemadmodum autem Mandati obseruantia conciliatur, sic ab alienatur crudelitate. Tollite (inquit) iugum meum super uos. *Matth.11.* Mandatorum obseruantiam iugum appellat. Iubẽti pareamus. Efficiamur iumentũ CHRISTI induentes uincula charitatis. Tale iugũ ne detrectemus, ne excutiamus. suaue est, leue est. Subeuntis ceruicem non atterit, sed demulcet. seminemus in benedictione (inquit Apostolus) ut etiam in benedictionibus metamus. *2.Cor.9.b*

Multiplex ſpica ex tali ſemente pullulabit. Ampla eſt Domini Mandatorum ſeges. ſublimes benedictionis ſtirpes. Vis intelligere, in quantam altitudinem extollatur harum ſtirpium incrementum? ipſos cœli uertices attingũt. Quidquid enim in hos contuleris, in cœli theſauris conditum inuenies. Ne diffidas iis, quæ dicta ſunt, ne'ue horum amicitiam contemnendam putes. Manus quidem ipſorum ſunt mutilatæ, ſed ad ferendum auxiliũ non imbecillæ. Pedes inutiles effecti ſunt, ſed currere ad Dominum non prohibentur. Effluxit lux oculorum, ſed animo cernũt illa bona, quæ oculorum acies intueri non poteſt. Quamobrem corporis deformitatem ne deſpicias. Parũper expecta, &, quod ſuperet omnis miraculi fidem, intueberis. Non enim quæcunque materiæ fluxæ contingunt, eadem in perpetuum manent: ſed quando anima huius caduci terreniq́; carceris nexu ſoluta eſt, tunc propria ſplendet pulchritudine. Hoc autem uel inde coniicito, quòd poſt hanc uitam non deſpexit pauperis manum uoluptarius ille diues, quinetiam optauit, ut, qui olim corruptus erat pauperis digitus, ſibi aquæ guttã miniſtraret, cupiens ipſa lingua ſtillantem ipſius digitum circumlambere, id neutiquam deſideraturus, ſi ex corpore prouenientẽ triſtem illam turpitudinem in animæ quoque forma conſpexiſſet. Quàm multa in ea uitæ commutatione uериſimile eſt, diuitem recantaſſe? Quàm multis

Luc.16.

nominibus beatũ existimasse pauperem illum propter angustias, quibus oppressus fuerat in hac uita? Quot modis fortunã suam, cui in perniciem animæ diuitiæ datæ fuerant, incusasse? Quòd si reuiuiscere licuisset, quidnam data optione fuisse creditis electurum? in eorum'ne esse numero, qui in hac uita beati cẽsentur, an in eorum potius, qui miseri iudicantur? Non est dubium, quin infelicium conditionem fuerit accepturus. orat enim, ut ad fratres nuntius ex mortuis mittatur aliquis, ne ipsi quoque diuitiarum splendore elati ac tumidi, & propter lubricum uoluptatis prolapsi, in eundem Inferni hiatum atque uoraginẽ detrudãtur. Cur igitur eiusmodi exemplis admoniti nõdum resipiscimus? cur præclarum illud negociationis genus (ut consulit Apostolus) nõ exercemus? Vestra (inquit) copia eorum inopiam sustentet, ut eorũ opes in ea, quæ post secutura est, uita, uobis ad salutem opitulentur. Si quid igitur benignitatis percipere uolumus, bene merendo anteuertamus. Si posthac refici, eos in præsentia recreemus. Si ab illis in æterna recipi tabernacula, nunc eos in nostra recipiamus. Si peccatorum nostrorum uulnera curari, illorum corporum plagis idem præstemus. Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. At aliquis fortasse dicet, utile quidem in posterum esse mandatum, sed hoc tempore sibi adhibendam esse cautionem, ne eiusdem morbi cõ-

2. Cor. 8. a

Luc. 16. c.

Matth. 5. a.

tagione contaminetur. Atque ita ne temeritatis pœnas det, & aliquid eorum, quæ nollet, perpetiatur, sibi eorum, congressum ac consuetudinem uitandam putat. Nugæ sunt hæ, & excusationes fictæ, ac commentitiæ, quibus ueluti quibusdam integumentis, inertia ad conficienda Mandata Dei protegitur. Non autem ita se res habet. Nullus enim in exequẽdo Mandanto timor inest. Nemo malo malum curet. Quot enim homines licet uidere, qui iam inde à pueritia ad ipsam usque senectutẽ suam in eiusmodi curatione operam collocarunt, neque tamen ob id studium bona ipsorum habitudo corporum naturalis est ullo modo facta deterior? Neque uero ulla probabili ratione id fieri potest. Ceterũ quoniam aliquando sæuiunt quædam morborum genera, ut pestilentiæ, & alia eiusmodi, quæ ex causis externis pendent, quæ uidelicet aere aqua'ue corrupta generãtur: hæc autem tanquam ab illis, qui prius correpti sunt, eos, qui appropinquent, inuadant atque coinquinent, multis suspecta sunt: quanquam meo quidem iudicio neque affectio illa ex successione sanis morbum dispertitur, sed communis pestilentiæ sæuitia morbi similitudinem affert: Quando igitur eiusmodi contagiones grassantur, ualeat excusatio, quòd morbus ex eo laborantibus ad alios serpat. At hic quoniam affectionis uis intus contrahitur & consistit, & ex tabificorum humorum permixtione quodam-

modo sanguis corrumpitur, in ægrotante solum hæret & circunscribitur affectio. Hoc autem sic habere, illud indicium sit. Qui morbo laborant, aliquid'ne melioris habitudinis acquirunt ex consuetudine & familiaritate eorum, qui cõmoda fruuntur ualetudine, quanuis curentur ab eis diligentissime? Nihil omnino. Sic igitur è contrario fieri par est, ut nihil ex ægrotantibus ad recte ualentes incommodi perueniat. Quare, cum tanta Mandati utilitas sit, ut inde regnum cœlorum comparetur, in eo autem exercendo nullum periculum, ut corpus detrimenti quicquam accipiat, quid impedimento est, quominus ipsum Charitatis mandatum excolatur? Difficile, & magni laboris est (inquies) ut homines ad hæc, à quibus naturaliter & inductione quadam animi abhorrent, amplectenda pertrahantur. belle. rationem admitto, & laboriosum esse confiteor. Verum quid nam eorum, quæ ex uirtute perficiuntur, â labore uacuum ostendes? Sudores & labores moltos rerum cœlestium spei Lex diuina proposuit, arduamq; ad uitam ducentem uiam hominibus demonstrauit, eamq; laboriosissimis ac difficillimis quibusque documentis perangustе referciens undique coarctauit. Angusta enim est porta, & arcta (inquid) est uia, quæ ducit ad uitam. Quid ergo? Matth.7. c. illamne summi boni spem iccirco contemnemus, quòd ad illud ignauis & inertibus aspira-

re non licet? Interrogemus adolescentes, utrũ laboriosius sit, sobrie, caste, continenter uiuere, an relaxare habenas cupiditati, & solute ac libere conquisitis undique uoluptatibus frui, & hæc an illa uiuendi ratio suauior, & magis optanda uideatur. Quid ipsi sint responsuri, nemini dubiũ est. Nos ergo propterea id, quod iucundum & facile est, complectemur, à uirtute autem, quòd difficilis laboriosaq; sit, per ignauiam deficiemus? Atqui illi, qui uitæ leges tulit, ista non probantur. Proinde spatiosa illa deorsum ad perniciem tendente nobis interdicta uia, intrate (inquit) per angustam & arctam portam. Vnum igitur ex illis institutis, quæ recte per laborem exercentur, & hoc existimemus, ut reiectum è uita atque exoletum mandatum in consuetudinem inducamus, & naturalem offensionem, atque fastidium animi, quo ab illo abhorremus, exercitationis asiduitate leniamus, & emendemus. Magna est consuetudinis uis, & rebus etiam difficilioribus solet uoluptatem quandam aspergere. Quamobrem ne quis amplius mandatum esse difficile ac laboriosum obiiciat: sed potius omnes utile ac fructuosum illud recte obeuntibus fateantur. Et quoniam apparet lucri magnitudo, labor omnis alacriter suscipiatur. Nam quod principio molestum & arduum uidetur, id ipsa dies & consuetudo facile ac iucundum efficiet. Iam uero si iis, quæ dicta sunt,

uolumus aliquid adiungere, misericordiam erga calamitosos in hac item uita frugiferam esse reperiemus. Nemo est enim, qui sapiat, quin tanquam egregium præmium ante reconditum putet id, quod in alterius calamitatibus humaniter & benigne confertur. Quoniam enim humana omnia moderatur una eademq; natura; & sibi perpetuo prosperas & secundas res fore, certum est nemini; in omni uita Euangelicum illud præceptum expedit meminisse, ut, quæ uolumus, ut faciant nobis homines, eadem faciamus. Quandiu ergo feliciter nauigas, illi manum porrigito, qui naufragium fecit. commune est mare. tempestas communis. communis fluctuum perturbatio. saxa sub undis latentia, syrtes, scopuli, & omnia denique huius uitæ nauigationis incommoda parem cunctis nauigantibus metum iniiciunt. Dum integer es, dum uitæ pelagus tuto pertransis, ne inhumane prætereas eum, qui prius nauem illisit. Quis tibi sponsor, ut felicem nauigationem perpetuo sis habiturus? Nondum in portum quietis appulisti. Nondum extra fluctuum periculum es constitutus. Tibi nondum in loco tuto constitit uita. Adhuc in uitæ pelago iactaris obnoxius tempestati. Qualem te calamitoso præstiteris, tales erga te eos, qui simul nauigant, experieris. Omnes igitur in quietis portum secundo Sācti Spiritus afflatu prouecti contendamus. Adsit diligens mandatorum exer-

Matth. 7.

citatio, & gubernaculum Charitatis. Quibus adiuti tandem Promiſsionis Terram aſſequamur, in qua ſita eſt magna illa ciuitas, cuius architectus & ædificator eſt CHRISTVS Deus noſter, cui gloria in æternum. Amen.

EX LIBRO BEATI HIERONYMI DE SCRIPTORIBVS ECCLESIASTICIS.

REGORIVS *prius Saſimorum, deinde Nazanzenus epiſcopus, uir eloquentiſſimus, præceptor meus, à quo ſcripturas explanante didici, ad triginta millia uerſuum omnia opera ſua compoſuit, è quibus illa ſunt: de morte fratris Cæſarij, περὶ φιλοπτωχίας, laudes Machabæorum, laudes Cypriani, laudes Athanaſij, laudes Maximi philoſophi, poſt exilium reuerſi, quem falſo nomine quidam Heronis inſcripſerunt, quia eſt & alius liber, uituperationem eiuſdem Maximi continens, quaſi non licuerit eundem & laudare, & uituperare pro tempore, & liber hexametro uerſu uirginitatis & nuptiarum contra ſe differentium, aduerſus Eunomium liber unus, de ſpiritu ſancto liber unus, contra Iulianum Imperatorem liber unus, ſecutus eſt autem Polemonem dicendi charactere, uiuoq; ſe epiſcopum in loco ſuo ordinans, ruri uitam monachi exercuit, deceſſitq; ante hoc fermè triennium, ſub Theodoſio principe.*

D. GREGORII NAZANZENI THEOLOGI DE PAVPERIBVS AMANDIS ET BENIGNITATE COMPLECTENDIS ORATIO.

VIRI fratres, quiq; in eadem mecum egestate uersamini (licet enim alius alium habēdo superare uideamur, dum nos exiguis modulis metimur; pauperes tamē sumus omnes, & diuinæ gratiæ indigemus) hunc de subleuandis beneuolentiaq; prosequendis pauperibus sermonem non angustis, sed benignis animis suscipite, ut regni cœlorum diuitias consequamini; Deumq; simul orate, ut dicenti mihi adsit, orationisq; copiam præbeat, qua ueluti diuino illo cibo è cœlo demisso, aut paucis illis panibus, ego quoque, ut Moses olim, & IESVS postea, uerus panis, ueræq; uitæ auctor, tot hominum millia ad satietatem usque pauerunt in solitudine, animos uestros alere saturareq; possim, atque ita spiritalem esurientibus panem frange- Exod. 16. c. Mar. 8. b. Io. 6. b.

re ac subministrare. Certe quemadmodum in prato multis & odoratis floribus referto haud facile est, pulcherrimum omnium, & fragrantissimum inuenire, unoquoque tum odore, tũ pulchritudine trahẽte spectantium oculos, seq́;, ut primum carpant, inuitante: sic inter uirtutes difficile est, cui tanquam præcellenti palma tribuenda sit, sententiam ferre. Quamobrem, ut id inuestigemus, ita considerandum censeo. Præclaræ sunt hæ tres uirtutes, fides, spes, charitas: ac fidei quidem testis est Abraham iustificatus ex fide: spei autem Enos, qui primus ad inuocandum dominum adductus est spe, cunctiq́; iusti, qui propter spem res aduersas perpessi sunt: charitatis uero Diuus Apostolus, qui propter Israelem ausus est aliquid etiam contra se loqui, & Deus ipse, qui charitas uocatur. Præclara uirtus est hospitalitas, declaratq́; id ut ex iustis Lot incola quidem Sodomæ, sed à Sodomorum moribus alienissimus: sic ex peccatoribus Raab meretrix, nec tamen meretrix proposito, quippe quæ laudem & salutem est assecuta propter hospitalitatem. Præclara uirtus est mutua inter fratres beneuolentia. testimonio sit ipse IESVS, qui nõ modo fratrem se nostrum uocari non recusauit, sed mortem ipsam pro nobis subire uoluit. Præclara uirtus est humanitas, quod facile ostendit idem IESVS, qui non solum hominem fecit, ut bene beateq́; uiueret, eamq́; puluerí imagi-

Gen. 15. b. Rom. 4. a. Gen. 4. d. Rom. 9. a. Io. 4. e. Gen. 19. Iosu. 2. a. Matth. 12. d. Gen. 1. e.

nem adiunxit, quæ ipſum ad honeſtiſsima quæ-
que perduceret, rebusq́; diuinis conciliaret, ue-
rum etiã pro nobis ipſe factus eſt homo. Præ- Matth. 1.
clara uirtus eſt lenitas animi, ut idem IESVS
oſtendit, cum nec legiones Angelorum popo-
ſcit aduerſus eos, à quibus oppugnabatur op-
primebaturq́; ; & Petrum, qui gladium eduxiſ- Matth. 26. e.
ſet, increpuit, atque auriculam ei, cui abſciſſa
fuerat, reſtituit: utq́; teſtatus eſt poſtea Chriſti Luc. 22. f.
diſcipulus Stephanus, dum pro iis, à quibus la-
pidibus obruebatur, precaretur. Præclara uir- Act. 7. 6.
tus eſt manſuetudo, cuius ſane rei locupletiſsi-
mi teſtes ſunt Moſes, & Dauid, eorumq́; magi- Num. 12. a.
ſter non contendens, neque clamans, neque in Reg. 1. et. 2.
plateis uocem emittens, neque reſiſtẽs iis, à qui- Matth. 12. b
bus ducebatur. Præclara uirtus eſt zelus. teſta
tur id Phinees, qui Madianitem cum Iſraelita Num. 25. b
confodit, ut dedecus à filiis Iſrael remoueret;
quo ſane facto gloriam etiam adeptus eſt: et qui
poſt illum dixerunt, Zelans zelaui Deo Domi 3. Reg. 19. b
no omnipotenti: &, Zelo enim uos Dei zelo: 2. Cor. 11. a
&, Zelus domus tuæ comedit me: quiq́; non ſo Pſal. 68. b.
lum ita locuti ſunt, ſed rebus ipſis uerba confir-
marunt. Præclara uirtus eſt corporis afflictio.
perſuadeat id tibi cum Paulus ſe ipſum adhuc e-
rudiens, & Iſraelis exemplo terrorem incutiens 1. Cor. 9. d.
iis, qui ſibi fidunt, & corpori indulgent: tum ip- Rom. 11.
ſe IESVS, dum ieiunat, dum tentatur, tenta
toremq́; ſuperat. Præclara uirtus eſt precatio Matth. 4.
& uigilia. perſuadeat id tibi IESVS, qui an- Matt. 26. d

te cruciatus et mortem uigiliæ precationiq́; incu
buit. Præclara uirtus est castitas & uirginitas:
1. Cor. 7. persuadeat id tibi Paulus, qui de his leges tulit,
Luc. 2. a. æquaq́; tum coniugio, tum cœlibatui præmia
constituit, IESVS etiam ipse natus ex Vir
gine, ut et legitimam liberorum procreationem
commendaret, & ei tamen uirginitatem antefer
ret. Præclara uirtus est temperantia: persuadeat
2. Reg. 23. c. id tibi Dauid, qui potitus aqua ex puteo Bethle-
hem, eam non bibit, sed libauit tantummodo,
nec cupiditatem suam explere uoluit re alieno
capitis periculo comparata. Præclara est solitu-
3. Reg. 18. do, & quies, quod docet Carmelus Eliæ, Ioan-
Luc. 3. nis solitudo, mons IESV, super quem sæ-
Luc. 6. b. pe secessisse eum constat, atque ita secum tran-
quille uersatum esse. Præclara uirtus est frugali-
3. Reg. 17. tas, ut docet Elias quiescens apud uiduam, Ioã-
Matth. 3. a nes tectus Cameli pilis, Petrus denarioli lupinis
enutritus. Præclara uirtus est animi summissio:
cuius rei cũ multa undique exempla se offerant,
in primis excellit illud seruatoris & domini, qui
ita sese summisit abiecitq́;, ut serui persona susce
Matth. 27. pta non modo se contumeliose conspui, atque
inter facinorosos enumerari sustinuerit ipse mũ
di peccatorum expulsor; uerumetiam in figura
Io. 13. a. habituq́; seruili discipulorum pedes abluerit.
Præclara uirtus est inopia & contemptus pecu-
niarum, ut Zacchæus, & ipse CHRISTVS
Luc. 19. testatur, dum ille quidẽ ad ingressum CHRI-
Matth. 19. c. STI omnia ferè distribuit; hic autem in ea re

perfectam uiuendi rationem cõsistere, diuitem docet. Atque ut breuius adhuc hæc omnia complectar, præclara est illa uitæ ratio, quæ in contemplatione, præclara etiam illa, quæ in actione uersatur. altera nos à terrenis ad sublimia erigit, & in sancta sanctorum ingrediens mentem nostram reducit ad id, cui necessitudine quadã con iuncta est: altera CHRISTVM suscipit; eiq; inseruiẽs factis ipsis amoris magnitudinem indicat. Harum uirtutum singulæ sunt singulæ ueluti uiæ, quæ ducunt nos ad aliquam felicium illarum sedium & sempiternarum. Quemadmo dum enim sunt uariæ uiuendi rationes, ita multæ sunt apud Deum sedes pro sua cuique dignitate distributæ & assignatæ. Proinde unus quidem hanc uirtutem exerceat, alius illam, hic plures, ille omnes, si fieri potest; modo progrediatur, ad idq́;, quod est ante, contendat, et pro uiribus sequatur egregium itineris ducem, qui per uiæ, portæq́; angustias ad beatitudinis planitiẽ perducit. Quod si ex Pauli atq; adeo ipsius CHRISTI sententia omnium mandatorum primũ & maximum Charitatem, ut summam legis & prophetarum, oportet existimare; in ea nihil præstantius inuenio, quàm pauperes nobisq́; coniunctos beneuolentia, liberalitate, misericordiaq́; complecti. Nulla enim re perinde concilia tur, deuinciturq́; Deus, atque misericordia: ea nanque nihil eius naturæ magis coniunctum aut proprium est, si quidem ante ipsum misericor-

Matth. 7. b
Matth. 22.
Ro. 13. c.
Psal. 88. c.

dia & ueritas ita præcedunt, ut iudicio tamen mi
ſericordia præferatur. nec ulla re magis quàm
benignitate benignitas rependitur ab eo, qui iu-
ſte remuneratur, quiq́; in lance ſtateraq́; ponit
miſericordiam. Cæterum cum omnibus paupe
Rom. 12. c. ribus & in miſeria, & calamitate quacunque de
cauſa conſtitutis patefaciẽdæ ſunt miſericordiæ
fores; ut illi præcepto, quòd gaudere cum gau-
dentibus, & flere cum flentibus iubet, obtempe
remus, cumq́; homines ſimus, humanitatis & be
neficentiæ ſigna debemus erga homines exhibe-
re, ſiue in egeſtate poſiti ſint, quòd aut cõiuges,
aut parentes amiſerint, aut procul abſint à pa-
tria, ſiue propter dominorum crudelitatem, ſi-
ue propter audaciam principũ, Quæſtorum'ue
inhumanitatem, aut ſicariorum cædem, aut fu-
rum improbitatem, ſiue propter proſcriptio-
nem, aut naufragium: iſti enim omnes commi-
ſeratione ſunt digni, atque ita manus noſtras at-
tendunt, quemadmodum nos Dei manus reſpi
cimus, cum indigemus. Magis tamen ad miſe-
ricordiam mouere nos debent, qui inſolitis cala
mitatibus affecti ſunt, quàm illi, qui in uulgatis
quotidianiſq́; miſeriis uerſantur. Maxime au-
tem omnium miſerandi ſunt, quos ſacer mor-
bus ita corripuit, ut ad carnem uſque, et oſſa, at-
que medullas, ut de quibuſdam eſt execratio,
conſumpti corroſiq́; ſunt, et ab iſto abiecto infi-
doq́; corpore proditi. Cui ſane corpori quo mo
do coniunctus ſim, ut ex luto compactus Dei

imaginem gestem, ignoro. Hoc me, si bene habet, impugnat: excruciat, si male. Hoc & tanquam conseruum diligo, & auersor ut inimicũ. Hoc & tanquam uinculum fugio, & reuereor ut cohæredem. Hoc conficere studeo: at si confecero, cuius opera ad res præclarissimas utar, non habebo. Quare quoniam scio, ad eum finem, ad quem genitus sum, ad Deumq́; mihi per opera ascendendum, ei ueluti collegæ adiutoriq́; ignosco; sed quo modo impetum eius declinem, aut à Deo nõ excidam, compedibus detrahentibus, humiq; me affligentibus non inuenio. Est inimicus iucundus, & amicus insidiosus. Proh coniunctionem alienissimam. Quod timeo, complector: & quod amo, idem metuo. concilior, antequam pugnem: & priusquam pacem faciam, inimicitias gero. Quænam me sapientia et magnum arcanum circumsistit? an eo consilio hoc factum est, ut nos, qui diuinitatis participes sumus, è cœloq́; originem ducimus, ne propter dignitatem inflati elatiq; creatorẽ despiciamus, sed ipsius opẽ in lucta belloq;, quod cum corpore gerimus, imploremus, imbecillitatemq́; nostram ueluti magistram ac ducem habeamus, quæ nos officii, conditionisq́; nostræ commonefaciat: ut nos, prout ad alterutram partem inclinauerimus, ita maximos, uel abiectissimos; cœlestes, aut terrenos; temporarios, aut immortales; lucis aut ignis, tenebrarum'ue fore hæredes intelligamus? hoc sane modo &

has ob causas, meo quidem iudicio, compacti sumus, ut, quando propter imaginis formæq; præstantiam efferimur, luti, materiæq; humilitate deprimamur. In his igitur, qui uolunt, philosophentur; nos item opportunius aliàs philosophabimur. Nunc autem quanquam aliena calamitate commotum dicendi me impetus tulit, ut propriæ carnis miseriam imbecillitatemq; dolerem; tamen sic statuo, fratres, ut id, quod tanto nobis necessitudinis, eiusdemq; seruitutis uinculo coniunctum est, seruemus. licet enim affectione permotus in illud tanquã in hostem inuectus sim, ipsum tamen amore illius, qui coniunctionem eiusmodi fabricatus est, diligo, complectorq;, nec minori curæ nobis esse debere existimo corpora proximorũ, quàm cuique sit suũ,
Ro. 12. siue ea ualeant, siue ab ipso morbo cõficiantur. Si quidem unum sumus omnes in Domino, siue opulenti, siue pauperes, siue serui, siue liberi, siue ualenti corpore, siue ægrotanti simus: &
Col. 1. c. unum omniũ caput, & ex quo omnia CHRISTVS; & quam proportionem habent inter se corporis membra, eandẽ inter nos habemus tũ singuli, tũ uniuersi. Quamobrẽ non sunt despicienda, negligenda'ue corpora eorum, quos communis infirmitas prius inuasit. Neque maior nobis lætitia ex commoda nostra, quam ex incommoda fratrum ualetudine molestia percipienda est. Præsertim cum humanitas, quam illis præstamus, unicum nobis ualetudinis no-

strorum

strorum tum corporum, tum animorum præsidium sit. Sed consideremus, quæso, quo modo, qui sacro morbo laborant, præ omnibus sunt miserandi. Alii nanque una duntaxat, qua premuntur, subleuandi sunt egestate, qua tamen eos aut ipsa dies, aut industria, aut amicorum propinquorumq; benignitas, aut rerum uicissitudo fortasse liberabit. Hos autem cum eadem, atque haud scio an maior etiã inopia premat, cum nulla sibi ipsi industria opitulari queant, quippe qui una cum rebus necessariis carnes etiam amiserint, magisq; quotidie ingrauescentis morbi formidine, quam ulla conualescẽdi spe teneantur; ut ne commune quidem infelicium solatium, spes, ullam ipsis miseriæ leuationem afferat: inopiæ præterea morbus coniunctus est, & is morbus, qui omnium maxime est detestandus, cunctorumq́; execrationibus in primis expositus, ut postrema illa eorum miseriæ calamitas accedat, quæ magis etiam, quam morbus ipse eos excruciat, cum animaduertunt congressum aspectumq́; suum à pluribus euitari, seq; nulla alia de causa auerti, declinariq́;, & inuisos esse, nisi quòd sunt calamitosi. Equidem cum eorum miseriæ intuitu lacrymis temperare, tum recordatione non possum non cõmoueri. Eadem uos item miseratione commouemini, fratres, ut lacrymis lacrymas effugiatis. Quod tamen euenire scio præsentibus iis, qui & CHRISTI, & pauperum cupi-

di amantesq́; sunt; quiq́; & Dei, & à Deo mise ricordiam habent, eiusq́; rei nos testes sumus. Proponitur ante oculos nostros spectaculum graue & miserandum, omnibus qui ipsum non uiderint, incredibile; homines mortui, qui uiuunt, cum plurimæ illis corporis partes sint amputatæ, neque quinã olim fuerint, neque unde sint, propemodum cognosci possunt; sed parentum, fratrum, patriæq́; nominibus recensendis se infelices hominum reliquias esse testantur. Ego, inquiunt, patrem illum habui, ea mihi mater fuit, hoc nomine appellor, tu mihi amicus olim fuisti, & familiaris. hoc modo se dignoscendos præbent. Quo enim alio pristino signo facere id queant homines nõ modo pecunia, cognatione, amicis exhausti, sed ipsis corporibus mutilati? homines omniũ soli, qui se ipsos & miserãtur, & oderũt simul. qui nesciunt, utrum magis doleant eas corporis partes, quas amiserunt, an illas quas habẽt: eas quæ morbo præreptæ sunt, an quæ derelictæ. Illæ nanque sunt infeliciter cõsumptæ, hæ infelicius seruatæ. Illæ ante sepulturæ tempus euanuerunt, hæ non habent, à quo afficiantur sepultura. Etenim qui alioqui benigni sunt singulariq́; humanitate præditi, nulla in istos commiseratione tanguntur, ut in hac una re, quòd caro simus, quodq́; nos abiectissima corpora circundent, obliti esse uideamur. Tantumq́; abest, ut homines eiusmodi curare uelimus, ut nos tum demum

tutos atque incolumes existimemus, si ab ipsis quam longissime recesserimus: cumq; non desint, qui cadaueribus, eisq́; forte iampridem fœtentibus appropinquauerint, putidaq́; animalium rationis expertiũ corpora pertulerint, ac cœno oppleri se sustinuerint; hos tamen pro uiribus fugimus, ac propemodum (proh inhumanitas) quòd eundem cum ipsis aera spiritu ducimus, indignamur. Quid patre cõiunctius? Quid clementius matre? atqui natura ab iis etiã uidetur excludi. Ac pater filium suum, quem genuit, quem educauit, quem unicum uitæ oculum habere se existimabat, pro quo multa sæpe Deo uota faciebat, deplorat illum quidem, sed tamen expellit; atque alterum uolens, alterum coactus facit. Mater autem partus dolorũ reminiscitur, eiq́; præ dolore uiscera disrumpuntur; uoce admodum miserabili clamat, filiumq́; ante positum atque uiuentem ueluti defunctum deflet: Fili, inquiens, infelix, & ab infelici matre genite, quem mihi dimidiatum acerbe morbus abstulit: Fili miserande, fili qui nullo signo dignosci potes; fili, quem speluncis, & mõtibus, & solitudinibus alui, cum feris habitabis, petra tibi tectum erit, inuisent te homines illi duntaxat, qui incredibili erunt pietate insignes. Vsurpat etiam miseranda illa Iob uerba: Cur formatus es in utero matris? cur è uentre ipsius egressus non statim interiisti, ut cum ortu mors coniungeretur? cur immaturus non di-

ſceſsiſti prius, quàm maluit è deguſtares? cur tibi genua compacta ſunt? cur ubera ſuxiſti inſeliciter uicturus uitam, morte acerbiorem? & cum hæc dicit, tum emittit fontes lacrymarum; & quæ complecti cupit filii membra, ea tanquam hoſtilia reformidat. Quid? quòd plerique omnes uociferantur & ſæuiunt non aduerſum eos, qui in facinoribus, ſed qui in miſeriis ærumnisq; uerſantur? non deſunt, qui habitent cum homicidis, qui eadem cum adulteris non ſolum domo, ſed etiam menſa utantur; qui cum ſacrilegis uiuendi ſocietatem inſtitutam habeant, quiq; illis etiam, à quibus læſi ſunt, propinent; at eos, qui eiuſmodi affecti ſunt morbo, cum nihil commiſerint, tanquam crimen auerſantur. Atque ita meliori loco malitia eſt, quam ægrotatio. Et quod inhumanum eſt, tanquam liberale complectimur; quod autem commiſeratione, humanaq; pietate dignum, ceu turpe ſpernimus atque deſpicimus. Expelluntur à ciuitatibus, extruduntur ab ædibus, à foro, à congreſsibus, à uiis, ab ipſa (ô calamitas) aqua; ut fontes etiam ac flumina, quæ illis cõmuniter cũ aliis hominibus fluunt, contagione inquinari, contaminariq; credantur. Cæterum, quod maxima admiratione dignum eſt, quos, ubicunque fuerint, tanquam nocentes, ac ueluti piacula expellimus, quosq; ad nos rurſum tanquam innoxios reuocamus, iis non ad habitandum loca decernimus; non

quæ uictui, uulneribusq; curandis necessaria sunt, exhibemus, quo morbum ipsum pro uiribus contegamus. Ea re fit, ut diu noctuq; inopes, nudi, incertis sedibus uagentur, morbum ostentantes, enarrantes originem, creatoris opem implorantes, utentes alienis membris loco eorum, quæ sibi desunt, inuenientes uidelicet membra ueluti Sophistæ, quibus misericordiam moueant. Postulant autem frustulum panis, aut paululum obsonii, aut detritæ uestis particulam, qua fœditatem operiant, aut ulcerum aliquod ex consolatione solatium. Verum humanus erga illos uidetur non qui subuenit indigentiæ, sed qui non acerbius eos dimittit. Plerique tamen ipsorum non detinentur pudore, quominus in conspectum & frequentiã hominum ueniant; quin ob id potius ab inopia pelluntur ad hæc concilia & solennes ac sacros hos cætus, quos ad excolendos animos excogitauimus, uel cum ad mysterium aliquod conuenimus, uel festos dies in honorem martyrum ueritatis celebramus; ut quorum certamina ueneramur, eorum pietatem imitemur. Ac tametsi uerentur hominum aspectum propter calamitatem, quippe qui ipsi quoque sint homines; & montibus ac speluncis, aut syluis, aut nocte denique ac tenebris obtegi mallẽt, rapiunt tamen in medium miserabile pondus & lacrymis prosequendum. Quod tamen fortasse non temere fit, sed ut nos infirmitatis nostræ

commonefacti intelligamus, rebus, quæ adsunt quæq; uidentur, nullis tanquam stabilibus, aut firmis inhærendum innitendum'ue esse. Prosternunt autem se partim audiendi, partim uidendi homines desiderio; partim ut parua uitæ uiatica ab iis, qui diuitiis affluunt corrogent. Omnes quidem certe miserias suas publice exponunt, ut aliquo modo subleuentur. Cuius animus non horum lugubrem concentum modulantium lamentationibus perfringatur? Quis aut auribus cantum, aut oculis spectaculū perferre posit? quidam iacent inter se male propter morbum coniuncti, & alius alii calamitatis aliquid ad excitandam misericordiam mutuatur; atque ita quisque ueluti miseriæ cumulus accedit, ipsa quidem calamitate miserabiles, sed calamitatis consensu coniunctioneq; miserabiliores. Circunstat ipsos commista hominum corona, qui eorum quidem miseria, sed exiguum ad tempus commouentur ac dolent. Quidam uero ad pedes hominum prouoluuntur sole, puluere, sæuo nonnunquam frigore, & imbre, uentorumq; turbine eo magis excruciati afflictiq;, quo magis eorum tactū perhorrescimus ac detestamur. At sacris, quæ in ecclesia peragūtur cantibus eiulantium luctus respondet; & aduersus arcanas uoces cantilena miserabilis excitatur. Verum non est necesse uniuersam eorum calamitatem nobis diem festum celebrantibus explicare. Nam si diligentius singula,

quæ tragice dici poſſent, perſequerer, uos item fortaſſe in luctum adducerem, & celebritatis lætitiam commiſeratio ſuperaret. Hæc autem dico, quoniam dolorem uoluptate, celebritate mœſtitiam, indecoro riſu honeſtas lacrymas aliquando potiora eſſe uobis perſuadere nondum poſſum. Iſti quidem ita, ac multo etiam calamitoſius affecti ſunt, quam ego commemoraui; qui tamen apud Deũ, uelimus, nolimus ſunt fratres noſtri, eandem, quã nos, ſortiti naturam, eodem luto compacti, quo primum geniti ſumus, neruis oſsibusq; ſimilibus conſuti, pelle & carne ſimiliter amicti, ut quodam loco inquit beatus Iob, cum inter cruciatus philoſopharetur, & ea, quæ uidentur in nobis, contemneret. Quinetiam, ſi id quod maius eſt, dicere oportet, eandem, quam nos imaginem & acceperunt, & fortaſſe melius tuentur, quam nos, etiam ſi corpora confecta habeant: eundem CHRISTVM ſecundũ interiorem hominem induerunt: eodem Spiritus ſancti pignore donati; earundem legum, oraculorum, teſtamentorum, ſacramentorum, myſteriorum, ſpei participes. pro iiſdem item CHRISTVS mortuus eſt, qui totius mundi peccatum tollit: cœleſtis uitæ ſunt cohæredes, quanuis præſentis poſſeſsione propemodum exciderint: ſepeliuntur una cum CHRISTO, unaq; conſurgunt, ſi quidẽ cõpatiuntur, ut glorificentur. Nos autẽ, qui magni, nouiq; Cap. 10. b.

nominis hæreditatem accepimus, ut appelle-
1.Pet. 2. mur à CHRISTO gens sancta, regale sa-
cerdotium, populus acquisitionis, & electus,
bonorum ac salutarium operum æmulatores,
CHRISTI discipuli illius mansueti atque
humani, qui infirmitates nostras portauit, qui
semetipsum abiecit, ut formam nostrã sumeret,
carnemq; hanc atque terrenũ hoc tabernaculũ
gestaret, qui denique pro nobis, doloribus, mo
lestiisq; cumulatus est, ut nos diuinitatem conse
queremur. Quid nos, inquã, qui tam ingens pie
tatis, atque cõmiserationis exemplũ accepimus,
de iis cogitabimus? quid faciemus? despicie-
mus'ne? præteribimus? derelinquemus ut mor
tuos? ut detestabiles? ut serpentes ac feras teter-
rimas? nequaquam, fratres. Neque enim id de-
Ezech. 33. d. cet alumnos CHRISTI pastoris illius boni,
qui quod aberrauerat, reducit: quòd perierat,
exquirit: & quòd est infirmũ corroborat: neq;
etiã patitur humana natura: quæ ex æquali im-
becillitate pietatem & benignitatem ediscens mi
sericordiæ leges in animis nostris inscripsit. Ve
rum illi quidem sub dio misere uitam agent,
nos autẽ ædes splendidissimas habitabimus mar
moribus uariis exornatas, auro atque argento,
lapillorumq; subtilium ac minutorũ textura, ta
bularumq; uarietate quasi quibusdam illecebris
spectantium oculos capientes ac perstringentes.
Et cũ has incolemus, tum alias ædificabimus. At
quibus? fortasse ne nostris quidem hæredibus,

ſed peregrinis alieniſq;, qui nos non modo non amant, ſed, quòd eſt malorum extremum, capitali odio atque incredibili inuidia proſequũtur. Et illis quidem detritum lacerumq;, uel forte etiam nullum ſuppetet ueſtimentum, quo ſe ab iniuria frigorum defendant. Nos autem ueſtiũ mollium in terramq; circunfluentium copia abundabimus ex tenuiſsimis aereiſq; tum lini, tũ Serum telis contextarum. Ex iis autem & illæ, quas geſtabimus, nobis dedecori potius erunt, quam ornamento: quicquid enim modum atque uſum excedit, id ego ignominiam afferre magis, quàm laudem exiſtimo: et quæ intus erunt recõditæ, præterquam quod inutili nos moleſtaq; ſollicitudine afficient, eſcam tineis ac tempori cuncta conſumenti ſuppeditabunt. Illi ne rebus quidem uictui neceſſariis abundabunt (ò delicias meas, & miſeras eorũ anguſtias) ſed ante fores noſtras excluſi atque eſurientes iacebunt, corpore ſibi ne occaſiones quidem, quibus ad poſtulandum utantur, ſubminiſtrante; quippe qui & uocibus ad conquerendũ careant, & manibus, quas in ſupplicationibus protendant, & pedibus, quibus ad diuites accedant, & reſpirationibus, quibus uocem in lamentationibus commode poſsint intendere. id unum, quod omnium malorum grauiſsimum eſt, ipſi leuiſsimum putant, cæcitatem; quinetiam oculis, quibus capti ſunt, gratulantur, quoniam propriam calamitatem non cernunt. Atque illi quidem ita

se habent. nos uero in sublimibus, altisq; toris, superfluisq;, & intactis stragulis splendidi splendide recumbemus, indignantes, si uel querelarum uocem exaudiamus. Oportet præterea floribus sæpe etiam præter tempus conspersa nobis pauimenta redolere, mensasq; unguentis quum odore tum artificio & sumptu pretiosissimis redundare, ut magis etiam effœminemur. Ad hæc pueros astare partim cum ornatu atque ordine promissis capillis & molles, cæsariæq; faciei elaborate magis, quam expediat, accommodata, prucacibus oculis exornatos: partim calices summis digitis elegantissime simul ac tutissime sustinentes: partim flabellis super caput uentulum ingeniose facientes, aurisq; de manibus emissis carnium multitudinē & reliqua refrigerantes. Mensas porro & conquisitissimis impleri cibis, elementis omnibus luxuriæ nostræ copiam subministrātibus, aere, terra, aqua; & coquorum, popinatorumq; artibus contrahi, & in angustum redigi, propositis præmiis, si quis excogitet nouos modos, quibus gulæ nostræ blandiatur, & ingratum alliciat uentrem graue pondus, malorumq; fontem, ac ferā maxime tum insatiabilem tum infidam, quæ cum ipsis cibis, quos deuorauit, statim consumitur. Atque cum illis sane bene agitur, si possint aqua sitim extinguere. Nos autem maxima uini pocula ingurgitabimus, ad ebrietatē usque; & supra ebrietatem etiam, siqui sunt intemperantio-

res. At alia quidem uina repudiabimus, aliud ut odoriferum laudabimus, de alio facunde disseremus; damnumq; nos fecisse putabimus, nisi ex laudatis peregrinum aliquod uinum, quod inter domestica atque nostratia quodam modo dominetur, adfuerit. oportet enim nos delicatos, neque iis, quæ fert usus, contentos aut esse, aut certe uideri; quasi turpe ducamus, nisi existimemur serui tum uentris, tum eorum quæ sub uentre sunt. Cur hæc facimus, fratres? cur nos itẽ animis ægrotamus? qui sane morbus eo difficilior est corporis morbo, quod hunc quidem nouimus ad inuitos accedere, illum uero uolentes inuadere. Vnum simul cum ipsa uita dissoluitur, alter è uita decedentes consequitur. Vnum miseratione, alterum odio prosequendum existimant omnes, qui sapiunt. Cur non opitulamur naturæ, dum facultas conceditur? cur non tuemur carnis humilitatem, qui caro sumus? cur in fratrum calamitatibus delicias agimus? absit, ut uel diuitiis abundem his in egestate constitutis, uel bona ualetudine fruar, nisi horum uulneribus opem feram; uel uictum abunde, aut uestitum, aut tectum possideam, nisi his & panem frangam, & uestimenta pro facultate distribuam, & tectum ad quiescendum concedam. Omnia nimirũ aut reponenda sunt CHRISTO, ut ipsum sublata cruce uere & ex animo sequamur, & nullo detrahente nos pondere leues expeditiq; ad superiora uolemus,

unumq; CHRISTVM pro rebus omnibus lucremur, per humilitatē sublimes, per paupertatem diuites effecti: aut certe cum CHRISTO partienda, ut quodam modo id etiam, quod possidemus, propterea quòd eo recte honesteq; utamur, & cum iis qui non habent, communicemus, expietur sanctumq; efficiatur. Quod si mihi uni seminauero; seminem utique, & alii comedant. Atque ut iterum utar uerbis Iob, pro frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina: urens uētus auferat, & tollat procella labores meos, ut incassum laborauerim. Etsi horrea construxero ex iis, quæ Mammonæ sunt, congregans, etiam à Mammona hac ipsa nocte reposcar animam, redditurus rationem eorum, quæ male paraui & condidi. Non'ne tandem aliquando resipiscemus? Non'ne indolentiam, ne dicam contemptum, abiiciemus? non quæ sunt hominum cogitabimus? non in alienis malis nostra bene componemus? nihil enim est in rebus humanis natura stabile, nihil æquabile, nihil sufficiens, nihil in eodem statu permanēs: sed omnia quadam ueluti rota circumuoluuntur, diuersas sæpe diebus singulis atque etiam horis uicissitudines afferēte; ut instabilibus uentis, & nauigii mare secantis uestigiis, & fallacibus noctis insomniis, quorum breuis est gratia, & iis quæ per ludum in arena fingunt pueri, magis fidendum sit, quàm præsenti hominum prosperitati. Quare prudenter faciunt, qui, propte-

Cap. 31. d.

rea quòd non fidunt rebus præsentibus, rationibus suis consulunt in futurum. Et propter instabilem incertamq; humanæ felicitatis conditionem, benignitatem, & misericordiam, quæ nunquam deficit, complectuntur: ut unum ex tribus omnino consequantur, uel ut nunquam indigeant, quandoquidē Deus hæc bona sæpe largitur hominibus piis; ut eos benignitate ad misericordiam incitet; uel ut fiduciam habeant in semetipsis apud Deum, quippe qui non propter improbitatem, sed quendam dispositionis ordinem mala perpessi sint: uel denique ut ab iis, quibus res prosperæ, secundæq; fluunt, tanquā debitam sibi reposcant humanitatem, quam indigentibus præstiterunt ipsi, cum in secunda fortuna uersarentur. Ne glorietur (inquit) sapiens in sapientia sua, neque diues in diuitiis suis, neque fortis in fortitudine sua, etiam si ad summum uel sapientiæ, uel opum, uel potentiæ peruenerint: atque, ut ego addam, quæ sequuntur, neque illustris, & gloriosus in gloria, neque sanus in sanitate, neque formosus in pulchritudine, neque adolescens in adolescentia; neque (ut paucis omnia complectar) alia ulla in re ex iis, quæ hic laudantur, ab ipsa inflatus. Sed in hoc solum glorietur, qui gloriatur, quòd intelligit & exquirit Dominum, quodq; calamitosos commiseratur, & in futurum sibi aliquid benignitatis reponit. Cætera enim fluxa & temporaria sunt, & quæ ueluti in taxillorum ludo huc illuc

Iere. 9. d.

transmutantur, & transferuntur, cum nihil sit possidentis tam proprium, quod non uel tempore deficiat, uel inuidia dominum mutet: hæc autem stabilia certaq; sunt, neque recedunt, neque decidunt, neque spes credentium frustrantur. Mihi quidem & propter hanc causam nihil esse certum & diuturnum uidetur in rebus humanis, & illud potissimum, si quid aliud, mirabili consilio ac sapientia illa, quæ omnem intelligentiam superat, constitutum esse, ut ludamur in iis, quæ uidentur, quæq; alium aliàs & locum & dominum inuenientes sursum deorsum feruntur, & commutantur; priusq; discedunt, & aufugiunt, quàm capiantur, ut incerta earum uolubilitate perspecta omni animi impetu ad ea, quæ futura sunt, contendamus. Quid enim faceremus, si prosperi rerum successus in eodem statu nobis persisterent, qui incertis caducisq; tantopere addicti sumus? adeoq; rerum præsentium uoluptate deceptioneq; delinimur & capimur, ut iis nihil melius, nihil sublimius cogitare possimus; præsertim cum ad imaginem Dei & audiamus & credamus nos esse factos, quæ & cœlestis est, & nos ad seipsam trahit? Quis sapiens & intelliget hæc? Quis prætercurrentia pertransibit? Quis permanentibus adhærebit? Quis præsentia tanquam abeuntia, quis ea quæ sperantur ut permanentia considerabit? Quis ea, quæ uera sunt, ab iis, quæ ueri speciem prætendunt, ita discernet, ut illa sequatur, hæc asper-

netur? Quis imaginem à ueritate? Quis terrenum habitaculum à ciuitate cœlesti? Quis hospitium à patria? Quis tenebras à luce? Quis limum profundi à terra sancta? Quis carnem à spiritu? Quis Deum a mundi principe? Quis mortis umbram à uita illa sempiterna separabit? Quis emet præsentibus futura? Quis fluentibus diuitiis eas, quæ non dissoluuntur? Quis iis, quæ cernuntur, ea, quæ non uidentur? Beatus qui hæc diiudicat, quiq; acri rationis indagine diuidens ac secans præstantius à deteriore ascensiones in corde suo facit, ut inquit diuinus ille Dauid, & uallem lacrymarum hanc fu- Psal. 83. b
giens totis uiribus superna quærit, & mundo crucifixus cum CHRISTO consurgit, & cum CHRISTO conscendit, illius uitæ, quæ nunquam deficit, quæ nunquam fallit, aditurus hæreditatem, ubi serpens capiti suo cauens calcaneum non obseruat. At nobis reliquis idem Dauid, ut quidam præco clarissima uoce præditus, ex alto & celebri aliquo loco apposite exclamat, nos graui corde homines, & diligentes mendacium appellans, ne ea, quæ uidentur, admodum complectamur, ne'ue aliud quàm satietatem cibi & potus, qui corrumpuntur, omnem, quæ hinc colligitur, felicitatem existimemus. id quod forte beatus etiã Michæas cogitans & aduersus eos qui humi serpunt & boni uidentur, insurgens, Appropinquate, inquit, montibus æternis; surge, & ingredere, quo-

niam non est tibi hæc requies. Quæ sane oratio
Matt. 26. d. uerbis illis propemodum congruit, quibus Do
minus & seruator noster cohortatur, Surgite,
inquiens, abeamus hinc, non undecim illos tan-
tum ex uno illo loco abducens, ut posset aliquis
existimare, sed semper, et omnes discipulos suos
à terra terrenisq; rebus ad cœlum cœlestiaq; in-
uitans & trahens. Rationem igitur aliquando se
quamur: quæramus requiem illam: præsentem
opulentiam abiiciamus, siquid tamen in ea boni
est, id tanquam lucrum sumamus, uidelicet ut
eleemosynis lucremur animas nostras. Com-
municemus hæc bona pauperibus, ut illa conse
quamur. Da partem etiam animæ, ne carni tan-
tum: da partem etiam Deo, ne mundo solum.
subtrahe aliquid uentri, quod spiritui sacres. Eri
pe aliquid ab igne, repone paululum aliquid à
depascente flamma. Eripe tyranno, & crede
Domino. Da partes septem uitæ huic, & octo
Eccl. 9. a. ei, quæ post hanc nos est exceptura. Da pau-
lulum illi, à quo multum habes; immo da quic
quid habes ei, qui cuncta largitus est. nunquam
Dei munificentiā uinces, etiam si uniuersa pro-
fuderis, & præterea te ipsum adiunxeris. id enim
est accipere, quòd Deo donas. Quantuncun-
que intuleris, plus semper relinquetur, & nihil
proprium dabis; quoniam à Deo sunt omnia.
Ac quemadmodum umbram nostram supera-
re nobis non datur, quippe quæ tantum præit,
quantum progredimur, & æqua portione sem-
per

per antecedit: neque ſupra caput eſſe poteſt cor poris magnitudo, cum illud ſemper ſupra corpus poſitum ſit: ſic neque Deum largiẽdo uincere poſſumus. Neque enim quippiam largimur, quòd illius non ſit, aut magnificentiã & liberalitatem eius antecedat. Conſidera, unde ſit tibi idipſum, quòd es, quòd ſpiras, quòd ſapis, &, id quod maximum eſt, quòd Deum cognoſcis, quòd ſperas regnum cœlorum, æqualem Angelis dignitatem, perfectã, puramq; gloriæ, quam nunc in ſpeculis & ænigmatibus cernis, cõtemplationem; quòd factus es filius Dei, cohæres CHRISTI (audacter dicã) & Deus ipſe. Vnde tibi hæc omnia, & à quo? uel, ut parua, & quæ oculis cernuntur, perſequar; quis tibi conceſsit, uidere pulchritudinem cœli, Solis curſum, circulum lunæ, multitudinẽ ſtellarum, & qui in iis omnibus, tanquam ſuauiſſimus quidam in lyra concentus ordoq; ſeruatur? Quis horarum uarietates, temporum uicíſsitudines, circuitus annorum, æqualem diei noctisq; partitionem, fructus terræ, aeris amplitudinem, maris accedentis recedentisq; profunditates, flatus uentorum? Quis imbres, agriculturam, alimenta, artes, domicilia, leges, rerumpublicarum adminiſtrationes, manſuetam uiuendi ſocietatem hominum inter ſe? unde tibi animalia partim ad uſus uitæ manſuefacta ſunt, partim ad ueſcendum conceſſa? Quis te dominum regemq; conſtituit omnium quæ

ſunt in terra? Quis denique, ne ſingula enumerem, omnia, quibus homo cæteris antecellit, largitus eſt? non'ne hic, qui nunc ante omnia, & pro omnibus abs te petit, ut ſis benignus, ut miſericors, ut humanus? deinde non erubeſcimus, ſi, cum ab ipſo tam multa & acceperimus, & expectemus, ne unum quidem hoc Deo humanitatis ueluti tributum pendamus? ille nos à feris ſeiunxit, & ex omnibus animantibus, quæ ſunt ſuper terram, ſolos ratione decorauit; ipſi autem nos efferabimus? adeo'ne deliciis corrupti ſumus, aut inſanimus, aut (quo modo id dicam, nõ habeo) ut, ſimulac panem aſperum & cibarium, eumq; fortaſſe etiam maligne ſuppeditauerimus, continuo nos illis natura quoque præſtãtiores exiſtimemus? atque ut fuiſſe olim quoddam gigantum genus ex fabulis audimus, quod reliquis hominibus præcelleret; ſic nos item inter hos ſublimes & pluſquam homines
Gen. 10. erimus? ut Nemrod ille, uel genus Enach, quod
Num. 13. olim excluſit Iſraelem, aut illi, propter quos eluuio terram expurgauit? Ille cum ſit Deus & Dominus, uocari pater nõ erubeſcit: nos genere nobis cõiunctos abnegabimus? neutiquam, ò amici & fratres mei; ne ſimus mali diſpenſatores eorum, quæ nobis commiſſa ſunt, ne'ue audiamus Petrum dicentem: Erubeſcite, qui detinetis aliena, & imitamini æquitatem Dei, & nemo erit pauper. parandis tuendiſq; diuitiis ne laboremus, cum alii premantur egeſtate, ne

inuehatur in nos, & acerbius comminetur tum diuinus Amos his uerbis: Age nunc qui dicitis, aliquando transibit mensis, uenundabimus etiam sabbatis, & horrea ac cellas aperiemus. & quæ sequuntur. propter quæ contra eos, qui magnam & paruam stateram habent, ira Dei concitatur: tum beatus Michæas eandē ipsam fortasse luxuriam insectans, tanquam ex satietate contumelia nascatur, & delicias ac mollitiem eorum qui in lectulis eburneis degunt, seq; exquisitis unguentis oblectant, & teneris uitulis ex armentis hœdisq; ex gregibus sumptis impinguantur, & ad organorū uocem plaudunt, ac præterea stabile quidquam ex his esse & firmum arbitrantur. Sed ista forte non tam grauia putat, quàm quòd ipsi in deliciis uersantes nulla Ioseph calamitatis commiseratione tanguntur. id enim ad luxuriæ reprehensionem adiungit. Quod ne contingat nobis, ne simus adeo deliciis ac uoluptatibus addicti, ut etiam contemnamus humanitatem lenitatemq; Dei, qui uehementer iis indignatur, etiā si nō statim, neque simulac flagitiū admissum est, iram exerceat aduersus peccatores. imitemur supremam illam & primam legem Dei, qui pluit super iustos & peccatores, & solē similiter omnibus oriri facit, qui animantibus & terrenis expandit di cauitq; terram, & fontes, & fluuios, & syluas; & pennigeris aerem; & aquatilibus aquam: primasq; uiuendi cunctis largitus est facultates

cap. 8. d.

In Michæa id non inuenitur, sed in Amos cap. 6. quare arbitror codicē græcum corruptum esse.

Amos 6. b.

Matt. 5. g.

nulli ſubiectas principatui, nullis legibus circunſcriptas, nullis terminis definitas, ſed tum communes, tum proprias, & copioſas, ac nulla præterea re deficientes, ut & æqualem naturæ honorem æqualitate muneris honeſtaret, & benignitatis ſuæ diuitias oſtenderet. At homines auro, argento, pretioſiori, ac minus neceſſaria ueſte, lapillisq; ſplendidioribus defoſsis, belli, ſeditionum, præcipuæq; dominationis inſignibus, tollunt ſupercilium, & pauperibus ſibi natura coniunctis ita claudunt miſericordiæ fores, ut iis ne ex rebus quidem ſuperfluentibus ac redundantibus uelint neceſſaria ſubminiſtrare. ò ſtultitiam, ò imperitiã hominum, qui ne illud quidem cogitent paupertatem, opulentiam, & quam libertatem uocamus, ſeruitutemq;, & alia id genus nomina non fuiſſe principio; ſed poſtea ſimul cum malitia, cuius inuenta ſunt, ad homines tanquam peſtes quaſdam perueniſſe. initio enim, ut ſcriptura teſtatur, non fuit ſic, ſed qui ab initio formauit hominem, liberum, ſuiq; iuris & diuitem unica tantum indi-
Gen.2.c. cta præcepti lege in Paradiſi deliciis dimiſit eo conſilio, ut omnes deinceps poſteri eodem libertatis munere fruerentur. Itaque libertas & diuitiæ à ſola illius mãdati pendebant obſeruantia; ut uera paupertas & ſeruitus ab eiuſdem tranſgreſsione. ex quo inuidia, & lites, & doloſus ſerpentis dominatus ſemper illecebra uoluptatis alliciens, & aduerſus imbecilliores eo nei-

tans eos, qui audacia præstant, scidit id, quod naturali cognatione coniunctum & unum erat, in nominum diuersitates; & generis nobilitatem auaritia cōfregit, legem sanciens, qua principatum tueretur ac defenderet. Verum intuere tu mihi primam illam æquabilitatem, non ultimam istam diuisionem, non dominatoris legem, sed creatoris. Opitulare naturæ quantum potes, priscam libertatem cole, te ipsum reuerere, ignobilitatem generis contege, morbo subueni. Tu, qui uales, qui abundas, ægrotantis, egentisq; miseriam & tenuitatem sustenta: qui non offendisti, prolapsum collisumq; subleua; qui lætus es, mœrentem consolare, qui rebus secundis frueris, aduersis fractum & laborantem adiuua; age gratias Deo, & signum aliquod præbe grati animi, quòd unus eorum es, qui benigne facere possunt, non qui benignitatem coguntur implorare. quòd non respicis ad alienas manus, sed alii ad tuas. non rei familiaris tantum, sed pietatis diuitias para: non aurum modo, sed etiam uirtutem, immo solam potius uirtutem. Esto proximo nobilior, maiori utens liberalitate. Esto indigenti Deus, imitans misericordiam Dei. nihil enim æque diuinum habet homo, quàm quòd misericordia benignitateq; utitur. licet enim maiora Deus, homo minora beneficia tribuat, uterque tamen pro sua, ut arbitror, facultate. ille fecit, & solutum iterum componit, tu cadentem ne des-

pexeris. Ille miſericordiam oſtẽdit in rebus ma
ximis, ſuper omnia legẽ tradens, et prophetas;
cum tamen antea naturæ legem dediſſet explo-
ratricem actionum, redarguens, admonens, eru
diens, ad extremum ſeipſum pretium redem-
ptionis præbens pro mundi uita, largitus Apo-
ſtolos, euangeliſtas, doctores, paſtores, cura-
tiones, miracula, reditum ad uitam, mortis inte-
ritum, de uictore triumphum, teſtamentum in
tenebris, teſtamentum in ueritate, ſpiritus ſan-
cti partitiones, nouæ ſalutis myſterium. Tu
igitur, ſi potes maiora illa beneficia conferre,
quæ ad animum pertinent (fecit enim te Deus
diuitem etiam in eo genere, modo uolueris) ſi
igitur potes, ne deſiſtas ab eiuſmodi beneficen-
tia. Sed primum ac potiſsimum petenti te tri-
bue; immo antequam petaris, tota die miſe-
rans & rationes colligens, repetens id, quod
commodaſti cum fœnore acceſsionis, quam ſo
let adiungere is, qui ſubleuatur, paulatim in ſe
ipſo augens pietatis ſemina. Sin autem hæc ma
iora non potes, at ſecunda & minora illa cõfer,
quæ facultates tuas non excedunt. fer opem, ali
mentum præbe, præbe ueſtimentum aliquod,
medicamentum affer, alliga uulnera, interroga
aliquid de calamitate, de tolerantia diſſere. acce-
de, cõfide, nõ euades propterea te ipſo deterior,
cõtagio non inquinaberis: & ſi illi, qui ſunt deli
catiores, rationibus uanis decepti id ſuſpicãtur,
uel potius eiuſmodi defenſione ignauiã, ſeu im-

pietatem suam tegunt ac uelant, ad timiditatem ueluti ad magnum ac sapiens aliquod præsidiũ confugientes. Cæterum ab ea re nullum esse periculum cum ratio ipsa, tum medicorũ pueri, & domestici ægrotantiũ ipsorũ ministri tibi fidem faciant, quorũ nulli unquam fraudi fuit, ad illos accessisse. Tu uero, ô serue Christi, & amator Dei atque hominũ, quãuis res formidabilis, cauendaq; uideatur, nihil ingenerosi cõmiseris. fides tibi animũ & fiduciam præbeãt, uincat formidinẽ misericordia, Dei timor mollitiem superet. argumẽtis carnalibus præstet pietas. ne contẽpseris, ne præterieris, ne, tanquã scelus, tanquã piaculũ, tanquã rem fugiendam detestandamq;, fratrẽ auerteris. Tuum est membrũ, quãuis calamitate torqueatur. tibi, licet magno admodum animo prætercurras, derelictus est pauper tanquã Deo, (fortasse enim te flectã his uerbis) tibi proponitur humanitatis argumentum, quãuis à benefaciendo te deterreat inimicus. Quemadmodum omnis, qui nauigat, prope naufragium est, tantoq; propius, quanto audacius id facit: ita quicũque circũseptus est corpore, propinquus & obnoxius est corporis calamitatibus, & eo magis, quo elatius incedit, nec respicit eos, qui ante se iacent. dum uentis secundis nauigas, da manũ illi, qui naufragiũ fecit; dum sanus ac diues es, in miseria constitutum amplectere. Noli expectare, ut in te ipso perdiscas, quantũ sit malũ inhumanitas, & quale bonũ sit, egentibus aperi-

re uiſcera miſericordiæ. ne uelis tollere manus ad Deum contra eos, qui ſuperbiunt, & prętercurrunt pauperes; ſed in alienis calamitatibus erudiare. Da aliquid uel exiguum inopi: non erit exiguum ei, qui rerum omnium eget; ne Deo quidem, modo pro facultate tribuatur. loco magni muneris affer conſolationem. ſi nihil habes, collacryma. magna calamitoſo medicina miſericordia ex animo proficiſcens: ueraq́; & ſyncera commiſeratio magnam doloris & miſeriæ leuationem affert. Viliorem iumento hominem eſſe non dices, ò homo; quod tamē
Deut. 22. 4. ſi in foueam ceciderit, aut aberrauerit, lex iubet, ut erigas, & reducas. Equidem utrum eo mandato, ut ſæpe fit, in duplici legis profunditate etiam aliud quippiam magis reconditum abſcondatur, haud facile dixerim, neque enim eſt meum id ſcire, ſed ſpiritus illius, qui ſcrutatur & cognoſcit omnia; quantum autem ego ingenio rationeq; comprehendere poſſum, iccirco præceptum id arbitror fuiſſe, ut ab exercenda paruis in rebus humanitate nos ad perfectiorē maioremq́; perduceret. Quales enim erga eos, qui eiuſdem nobiſcum ſortis cōditionisq; ſunt, eſſe nos oportebit, cū tales aduerſum bruta eſſe debeamus? Hæc quidem, quæ tum ratio, tum lex iubet, modeſtiſsimi quique homines, qui & dare quam accipere præſtantius, & lucro miſericordiam potiorem exiſtimant; cōprobabunt. Sed quid de iſtis, qui ſunt apud nos, ſapien-

tibus dices? omitto enim externos illos, qui Deos ſibi, quum cæteris affectionibus, tum lucro, cui primas tribuunt, patrocinantes confinxerunt. Etenim, quod magis etiam impium eſt, & immolare homines, quibuſdam dæmoniis fas eſſe putant nationes quædã; ut apud eos ſit pietatis genus immanitas, qui eiuſmodi ſacrificiis et ipſi gaudeant, & Deos ſuos delectari putent nefarii nefariorum ſacerdotes & miniſtri. Vt hos igitur omittamus, ſunt quidam è noſtris, quod quidem lacrymis dignum eſt, qui tãtum abſunt à commiſerandis ſubleuandiſq; miſeriis calamitoſorum, ut eos acerbis etiam contumeliis afficiant, & oppugnent. quinetiam ea de re philoſophantur, ſed uanis ſtultiſq; rationibus, quippe qui terrena plane inaniaq; & abſurda loquantur prudentium auribus indigna, & à diuinis decretis abhorrentia. Audent enim dicere Deum illorum miſeriæ cauſam eſſe, eundem item noſtræ felicitatis ãuthorem. Quis autem ſum ego, qui ſoluam decretũ Dei, & Deo benignior uidear? doleant, egeant, affligantur, ſic uiſum ſuperis. ibi tantum ſunt pii, ubi pecuniæ parcendum eſt; aut petulanter & contumelioſe quippiam aduerſus miſeros faciendum. Quòd autem ſecundas res ſuas acceptas Deo non referant, ex eorũ uerbis facile coniici poteſt. Quis enim ſic animo cogitationeq; aduerſum inopes affectus eſſet, qui Deum bonorum, quæ ipſe poſsideat, largitorem agnoſceret? Eiuſdem enim eſt, & Deo

acceptum referre quicquid habet; & eo, quod habet, uti ex Dei ſententia. Illorum uero calamitates utrum à Deo profectæ ſint, nondum conſtat, donec à ſeipſa materia tanquam in fluxu confuſionem profert. Quis autem nouit, utrum hic propter flagitia puniatur, ille, quòd laude dignus ſit, extollatur; an contra potius & qui effertur, propter ſcelera efferatur, & qui pœna afficitur, propter uirtutem probetur? ut ſceleſtus, quãto magis tollitur in ſublime, tanto grauius etiam cadat, cum illi prius permittatur quaſi morbũ quendam efferre nequitiam ſuã, ut iuſtius afficiatur ſupplicio: probus autem etiam innoxius plectatur, ut tanquam aurum in fornace probatum, ſiquid uitii reliquum habet, eiiciatur? mundus enim à peccato nullus omnino in mortali duntaxat genere, quemadmodum audiuimus, quãuis melior uideatur. Tale enim inuenio etiam in diuina ſcriptura myſterium. Sed longum eſſet enumerare ſpiritus uoces, quibus in hanc ſententiam adducor. Quis enim arenam maris, quis guttas aquæ, & profundi magnitudinem dimetiatur? Quis cunctis in rebus ualeat inueſtigare ſapiẽtiam Dei, per quam omnia & fecit, & gubernat eo modo, quo ipſe & uult, & ſcit? ſatis eſt enim, ut Diuinũ Apoſtolum imitati, admirantes illius rationem, quam nulla mentis intentione cõiectura'ue aſſequi poſſumus, prætereamus. O altitudo diuitiarum ſa-
Ro. ca. 2. d pientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſi-

bilia sunt iudicia illius, & imperuestigabiles uiæ eius. Quis enim nouit sensum domini, ad terminos autem sapientiæ illius quis peruenit? ait Iob. Quis sapiens & cognoscet hæc? & non metietur re finita id, quod est super mensuram? alius igitur audacter animoseq; de his pronunciaret, uel nemo potius. Ego certe non ausim aut malitiositati supplicium imputare, aut pietati lenitatem. Verum aliquid nonnunquam utilitatis affert, ut uel improbitate cæsa cernatur malorum impatientia, uel correcta uirtute patientia meliorũ. Sed ita, ut id neque in omnibus, neque perpetuum sit. Certa uero iustitiæ ratio in futurum tempus seruatur, quo sane tempore pro suis quisq; uel uirtutibus uel uitiis aut præmia feret, aut pœnas dabit. Resurgent enim (inquit) hi quidem in resurrectionem uitæ, illi uero in resurrectionem iudicii. In iis autem, quæ ad uitam hanc pertinent, cum illuc omnia tendant, expedit, ut alia forma regulaq; teneatur, quæ cũ apud Deum æqualis omnino certaq; sit, nobis tamen uideatur inæqualis & incerta. Quemadmodum in corporibus fit, in quibus cum alia eminea nt, alia depressa sint, alia sint magna, alia parua: & item in terra, quæ cũ alibi tollatur, alibi deprimatur, ex partium tamen tam diuersarum apta inter ipsas compositione mirabilis pulchritudo cõsurgit. idem accidit in iis rebus, quæ hominum opera & arte conficiuntur. Quam enim materiam artifex, cum adhuc rudis sca-

Io. 5. e.

braq́; esset, aptam commodamq́; iudicabat, si ad operis alicuius apparatum accommodaretur, tum demum nos quoque talẽ esse intelligemus, & confitebimur, cum eam artificis manu cernemus absolutam alicuius formæ pulchritudinem suscepisse. Sed neque ille artis est imperitus, ut nos, neque propterea temere inordinateq́; agit, quòd non item nobis ratio cognita, perspectaq́; sit. Quòd si huiusce nostræ affectionis & morbi similitudinem afferre uolumus, nauseantibus æstuantibusq́; non admodum dissimiles sumus, quibus omnia uerti uidentur, cum ipsi soli uertantur. Sic etiam illi, de quibus institutus est sermo: non enim patiuntur Deum esse sapientiorem, quam ipsi sint, si in reddenda ratione eorũ, quæ contingunt, hæsitauerint. Cum oporteat uel laborare in uestiganda ratione, si forte studio laboreq́; possit ad ueritatẽ perueniri: uel de iis cum sapientioribus & magis spiritalibus colloqui; cum illud quoque sit Dei munus, neque ad omnes cognitio spectet: uel puritate uitæ ipsam uenari, & ab ea, quæ uere sapientia est, sapientiam quærere. Nunc autem isti, proh imperitiam, ad id quod in promptu est, sese uertunt, & temeritate omnia regi mentiuntur, propterea quòd ipsi rationem, & causas non didicerunt; et imperitia sunt sapientes, uel sapientia (ut ita dicam) nimia insipientes & stulti. Hinc quidam fortunam et casum excogitauerunt, inuẽta profecto temere casuq́; conficta. alii siderum uim

rationis expertem atque insolubilem arbitratu suo res nostras implicantium, atque adeo implicationem ipsam cogentium, & errantium quorundam, minimeq; errantium congressus recessusq;, & proprium cœli motũ. alii, ut quid cuique ueniebat in mentem infelici hominum generi tradentes addiderunt, ea, quæ ad ipsam prouidentiam pertinent, penitus abstrusa arcanaq; in diuersas opiniones & nomina dispertientes. Nonnulli Prouidentiam quidem, sed ualde angustam, malignamq; cognouerunt. Sic quæ supra nos sunt, prouidentia regi existimarunt, illam ad nos usque deducere, qui ea maxime indigemus, non sunt ausi. ueriti, credo, ne Deum ipsum uiderẽtur nimis bonum & benignum ostendere, si de pluribus bene mereretur, aut ne defatigaretur, si in tam multis benignitatẽ exerceret. Sed isti quidẽ, ut dixi, reiecti sunt, quoniam & recte ipsos præuertens ratio ulta est. Euanuerũt, inquit, in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei fabulis quibusdam, & tenebris prudentiam, quæ cuncta complectitur, dedecorantes. Nos autẽ neque eiusmodi monstra portentaque proferamus, si modo rationis participes ministriq; curam ipsius aliquam habemus; neque ea proferentibus acquiescamus, quamuis orationis cursu, eaq; linguæ uolubilitate utantur explicandis rationibus ac sententiis

Rom 1. c.

ſuis, ut etiam inanitate ipſa delectent. Verum tum rerum omnium credamus effectorem eſſe ac procreatorem deum: quo modo enim mundus aliter ſubſiſtere potuiſſet, ſi illius eſſentiæ naturæq; non extaret auctor & coaptator? tũ prouidentiam ipſius eſſe rerum uniuerſitatis conſeruatricem moderatricemq; contendamus, quoniam ea, quæ auctorem habent, moderatorem etiam habere neceſſe eſt: alioquin uniuerſitas ipſa, ſi ſpõte ſua ueluti nauis à tempeſtate feratur, ſoluetur continuo perturbato materiæ ordine, diſrumpeturq;, & in priſtinam illam confuſam inornatamq; molem redigetur. Et quum rebus omnibus, tum iis potiſsimum, quæ ad nos pertinent, præeſſe, prouidereq; noſtrum credamus ſiue effectorem, ſiue procreatorem uis appellare, licet uita noſtra per contraria & idcirco forte etiam incognita traducatur, ut cognitionis difficultate rationẽ in primis admiremur. quidquid enim facile percipitur, facile etiam contemnitur. Quod uero captũ hominis ſuperat, quanto difficilius cognitu, tanto eſt admirabilius: & id, quod cupimus, quo magis nos fugit, eo maiori accendimur aſſequendi cupiditate. Neque ſanitatem igitur admiremur omnẽ, neque morbum deſpiciamus, neque diuitiis fluentibus faueamus rei fluxæ magis inhærentes, quàm æquũ eſt, eiq; tanquam animæ partem impendentes; neque paupertatẽ ut rem omni ex parte deſpectam, damnatamq; & inuiſam inſectemur; ſed

ſciamus & ſanitatem ſtultã deſpicere, cuius fru-
ctus peccatum eſt: & morbum pium honorare,
in pretio honoreq; habentes illos, qui patiendo
tolerandoq; uicerunt, ne quis etiam alicubi Iob
inter ægrotantes lateat magis, quàm ipſi ualen-
tes, uenerandus colendusq;, quamuis ſanie ſca
teat, quamuis nocte dieq; ſub dio miſere degat, à
plaga, ab uxore, ab amicis diſcruciatus. diſca-
mus etiam diuitias iniuſtas repudiare, propter
quas merito laborat in flãma diues ille, petitq; Luc.c.16.c
ſtillam exiguam refrigerationis: & laudare pau
pertatem, per quam ſeruatur Lazarus, & abun-
danti quiete fruitur in ſinu Abrahæ. Mihi uero
ob id etiam neceſſaria uidetur humanitas, & er-
ga inopes miſericordia, ut iſtis, qui ſic affecti
ſunt, ſilentium imponamus, & ne rationibus
uanis cedamus ferentes contra nos legem cru-
delitatis. Maxime autem omnium manda-
tum obſeruemus & exemplum. Quod qui-
dem mandatum uidete, quàm conſtans & le-
gitimum ſit. Neque enim ſemel, aut bis de
pauperibus locuti uiri ſpiritales diſceſſerunt.
neque partim etiam, partim non, aut aliqui
magis, aliqui minus, tanquam de re haud ma-
gni momenti, neque admodum urgente, ſed
& omnes, & magno quiſque ſtudio, uel pri-
mum, uel in primis hoc iubent, & aliquando
quidem hortantur, aliquando comminantur,
nonnunquam etiam iurgiis agunt, & interdum
eos, qui funguntur officio, commendant. Vt

aſsiduitate recordationis mandatum exequi faciant, propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum nūc exurgam dicit Dominus, inquit
Pſal. 11. b. Dauid. Ecquis non formidet Dominum exur
Pſal. 9. c. gentem? & : Exurge Domine Deus meus, exaltetur manus tua, ne obliuiſcaris pauperū. Exaltationem eiuſmodi deprecemur, & ne uelimus uidere ſublatam manum aduerſus contumaces, magis adhuc intenſam contra duriores. & : Nō oblitus eſt clamorem pauperis. Et: Oculi eius in pauperem reſpiciunt, qui ſane aſpectus melior, Dominoq; conuenientior eſt, quàm ille, qui palpebris fit. Palpebræ autem eius interrogant filios hominum, qui deterior intuitus eſt. At, dicet aliquis, pro pauperibus & mendicis illis hæc dicta ſunt, qui iniuria afficiuntur. non nego. Verum idipſum te ſtimulet ad humanitatē. Quorum enim tanta habetur ratio, ſi lædantur, multo maior profecto gratia erit, ſi ſubleuētur. Nam ſi is, qui pauperem deſpicit, eum, à quo factus eſt pauper, ad iram concitat; ille effectorē honorat, qui cōplectitur opus eius. Rurſum ſi
Prou. 22. a quando audieris: Diues & pauper obuiauerunt ſibi, ambos autem Dominus fecit: ne pauperē & diuitem ita ſuſcipias, ut aduerſus pauperem magis conſurgas. nondum enim perſpicuum eſt, utrum a Deo ſit talis diſtinctio. Facti quidē à Deo ſunt ambo, etſi, quæ ſunt extrinſecus, inæqualia uideantur. Illud te ad commiſerandum & complectendum fratrem adducat, ut quando
bonis

bonis illis extraneis extolleris, ab ea re corripiaris, & te ipso modestior fias. Quid præterea? Fœneratur Deo, inquit, qui miseretur pauperis. Quis recuset eiusmodi debitorem redditurum in tempore cum fœnore id, quod mutuum acceperit? Eleemosynis & fide delentur peccata. Expiemur igitur eleemosynis. expurgemus hac pulchra herba sordes animarum & maculas, & efficiamur candidi, alii quidem ut uellus, alii ut nix pro portione misericordiæ. Dicam aliquid etiam formidabilius. Etsi nihil confractum, nihil contusum habes, & si nullum tibi uulnus ardens, nulla lepra animæ, nullum contagii signum aut obscurum aut perspicuũ, quæ parum lex expiabat, sed CHRISTO indigent curatore, tu tamen eum, qui uulnera, qui languores nostros pertulit, reuerere: reuerebe ris autem, si CHRISTI membris benignus & humanus uideberis. Quòd si te latro & tyrannus animarum nostrarum, uel ab Hierusalem in Hierico descendentem, uel alibi inermem & imparatum adortus adeo uulnerauit, ut iure possis dicere: Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Si tum ita sis affectus, ut neque curationem inquiras, & medicinæ rationem nullam scias, te miserum, uere letali uulnere laboras, & ad extremũ calamitatum redactus es. Sin animum nondum omnino despondisti, neque res ita male habet, ut non etiam adhuc medicinæ aliquis relictus sit

Pro.19.c.

Psal.37,a.

locus, accede ad medicum, supplica illi, uulne-
ra uulneribus cura, re simili similem assequere,
Psal. 34. a. immo minoribus maiora sana. Dicet animæ
tuæ, salus tua ego sum. Et: fides tua te saluum
Luc. 8. 6. fecit. Et: ecce sanus factus es, & omnia huma-
Io. 5. c. nitatis uerba, modo uideat te humanum in illos,
Matt. 5. a. qui in miseria sunt constituti. Beati, inquit, mi-
sericordes, quoniam ipsi misericordiam conse-
quenter. frequens est in beatitudinibus miseri-
Psal. 40. a. cordiæ mentio. Beatus qui intelligit super ege-
Psal. 3. num & pauperem. Et beatus uir, qui miseretur
Psal. 36. e. & commodat. & tota die miseretur & commo-
dat iustus. rapiamus beatitudinem, prudentes
uocemur, benigni efficiamur, ne nox quidem
interrumpat misericordiam tuam. ne dixeris:
Pro. 3. d. abi & reuertere, & cras dabo tibi. inter animi
motum & beneficentiam nihil medium interce-
dat. Sola nanque humanitas nullam suscipit di
Esa. cap. 58 c. lationem. Frange esurienti panem tuum, & er-
rãtes & uagos introduc in domum tuam, & hæc
Rom. 12 b. præsta cum animi alacritate. Qui miseretur, in-
quit, in hilaritate. Et quod prõpto animo præ-
betur, duplicatur. Nam quod ex mœstitia &
necessitate prouenit, ingratum est, & inuenu-
stum. Cum lætitia, non cum luctu benignitas
exhibenda est. Si sustuleris de medio tui obli-
Esa. 58. c. gationem, inquit, & ordinationem (anxiã ani-
mi diligentiam intelligo) & probationem, &
hæsitantiam, & uerbum murmurationis, quid
magnũ & mirabile tum fiet? qualis & quãta hu

ius rei merces erit? erumpet, inquit, matutinum lumen tuum, & sanitates tuæ cito orientur. Quis non expetit lumen & sanitatem? obseruo autem & loculos CHRISTI, qui nos Io. 12. a.
ad alendos pauperes exhortantur, Pauliq; & Petri eodem tendentes sententias, quòd euange- Matt. 12. c.
lium diuidentes participes effecerunt pauperes, & adolescentis illius perfectionem ea re definitam, atque præscriptam, ut bona sua pauperibus daret. Putas, te non necessitate, sed uoluntate ad exercendam humanitatem adduci? ego quoque uehementer id cupiebam, atque etiam existimabam, sed terret me sinistra illa manus, Matth. 25.
& hœdi illi, & quæ exprobrantur in eo ordine damnatis, non quòd furtum, sacrilegium'ue, aut adulterium, uel aliud quippiam eorum, quæ sunt interdicta, commiserint, sed quòd CHRISTVM in pauperibus non susceperint. Quamobrem, serui CHRISTI, & fratres, & cohæredes, dum tempus est, CHRISTVM inuisamus, CHRISTO ministremus, CHRISTVM alamus CHRISTVM induamus, CHRISTVM hospitemur, CHRISTVM honoremus, neque mensa tantum, ut quidam: aut unguentis, ut Maria: neque sepulchro solũ, Mar. 16. a.
ut Ioseph Arimathæus: neque iis rebus modo, Io. 19. g.
quæ ad sepulturam pertinent, ut Nicodemus, qui ex dimidia parte erat amicus CHRISTI, neque auro, thure, & myrrha tantũ modo, ut se Matt. 2. a.

cerunt Magi ante omnes illos, quos ſupra dixi: ſed, quando miſericordiam uult, & non ſacrificium Dominus omnium, & innumerabilibus agnis pinguibus præſtat commiſeratio & beneficentia, hanc illi per manus eorum pauperum, qui hodie humi proſtrati iacent, offeramus, ut, quando hinc deceſſerimus,
Luc. 6 b. recipiant nos in æterna tabernacula in ipſo CHRISTO Domino noſtro, cui gloria in æternum.
Amen.

REGORIVS, qui & Theodorus dictus est, cognomēto θαυματουργὸς hoc est, rerum mirabilium effector, Neocæsareæ, quæ in Ponto est, Episcopus, admodum adolescens Græcarum, Romanarumq́; literarum studio incensus è Cappadocia Berytum profectus est, atque inde Cæsaream, quæ in Palæstina est, cum fratre Athenodoro se contulit. Hos in Christi religione sigillatim Origenes instituens sui studiosos amantesq́; reddidit. Quinquennium igitur in eius disciplina uersati in patriam redeunt. Vbi Gregorius Eucharistiæ laudationē ad Origenem scripsit, eamq́; populo conuocato, & ipso Origine præsente legit. Quæ quidem oratio extat usque ad præsentem diem. scripsit & Metaphrasim in Ecclesiastem breuissimam illam quidem, sed sane quàm admirabilem. Multas præterea & uarias Epistolas composuit. Denique factus Episcopus signis & miraculis humanas uires superantibus clarus Iuliano imperante decessit. Huius uitam Gregorius Episcopus Nissæ litterarum monumentis commendauit.

D. GREGORII RERVM ADMIRABILIVM EFFECTORIS BREVIS DE ANIMA, ET PER CAPITA DISPVTATIO.

IVSSISTI, præclare Tatiane, ut ad te de anima perſpicuũ, & certum aliquid cõſcriberem, in eaq; re nullis uterer teſtimoniis ſcripturarum. Quanuis enim ea docendi ratio & uera ſit, & iis, qui cum pietate prudentiam coniunctam amant, omni humana ratione certior, tu tamen, id cupis, non ut tibi ipſe ſatisfacias, quippe qui iam ita ſis inſtitutus, ut diuinis & ſcripturis & cõſtitutionibus acquieſcas, neque ullis hominum argumentis de ſententia dimoueri queas, ſed ut eos, qui aliter ſentiunt, quiq; ſcripturis fidem haberi non ſinunt, & quadam dicendi ui homines eiuſmodi diſputationum ignaros atque inſolentes circunuenire conantur, conuincas. Quibus de cauſis adductus ſum, ut non hæc tractandi deterritus imperitia, ſed tua erga me confiſus beneuolentia tuæ libenter morem geſſerim uoluntati. Te enim pro tua humanitate proq; amicitia no-

ſtra, et ea, quæ minus bene dicta uiderentur, ſcire ſupprimere, minime dubitabam. Quamobrem omni fiducia animum ad ſcribendum appuli. Eam autem diſſerendi rationem & ordinem obſeruabo, quo ad eos, qui ſcienter, & perite quærunt, edocendos utuntur ii, qui res huiuſmodi profitentur. Primum enim, quo indicio anima comprehendi naturaliter poſsit, & quibus rationibus eſſe oſtendatur: poſt, utrum eſſentia, an accidens ſit: mox, corpus ne ſit, an corpore careat: præterea, ſimplex, an compoſita: tum, mortalis, an immortalis: poſtremo, rationis particeps, an expers ſit, exponam. Hæc enim in diſputatione de anima, ut maxime propria, et uim ac naturam ipſius exprimentia, quæri conſueuerunt. Ad ea uero, de quibus diſſeremus, probanda, confirmandaq; demonſtrationes noſtræ erũt notiones illæ communes, per quas rebus, quæ manibus tractantur, aſſenſus comparatur. Sed breuitatis utilitatisq; gratia iis duntaxat ratiocinationibus utemur, quæ ad demõſtranda illa, quæ inueſtigamus, erunt neceſſariæ, ut earum manifeſtis promptisq; copiis inſtructi repugnantibus occurramus. Hinc igitur orationis ducatur initium, ut, quo indicio anima comprehendatur, appareat.

Res aut ſenſu percipiuntur, aut intelligentia. Quæ ſub ſenſum cadunt, ipſo ſenſu idonee demonſtrantur. Nam ſimulatque admotus ille fuerit, ſubiectæ rei imaginem repræſentat. Quæ ue-

ro comprehenduntur intelligentia, nõ ipsæ per se, sed ex ipsarum actionibus cognoscuntur. Quamobrem cum anima per se cognosci nequeat, ex actionibus ipsius intelligitur. Etenim cum corpus nostrum moueatur, aut extrinsecus, aut intrinsecus mouetur. Non moueri extrinsecus, ex eo patet, quòd neque impulsione, neque tractione mouetur, ut ea, quæ sunt inanimata. Cum igitur moueatur intrinsecus, non tamen naturaliter, ut ignis, mouetur. Ignis enim quandiu est, nunquam intermittit motum. At corpus, ubi cadauer euaserit, moueri desinit, cũ tamen sit corpus. Quare si neque extrinsecus mouetur, ut inanimata, neque naturaliter, ut ignis, mouetur ab anima, quæ illi uitam etiam subministrat. Cum igitur nostro corpori uitã præbere animam intelligamus, eam ex propriis actionibus cognitam habemus. Porro quòd anima sit essentia, sic ostenditur. Primo, quoniam illi quoque congruit essentiæ definitio. ea est huiusmodi. essentia est id, quod cũ unũ, atque idem sit numero, contraria uicissim suscipit. Quòd autem anima à natura propria non recedens contraria suscipiat, manifestum est. Quamobrem cum ea sit essentiæ proprietas, ut diuersis temporibus sit susceptrix contrariorum, idemq; animæ conueniat, essentia utique anima est. Præterea cum corpus essentia sit, animam item essentiam esse, necesse est. Neque enim fieri potest, ut, quod uitã accipit es-

ſentia ſit, illud autem non ſit eſſentia, quod
uitam largitur. Niſi quis ita inſaniat, ut id, quod
non eſt, eius quod eſt, cauſam eſſe dicat, aut id,
cuius illud ipſum quod eſt, ex alio ita pendet, ut
ſine illo eſſe non poſsit, eius ipſius, ex quo pen-
det, cauſam eſſe contendat. In corpore quidem
noſtro animã eſſe, ſuperius oſtenſum eſt, quo-
modo autem in corpore ſit, oportet intelligere.
Nam ſi illi ſic adhæret, ut lapis lapidi, ſequitur,
ut corpus ſit anima, nec totũ corpus animatum
ſit, cum parti cuidam adhæreat. Sin cum corpo
re miſta confuſaq; eſt, è propria ratione deiecta
multis partibus conſtabit, nec ſimplex erit.
Quod enim multas habet partes, diuidi, diſſol-
uiq; poteſt. Quod autem poteſt diuidi, compo
ſitum eſt. corpus uero tripliciter diuidi poteſt.
Atqui corpus adiunctum corpori molẽ auget.
Anima uero in corpore exiſtens illud non tumi
dum, ſed uiuum efficit. Non igitur corpus, ſed
expers corporis eſt anima. Ad hæc ſi corpus eſ-
ſet anima, qualitates haberet, quæ percipiuntur
ſenſibus, & nutriretur. caret autem eiuſmodi
qualitatibus. neque enim oculis cernitur iuſti-
tia, aut fortitudo, aut alia eiuſdem generis, quæ
ſunt animæ qualitates. Quocirca corpus non eſt
anima. corpore igitur uacat. Præterea cũ om-
nis eſſentia corporea, aut animata ſit, aut ina-
nimata, dicant, qui animam corpus aſſerunt, ani
matam'ne, an inanimatam uelint. poſtremo ſi
corpus omne colorem, quantitatem, & figurã

habet, nihil autem, huiusmodi in anima perspici tur, anima profecto non est corpus. Ex quibus autem corporis expers ostenditur, ex iis potissi mum simplex etiam declaratur. Etenim si corpus non est, & corpus omne compositum est, & compositum ex partibus constat, ne partes quidem multas habebit. Cum autem corpore ca reat, simplex est, siquidem nec est composita, nec plurium partium. Consequens uero mihi uidetur, ut quod est simplex, sit immortale. Quomodo autem id efficiam accipe. Nihil se ipsum corrumpit, alioquin ne initio quidẽ con stitisset. Sed quæ corrumpuntur, ex contrariis corrumpuntur. Quicquid igitur corrumpitur, dissoluitur: quod dissoluitur, cõpositum est: cõpositum multarum est partium: quod ex partibus constat, ex iis nimirum constat differentibus: quod autem differens est, idẽ non est. Proinde cum anima simplex sit, neque ex pluribus constet partibus, quia nec composita est, nec dissolui potest, sequitur, ut corrumpi nequeat, & sit immortalis. Præterea, quod alieno cietur motu, nec ex se ipso, sed ex eo, unde mouetur, habet uiuendi facultatẽ, id tandiu permanet, quoad ab agitante illa ui non deseritur, at ubi ea desierit, & ipsum, quod ab illa mouebatur, deficiat necesse est. Quare cum anima se ipsam mouet, nunquã esse desinit. Hæc enim ita se consequuntur. Quod sese mouet, semper mouet: quod semper mouet, nunquam cessat: quod nunquam

cessat finem non habet, quod non habet finem non corrumpitur, quod non corrumpitur, est immortale. Quamobrem si anima, ut iam demonstrauimus, sese mouet, ex ui superioris ratiocinationis, nec corrumpetur, & est immortalis. Denique quod à propria peste non corrumpitur, corrumpi nequit. Vitium autem honesto contrarium est, ideo illius corrumpendi potestatem habet. Quemadmodum autem non aliæ sunt corporis pestes, nisi debilitas, & morbi, & ipsa mors: cõtraq; ,uires, pulchritudo, & uita, bona eiusdem ualetudo & status: sic propriæ animi pestes sunt metus, intemperantia, inuidia, & similia, quæ tamen omnia, cum animæ nec uiuendi, nec mouendi adimant facultatem, fit, ut ea sit immortalis. Restat, ut animam nostram esse ratione præditam ostendamus. Quod multis argumẽtis colligi potest. Ac primo quidem ex eo, quòd artes huic uitæ utiles excogitauerit. Quis enim eas temere, aut casu repertas dicat, cum nec otiosas esse, nec uitæ inutiles ualeat demonstrare? Si igitur artes ad uitæ usus conducunt, & quæ sunt eiusmodi, laudabilia sunt, laudabilia uero ratione comparantur, cum artes animæ inuẽta sint, anima nimirũ nostra rationis est compos. Talem autem esse animam, illud item argumento sit, quòd sensus ad res comprehendendas non sunt idonei. Ac quia nec in his uolumus immorari, id protinus inde pateat, quòd sensus, nisi ratione adiuuentur, ea, quæ fi-

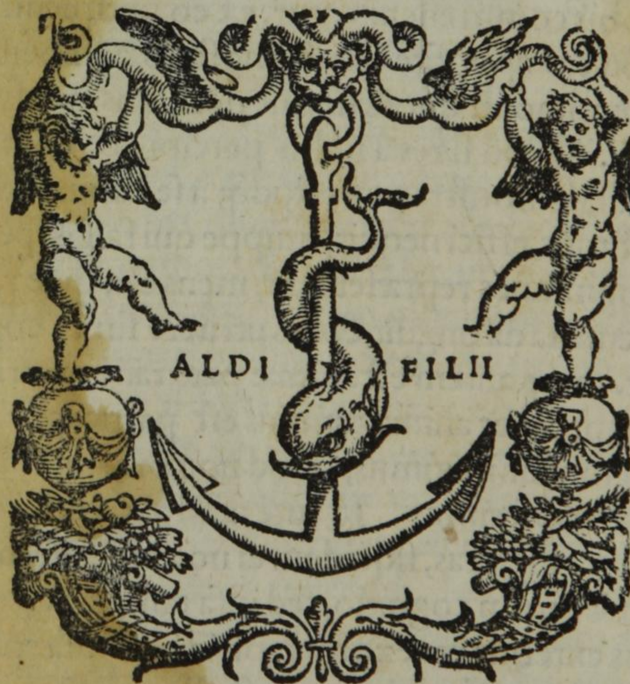
gura æqualia sunt, & colore similia, natura tamen differentia, distinguere, & diiudicare non possunt. Quocirca, cum sensus falsas nobis rerū imagines obiiciant, si uere illas uolumus comprehendere, ad eas percipiendas ratio adhibenda est. Itaque, si res percipiuntur, alia nobis præter sensus uis præstantior est, qua ad earum cognitionem peruenimus. Quòd si non percipiuntur, ne illa quidem assequimur, quæ aliter atque sunt, consideramus. Cæterum, quòd res à nobis comprehendantur, ex eo perspicuū est, quòd eas apposite ad usus nostros adhibemus, & omnino in quodcunque uolumus transmutamus. Quòd si res à nobis percipi, & comprehendi, demonstratum est, idq; à sensibus ratione destitutis effici nequit, quippe qui falsas species, & opiniones repræsentant, mens est, quæ ratione cuncta distinguit, & res uti uere sunt, cognoscit. mens autem est animæ pars ratione ornata. Quapropter anima rationis est particeps. Postremo nihil agimus, quod non prius nobis ipsi præscripserimus. Id autē nihil aliud est, quàm animæ dignitas, siquidem ei non extrinsecus aduenit rerum cognitio, sed ipsa tanquam rationibus externis res exornat. ob id in se ipsa ante depingit, quod in medium est allatura. Nihil autē aliud est animæ dignitas, nisi ratione omnia facere, qua quidē à sensibus etiā differt. Animā igitur rationis participem esse demōstrauimus.

F I N I S.

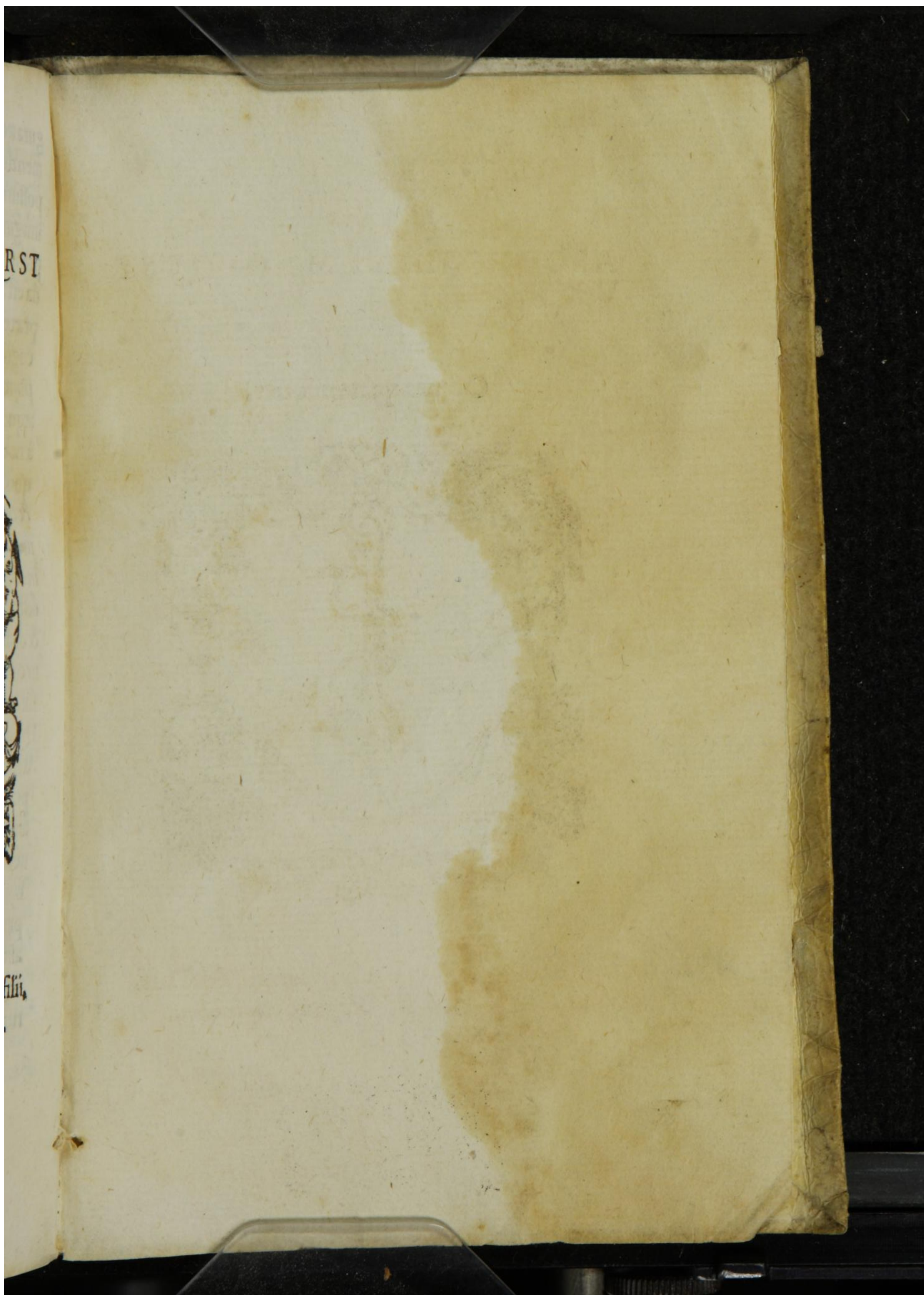
REGISTRVM.

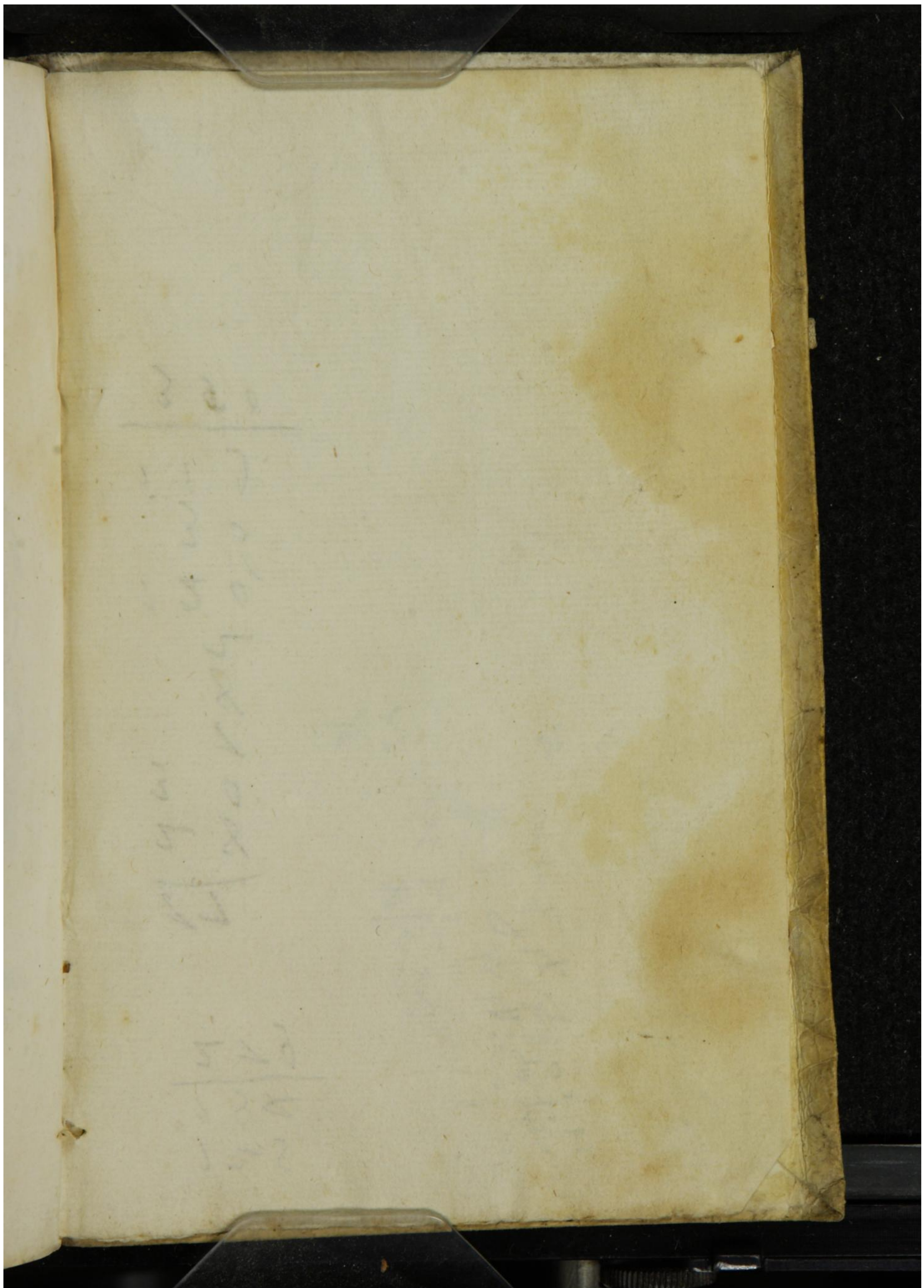
ABCDEFGHIKLMNOPQRST
VXYZ.

Omnes quaterniones.

Venetiis, in ædibus Pauli Manutii, Aldi filii,
M. D. LIII. X. Cal. Septembris.

125
154
279

12
36
47
24
7

11
28
30
1
8
2
120
36
119
390